

Társadalmi ellátórendszerek, 2006

Központi
Statisztikai Hivatal

Társadalmi ellátórendszerek, 2006

Központi
Statisztikai Hivatal
Budapest, 2007

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2007

ISBN 978 963 235 119 3 (nyomdai)
ISBN 978 963 235 120 9 (internetes)

Készült:

a KSH Társadalmi szolgáltatások statisztikai főosztályán a Népeségstatisztikai főosztály,
az Életszínvonal- és munkaügy-statisztikai főosztály és a Mezőgazdasági és környezet-
statisztikai főosztály munkatársainak közreműködésével

Főosztályvezető:

Tokaji Károlyné

Lektorálta:

Végvári Jenő

Összeállította:

Aujeszky Pál, Bácskay Andrea, Badó Katalin, Bárdosi Mónika, Bartháné Kuti Éva,
Bocz János, Faragó Miklós, Farkas János, Feldmann Klára, Kovács Beáta,
Hilbert Lászlóné, Janák Katalin, Kamarás Ferenc, Kaposi Lajos, Kovács Ferencné,
Lakatos Gyuláné, Mentusz Zsófia, Mészáros Andrea, Nagy Renáta, Németh Mária,
Papp Gábor, Pásztorné Stokker Erzsébet, Patakiné Sárosi Zsuzsanna, Pruzsinszki Judit,
Rausz Attila, Sándorfi László, Sebestény István, Sebők Csilla, Szabó István,
Szabó Márta, Szauer Erzsébet, Szűcs Ildikó, Varga Anna

Szerkesztette:

Polónyi Katalin, Székely Gáborné

Tördelés, grafika:

Dobróka Zita, Hauksz Jánosné, Rákosy Zoltán, Simonné Horváth Gabriella, Trybek Krisztina

A kézirat lezárva: 2007. szeptember 19.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!

A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési
megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén
a KSH engedélyét kell kérni.

A kiadvány megrendelhető

KSH Információs szolgálat

1024 Budapest, Fényes Elek u. 14–18.

Levelezési cím: 1525 Budapest Pf. 51.; Fax: 345–6788

E-mail: informacioszolgalat@ksh.hu

Telefon: 345–6570 (rendelés) 345–6283, 345–6713 (értékesítés) 345–6789 (információ)

Internet: <http://www.ksh.hu>

Borítódizájn: Vargas Print Stúdió Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2007.369.

Tartalom

Előszó	5
Összefoglaló	7
1. Egészségügyi ellátás	21
1.1. Várható élettartamok, egészségi kilátások	21
1.2. Az egészségi állapot fő jellemzői	27
1.3. Megbetegedések	28
1.4. Az egészségügyi ellátórendszer és igénybevétele	35
Módszertan	42
2. Szociális védőháló	47
2.1. A szociális szolgáltatás rendszere	47
2.2. Családok és gyermekek támogatása	51
2.3. Nyugdíjak, idősek szociális ellátása	58
2.4. Beteg és tartósan egészségkárosodott emberek ellátása	64
2.5. Munkanélküliek és egyes kirekesztett társadalmi csoportok támogatásai	73
Módszertan	79
3. Oktatás	83
3.1. Részvétel az oktatásban: tanulási arányok	84
3.2. Kiáramlás az oktatásból: végzettek, lemaradók	89
3.3. A tanulási környezet: intézményhálózat, pedagógusok, tárgyi feltételek	93
3.4. Az oktatás finanszírozása	97
Módszertan	99
4. Kultúra	101
4.1. Mozi, színház, hangverseny	101
4.2. Közgyűjtemények (könyvtár, levéltár, muzeális intézmény)	104
4.3. Könyvkiadás	107
4.4. Tömegkommunikáció (rádió, televízió, sajtó, internet)	110
Módszertan	112
5. Bűnügyi helyzet	115
5.1. A bűnözés tárgyi oldala	115
5.2. A bűnözés személyi oldala	117

6. Civil társadalom, nonprofit szektor	121
6.1. A szervezetszám alakulása	121
6.2. A nonprofit szektor gazdasági súlya, finanszírozás	123
6.3. A nonprofit szervezetek munkavállalói, önkéntes segítői	126
Módszertan	128
7. Lakáshelyzet	131
7.1. A lakáshelyzetre ható népesedési és makrogazdasági folyamatok	131
7.2. A lakásállomány szerkezeti és minőségi összetétele	133
7.3. Lakáspiac	137
7.4. Fizetőképesség a lakásszektorban	139
7.5. Lakásberuházások, építőipar	141
7.6. Lakossági lakáshitelezés	144
7.7. Szociális biztonság, önkormányzati lakásgazdálkodás	145
Módszertan	147
8. Infrastrukturális ellátottság	149
8.1. Energiaellátás	149
8.2. Ivóvízellátás, szennyvízelvezetés és -tisztítás	152
8.3. Zöldterület	156
8.4. Hulladékgazdálkodás	157
Módszertan	159
Táblázatok	161

Megjegyzés

Az adatok forrása – amennyiben nincs hivatkozás más adatforrásra – a Központi Statisztikai Hivatal adatgyűjtése.

Jelmagyarázat

- = A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordul elő.
- .. = Az adat nem ismeretes.
- + = Előzetes adat.
- X = A mutató nem értelmezhető.

Előszó

A közösségi szolgáltatások átalakítása, hatékonnyá tétele ma az egyik legfontosabb társadalompolitikai cél. A konvergencia-program, az átfogó reformok végrehajtása, az országba érkező EU-támogatások elosztása számos olyan folyamatot indított el, amelyeknek társadalomstatisztikai megfigyelése, folyamatos monitorozása a sikeres végrehajtás elengedhetetlen feltétele.

Magyarországon az államháztartási reform kérdései a rendszerváltozás óta folyamatosan jelen vannak. A végrehajtást nehezíti, hogy változásokra az államháztartás valamennyi fontos területén szükség van: az állami adminisztrációban, az önkormányzati rendszerben, az egészségügyi és a nyugdíjrendszerben, a szociális ellátás és a foglalkoztatás terén éppúgy, mint az oktatásban.

Érdemi változás 1990 óta csak a nyugdíjrendszerben történt a hárompillérű rendszer bevezetésével, de azóta újabb reformintézkedések szükségessége érelődött meg. A többi területen kisebb átalakítások, egyes részterületeket érintő korszerűsítések történtek, de az átfogó modernizáció csak 2007-ben kezdődött el.

Egy ilyen méretű és fontosságú feladat nem valósítható meg objektív, az igényeket kielégítő és a változásokhoz rugalmasan alkalmazkodó információs rendszer nélkül, amely folyamatosan tájékoztatja a közvéleményt és a döntéshozókat a reform hatásairól, segítve az időben végrehajtott korrekciós lépések megvalósítását.

Nem vállalkozhatunk arra, hogy e folyamatot teljes mélységében, átfogóan elemezzük,

de kísérletet teszünk arra, hogy bemutassuk az érdeklődők számára a kiinduló állapotot, elsősorban a 2000-es évekre kialakult helyzetet, társadalmi igényeket, ellátórendszereket, más néven a társadalmi szolgáltatások jellemzőit.

2007-ben a már hosszabb múltra tekintető, két évente megjelenő „Társadalmi helyzetkép” című átfogó elemzés mellett/helyett újdonságként jelennek meg a „Társadalmi jellemzők” és a „Társadalmi ellátórendszerek” című kiadványok, melyek különböző aspektusból, de egymást kiegészítve mutatják be a társadalmat, egyrészt mint az azt alkotó egyének főbb jellemzőit, illetve mint közösséget és annak intézményeit. Az elemzések az évről évre ismétlődő témakörökön kívül az aktualitásokról is várhatóan részletesebb információkat közölnek.

A kötet érinti azokat a területeket, amelyek a lakosság jólétét, biztonságát, az egyes kockázatok (öregség, betegség, rokkantság, családfenntartás/gyermeknevelés, hozzátartozó elvesztése, munkanélküliség, lakhatási gondok, illetve egyéb társadalmi kirekesztésből származó hátrányok) enyhítését hivatottak biztosítani. Külön fejezetben foglalkozunk az oktatás, a kultúra, az igazságszolgáltatás, valamint a nonprofit szféra tevékenységének, társadalmi szerepének elemzésével, a lakáshelyzet, -körülmények és az infrastrukturális jellemzők vizsgálatával. Ugyanakkor nem térünk ki a lakosság demográfiai jellemzőire, életkörülményeire, jövedelmi helyzetére, fogyasztására és munkavál-

lására, munkakörülményeire, mivel e témakörök részletes kifejtése a Társadalmi jellemzők, 2006 c. kötetben megtörtént.

Kiadványunk elején kiemeljük azokat a főbb megállapításokat, amelyek összefoglalják a tematikus fejezetekben leírtakat.

Minden témakört módszertani kiegészítéssel zárunk. Az összeállítás fontos részét képezi a táblázatos rész, amely további információval szolgál az elemzésbe bevont területekről, elősegítve azok részletesebb bemutatását.

Összefoglaló

1. Egészségügyi ellátás

Várható élettartamok, egészségi kilátások

A várható élettartam egyetlen mutatószámban összesítve fejezi ki az adott ország, régió vagy társadalmi csoport halandósági viszonyait. A 2006. évi születéskor várható élettartam az eddig mért legmagasabb értéket jelenti a férfiak 69 és a nők 77 életével. Jelenleg a születéskor várható élettartam a férfiaknál 4,5, a nőknél 3,5 évvel több, mint 1993-ban volt.

A születéskor várható élettartamkülönbségek csökkenése ellenére továbbra is számottevő az eltérés a férfiak és a nők mortalitásában. A 15–69 éves férfiak halandósága több mint kétszerese az azonos korú nőkének, ezen belül a 20–29 éves fiataloknál mintegy háromszoros, a 40–59 éves középkorúaknál pedig több mint 2,5-szeres a férfiak mortalitása.

A főbb halálokok összetételében és sorrendjében nem történtek lényeges változások az elmúlt másfél évtizedben. Az összes halálozás fele a keringési rendszer betegségeiből adódik, egynegyede a daganatos megbetegedések miatt következik be. Az emésztő- és légzőrendszer betegségei a halálozások mintegy 11 százalékáért felelősek, minden 14. haláleset pedig erőszakos halálok következménye.

A megnövekedett tartamú, de betegséggel jobban terhelt élet minőségének az elmúlt két évtizedben kifejlesztett új európai egészségügyi indikátora, az „egészségesen várható élettartam”. E szerint a nők férfiakénál hosszabb várható élettartama, hosszabb egészséges és ugyanakkor hosszabb betegségben eltöltött élettartamból áll össze. A betegségben eltöltött élettartam

nőkre vonatkozó értékei 50–60 százalékkal meghaladják a férfiakét, azaz a nőkre általában másfélszer több beteg életév vár, mint az azonos korú férfiakra.

Az iskolai végzettség hatása a betegség időszakának kezdetére elsődleges abban az értelemben, hogy a nemektől függetlenül „legkorábban” az alapfokú végzettségűek betegszenek meg, legkésőbb pedig a felsőfokú végzettségűek. Mindkét nem esetében a magasabb végzettséghez általában nemcsak hosszabb várható élettartamok tartoznak, de rövidebb betegidőszakok is.

Az egészségi állapot fő jellemzői

2006-ban a férfiak mintegy 15, a nőknek pedig 12 százaléka nagyon jónak, míg a férfiak több mint 3, a nők közel 5 százaléka pedig nagyon rossznak értékeli egészségi állapotát.

A lakosság több mint 35 százaléka küzd valamilyen tartós, hat hónapnál régebben fennálló egészségi problémával, illetve a lakosság több mint 13 százalékának valamilyen tevékenységében jelentős korlátozással járó egészségi problémája van.

A lakosság 14 százaléka véli úgy, hogy orvosi ellátásra lett volna szüksége az előző 12 hónapban, mégsem vette igénybe azt, leggyakrabban abban bízva, hogy a probléma magától megoldódik. Második helyen az időhiányt, azt követően az anyagi okokat jelölték meg.

A lakosság a fogorvosi ellátást az orvosi ellátásnál valamivel kisebb arányban nem veszi igénybe szükség esetén (11%). A fogorvosi kezelést elmulasztók 40 százaléka a felmerülő költségekre, 30 százaléka a kezeléstől való félelemre hivatkozik. Jóval kevesebben várják, hogy magától megol-

dódjon a problémájuk (12%), időhiányt is csak 9 százalékuk említett.

Megbetegedések

A fiatalkorú népesség egészségi állapota a környezeti ártalmakkal, életmóddal kapcsolatos tényezők egészségkárosító hatásával összefüggésben évek óta folyamatosan romlik, egyes elváltozások, betegségek előfordulási száma, aránya az azonos évfázatokban növekszik. A 0–18 évesek körében a vér és vérképző szervek betegségei, a szemizmokkal kapcsolatos fénytöréses rendellenességek, a magasvérnyomás-betegség, az asztma és a hátgerinc-elváltozások okozták a legtöbb problémát az elmúlt időszakban.

A tüdőasztma a leggyakoribb gyermekbetegségek közé tartozik, de nem egyformán érinti a két nemet. 2005-re a fiúk körében a tüdőasztma a gyakoriság szempontjából úgy került az első helyre, hogy a mutató értéke 1999 óta mintegy 50 százalékkal emelkedett. A lányok esetében a mutató értéke változatlan maradt.

A középiskolások között 10 százalékot meghaladó a tartási rendellenesség előfordulása. A csontok, az izmok és a kötőszövet elváltozásainak romlása elsősorban a mozgásszegény életmódra vezethető vissza.

A 19 éves és idősebb lakosság körében az 1999 és 2005 közötti időszakban első helyen szerepelt a magasvérnyomás-betegség (1,9 millió eset), ezt követte az ehhez társuló ischaemiás szívbetegség (700 ezer eset), majd a cukorbetegség és a különféle csigolyabántalmak.

Európában évről évre emelkedik az új daganatos megbetegedések előfordulásának gyakorisága, 2005-ben 3,2 millió új daganatos megbetegedést diagnosztizáltak,

ami 300 ezerrel több, mint az előző évben volt. Magyarországon – a háziorvosok nyilvántartása szerint – 1999 és 2005 között mindkét nem esetében 30 százalék körüli növekedés mutatható ki.

A bejelentésre kötelezett fertőző betegségek arányának kedvező alakulásában jelentős szerepe van az addig is magas színvonalú magyarországi védőoltási rendszer átalakításának, ez európai összehasonlításban egyike a legmodernebb és legmagasabb színvonalon végrehajtott programoknak.

A múlt század közepén még népbetegségnek számító tbc-s megbetegedések száma néhány ezerre csökkent, jelentős növekedés tapasztalható azonban a nem tbc-s tüdőbetegek számában: 2000-ben majdnem 391 ezer, 2006-ban 650 ezer fő, az emelkedés 66 százalékos.

A tüdőgondozókban 2006-ban nyilvántartott 209 ezer asztmás betegből 18 ezret ebben az évben fedeztek fel, vagyis 2000-hez képest az új asztmás betegek száma több mint 11 százalékkal, a nyilvántartottaké pedig majdnem 62 százalékkal nőtt, több mint kétharmaduk allergiás.

A szénanátha a legnépesebb betegségcsoport és minden korosztályt érintő allergiás betegség. A tüdőgondozókban évente 25–29 ezer új beteg jelentkezik, a nyilvántartottak száma a 2000. évi 132 ezerről 2006-ra a duplájára nőtt, közel 264 ezer beteget regisztráltak. Százezer 20 és 50 év közötti lakosra majdnem 4000 szénanáthás megbetegedés jut.

A rosszindulatú daganatok közül a leggyakoribb a tüdőrák, Magyarországon százezer lakosra évente mintegy 65 új tüdőrákos beteg jut.

Az év folyamán kezelésen megjelent kábítószer-fogyasztók száma 2000 és 2002 között 12–13 ezer fő volt. 2003-ban a kezeltek száma több mint 2 ezer fővel nőtt. Háttérben a büntető törvénykönyv 2003. évi módosítása áll, amely a kábítószer-fogyasztók körében lehetővé tette az elterelés, azaz a büntetőeljárás alternatívájaként választható kezelés igénybevételét.

Az egészségügyi ellátórendszer és igénybevétele

Hazánkban mintegy 27 ezer egészségügyi szolgáltató végzi az egészségügyi ellátást, különböző gazdálkodási működési formákban, az ellátások három alapvető szervezeti szintjén: az alapellátásban, a járó- és fekvőbeteg-szakellátásban.

2005-ben a betöltött orvosi állások száma megközelítette a 35 ezret, a betöltött szakdolgozói állások száma meghaladta a százezret. Az orvosi állások 36 százaléka a fekvőbeteg-ellátásban, 20 százaléka a járóbeteg-szakellátásban működött. A szakdolgozók esetében ez az arány 54, illetve 16 százalék.

A lakosság egészségügyi alapellátását biztosító háziorvosi/házi gyermekorvosi szolgálatot ellátó orvosok száma az elmúlt 7 év alatt számottevően nem változott. 2006 végén több mint ötezer háziorvos és közel 1600 házi gyermekorvos dolgozott az országban.

Magyarországon jól működő védőnői hálózat épült ki. 2006-ban 3800 területi védőnő, 900 főállású iskolai védőnő volt, a családvédelmi szolgálatban 100 fő dolgozott.

A külföldön már évtizedek óta alkalmazott otthoni betegápolás kibővítése Magyarországon különösen időszerű. 2000-

ben az ellátott betegek száma nem érte el a 38 ezret, 2006-ban már 46 ezer feletti volt, a vizitek száma pedig 38 százalékkal emelkedett.

Az általános járóbeteg-szakellátáson belül a laboratóriumi vizsgálatokat és a fizioterápiát vették igénybe a legtöbben, és ezeken a területeken végezték a legtöbb beavatkozást is. A legkevesebben a dietetikai és az orvosi genetikai rendeléseket keresték fel.

A járóbeteg-ellátás speciális helyszínei a szakrendelőkön kívül a különböző gondozóintézetek. 2006-ban az új hörgőrákos betegek 30 százalékat a szűréseken fedezték fel. A pszichiátriai gondozók betegforgalma az elmúlt években folyamatosan – 2000 és 2006 között 17 százalékot meghaladóan – nőtt. A nyilvántartott pszichiátriai betegek száma 14 százalékkal lett több, és mintegy 150 ezer beteget tartottak nyilván az ország 146 gondozójában.

A fekvőbeteg-szakellátás kórházakban, klinikákon és országos intézetekben történik. 2006 december végén 180 kórházban 79,8 ezer ágy működött, 4 százalékkal kevesebb, mint 2000-ben. A legnagyobb tulajdonosi kört a helyi önkormányzatok alkotják, az elmúlt év végén 112 kórház, az összes 62 százaléka és az ágyak háromnegyede felett rendelkeztek.

Magyarországon jóval magasabb a tízezer főre jutó kórházi ágyak száma, mint az EU-tagállamok többségében. A 2007. április 1-jétől bevezetett intézkedések során mintegy 11 százalékkal csökken a kórházi ágyak száma, és mivel a leépítés az aktív ágyak esetében jelentősebb, megváltozik a kórházi ágyak aktív és krónikus ágy szerinti összetétele.

A közforgalmú gyógyszerárak forgalma 2006-ban 600 milliárd forint volt, ami 10 százalékkal több, mint az előző évben. A lakosság teljes gyógyszerkiadása 2006-ban egy főre vetítve mintegy 19 600 forint volt.

Magyarországon az egészségügy finanszírozásának jelentős része a társadalombiztosítási rendszeren és a központi költségvetésen keresztül történik. 2005-ben Magyarország a bruttó hazai termék 8,5 százalékát fordította egészségügyre.

2. Szociális védőháló

Családok és gyermekek támogatása

A gyermeket nevelő szülők ellátásainak értékállósága 2000-hez képest 2006-ra javult, ugyanakkor, az alanyi jogon járó ellátásokat évről évre kevesebben vették igénybe.

A legáltalánosabb támogatási forma a családi pótlék, amelyre 2006-ban a GDP 1,4 százalékának megfelelő összeget, 329,4 milliárd forintot fizettek ki.

A gyermekgondozási segélyen levők száma 2005-ig csökkent, a következő évben jelentős növekedés történt, összefüggésben azzal a jogszabályváltozással, hogy az anya a gyermek egyéves koráig a gyes mellett munkát vállalhat.

A bölcsődék döntő többsége önkormányzati fenntartású volt 2006-ban, a nonprofit szervezetek által működtetett intézmények aránya mindössze 4 százalék volt. A kisgyermekek napközbeni ellátásának igénye nem csökkent, a beíratott gyermekek száma az utóbbi években rendszeresen meghaladta a férőhelyek számát.

A gyermekjóléti szolgáltatások országos lefedettsége 2006-ban elérte a 92 százalékos szintet. A szolgálathoz fordulók első sorban anyagi természetű gondokkal jelentkeztek, amelyet az életviteli problémák (beilleszkedési, magatartászavarok, drog-problémák) követtek.

2000 és 2006 között jelentősen nőtt a családsegítő szolgáltatást működtető települések aránya (51-ről 72 százalékra). Leggyakrabban a pénzügyi nehézségek megoldásához, információszerzéshez és hivatalos ügy intézéséhez kérnek segítséget.

Csökken a vizsgált időszakban a családjukból kiszakadt gyermekek száma (2000–2006 között 5,3 százalékkal), és nőtt az utógondozásba vettek száma (6,8 százalékkal).

A gyermekek felneveléséhez, a családok és különösen a gyermekek segítéséhez, védelméhez nyújtott ellátásokra 2004-ben összesen 511 milliárd forintot fordított a magyar állam.

Idősek szociális ellátása, nyugdíjak

Az öregségi nyugdíjasok száma 2007-re elérte a 1676 ezer főt, havi átlagos ellátásuk 78 577 forint volt. Az öregségi nyugdíjasok kétharmada nő volt, akiknek átlagosan 16 százalékkal alacsonyabb volt a nyugdíjuk, mint a férfiaké (általában a rövidebb szolgálati idő, alacsonyabb iskolai végzettséget igénylő munka miatt).

A hozzátartozói ellátásban főellátásként részesülők száma évről évre csökkent, mivel a nők többsége saját jogon is szerzett ellátást. 2007 év elején 157 ezer fő, átlagosan havi 51 254 forint özvegyi nyugdíjban részesült.

Az öregségi nyugdíjakra hazánk 2000 és 2004 között a GDP 5,7–6,0 százalékát költötte, ez alacsonyabb az uniós átlagnál, mely a GDP 9,3 százalékára.

A társadalmi-demográfiai változások következtében az idősek szociális ellátásában is egyre inkább előtérbe kerültek az intézményes gondozási formák (idősek otthonai, gondozóházai, valamint nappali intézményei). Fontos szerep jutott a szociális alapszolgáltatásoknak is – az étkeztetés, a házi gondozás, a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, a falugondnoki és a tanyagondnoki szolgáltatás – melyek segítségével az arra rászorulóknak saját otthonukban és lakókörnyezetükben fenntarthatják önálló életvitelüket.

2006 végén a 60 éven felüli népesség 2,2 százaléka, mintegy 47 ezer ember élt idősek otthonában. Az ellátottak száma követi a férőhelyek számának alakulását, gyakorlatilag az intézményi kapacitás függvénye. Nőtt a kisebb befogadóképességű otthonok száma, egyrészt a civil szervezetek nagyobb szerepvállalása, másrészt a nagy, több száz főt befogadó állami intézmények kisebb, családiasabb otthonokkal történő felváltása miatt.

Beteg és tartósan egészségkárosodott emberek ellátása, táppénz, társadalombiztosítás

A táppénzre jogosultak száma 2001 óta lényegében stagnált, ugyanakkor a táppénzes esetek és napok száma nagymértékben csökkent (2000-ben 41, 2005-ben 36 millió nap volt).

Közgyógyellátási igazolvánnyal 2006-ban 455 ezer fő rendelkezett, akiknek a fele

alanyi jogon, egyharmada méltányossági alapon és 18 százaléka normatív alapon vehette igénybe ezt a kedvezményt.

2007 év elején a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma közel félmillió fő volt, ami a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők 14,8 százalékát, a rokkantsági nyugdíjasok 56 százalékát tette ki.

A fogyatékkal élők napközbeni ellátását biztosító intézmények száma, valamint azok befogadóképessége 2000 óta kétharmaddal emelkedett, miközben a gondozást kérők száma két és félszeresére nőtt.

Magyarország a GDP-nek valamivel kisebb részét költötte a betegséggel kapcsolatos juttatásokra, mint az Európai Unió átlaga (2,9%), de az összes juttatáson belül a betegségre fordított kiadások aránya 2000 és 2004 között emelkedett.

Munkanélküliek és egyes kirekesztett társadalmi csoportok támogatásai

A települési önkormányzatok által nyújtott rendszeres szociális segély mint jövedelempótló pénzbeli ellátás célja, hogy minimális életszínvonalat biztosítson a jövedelemmel nem rendelkezők számára (2006-ban 160 ezer fő részesült átlagosan havi 23 800 forintban).

Az önkormányzatok által többnyire eseti jellegű átmeneti segélyben részesítettek száma folyamatosan csökken, 2006-ban 515 ezer személynek nyújtották az ellátást, 78 százaléknak pénzben, 22 százaléknak természetben.

A lakásfenntartási támogatás rendszerének 2004-ben kezdődő reformja a normatív alapon nyújtott támogatásnál kezdetben szigorúbb feltételeket határozott meg,

melyek 2005-től enyhültek. E törvényi változások hatására számottevően megnőtt a lakásfenntartási támogatásra jogosultak száma, 2004 és 2006 között 197 ezerről 349 ezer főre, ez egyúttal magasabb kifizetéseket is jelent (2006-ban a támogatás átlagos összege 47 748 forint/fő, a támogatásra felhasznált összeg összesen csaknem 17 milliárd forint volt).

A hajléktalanok átmeneti szállása, az éjjeli menedékhelyek száma és azok befogadóképessége bővült.

Munkanélküliségi juttatásokra Magyarország az Európai Unió átlagánál számottevően alacsonyabb arányban költ, akár a GDP-hez, akár az összes juttatáshoz viszonyítjuk az erre fordított kiadásokat. A magyar munkanélküliségi juttatások vásárlóerő-paritáson számolt értéke pedig 2000 és 2004 között az EU-átlag negyedéről az ötödére csökkent.

3. Oktatás

Résztétel az oktatásban: tanulási arányok

Az elmúlt másfél évtizedben kiteljesedett az óvodai nevelés és az iskolarendszerű oktatás: 2006-ban a 3–5 évesek 88 százaléka jár óvodába, a 6–13 évesek csaknem mindegyike részt vesz a közoktatásban és a 16 évesek egyre növekvő hányada (már több mint 94 százaléka) tanul középfokon. Még erőteljesebb aránynövekedés figyelhető meg a 20 évesek között: 14-ről 50 százalékra nőtt a nappali képzéseken részt vevők aránya alig több mint egy évtized alatt.

A középfokú oktatás struktúrája átalakult. Szemben az 1990-es arányokkal (43

százalék volt a szakiskolai/szaktanulmányi képző iskolai, 33 százalék a szakközépiskolai és 24 százalék a gimnáziumi részvétellel), jelenleg az összlétszámon belül a beiratkozottak 23 százaléka érettségit nem adó szakiskolákban, 42 százaléka szakközépiskolákban és 35 százaléka gimnáziumokban tanul. Ez a megoszlás az elmúlt 4–5 évben stabilizálódott.

A felsőoktatás rendszere az elmúlt 15 évben gyökeresen átalakult. Lezajlott a szervezeti integráció és a lehetőségek bővülésével jelentősen megnőtt az érettségi után a felsőoktatásban továbbtanulók száma és aránya. Míg 1990-ben a jelentkezők alig 36 százaléka nyert felvételt, addig 2006-ra ez az arány meghaladta a 60 százalékot. A 2005/2006-os tanévtől az ún. bolognai folyamat keretében megkezdődött az egységesen egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szinteket biztosító többciklusú képzés.

Évről évre növekszik a felsőoktatási képzésben töltött várható időtartam, a fiatalok közül egyre többen vesznek fel képzésük ideje alatt – a már meglévő helyett vagy mellett – újabb szakokat. Jellemző, hogy míg 1993-ban az utolsó évesek 98 százaléka szerzett oklevelet a tanév végén, 2006-ra ez az arány 59 százalékra csökkent.

Kiáramlás az oktatásból: végzettek, lemaradók

A képzési szerkezet változásának megfelelően a fiatal korosztályok (18 évesek) egyre növekvő hányada, 2006-ban több mint 60 százaléka szerzett érettségi bizonyítványt a nappali képzésben, fele-fele

arányban gimnáziumban, illetve szak-középiskolában. Az elmúlt években minden korábbi időszakot meghaladó számban és arányban szereztek a fiatalok diplomát: a 22 éves korosztály már 22–24 százaléka fejezi be sikeresen felsőfokú tanulmányait.

A felsőfokú végzettségek képzési terület szerinti nemzetközi összehasonlításában Magyarországon feltűnően alacsony a műszaki, valamint a természettudományos és a számítástechnikai végzettségűek aránya, ezzel szemben kiugróan magas a pedagógus-, magas a társadalomtudományi, üzleti és jogtudományi diplomások részesedése.

A 2005. évi mikrocenzus adatai szerint Magyarországon minden kilencedik ember felsőfokú végzettségű, és minden negyedik érettségizett. Minden második ember legalább középfokú végzettségű (rendelkezik érettségivel vagy szakmai oklevéllel). A nemek közötti korábbi, a férfiak javára mutató különbség kiegyenlítődött, sőt lassan megfordul. 2005-ben a felsőfokú végzettségű nők aránya megegyezik a diplomás férfiakéval, a fiatalabb korosztályokban meg is haladja azt.

A tanulási környezet: intézményhálózat, pedagógusok, tárgyi feltételek

Az intézmények kapacitása az óvodai és az általános iskolai oktatásban – a létszámalakulással összefüggésben – szűkül, ugyanakkor a középfokú oktatásra igénybe vett osztályteremek száma 10–13 százalékkal haladja meg az évezred elejét. Az elhelyezés átlagos körülményei – az egy osztályteremre jutó létszám alapján – minden intézménytípusban javultak ugyan, de az okta-

tási intézményhálózat megújulása, korszerűsítése évtizedek óta késik.

A tanulólétszám csökkenésével párhuzamosan az alapfokú oktatásban, nevelésben évről évre kevesebb pedagógus tanít. Ennek ellenére a tanulók számának gyorsabb csökkenése miatt az általános iskolákban egy pedagógusra már csak 10 diák jut átlagosan, ami nemzetközi összehasonlításban meglehetősen alacsonynak számít. A középfokú oktatásban 2000-től a tanulólétszám növekedését meghaladóan nőtt a foglalkoztatott pedagógusok száma, így az egy pedagógusra jutó tanulólétszám 2006-ra a szakiskolákban 12,5-re, a középiskolákban pedig 11-re csökkent.

Az információs és kommunikációs technológia (IKT) iskolai elérhetőségét és hozzáférhetőségét tükrözi az egy számítógépre jutó tanulók száma. Egy 2003. évi vizsgálat rendkívül nagy szórást mutatott e tekintetben az európai OECD-országok esetében is: Magyarországon kevesebb mint 5 tanuló, Lengyelországban ennek háromszorosa jutott egy gépre a 15 éves korosztályban.

Az oktatás finanszírozása

2006-ban az állami költségvetés oktatási kiadásai a felhalmozási kiadásokkal együtt több mint 1217 milliárd forintot tettek ki, 4 százalékkal többet, mint egy évvel korábban. Az összeg 74 százalékát (894 milliárd forintot) a közoktatás – óvoda, alap- és középfokú oktatás – 19 százalékát (235 milliárd forintot) pedig a felsőoktatás használta fel.

Az egy tanulóra jutó költségvetési kiadások összevetése az egy főre számított GDP-vel viszonylag jól tükrözi, hogy egy ország a

gazdasági teljesítőképességéhez képest mennyit költ az oktatásra, szakképzésre. E tekintetben Magyarország évek óta az átlagosnál kedvezőbb helyen áll az OECD-országok között: 2003-ban az egy főre jutó GDP 29 százalékát költötte egy tanulóra, miközben az OECD átlaga 26 százalék volt.

4. Kultúra

Mozi, színház, hangverseny

A mozi helyzetének alakulását elsősorban a kereskedelmi televíziók megjelenése és az egyéb közvetítőeszközök (videó, DVD, internet) elterjedése befolyásolta. Ennek következtében a mozi jelentősége csökkent.

Az elmúlt 10 évben a színházi intézményrendszer átalakult, néhány új színházi egység jött létre: nemzeti színházak, opera- és táncszínházak, bábszínházak, szabadtéri színpadok. A kőszínházak és társulataik is bővítették fellépési lehetőségeiket: a kamaraszínházakon kívül stúdiószínpadok, szalonok, házi színpadok kialakításával. A színházat kedvelők többsége megmaradt korábbi szokásai mellett, még ha ez nagyobb anyagi ráfordítást is igényel: a száz lakosra jutó színházlátogatók száma 2005-ig nőtt.

Jelenleg a Nemzeti Filharmónia foglalkozik komolyzenei hangversenyek szervezésével. A legtöbb előadást (1428) 2003-ban tartották, azóta számuk kismértékben visszaesett. A hangversenyek több mint negyötödét vidéki városokban rendezték.

Közzgyűjtemények (könyvtár, levéltár, muzeális intézmény)

A közösségi kulturális lehetőségek közül a lakosság legszélesebb körében igénybe

vehető intézmények a könyvtárak. Az intézményhálózat részben a fenntartó szervezetek tulajdonviszonyainak változása, részben az állami támogatások szűkülése miatt az utóbbi tíz évben jelentősen csökkent, és mind a könyvtári látogatások, mind a kölcsönzött könyvek ezer lakosra jutó fajlagos mutatói jelentősen visszaestek.

A könyvtárak mellett a levéltárak a kutatási tevékenység fontos helyszínei: 2006-ban közel 12 ezer kutatót regisztráltak, a beadott kutatási kérelmek száma meghaladta a 13 ezret, az írásbeli felvilágosítások száma 4621 volt. Az ezer lakosra jutó levéltári gyűjtemények száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett.

A múzeumok és az ott rendezett kiállítások iránti érdeklődés a hazai és nemzetközi turizmus terjedése, a múzeumokban szervezett növekvő számú kiállítás, rendezvény és szakszerű tárlatvezetés hatására az elmúlt időszakban lassan, de folyamatosan emelkedett. A múzeumlátogatások erősen koncentrálódnak néhány idegenforgalmi szempontból is jelentős településre és néhány múzeumra: 2006-ban a 30 leglátogatottabb múzeum vendégeinek aránya meghaladta az összes látogató 60 százalékát.

Könyvkiadás

Az elmúlt évtizedben a könyvkiadást érintő hatások jelentős mértékben megváltoztatták a kiadási mutatókat. A művek szélesedő választékával párhuzamosan a példányszámok csökkenése a jellemző. A hazai könyvpiac egyre erősebb koncentrációját mutatja, hogy 2006-ban 14 kiadó tette ki az összforgalom csaknem 60 százalékát.

Tömegkommunikáció (rádió, televízió, sajtó, internet)

A lakosság szabadidejének több mint kétharmadát különböző tömegkommunikációs eszközök kötik le, az elmúlt évtizedben különösen a televíziózás vált meghatározóvá.

A közszolgálati műsorok adásidejében továbbra is a szórakoztató programok alkotják az adásidő egynegyedét, amelynek több mint 70 százalékát a játékfilmvetítések teszik ki. Folyamatosan emelkedik a hírek, információszolgáltatások aránya.

A kereskedelmi csatornák műsoridejének csaknem felét művészeti, kulturális, szórakoztató programok adják, további egynegyede hírekkel, aktuálpolitikával kapcsolatos, az adásidő jelentős része (mintegy 20 százaléka) reklám.

A rádióműsorok összetételében szintén a szórakoztató műsorok szerepelnek legnagyobb arányban, ezen belül is – az úgynevezett háttérrádiózás jelentős részét biztosító – különböző komoly- és könnyűzenei programok.

A médiapiacra a könyvkiadáshoz hasonlóan erősödő koncentráció jellemző. A három legnagyobb példányszámú napilap (Metro, Blikk, Népszabadság) képviseli az összes országos terjesztésű napilap 70 százalékát. A hetilapok közül a legstabilabb vevőközönsséggel a rádió- és televízióújságok, valamint a bulvárlapok rendelkeznek.

A különböző honlapok és portálok növekvő számban és fokozatosan emelkedő látogatottsággal vannak jelen a piacon. 2006 végére az internet-előfizetések száma túllépte az 1,3 milliót, ami 33 százalékkal haladta meg az előző évet.

5. Bűnügyi helyzet

Az ezredforduló óta a százezer lakosra jutó ismertté vált bűncselekmények száma ingadozott: az első évek magasabb (4500–4600) rátáját jelentősebb csökkenés (4100), az utolsó két évben pedig kismértékű növekedés követte (4200–4300).

A bűnelkövetői ráta ettől eltérően alakult: a kezdeti 1450-es ráta 2003-ig mérséklődött, 2004-ben és 2005-ben 1500 fölé emelkedett, a legutóbbi évben pedig visszaállt az ezredforduló körüli szintre. Ez éves bontásban átlagosan 120–130 ezer bűnelkövetőt jelentett.

A vizsgált időszakban a döntő hányadot kitevő vagyoni elleni cselekmények – jellemzően lopások, csalások, rongálások – aránya 70-ről 61 százalékra csökkent. A közrend elleni bűncselekményeknek az 1990-es években bekövetkezett növekedése az ezredforduló után is meghatározó maradt. Ennek háttérében elsősorban a garázdaság, a kábítószerrel való visszaélés, valamint a köz- és magánokirat-hamisítások növekménye áll.

A felderítettségi mutató az összes bűncselekmény esetében az ezredforduló óta jelentősen és folyamatosan javult: a 2000. évi 50-ről 2006-ra 60 százalékra. Igen magas, csaknem teljes körű a felderítettség a hatóságok által hivatalból kezdeményezett (pl. a közlekedési) büntetőeljárások esetében. Ettől messze elmarad a felderítettségi mutató olyan vagyoni elleni cselekményeknél, mint a lopások vagy a rongálások, ahol a vizsgált időszakban csak minden negyedik esetben sikerült azonosítani az elkövetőt.

Területi bontásban az évtizedek óta tartó trendnek megfelelően a közép-magyarországi régióban követték el a legtöbb bűncselekményt: a vizsgált időszakban százából 35-öt. Ezen belül a főváros részesedése különösen magas, ahol az összes bűncselekmény negyedét regisztrálták a hatóságok. Ezt a százezer lakosra jutó bűnözési arányszám is jól mutatja: Közép-Magyarországon 5000 fölötti, a többi régióban pedig ennél jelentősen alacsonyabb ez a ráta.

A bűnözés személyi oldalán: a bűnelkövetők, a jogerősen elítéltek és a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak adatai alapján továbbra is jelentős – bár a vizsgált időszakban egyértelműen mérséklődő – férfitöbbséget figyelhetünk meg. A bűnözés elsősorban a fiatalabb korosztályokra jellemző: 2000 és 2006 között a 25 év alattiak aránya a bűnelkövetők és a jogerősen elítéltek körében 30 százalék körüli, a fogva tartottak esetében pedig csaknem 50 százalék volt.

6. Civil társadalom, nonprofit szektor

Az 1997 és a 2000 közötti stagnálás után minden településtípusnál kimutathatóan nőtt a nonprofit szektor mérete, 2005-ben az alapítványok száma összesen 22 255, a társas nonprofit szervezeteké pedig 34 439 volt.

2000 óta nem változott érzékelhetően a szektor tevékenység szerinti összetétele, az alapítványok 60 százaléka változatlanul három (oktatás, szociális ellátás és kultúra) tevékenységi területhez köthető. A társas

nonprofit szervezetek körében továbbra is a szabadidős és a sportegyesületek, valamint a szakmai érdekképviselések aránya a legnagyobb.

2005-ben a szervezetek 88 százaléka volt jellemző a pénzforgalom, a szektor teljes bevétele a 2000. évi 495 milliárd forint-ról 854 milliárd forintra nőtt. Ugyanakkor alig csökkent a szerény, az 500 ezer forintnál kisebb bevételű szervezetek aránya. A vizsgált időszakban a nonprofit szektor bevételi szerkezetében nagyobb mértékű átalakulás történt. Az állami támogatás folyó áron közel másfélszeresére növekedett, és így 2003 óta az aránya meghaladja a 40 százalékot, mindez a magántámogatások arányának csekély mértékű visszaesésével járt együtt. A szektor bevételeinek változatlanul mindössze 7 százaléka származik pályázati forrásokból, mialatt a nonprofit szervezetek által nyújtott pénzügyi támogatások értéke 2005-ben megközelítette a 120 milliárd forintot, és ez 2000-hez képest mintegy 35 százalékos bővülést jelent.

A nonprofit szervezetek döntő többsége fizetett munkavállalók alkalmazása nélkül igyekezett megoldani feladatait; főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottja csak 11 százalékuknak volt. Az összes munkaviszonyban álló foglalkoztatottat figyelembe vevő mutató értéke a 2000. évi 62 ezer-ről 82 ezerre nőtt. A szektorban 2005-ben tevékenykedő önkéntes segítők száma meghaladta a 370 ezer főt. Az általuk teljesített – mintegy 63 milliárd forintot érő – 75 millió munkaóra körülbelül 36 ezer főállású foglalkoztatott munkaidejének felelt meg.

7. Lakáshelyzet

A Magyarországra tartósan jellemző népességfogyás mérsékli a lakásállomány bővítése iránti igényt és hozzájárul a laksűrűségi mutatók javulásához. A népességcsökkenés hatását ellensúlyozza a háztartások elaprózódása, emiatt a háztartások száma az elmúlt években növekedett. A háztartások összetétele hat a lakáshasználatra és a lakáskeresletre. A lakásszektornak egyre növekvő számú fiatal és idős egyedülálló szükségletét kell kielégítenie, míg a házaspárok alkotta családok aránya csökken.

A legutóbbi évek sem hoztak javulást a torz tulajdoni struktúrában: a lakások mintegy 93 százalékában a tulajdonos lakik. Sem az önkormányzati, sem pedig a magánbérleti szektorban nincs elmozdulás a rendkívül alacsony arányról.

A lakásállomány nagyság szerinti összetételének változása a nagyobb differenciáltság felé mutat. 2005-ben az átlagos lakásméret elérte a 78 m²-t. Erőteljesebb növekedés a háromszobás és nagyobb lakások számában mutatkozik, míg a kisebb, az egy-kétszobás lakások száma – az 1990-es évek gyorsabb ütemű csökkenése után – az utóbbi években csak kismértékben változott. Ebben az is szerepet játszott, hogy ismét több kisméretű lakás épült.

A laksűrűség mutatói folyamatos, stabil javulást mutatnak. 2003 után a száz szobára jutó lakók száma 100 alá csökkent, vagyis a szobák száma már meghaladja a lakókét. Folyamatosan emelkedik a lakásállomány minősége is, az újonnan épülő lakások magas színvonala és a régi lakásál-

lomány gyors ütemű felújítása következtében.

A nagyvárosok kedvezőtlenebb lakásméreteit ellensúlyozza a kisebb háztartásméretek hatása, így a szűk, túlszűfolt lakások arányát tekintve alig van különbség a településtípusok között. A jelenlegi lakárendszer meglehetősen nehezíti a háztartások alkalmazkodását tényleges lakásszükségletükhöz. Emiatt gyakori a nagy létszámú háztartások zsúfoltabb és a kisebb létszámú háztartások szükségesnél tágasabb lakása. Az előbbi esetében a lakáskörülményekben, az utóbbiban a lakásfenntartás terén kell feszültségekkel számolni.

A lakáspiacon a korábbi éveknél alacsonyabb áremelkedés tapasztalható. 2003 óta az átlagos lakásár 9,3-ról 10,3 millió forintra nőtt, miközben fennmaradtak vagy még erősödtek is a korábbi területi árkülönbségek. A mérséklődő lakáspiaci áremelkedés a lakásárak megfizethetőségének javulását eredményezte. 2005-ben egy átlagos háztartás ötévi jövedelméből lehetett egy átlagos lakást megvenni. A lakások fenntartási kiadásai ezalatt a korábbinál jobban emelkedtek: 2003 óta az egy háztartásra jutó rezsiköltség nem egészen 22 ezerről 28 ezer forintra nőtt. A növekedés háztartás- és lakástípustól függően eltérő mértékben érintette a családokat.

A lakásépítések terén a 2003–2004-es csúcspontot követő visszaesés 2006-ban is megfigyelhető. Ebben az évben 45 ezer új lakásépítési engedélyt adtak ki, és 34 ezer lakás épült. A lakásépítésben az elmúlt években megfigyelhető átrendeződés 2006-ban nem folytatódott, ugyanis csökkent a

vállalkozói lakásépítés és ezzel együtt a többlakásos épületekben épült lakások aránya is.

A lakáshitelezés terén a hitelállomány 2002–2003-as ugrásszerű növekedését az utóbbi években lassuló ütemű bővülés követte. 2006-ban a lakáscélú hitelállomány meghaladta a 2670 milliárd forintot, ami a GDP 11 százalékával egyenlő. Ebben az évben is folytatódott a devzahitelezés gyors térnyerése, az év végén már a teljes hitelállomány 34 százaléka volt devizahitel.

8. Infrastrukturális ellátottság

Az utóbbi másfél évtizedben a vezetékesgáz-ellátásban és a közüzemi szennyvízelvezetésben, -tisztításban is jelentősen fejlődött a települések infrastrukturális ellátottsága.

A közüzemi villamosenergia-hálózat az ország minden településére kiterjed. 2005-ben 4 millió 921 ezer háztartási fogyasztó összesen 1,9 milliárd kWh villamos energiát használt fel. A fogyasztók száma 12, fogyasztása pedig 19 százalékkal haladta meg a másfél évtizeddel korábbit. (A fajlagos felhasználás növekedése a háztartásonkénti elektromos készülékek számának és szerepének növekedésével, például a légkondicionáló készülékek elterjedésével függ össze.)

A vezetékesgáz-szolgáltatásba 2005-ben 2845 (1990-ben még csupán 445) település volt bevonva. A még ellátatlan 300 település háromnegyede dunántúli, egynegyede pedig észak-magyarországi község,

általában kis lélekszámmal. 2005-ben 3 millió 158 ezer háztartási fogyasztó 4,6 milliárd m³ földgázt használt fel. Másfél évtized alatt a háztartási vezetékesgáz-fogyasztók száma közel kétszeresére, a részükre értékesített földgáz mennyisége pedig két és félszeresére növekedett, akár csak a fűtési fogyasztók száma, így a háztartások döntő hányadában a földgáz a fűtés energiaforrása.

Távfűtést a fővároson kívül további 98 településen vesz igénybe a lakosság. A hálózatok zömét korábbi évtizedekben alakították ki, az 1990-es évektől az építések során a családi igényeket jobban kiszolgáló egyedi lakásfűtés terjedt el. 2005-ben 654 ezer (ezen belül Budapesten 241 ezer) távfűtött lakás volt, melyek 92 (a fővárosban 95) százaléka részesült melegvíz-szolgáltatásban.

Közüzemi vízvezeték-hálózattal (egy község kivételével) 2000-től már minden település ellátott. A hálózatba 2005-ben 3 millió 956 ezer lakás (94%) volt bekötve. A fennmaradó mintegy 253 ezer lakást az ott élők alacsony jövedelmük vagy egyéb ok miatt nem csatlakoztatták a közüzemi ivóvízhálózatra, de ivóvízellátásban többnyire közikifolyón keresztül részesülnek. 2005-ben 48 településen volt szükség – a közegészségügyi szempontból nem megfelelő vezetékes víz miatt – átmeneti ivóvíz-kiszállításra.

A közüzemi szennyvízelvezető-hálózat kiépítése az 1990-es évtized közepe után felgyorsult. 2005-ben a települések 47 százalékan (1990-ben még mindössze 14 százalékan) működött szennyvízcsatorna.

Az ország lakásállományán belül eközben 42-ről 65 százalékra (2 millió 734 ezerre) növekedett a hálózatba bekapcsolt lakások aránya. A közműolló ennek hatásaként 43-ról 29 százalékpontra zárult, de az Alföldön a közüzemi vízvezetékekkel ellátott lakásoknak még csupán alig több mint fele csatlakozik szennyvízcsatorna-hálózatba.

A közcatornán 2005-ben elvezetett 588,6 millió m³ szennyvíz egyharmadát legfeljebb csak szűrték és ülepítették mielőtt visszajutott a környezetbe. Kétharmadának szervesanyag-tartalmát biológiai eljárással, mikroorganizmusokkal, ezen belül egyharmadának nitrogén- és foszfortartalmát kémiai és fizikai módszerekkel is tisztították. A szennyvízcsatorna-bekötés-

sel nem rendelkező lakásokból további 5,4 millió m³ települési folyékony hulladékot gyűjtöttek be és ártalmatlanítottak.

2005-ben a városokban egy lakosra az önkormányzatok tulajdonában lévő erdővel együtt 18 m² önkormányzati tulajdonú zöldterület, ezen belül 11 m² parkterület jutott. A nagyobb városok közül legkevésbé Budapest, Debrecen és Kecskemét, leginkább Székesfehérvár, Pécs, Nyíregyháza és Szeged parkosított.

A rendszeres települési szilárdhulladékgyűjtésbe 3 millió 807 ezer lakás (a lakásállomány 91 százaléka) volt bevonva 2005-ben. Az év során 4 millió 602 ezer tonna települési szilárd hulladék keletkezett.

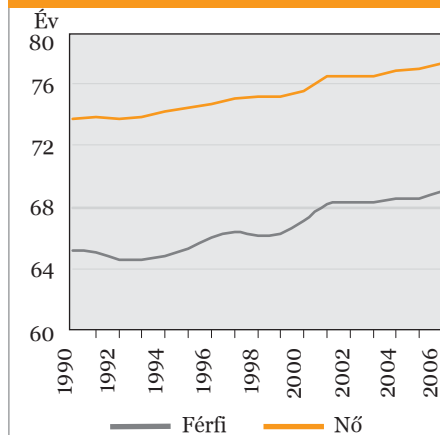
1. Egészségügyi ellátás

1.1. Várható élettartamok, egészségi kilátások

A várható élettartam egy olyan szintetikus mutató, amely egyetlen számmal fejezi ki az adott ország, régió vagy társadalmi csoport halandósági viszonyait. A várható élettartamot nemenként számítjuk ki a születéskor és minden egyes további életkorban. Az életkor előre haladásával a már leélt évek száma és a még várható élettartam együttes hossza egyre inkább meghaladja a születéskor várható élettartamot. Ennek magyarázata az, hogy az egy bizonyos életkort elért emberek már túlélték azokat a rizikófaktorokat, amelyek miatt mások e kor elérése előtt elhunytak. A jelenlegi halandósági viszonyok mellett egy 50 éves nő csaknem 29,5 évet, egy 60 éves 21,1 életévet remélhet még, miközben az újszülött leánygyermek 77,4 évre számíthatnak. Az elmúlt másfél évtizedben, ingadozásokkal tarkítva ugyan, de emelkedett a születéskor várható élettartam.

Hosszú évtizedek óta 1993 volt a legkedvezőtlenebb év a férfiak halandóságában.

1.1. ábra A férfiak és a nők születéskor várható élettartama

A 64,5 éves születéskor várható élettartam azonos volt az 1950-es évek második felében mért értékkel, egy 30, 40 vagy 50 éves férfi pedig kevesebb élettartamot remélhetett még, mint hasonló korú társa a gazdasági

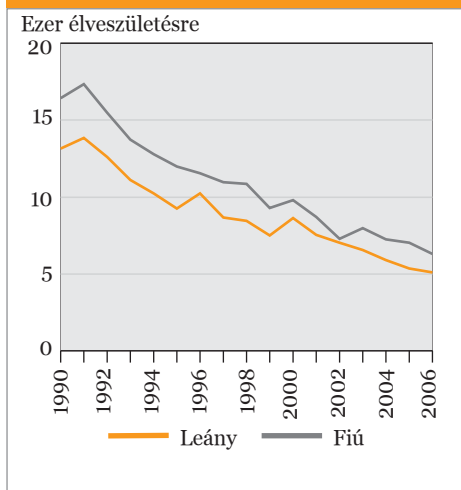
1.1. tábla Az egyes életkorokban még várható átlagos élettartam

Év	(év)								
	Férfi			Nő			Különbőség		
	0	40	60	0	40	60	0	40	60
	éves						év		
1990	65,13	28,84	14,72	73,71	36,05	19,02	8,58	7,21	4,30
1993	64,53	27,92	14,45	73,81	35,97	19,18	9,28	8,05	4,73
2000	67,11	29,57	15,29	75,59	37,17	20,04	8,48	7,60	4,75
2006	69,03	30,90	16,30	77,35	38,47	21,13	8,32	7,57	4,83

világválság idején. Innen történt egy jelentős előrelépés az elmúlt tizenhárom évben. A 2006. évi születéskor várható élettartam az eddig mért legmagasabb értéket jelenti a férfiak 69,03 és a nők 77,35 életével. 1993 óta a férfiak élettartamának 4,5 éves emelkedése csaknem 1 évvel haladta meg a nőkéét, így a korábbi 9,3 évről 8,3-re mérséklődött a két nem között a születéskor várható élettartam különbsége.

A csecsemő- és gyermekhalálozás alakulása hosszú idő óta alapvetően kedvező képet mutat. A csecsemőhalálozási arányszám mindkét nem esetében javult, de a fiúknál jelentősebb mértékben, mint a leányoknál. Bár a nemek közötti különbségek mérséklődtek, a fiúgyermek csecsemőhalandósága még mindig 24 százalékkal múlja felül a leányokét. 2006-ban ezer újszülött fiúgyermek közül valamivel több mint 6, a leánygyermekek közül 5 hunyt el egyéves kora előtt. Mindkét érték a legalacsonyabbnak számít a hivatalos statisztika eddigi történetében.

1.2. ábra Csecsemőhalálozási arány nemek szerint

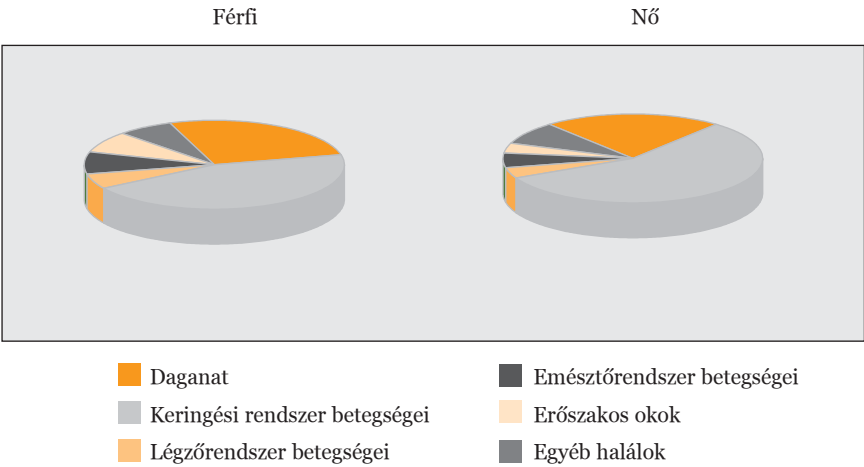

A gyermekhalandóság alapvetően csökkenő irányzatát egy-egy év növekvő számú bal-esetei vagy váratlan közlekedési katasztrófái szakíthatják meg időlegesen. A fiatal- és középkorú nemzedékek (15–59 évesek) mortalitása is alapvetően csökkenő irányzatú, de náluk már gyakrabban előfordul megtorpanás, stagnálás vagy időleges emelkedés is egy-egy korcsoportban. Lényegében hasonló a kép az időskorú generációk halandóságában is. A születéskor várható élettartam különbségének csökkenése ellenére továbbra is számottevő a különbség a férfiak és a nők mortalitásában. A férfiak halandósága valamennyi korcsoportban magasabb. A 15 és 69 év közötti férfiak halandósága több mint kétszerese az azonos korú nőkének, ezen belül a 20–29 éves fiataloknál mintegy háromszoros, a 40–59 éves középkorúaknál pedig több mint 2,5-szeres a férfiak mortalitása. A különbségek tehát jelentősek, a vizsgált időszakban pedig csak kismértékben és nem minden korcsoportban mérséklődtek.

A főbb halálokok összetételében és sorrendjében nem történtek lényeges változások az elmúlt másfél évtizedben. Az összes halálozás fele a keringési rendszer betegségeiből adódik, egynegyede pedig a daganatos megbetegedések miatt következik be. Az emésztő- és légzőrendszer betegségei a halálozások mintegy 11 százalékát okozzák, minden 14. haláleset pedig erőszakos halálok következménye.

Természeteszerű, hogy a kor és nem szerinti halálozások ennél sokkal differenciáltabb képet mutatnak az egyes halálokok szerepéről és súlyáról. A fiatal férfiaknál az erőszakos halálozás a vezető halálok, ezen belül is főleg öngyilkosság és motorosjárműbalesetek következtében hunynak el a leggyakrabban. A fiatal nőknél viszont a daganatok vezetnek a halálokok között, igaz nem sokkal előzik meg az erőszakos halálokokat, amelyek közül főleg motoros-

1.3. ábra Halálozások gyakoribb halálokok szerint, 2006

1.2. tábla A meghaltak aránya korcsoport és kiemelt haláloki főcsoport szerint, 2006

Halálloki főcsoport	0–14	15–39	40–59	60–	Összesen
	éves				
Százezer megfelelő korú férfira jutó halálozás					
Daganatok	3,7	15,7	402,1	1 512,0	381,0
Keringési rendszer betegségei	1,5	16,1	400,3	2 988,9	637,5
Légzőrendszer betegségei	1,8	2,7	53,8	349,9	77,1
Emésztőrendszer betegségei	0,4	10,8	199,0	312,3	113,5
Erőszakos okok	10,4	67,7	156,4	223,9	109,9
Egyéb halálok	45,4	13,0	81,2	373,2	99,9
Összesen	63,1	126,0	1 292,9	5 760,2	1 418,9
Százezer megfelelő korú nőre jutó halálozás					
Daganatok	3,5	14,8	216,2	810,6	268,1
Keringési rendszer betegségei	1,3	6,6	121,4	2 570,2	682,1
Légzőrendszer betegségei	1,9	1,7	22,3	167,9	49,1
Emésztőrendszer betegségei	0,5	4,0	69,0	161,1	60,7
Erőszakos okok	5,5	14,1	37,1	113,9	44,2
Egyéb halálok	35,8	7,4	37,2	331,7	101,1
Összesen	48,5	48,6	503,2	4 155,5	1 205,2

jármű-balesetek szedik áldozataikat. A közepkorú nemzedékeknel mindkét nem esetében a daganatos halálózások szerepelnek a vezető helyen. A férfiak esetében ettől csak kissé maradnak el a keringési rendszer betegségei okozta halálózások, amelyek idős korban mindkét nem esetében a leggyakoribb halálokok.

Az elmúlt évszázad nagy demográfiai és epidemiológiai változásait az iparilag fejlett országokban a termékenységek csökkenése mellett a mortalitási ráták javulása és a gyer-

mekhalandóság jelentős visszaesése jellemezte. Mindezek eredménye az átlagos élettartamok látványos növekedése lett, ami a század második felére a népesség korösszetételét is jelentősen megváltoztatta ezekben az országokban. Megnövekedett az idősokorúak aránya, és ez maga után vonta a nem fertőző krónikus és degeneratív betegségek gyakoriságának emelkedését. A megnövekedett tartamú, de betegséggel jobban terhelt élet minőségének egyik számszerűsített mutatója az elmúlt két évtizedben kifej-

1.3. tábla A férfiak és a nők teljes és egészségesen, illetve betegségben várható élettartama, 2005*

Életkor, éves	Várható élettartam, év						Egészségesen várható élettartam a várható élettartam százalékában	
	teljes		egészségesen		betegségben			
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
0	68,7	77,0	58,4	60,9	10,3	16,1	85	79
5	64,3	72,5	54,0	56,4	10,3	16,1	84	78
10	59,3	67,6	49,1	51,5	10,3	16,1	83	76
15	54,4	62,6	44,2	46,6	10,2	16,0	81	74
20	49,5	57,7	39,4	41,8	10,1	15,9	80	72
25	44,7	52,7	34,7	37,0	10,0	15,8	78	70
30	40,0	47,8	29,9	32,2	10,0	15,7	75	67
35	35,2	43,0	25,4	27,5	9,8	15,5	72	64
40	30,7	38,2	21,1	23,0	9,6	15,2	69	60
45	26,5	33,6	17,3	18,9	9,2	14,8	65	56
50	22,8	29,3	14,1	15,1	8,8	14,1	62	52
55	19,4	25,0	11,2	11,9	8,2	13,1	58	48
60	16,3	21,0	9,0	9,0	7,3	11,9	55	43
65	13,3	17,0	6,8	6,4	6,5	10,6	51	38
70	10,7	13,3	5,1	4,6	5,7	8,8	47	34
75	8,4	10,1	3,8	3,2	4,6	6,9	45	31
80	6,4	7,2	2,7	1,9	3,7	5,4	42	26
85	5,0	5,0	2,2	1,0	2,8	4,0	43	19

* Az első négy életkorhoz tartozó értékek extrapoláltak.

Forrás: Egészségesen várható élettartamok Magyarországon, 2005. KSH.

lesztett új európai egészségügyi indikátor, az „egészségesen várható élettartam” ("Healthy Life Years Expectancy").

A lakosság körében végrehajtott „Változó életkörülmények adatfelvétel” (VÉKA) egészségi állapotra vonatkozó részében szereplő „Hogyan jellemezné az általános egészségi állapotát” kérdésre adott válaszlehetőségek (nagyon jó, jó, kielégítő, rossz és nagyon rossz) alapján az a személy számít egészségesnek, aki a kérdésre „nagyon jó”, „jó”, illetve „kielégítő” választ adott, a többiek betegnek minősülnek.

Az egészségesen, illetve betegségben eltöltött várható élettartamok nemenkénti összehasonlításából kiderül, hogy a nők – a férfiakénál – hosszabb várható élettartama hosszabb egészséges és ugyanakkor hosszabb betegségben eltöltött élettartamból áll össze.

A betegségben eltöltött élettartam nőkre vonatkozó értékei 50–60 százalékkal meghaladják a férfiakét, így a nőkre általában másfélszer több beteg életév vár, mint az ugyanolyan korú férfiakra. A teljes várható élettartam viszont „csak” 20–30 százalékkal nagyobb a nőknél, mint a férfiaknál, bármely életkorban, a 75 éves korig bezárólag.

Közismert, hogy az iskolai végzettség – mint az egyén általános szociális helyzetével jól korreláló mutató – a különböző életkorokban várható átlagos élettartam hosszával is szignifikáns kapcsolatot mutat. Főként az alacsony iskolai végzettségűek maradnak le a legalább középfokú végzettségűektől. Az egészségesen várható élettartamok esetében az iskolai végzettség még inkább meghatározó tényezőnek bizonyul.

1.4. tábla Várható és egészségesen várható élettartam nemek és iskolai végzettség szerint, 2005

Életkor, éves	Várható élettartam						Egészségesen várható élettartam						(év)
	férfi			nő			férfi			nő			
	alapfok	középfok	felsőfok	alapfok	középfok	felsőfok	alapfok	középfok	felsőfok	alapfok	középfok	felsőfok	
35	28,7	40,9	43,3	40,9	47,7	47,0	17,6	29,7	37,7	22,2	33,6	37,1	
40	24,5	36,4	38,5	36,4	42,8	42,2	14,0	25,3	33,0	18,3	28,9	32,3	
45	20,9	32,1	33,7	32,2	38,2	37,3	11,2	21,3	28,2	15,1	24,7	27,6	
50	18,0	28,5	29,3	28,1	33,8	32,6	9,0	18,0	24,0	12,1	20,8	23,1	
55	15,4	25,2	24,9	24,2	29,6	28,1	7,3	15,2	19,8	9,7	17,4	19,0	
60	13,9	21,7	21,0	20,5	25,3	23,6	6,3	12,9	16,3	7,6	14,3	14,9	
65	12,2	17,7	17,1	16,8	21,1	19,3	5,4	10,1	12,5	5,4	11,3	11,3	
70	9,9	14,3	13,6	13,3	17,1	15,3	4,2	7,3	9,3	4,0	8,6	8,8	
75	7,8	11,5	10,5	10,1	13,6	11,7	3,1	6,1	6,6	2,9	6,4	6,0	
80	6,1	9,2	8,2	7,4	10,6	8,6	2,1	5,3	5,2	1,7	4,5	3,8	
85	4,8	7,8	6,2	5,3	8,5	7,3	1,5	5,1	4,0	0,9	3,4	1,2	

Forrás: Egészségesen várható élettartamok Magyarországon, 2005. KSH.

Az alapfokú végzettséggel rendelkezők várható teljes és egészséges élettartama – mindkét nemre és minden életkorban – egyaránt jelentősen rövidebb a két magasabb iskolai végzettségi kategóriába tartozóknál. A közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező nők alig különböznek egymástól, a felsőfokú végzettségű nők várható élettartama azonban minden korban valamelyest kisebb a középfokúakénál. A közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező férfiak várható teljes élettartama – minden életkorban – megközelítőleg megegyezik egymással, azonban – kissé leegyszerűsítve – az előbbieknél hamarabb veszi kezdetét a tartós betegség. A felsőfokú végzettségű férfiak és nők egészségesen várható élettartama csaknem egyenlő.

Az iskolai végzettség hatása a betegség időszakának kezdetére elsődleges abban az értelemben, hogy – a nemektől függetlenül –

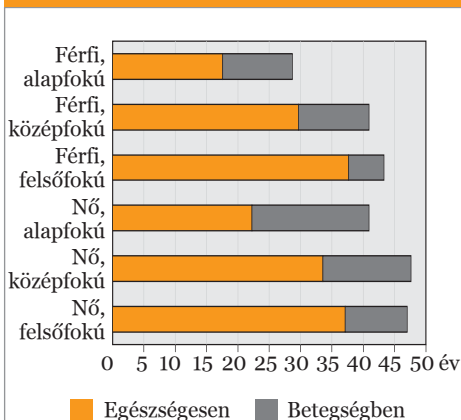
„legkorábban” az alapfokú végzettségűek betegszenek meg, „legkésőbb” pedig a felsőfokú végzettségűek. A másik általános érvényű megállapítás: mindkét nem esetében a magasabb végzettséghez nemcsak hosszabb várható élettartamok tartoznak, de rövidebb betegidőszakok is (kivéve a közép- és felsőfokú végzettségű nők várható élettartama közötti – már említett – fordított viszonyt).

A településtípusok hatása a lakosság egészségállapotára elsősorban abból adódik, hogy az ott élők összetétele iskolai végzettség, foglalkozás, lakáskörülmények és egyéb szociális tényezők szerint eltérőek, továbbá a település fejlettsége által biztosított feltételek sem azonosak. A településtípus tehát sok, esetleg ellenkező hatás eredőjeként fejti ki hatását az ott élőkre. Bár sok esetben a településtípusok közötti valós különbségek elmosódnak, mégis mindkét nem esetében mind a teljes, mind az egészségesen várható élettartamok a településtípus népességszámával együtt nőnek. A különbségek szignifikánsak, azonban sokkal kisebbek, mint az iskolai végzettség szerintiek. Tehát az iskolai végzettség mindkét vizsgált indikátorra nézve meghatározóbb, mint a településtípus. A növekvő népességszámú településtípushoz (község, város, megyei jogú város, Budapest) hosszabb várható élettartam, rövidebb betegidőszak és így hosszabb egészségesen várható élettartam tartozik. (Egyetlen kivétel: a megyei jogú városban lakó férfiak betegidőszaka némileg rövidebb a budapestiekénél.)

A lakóhely szerinti összehasonlításból megállapítható, hogy minél hosszabb egy megyében a várható élettartam, általában annál rövidebb a betegidőszak, és így hosszabb az egészségesen várható élettartam is.

Magyarországon a nők – a férfiakénál – hosszabb élettartamához hosszabb várható betegidőszak társul, ellenben a három vizs-

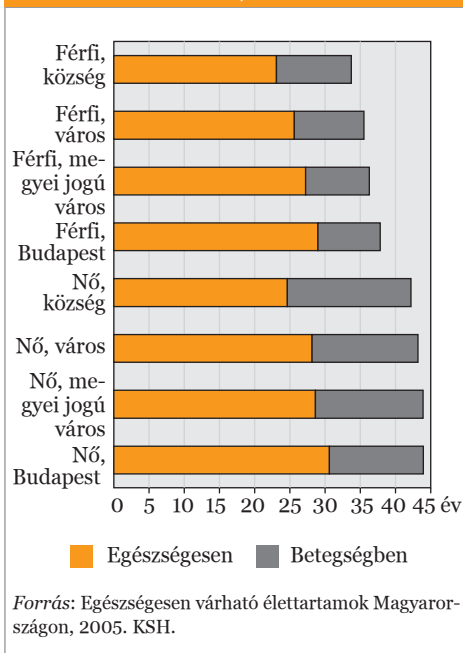
1.4. ábra A 35 éves korra vonatkozó egészségesen, illetve betegségben várható élettartamok iskolai végzettség szerint, 2005

Forrás: Egészségesen várható élettartamok Magyarországon, 2005. KSH.

gált kategórián (iskolai végzettség, településtípus, megye) belül a hosszabb várható élettartam általában rövidebb betegségidőszakkal jár. Ezek a következtetések egybeesnek a nemzetközi vizsgálatok eredményeivel.

1.5. ábra A 35 éves korra vonatkozó egészségesen, illetve betegségben várható élettartamok településtípus szerint, 2005

1.2. Az egészségi állapot fő jellemzői

Nemzetközi tapasztalatok alapján az egészségi állapot szubjektív értékelését, az egyének saját egészségükről kialakított véleményét az egyik legjobb egészségindikátornak tartják. A vélt egészség nemcsak azt jelzi, hogy az emberek milyennek ítélik egészségi állapotukat, de az egészségüket rossznak

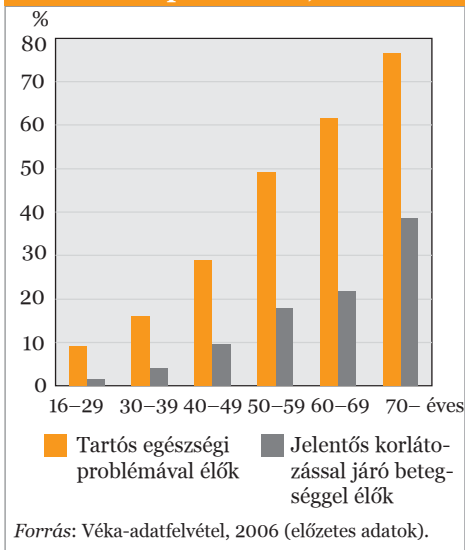
tartók arányából az egészségügyi ellátás színvonalára is következtethetünk. A Változó életkörülmények adatfelvétel (VÉKA) 2006. évi adatai szerint a 16 évesnél idősebb lakosság körében egy ötfokozatú skálán nagyon jónak a férfiak mintegy 15, a nők 12 százaléka, nagyon rossznak a férfiak több mint 3, a nők közel 5 százaléka értékeli egészségi állapotát. Mindkét nem esetében a jó és a megfelelő egészségi állapot kategóriába sorolták magukat legtöbben.

Összességében a lakosság 13 százaléka tartja egészségi állapotát nagyon jónak. Ez a megítélés az életkor előre haladásával jelentős mértékben romlik. A 16–29 évesek 34 százaléka, a 40–49 éveseknek már csak 7 százaléka tartozik ebbe a csoportba. A 70 év felettieknek majdnem 40 százaléka rossznak és több mint 14 százaléka nagyon rossznak tartja egészségi állapotát. A különböző iskolai végzettségűek közül a diplomával rendelkezők az átlagnál elégedettebbek egészségi állapotukkal, míg a legfeljebb 8 osztályt végzetteknek csak 2 százaléka ilyen derűlátó. Gazdasági aktivitás szerint a foglalkoztatottak alig több mint 15, a munkanélküliek 14 százaléka nagyon jónak, ugyanakkor a foglalkoztatottak fél százaléka, a munkanélküliek másfél százaléka nagyon rossznak ítéli meg egészségi állapotát.

A felvétel szerint a lakosság több mint 35 százaléka küzdött valamilyen tartós, hat hónapnál régebben fennálló egészségi problémával, illetve a lakosság több mint 13 százalékanak valamilyen tevékenységében jelentős korlátozást jelentő egészségi problémája volt. A férfiak 32, a nők 38 százalékanak, az 50–59 évesek közel felének, a 70 év felettiek 77 százalékanak volt – saját megítélése szerint – tartós egészségi problémája. A férfiak 12, a nők közel 15 százaléka érzi úgy, hogy egészségi problémája több mint 6 hónapja jelentős korlátozást jelent számára.

Az életkorral együtt az akadályoztatottság érzése is jelentősen nőtt.

1.6. ábra Tartós egészségi problémával és jelentős korlátozással járó betegséggel élők aránya korcsoportonként, 2006

Az egészségi állapot önértékelésén kívül az orvosi ellátás igénybevételével kapcsolatos kérdéseket is vizsgáltak. Ezek szerint a lakosság 14 százaléka véli úgy, hogy orvosi ellátásra, illetve több mint 11 százaléka, hogy fogorvosi ellátásra lett volna szüksége az előző 12 hónapban, mégsem vette igénybe. A férfiak 15, a nők 13 százaléka nem fordul egészségi problémájával orvosához. Mindkét nemnél abban bíznak legtöbben (az orvoshoz nem fordulók 43, illetve 38 százaléka), hogy magától megoldódik problémájuk. Az okok között második helyen az időhiány szerepel a férfiaknál és a nőknél is (21%). Időhiányra a 30-39 éves korosztály hivatkozik leginkább (31%). Iskolai végzettség szerint a diplomások tűnnek legelfoglaltabbnak, 38 százalékuk jelölte meg, hogy nincs

ideje orvoshoz menni. Az orvoshoz nem fordulók 11 százaléka, az orvoshoz nem forduló munkanélküliek 22 százaléka érzi úgy, hogy nem engedheti meg magának, hogy orvoshoz menjen, mert az esetleg túl sok kiadással jár. Az orvosi kezeléstől, vizsgálatától való félelem a 60 éven felülieknél és az alacsony iskolai végzettségűeknél szerepel az átlagnál többször a válaszok között.

A lakosság a fogorvosi ellátást az orvosi ellátásnál valamivel kisebb arányban nem veszi igénybe szükség esetén (11%). A fogorvosi kezelést elmulasztók 40 százaléka a felmerülő költségekre, 30 százaléka a kezeléstől való félelemre hivatkozik. Jóval kevesebben várják, hogy magától megoldódjon a problémájuk (12%), időhiányra is csak 9 százalékuk hivatkozik.

1.3. Megbetegedések

A felnőtt lakosság egészségét nagymértékben meghatározza a gyermek- és a serdülőkorú testi, lelki állapot. A felnőttkorú népesség megbetegedései gyakran a gyermekkorban gyökereznek. Bizonyos betegségek időben történő felfedezésére irányulnak a szűrővizsgálatok. A szűrések egy részét már újszülött- és gyermekkorban, valamint serdülőkorban elvégzik. Magyarországon az egészségügyi prevencióban kitüntetett szerepet játszik a 0-18 éves kor között megvalósult, a teljes népességre kiterjedő, kötetéses **iskola-egészségügyi szűrés**. E cél megvalósításához a 0-5 éves korosztály körében rendszeres szűrővizsgálatot végez a házi gyermekorvos, a háziorvos, a gyermekgyógyász és a körzeti védőnő. Az óvodába és az iskolába járó 3-18 éveseket az iskolai (óvodai) egészségügyi feladatot ellátó orvosok, védőnők kísérik figyelemmel. Az iskola-egészségügyi rendszeres szűrővizsgálat 34

elváltozásról, kórképről ad tájékoztatást. A fiatalok népesség egészségi állapota a környezeti ártalmakkal, életmóddal kapcsolatos tényezők egészségkárosító hatásával összefüggésben évek óta folyamatosan romlik, egyes elváltozások, betegségek előfordulási száma, aránya az azonos évjáratokban növekszik. A 0–18 évesek körében a vér és vérképző szervek betegségei, a szemizmokkal kapcsolatos fénytöréses rendellenességek, a magasvérnyomás-betegség, az asztma és a hátgerinc-elváltozások okozták a legtöbb problémát az elmúlt időszakban.

Az iskola-egészségügyi vizsgálatok során kiszűrt tanulóknak a **házi gyermekorvosnál** kell jelentkezniük további vizsgálatokra.

A következőkben néhány olyan elváltozás, betegség alakulását emeljük ki az iskola-egészségügyi és háziiorvosi statisztikai jelentésekből, amelyek viszonylag gyakran fordulnak elő, illetve amelyek korai kiszűrésének, kezelésének elmulasztása a későbbiekben a felnőttkori betegek és a fogyatékosok számának növekedéséhez vezethet.

A vizsgált időszak (1999–2005)¹ alatt a vér és vérképző szervek betegségei és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességek tízezer megfelelő korú fiúra jutó aránya 220-ról 290-re nőtt, lányok esetében 310-ről 360-ra emelkedett. Előfordulásuk főleg csecsemőkorban gyakori. Az említett betegségcsoporton belül a vashiányos betegség mutatta a legmagasabb értéket, különösen a 0–11 hónaposok esetében.

A tüdőasztma a leggyakoribb gyermekbetegségek közé tartozik. Az asztma régen a kisgyermekek betegsége volt, ma az életkor emelkedésével nő az asztmások és a szénanáthában szenvedők aránya. A betegség nem egyformán érinti a két nemet: fiúk esetében² 1999-ben a második leggyakoribb volt, ezer gyermek közül 22-nél állapították meg, míg

a leányoknál ez a kór csak a negyedik helyen állt, 15 ezrelékkal. 2005-re a fiúk körében a tüdőasztma a gyakoriság szempontjából úgy került az első helyre, hogy a mutató értéke mintegy 50 százalékkal emelkedett. A leányok esetében a mutató értéke változatlan maradt.

A magasvérnyomás-betegség aránya az iskolai évek során szintén folyamatosan emelkedik. Ezer 5 éves közül kettőnek magas a vérnyomása, ugyanakkor ezer 17 éves tanuló között a fiúk esetében 38, a leányoknál 14 szenvedett ebben a betegségben (2005/2006. tanév). A betegség aránya több mint tízszeresére nőtt az iskolai évek alatt. A betegek száma serdülőkorban magasabb, különösen a fiúk esetében.

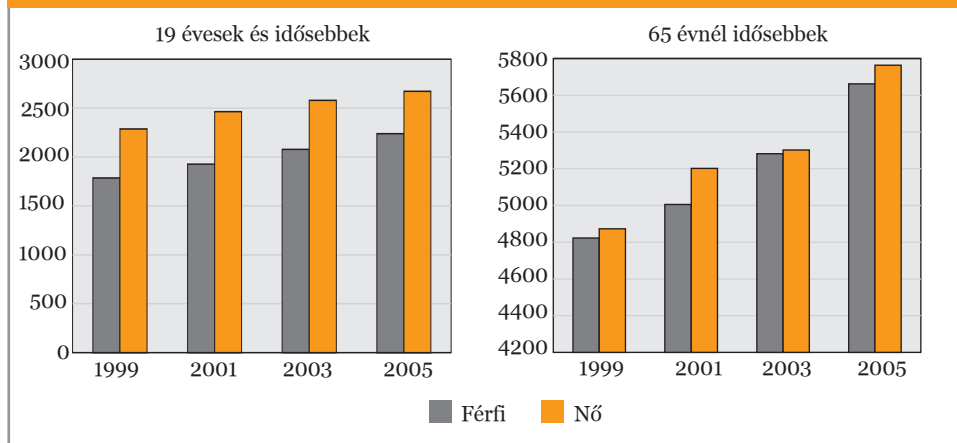
A csontok, az izmok és a kötőszövet elváltozásainak romlása elsősorban a mozgásszegény életmódra vezethető vissza. A középiskolások között 10 százalékot meghaladó a tartási rendellenesség előfordulása. A tanuló évek során évről évre romlik a 6–17 éves korú népesség egészségi állapota. A 2005/2006-os tanévben a tartási rendellenesség aránya az adott évjáratoknál 6–7 éves korban (iskolába lépők) átlagosan 50 ezrelék volt, majd 17 éves korukra közel 150 ezrelékre emelkedett, ami az utóbbi korosztály esetében kétszeres növekedést mutat a 2001/2002. tanévhez képest.

A felnőtt lakosság egészségi panaszairól elsőként általában a **háziiorvos** értesül. Nyilvántartásuk szerint a 19 éves és idősebb lakosság körében 1999 és 2005 között első helyen szerepelt a magasvérnyomás-betegség (1,9 millió eset), ezt követte az ehhez társuló ischaemiás szívbetegség (734 ezer eset), majd a cukorbetegség és a különféle csigolyabántalmak. A csonttritkulásra, mint népbetegségre hívja fel a figyelmet, hogy a 65 éven felüli nők 12–14 százaléka szenved olyan fokú csonttritkulásban, hogy ezzel a

¹ Megbetegedési adatok 1999–2005-ig két évente állnak rendelkezésre.

² A háziiorvosok által jelentett betegségek között.

1.7. ábra A magasvérnyomás-betegségben szenvedők tízezer lakosra jutó száma a 19 éves és idősebb, illetve a 65 év feletti népességben

betegséggel a háziorvosi morbiditási regiszterben is szerepel. A daganatos megbetegedések előfordulása szintén mindkét nem esetében növekedést mutat.

2005-ben a tízezer megfelelő korú lakosra jutó magasvérnyomás-betegség a férfiaknál 456, a nőknél 426 tízezered ponttal emelkedett (2240; 2720) 1999-hez képest. A megbetegedés gyakorisága az életkor előrehaladásával rohamosan nő. 1999-ben a tízezer lakosra jutó megbetegedés a 65 éven felüli férfiaknál 4823, míg a megfelelő korú nők esetében 4873 volt. 2005-re a fent említett megbetegedés gyakorisága mindkét nem esetében 18 százalék körüli emelkedést mutat.

A magasvérnyomás-betegséghez társuló betegségek közül az ischaemiás szívbetegséget kell kiemelni, amely az idősebbek körében gyakoribb.

A táplálkozási és anyagsere-betegségeket tekintve a háziorvosok 1999-ben közel

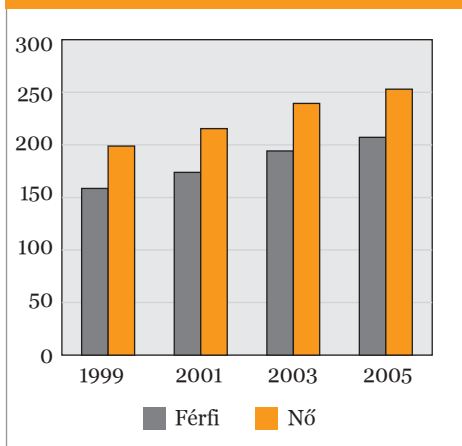
422 ezer cukorbeteg tartottak számon a felnőtt lakosság körében. A vizsgált időszak alatt mindkét nemnél emelkedett az esetek száma és aránya. 1999-ben tízezer megfelelő korú férfira 511 megbetegedés jutott, ugyanannyi nőre 583. A betegség népességügyi jelentőségét mutatja, hogy 2005-ben összesen 545 ezer cukorbeteg tartottak nyilván a háziorvosok, a férfiaknál a megfelelő arányszám 656, a nők körében 701 volt.

Európában évről évre emelkedik az új daganatos megbetegedések előfordulásának gyakorisága, 2005-ben 3,2 millió új daganatos megbetegedést diagnosztizáltak, ami 300 ezerrel több, mint az előző évben volt. Magyarországon a rosszindulatú daganatos megbetegedések magasabb arányban fordultak elő a női népességben, de 1999 óta mindkét nem esetében emelkedett a megbetegedések esetszáma és aránya. Míg 1999-ben a férfiak körében 159, a nőknél 199, addig

2005-ben 210, illetve 256 rosszindulatú daganatos megbetegedés jutott tízezer megfelelő korú és nemű lakosra. Ez mindkét nem esetében mintegy 30százalékos növekedést jelent.

1.8. ábra Tízezer lakosra jutó rosszindulatú daganatos megbetegedés

Hazánkban külön jelentési rendszer működik a fertőző megbetegedések nyilvántartására. A **bejelentett fertőző megbetegedések** közül a leggyakoribbak a szalmonellózis, a fertőző hasmenés, a fertőző májgyulladás, a skarlát, a bárányhimlő és a járványos fültőmirigy-gyulladás. A *szalmonellózis* járványügyi helyzete – részben a fokozott ellenőrzések hatására – 2000 és 2006 között javult. A regisztrált megbetegedések száma és a járványok kiterjedése is mérséklődött. A *fertőző hasmenés*es betegségek száma szintén csökkenő tendenciát mutat. Kivételt képez egy 2006 júniusában történt járványügyi esemény, amikor is Miskolcon egy vezetékes ivóvíz útján terjedő járvány tört ki, ezért a fertőző hasmenéses betegek száma

éves szinten is közel 9 ezerrel nőtt, több mint 40 ezer megbetegedést regisztráltak. *Fertőző májgyulladást* különböző vírusok okoznak, a leggyakoribb a hepatitis A, B és C vírusok okozta fertőzés. Ezen belül is a megbetegedések túlnyomó részét a hepatitis A vírus okozza. Az elmúlt 6 évben 2000, 2002 és 2003-ban volt a legmagasabb a májgyulladásos betegek száma, amikor közel 800 megbetegedést regisztráltak. 2004-től a megbetegedések száma folyamatosan csökken, 2006-ban már csak 445 volt a betegek száma, amiből 287-et az A vírus okozott.

A *bárányhimlő* és a *skarlát* jellemzően gyermekkori fertőző megbetegedések, így legnagyobb számban 15 éves kor alatt fordulnak elő. A vizsgált időszakban évente 40–50 ezer bárányhimlő okozta megbetegedést regisztráltak. A skarlát elsősorban az óvodás és a kisiskoláskor betegsége, de felnőttek is megfertőződhetnek. Csecsemőkorban az anyai eredetű ellenanyagok miatt gyakorlatilag nem kell vele számolni. Ellentétben a fertőző gyermekbetegségek többségével, a skarlátot többször is el lehet kapni, mivel nem alakul ki életre szóló védetség ellene. Míg 2000-ben közel 6000 megbetegedést regisztráltak, ez a szám 2001 és 2005 között mintegy a felére csökkent. 2006-ban ismét több mint 6,5 ezer volt a skarlátos megbetegedések száma.

A *járványos fültőmirigy-gyulladás*, más néven mumpsz a védőoltás bevezetése óta jellemzően a 20–40 év közötti korosztály betegsége. A betegség gyakoriságának maximumát télen és tavasszal éri el. Nagyobb járványok jellemzően 7–8 évente fordulnak elő. Míg 2000-ben 223 megbetegedést regisztráltak, 2006-ban csupán 30-an betegedtek meg.

1.5. tábla Bejelentett fontosabb fertőző megbetegedések
százezer lakosra jutó száma

Időszak	Szalmonellózis	Fertőző hasmenés	Fertőző májgyulladás	Vörheny	Báránymimlő	Járványos fültőmirigygyulladás
2000	112,7	343,6	7,6	55,8	428,2	2,2
2001	102,4	332,3	6,4	36,2	414,0	1,8
2002	105,5	387,7	7,6	26,9	396,6	1,0
2003	93,4	380,2	7,9	21,1	389,8	1,1
2004	74,8	345,7	6,2	33,5	515,7	1,0
2005	80,9	326,8	4,8	35,1	521,5	0,7
2006	96,8	410,1	4,4	66,7	460,4	0,3

Forrás: Johan Béla Országos Epidemiológiai Központ.

A **védőoltások** világszerte nagy szerepet játszanak a fertőző betegségek megelőzésében. A magyarországi védőoltási rendszerben alkalmazott oltóanyagok tekintetében jelentős és egyértelműen pozitív változások léptek életbe 2006-tól. A kombinált készítmények alkalmazása révén csökkent az oltások és az oltóhelyen való megjelenések szükségessége, illetve kevésbé reaktogén, sejtmentes pertussiszis komponens tartalmazó vakcina használatát vezették be.

A hazai oltási rend 10 fertőző betegség megelőzésére szolgáló védőoltásokat tartalmaz (tuberkulózis, diftéria, szamárköhögés, tetanusz, kanyaró, rubeola, mumpsz, járványos gyermekbénulás, haemophilus influenza, hepatitis B), amelyeket a gyermekeknek az előírt időben kötelezően meg kell kapniuk. Ezen kívül megbetegedési veszélyhez, munkakörhöz kapcsolódóan, illetve külföldi utazás esetén, valamint önkéntesen, orvosi ajánlatra is lehet bizonyos oltásokat kapni.

A tíz fertőző betegségre a kötelező védőoltást, az oltásra kötelezett gyermekek 99 százaléka megkapja. Talán ez is oka annak, hogy hazánkban csak nagyon ritkán

fordulnak elő olyan betegségek, amelyek ellen már rendelkezünk megfelelő védőoltással: rubeola, kanyaró vagy tetanusz.

A magyarországi védőoltási rendszer átalakítása európai összehasonlításban egyike a legmodernebb és legmagasabb színvonalon végrehajtott programoknak.

A bejelentéshez kötött megbetegedések között kiemelt figyelmet érdemel az **AIDS**, korunk egyik meghatározó társadalmi és orvosszakmai problémája. A betegség terjedését, valamint az ebből eredő preventív teendőket nem az AIDS-megbetegedések, hanem a **HIV-fertőzések** alakulása alapján lehet megítélni. Magyarországon évente 60–80 új HIV-pozitív személyt igazolnak vérvétellel. A fertőzés legfőbb terjedési módja a homoszexuális érintkezés. 2005-ben 106, az előző évihez képest másfélszer több HIV-fertőzött személyt regisztráltak, ami elsősorban a korábbi években fertőződött, a homoszexuálisok rizikócsoportjába tartozó fiatal férfiak hatékonyabb felderítésével magyarázható.

Hazánkban 1986 – a betegség megfigyelése és szűrése – óta összesen 527 AIDS-

beteget jelentettek be, akik közül eddig 282 fő halt meg. A megbetegedettek 88, a meghaltak 91 százaléka férfi, és 74 százaléka tartozott homo- és biszexuális rizikócsoporthoz.

A szexuális úton terjedő betegségek jellegzetes csoportot alkotnak a fertőző betegségeken belül. Ide tartozik például az AIDS-en kívül, a szifilisz és a gonorrhoea is.

A *gonorrhoea* egyike a legrégebben ismert fertőző betegségeknél. A gonorrhoeás fertőzések száma Magyarországon az 1980-as évek elejétől (évente körülbelül tízezer megbetegedés) folyamatosan csökkent, olyannyira, hogy 2002 után ez a szám már 1000 alá csökkent. Az utóbbi években azonban mérsékelt növekedés figyelhető meg. Míg 2004-ben 742 megbetegedést jelentettek, 2006-ban már 916 új megbetegedéssel számolhatunk.

Hasonló tendencia figyelhető meg a *szifilisz* esetében is. 2000-ben az újonnan regisztrált szifiliszes megbetegedések száma mindössze 365 volt. Azóta viszont ismét növekszik a megbetegedések száma, ugyanis 2004-ben és 2005-ben már 460, illetve 545, 2006-ban pedig már 561 megbetegedést jelentettek.

A múlt század közepén még népbetegségnek számító **tbc-s** megbetegedések száma néhány ezerre csökkent. Az új betegek száma 2000-ben még 3598 volt, 2006-ban majdnem a felére csökkent, 1894 volt. A tbc-s megbetegedések döntő részét a *tüdő tbc* teszi ki, 2006-ban 95 százalék volt. A tbc általában az 50 éven felüli lakosokat érinti, 2006-ban a betegek 57 százaléka ehhez a korcsoporthoz tartozott. A nemek közötti arány a férfiak javára billen: a betegek kétharmada férfi.

Az új betegek számának csökkenésével értelemszerűen a nyilvántartott betegek száma is csökkent. 2000 végén még több mint 3 ezer beteg állt kezelés alatt, míg 2006 végére számuk nem éri el az 1700 főt.

A tüdőgyógyászati hálózatban megforduló betegek adatai szerint, a **nem tbc-s** betegek számát tekintve az elmúlt években jelentősen nőtt. 2000-ben majdnem 61 ezer új beteg jelentkezett. Néhány évi kisebb mértékű növekedés után 2005-ben nagyobb arányú emelkedés történt. 2006-ban már 75 ezer új beteget regisztráltak, 8 százalékkal többet, mint az előző évben. Az összes nyilvántartott beteg száma folyamatosan emelkedik, míg 2000-ben nem érte el a 391 ezret, addig 2006-ban már 650 ezer volt, az emelkedés 66 százalékos. Korcsoportos megoszlást tekintve 30 éves kor alatt figyelhető meg férfiféltbbség, 30 év felett a nők morbiditása a magasabb.

Az idült alsólégúti betegségek közül legnagyobb jelentősége a krónikus obstruktív **bronchitisnek** van. A hörgőknek ez a betegsége légzési elégtelenséghez vezethet, ezért a halálozásban is jelentős szerepe van. A betegség előfordulási gyakorisága növekszik: 2000-ben 49 ezer beteget tartottak nyilván, számuk 2006-ra majdnem kétszeresére, 94 ezerre növekedett. Az új betegek száma még ennél is jobban nőtt, 2000 és 2006 között több mint négyszeresére, 21 ezer főre emelkedett.

A tüdőgondozókban 2000-ben nyilvántartott 129 ezer **asztmás** beteg közül 16 ezer volt az új beteg. 2006-ban a nyilvántartott 209 ezer betegből 18 ezret az adott évben fedeztek fel, vagyis 2000-hez képest az új asztmás betegek száma több mint 11 százalékkal, a nyilvántartottaké pedig majdnem 62 százalékkal nőtt. Az új asztmás betegek háromnegyede, az összes regisztrálnak pedig 68 százaléka allergiás.

A **szénanátha** a legnépesebb betegségcsoport, és minden korosztályt érintő allergiás betegség. A tüdőgondozókban évente 25–29 ezer új beteg jelentkezik, a nyilvántartottak száma a 2000. évi 132 ezer-

ről 2006-ra a duplájára nőtt, közel 264 ezer beteget regisztráltak. Ez a betegségtípus legnagyobb számban és arányban a 20 és 50 év közöttieknél jelentkezik. Százezer ilyen korú lakosra majdnem 4000 szénanáthás megbetegedés jut. A női korosztályokban még ennél is több, 4400 körüli a betegek száma.

A rosszindulatú daganatok közül a leggyakoribb a **tüdőrák**, Magyarországon százezer lakosra évente mintegy 65 új tüdőrákos beteg jut. A fejlett nyugati országokhoz hasonlóan hazánkban is a férfiaknál jellemzőbb ez a kórforma (68%). Sajnálatos módon az előfordulása a nők körében is növekszik. Magyarországon évente több mint 6500 új megbetegedést regisztrálnak, ez 4 százalékos emelkedést jelent 2000-hez viszonyítva. Míg a férfiaknál csökkenés tapasztalható a vizsgált időszakban, addig a nők körében továbbra is nő az új betegek száma. A tüdőrák a 40–70. életév között fordul elő leggyakrabban, de már viszonylag fiatalabb korban is jelentkezik. A legveszélyeztetettebb korosztály az időskorúak, ugyanis a betegek 28 százaléka 70 év feletti.

Kiemelt figyelmet érdemel a kábítószer-fogyasztással kapcsolatos problémakör. Az év folyamán kezelésen megjelent **kábítószer-fogyasztók** száma 2000 és 2002 között 12–13 ezer fő volt. 2003-ban a kezeltetek száma a megelőző évekhez képest több mint 2 ezer fővel nőtt, és ezt a magasabb, 14–15 ezer fős szintet meg is tartotta 2003 és 2005 között. A növekedés hátterében a büntető törvénykönyv 2003-as módosítása is áll, amely a kábítószer-fogyasztók szélesebb rétegei számára tette lehetővé az elterelés, azaz a büntetőeljárás alternatívájaként választható kezelés igénybevételét.

A kezelésen megjelent kábítószer-fogyasztók között minden évben a férfiak voltak többségben. 2000–2001-ben kétszer

annyi férfi jelent meg kezelésen, mint nő. 2002–2003-ban a nők aránya 40 százalék körülire növekedett, majd 2004–2005-ben visszaállt a korábbi 2:1 férfi-nő arány.

A kezelésen megjelentek fogyasztott kábítószerfajták szerinti megoszlása 2000 és 2005 között jelentősen átalakult. Míg 2000-ben a vezető szertípus az opiát volt (38%), addig 2005-re ennek aránya harmadára csökkent, és a harmadik helyre szorult. Az első helyet átvette a kannabisz, amelyet a fogyasztók 36 százaléka használt. A nyugtató-, altatószert fogyasztók aránya is nagymértékű növekedést mutatott: 2000-ben minden hetedik, ezzel szemben 2005-ben már minden negyedik kezelt drogfogyasztó ezt a szertípust részesítette előnyben. A politoxiománia (nyugtatók, altatók alkohollal történő fogyasztása) a vizsgált időszakban enyhén visszaesett, azonban még 2005-ben is minden tizedik kezelésen megjelent beteg ezt a kábítószerfajtát választotta. Az amfetamin típusú szerek fogyasztása miatt kezeltetek aránya 2000 óta kismértékben növekedett, és 2005-ben 10 százalék volt. A szerves oldószerek részesedése csökkent, és a kokainhoz, hallucinogénekhez, egyéb kábítószerhez hasonlóan aránya nem volt jelentős.

2005-ben a kezelt férfiak körében a legelterjedtebb a kannabisz (marihuana, hasis) volt, míg a nőkre a nyugtatók fogyasztása volt leginkább jellemző. A kezelésen megjelent betegek életkor szerinti megoszlása nemeként eltérő sajátosságokat mutat. Az összes kezeltet figyelembe véve 2005-ben – a megelőző évekhez hasonlóan – a 20–24 évesek voltak a legtöbben. A férfiakra is ez volt jellemző, azonban a nők körében a 25–29 éves korcsoport létszáma kismértékben ugyan, de meghaladta a 20–24 éves korcsoportét, valamint a 40 év feletti korosztály érintettsége is magas volt (40%).

1.4. Az egészségügyi ellátórendszer és igénybevétele

A magyar **egészségügyi ellátórendszer** három szervezeti szintből épül fel, vagyis ellátási forma szerint három csoportra osztható: alapellátás, járóbeteg-szakellátás, fekvőbeteg-ellátás. A járóbeteg-szakellátás intézményileg gyakran összekapcsolódik a fekvőbeteg-ellátással, mégis szakmai okok és finanszírozási módszerek miatt külön kezelendők. Hazánkban mintegy 27 ezer egészségügyi szolgáltató végzi az egészségügyi ellátást, különböző gazdálkodási működési formákban. A számos szolgáltatási típus közül fontos kiemelni az alapellátást nyújtó intézményt, a kórházat, a rendelőt, valamint a szakrendelőt.

Az egészségügyi ellátás színvonalának meghatározó tényezője az ellátórendszerben dolgozó **egészségügyi szakszemélyzet** létszáma, képzettsége. 2005-ben a betöltött orvosi állások száma megközelítette a 35 ezret, és ebből mintegy 22 ezer alkalmazotti és 13 ezer vállalkozói állás volt. A betöltött szakdolgozói állások száma meghaladta a százezret, az alkalmazott-vállalkozó arány 98, illetve 2 százalék. A szakdolgozók 99 százaléka rendelkezett az általuk betöltött munkakörre előírt szakképesítéssel. Az orvosi állások 36 százaléka a fekvőbeteg-ellátásban, 20 százaléka a járóbeteg-szakellátásban működött. A szakdolgozók esetében ez az arány 54, illetve 16 százalék.

A lakosság egészségügyi alapellátását biztosító **háziiorvosi, házi gyermekorvosi szolgálat** 2000 óta nem változott számottevően. 2006 végén több mint 5000 háziorvos és közel 1600 házi gyermekorvos dolgozott az országban.

A háziorvoshoz bejelentkezett lakosok száma 8,7 millió volt (ebből 560 ezer 18 éven aluli), ami azt jelenti, hogy egy háziorvosnak

átlagosan 1670 fő egészsége felett kell őrködnie. A rendelők egy háziorvosra jutó éves betegforgalma 2000-ben 9200 eset volt, 2006-ra a mutató 11 000-re emelkedett. A rendelésen megjelentek száma (57 millió) 14 százalékkal nőtt a vizsgált időszakban, ugyanakkor a beteg lakásán történő látogatások száma 4,2 millióra csökkent a 2000. évi 5,6 millióról.

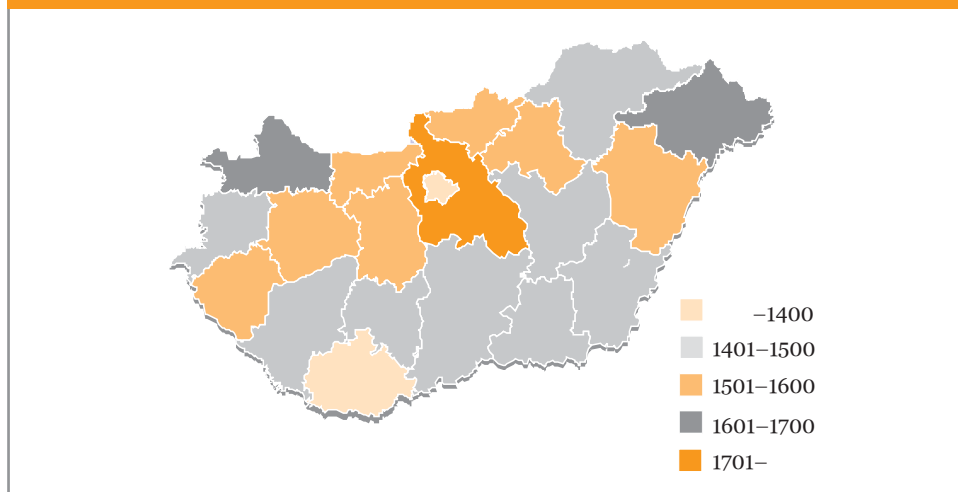
1.6. tábla A háziorvosok és a házi gyermekorvosok száma az év végén

Év	Házi-orvos	Házi gyermekorvos
2000	5 159	1 570
2001	5 133	1 580
2002	5 159	1 579
2003	5 106	1 582
2004	5 046	1 577
2005	5 018	1 571
2006	5 184	1 584

A háziorvosi munkát segítő körzeti ápolónők száma némileg csökkent 2000 óta. 2006-ban az 5700 ápolónő közel 3 millió beteglátogatást végzett, vagyis egy körzeti ápolónő átlagosan 500 beteget keresett fel a lakásán.

A házi gyermekorvosok közel 1,5 millió gyermeket regisztráltak 2006-ban, akiknek 18 százaléka fokozott gondozást igényelt, szemben a 2000. évi 10 százalékkal. Egy házi gyermekorvos 930 gyermekre felügyel. A rendelésen 9,9 millió vizsgálat történt 2006-ban, ami 800 ezerrel több, mint 2000-ben (9,1 millió). Lakásra 360 ezerrel kevesebb alkalommal látogatott a gyermekorvos, ebből a preventív látogatások aránya 38 százalék volt. Az egy házi gyermekorvosra jutó tanácsadáson történő megjelenések száma

1.9. ábra Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok száma, 2006

2006-ban 750 volt, ami közel azonos a 2000. évvel. Az egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakosok számának megyenkénti alakulásában szerepet játszanak a település-szerkezeti sajátosságok.

Magyarországon jól működő **védőnői** hálózat épült ki. Az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem terén kifejtett tevékenység az utóbbi években tovább színesedett a lakossági célzott szűrővizsgálatok szervezésével. A 2004. évi területi védőnőkre vonatkozó törvény alapvető változást eredményezett. A védőnők feladata a várandós anyák, a 0–6 éves korú gondozottak és az oktatási intézménybe nem járó otthon gondozott tanköteles korú gyermekek ellátása. 2006-ban 3800 területi védőnő, 900 főállású iskolai védőnő volt, a családvédelmi szolgálatban 100 fő dolgozott.

2006-ban közel 100 ezer várandós anyát vettek a védőnők nyilvántartásba, és 38 százalékukat gondozták egészségügyi, szociális és környezeti okok miatt veszélyeztetettként.

Összesen 628 ezer látogatást teljesített a terhes anyáknál a 3800 védőnő, a csecsemők-nél tett védőnői látogatások száma 1,5 millió volt. A fokozott gondozást igénylő csecsemők-nél, gyermekek-nél tett látogatások az összes látogatás 20–24 százalékát tették ki az elmúlt években. Ezen felül a védőnők 3,6 millió családlátogatást végeztek évről évre.

A kórházi ágyak számának átalakításához kapcsolódóan különösen időszerű a külföldön már évtizedek óta alkalmazott otthoni szakápolás kibővítése, melynek során a betegek – a kórházi ápoláson túl vagy éppen azt kiváltva –, gyorsabban gyógyulhatnak azáltal, hogy az egészségügyi szolgáltatásokat is a saját megszokott környezetükben kapják, ráadásul az ellátás e típusa költségkímélő is, hiszen nem terhelik a kórházi ápoláshoz kapcsolódó költségek. Az **otthoni szakápolás** keretében teljesített vizitek, ellátott esetek és betegek számát az ellátás típusa szerinti megoszlásban vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a szakápolás aránya

1.7. tábla Az otthoni szakápolás keretében ellátott betegek, esetek és teljesített vizitek száma

Év	Beteg		Eset		Vizit	
	sorszám	index: 2000=100,0	sorszám	index: 2000=100,0	sorszám	index: 2000=100,0
2000	37 834	100,0	71 787	100,0	828 085	100,0
2001	39 790	105,2	74 865	104,3	865 836	104,6
2002	39 741	105,0	76 896	107,1	901 103	108,8
2003	42 166	111,5	82 707	115,2	968 887	117,0
2004	49 126	129,8	99 454	138,5	1 171 093	141,4
2005	50 852	134,4	99 909	139,2	1 157 844	139,8
2006	46 091	121,8	95 745	133,4	1 140 182	137,7

Forrás: Országos Egészségbiztosítási Pénztár.

nagyobb, mint a szakirányú terápiás szolgáltatásoké (gyógytorna, fizioterápia és logopédia), utóbbiak közül leggyakrabban végzett szolgáltatás a gyógytorna.

Az általános **járóbeteg-szakellátás** a háziorvos vagy a beteg folyamatos ellátását végző orvos beutalása – egyes esetekben a beteg spontán jelentkezése – alapján igénybe vehető egészségügyi ellátás, főleg rendelők-intézetekben vagy kórházi ambulanciákon történik. A szakellátáson belül a laboratóriumi vizsgálatokat és a fizioterápiát vették igénybe a legtöbben, és e területeken végezték a legtöbb beavatkozást is. A legkevesebben a dietetikai és orvosi genetikai rendeléseket keresték fel.

A járóbeteg-ellátás speciális helyszínei a szakrendelőkön kívül a különböző gondozóintézetek.

A tbc és más tüdőbetegségek elleni harc érdekében hazánkban egységes hálózat alakult ki. A **tüdőszűrő állomások** száma évek óta lényegében változatlan, 2006-ban 183 állt a lakosság rendelkezésére. Napjainkban – szankciók híján – csak a belátás ösztönzi a tüdőszűrőre való megjelenésre

az embereket, pedig a tüdőrákos betegek zömét a tüdőbeteg-gondozó intézetekben fedezik fel.

A **bőr- és nemibeteg-gondozók** száma 2000 és 2005 között gyakorlatilag nem változott, 2006-ra a gondozók száma 112-re csökkent. Évente átlag 1,9 millió beteget látnak el ezek az intézmények.

Hazánkban a **pszichiátriai gondozásnak** nagy múltja van. A gondozók betegforgalma az elmúlt években folyamatosan nőtt, 2000 és 2006 között több mint 17 százalékkal. A nyilvántartott pszichiátriai betegek száma is folyamatos emelkedést mutat. Míg 2000-ben ez a szám közel 131 ezer volt, 2006-ban 14 százalékkal több, mintegy 150 ezer beteget tartottak nyilván az ország 146 gondozójában.

A **fekvőbeteg-szakellátás** kórházakban, klinikákon és országos intézetekben történik. 2006 december végén 180 kórházban 79,8 ezer ágy³ működött, 4 százalékkal kevesebb, mint 2000-ben. A tulajdonosok közül az önkormányzatoké a vezető szerep, a 112 kórház, az összes intézmény mintegy kétharmadával rendelkeznek, itt

³ Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (volt IM) intézeteinek adatai nélkül.

1.8. tábla A járóbeteg-szakellátás eseteinek és beavatkozásainak száma* szakmafőcsoportok szerint

Szakma- főcsoport	Esetszám, ezer		Beavatkozás, ezer		Száz lakosra jutó			
					eset		beavatkozás	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Összesen	71 733	74 048	321 454	347 572	709,7	734,1	3 180,5	3 445,7
Ebből:								
Laboratóriumi								
diagnosztika	13 829	14 280	151 662	161 713	136,8	141,6	1 500,5	1 603,2
Fizioterápia	6 780	7 064	24 585	27 607	67,1	70,0	243,2	273,7
Tüdőgyógyá- szat (pulmo- nológia)	4 973	4 835	8 554	8 675	49,2	47,9	84,6	86,0
Röntgendiag- nosztika és -terápia	4 270	4 461	8 600	9 092	42,3	44,2	85,1	90,1
Reuma- tológia	4 244	4 419	11 147	12 784	42,0	43,8	110,3	126,7
Belgyógyászat	4 130	4 326	10 435	11 391	40,9	42,9	103,2	112,9
Szülészeti- nőgyógyászat	3 656	3 802	7 736	8 409	36,2	37,7	76,5	83,4
Sebészet	2 864	2 989	8 194	8 886	28,3	29,6	81,1	88,1
Szemészet	2 832	2 852	16 264	18 213	28,0	28,3	160,9	180,6
Fül-orr-gége- gyógyászat	2 600	2 685	9 906	10 699	25,7	26,6	98,0	106,1
* OEP által finanszírozott ellátások.								
Forrás: Egészségügyi Stratégiai Kutató Intézet.								

koncentrálódik a kórházi ágyak háromnegyede, és ugyanennyi a részesedésük a forgalomból. Állami tulajdonban 21 kórház van és ide számítva a MÁV és egyéb minisztériumi fenntartású kórházakat is, ezek teszik ki az intézmények 17, a működő ágyak 22 és a forgalom 23 százalékát. Az alapítványi, egyházi és egyéb kórházak száma 30, amely az összes 17 százaléka, az itt működő ágyak száma nem éri el a 3 százalékot, forgalmuk mindössze 1,6 százalék. Az OEP által finanszírozott 7 magánkórházban az ágyszám csekély, és

rájuk jellemző leginkább az egynapos ellátási forma. Az összes egynapos ellátás közel egytizedét e magánkórházakban végzik.

A kórházi ágyak struktúrájának jellemző mutatója az aktív és krónikus ellátásban részt vevő ágyak aránya. 2001 és 2006 között ez alig változott, az aktív ágyak az összes ágy háromnegyedét teszik ki. A lakosság korösszetételének eltolódása az idősebb korosztály felé szükségessé teszi az arány megváltoztatását a hosszabb ápolási időt feltételező ellátási forma irányába.

1.9. tábla Kórházi ágyak száma*

Év végén	Engedélyezett aktív ágyak		Tartó- san szünet- elő ágyak száma	Működő ágyak	
	száma	aránya tízezer lakosra		száma	aránya tízezer lakosra
2000	57 632	56,5	847	83 430	81,8
2001	61 684	60,6	475	80 504	79,1
2002	61 342	60,4	504	80 340	79,2
2003	60 700	60,0	342	79 832	78,9
2004	60 439	59,9	466	79 605	78,8
2005	60 243	59,8	580	79 605	79,0
2006	59 901	59,5	405	79 847	79,3

* Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (volt Igazságügyi Minisztérium) intézeteinek adatai nélkül.
Forrás: Országos Egészségbiztosítási Pénztár.

A kórházi ágyak számában – a fejlett nyugati országokban kialakult gyakorlatnak megfelelően – az 1990-es évek közepén következett be jelentős csökkenés. Ekkor 4 év alatt összesen mintegy 20 ezer ágyat szüntettek meg, ezt követően 2000 és 2001 között volt még egy nagyobb, háromezret meghaladó leépítés. Magyarországon még így is jóval magasabb a tízezer főre jutó kórházi ágyak száma, mint az EU-tagállamok többségében. Szintén magas a mutató értéke Ausztriában és Németországban is, a legkevesebb a skandináv országokban.

A 2007. április 1-jétől bevezetett intézkedések⁴ célul tűzték ki, hogy kevesebb ágyon, jobb minőségű ellátást kapjanak a betegek, a kihasználatlan, felesleges ágyak csökkentésével és az ellátórendszer ésszerűsítésével gazdaságosabban működtethető, magasabb színvonalú egészségügyi rendszer alakuljon ki, melyben csökkennek a területi egyenlőtlenségek is. Az intézkedések nyomán az

ágyszám mintegy 11 százalékkal csökken, ezen belül az aktív ágyak esetében 27 százalékos a kapacitáscsökkenés. A krónikus ágyak számának várhatóan 37 százalékos bővítésével megváltozik az aktív és krónikus ágy szerinti összetétel is.

A változtatások további célja, hogy a kórházközpontú szemlélet helyett elsősorban az alapellátás és a járóbeteg-szakellátás keretén belül igyekezzenek a betegek gyógyítását megoldani, és minél szélesebb körben terjedjenek el a rövidebb ápolási időt igénylő beavatkozások, például az egynapos sebészet.

A közvetlen egészségügyi ellátást, a betegek kezelését, gyógyítását, illetve a megelőzést segítik a gyógyszerkereskedések.

A **közforgalmú gyógyszerterek** forgalma 2006-ban 600 milliárd forint volt. Ez 10 százalékkal több, mint az előző évben. Az egy lakosra jutó gyógyszerforgalom a támogatásokkal együtt fogyasztói áron 59 518 forint. A szabadáras gyógyszerkészítményekre 2006-ban a lakosság 19 milliárd fo-

1.10. tábla Lakossági gyógyszerforgalom*

Megnevezés	2004	2005	2006
Fogyasztói áron, milliárd forint	458,1	545,7	599,4
Ebből: támogatott összesen, millióFt	304,4	366,2	402,2
Lakossági térítés aránya, %	33,5	32,9	32,9
Költségvetési kifizetés aránya, %	3,5	3,4	3,2
TB-támogatás aránya, %	63,0	63,7	63,9

*Bruttó áron.
Forrás: Egészségügyi Minisztérium.

⁴ Forrás: www.eum.hu

rintot, 5,4 százalékkal többet költött, mint az előző évben. A vény nélkül kapható gyógyszerekért közel 73 milliárd forintot fizettünk, ami 12,4 százalékkal több, mint az előző évben. A lakosság teljes gyógyszerkiadása 2006-ban egy főre vetítve 19 576 forint volt.

Az **Országos Mentőszolgálat** állami feladatként teljesíti a sürgősségi betegellátás keretébe tartozó földi mentést és – Budaörs, Balatonfüred, Debrecen, Miskolc, Pápa és Pécs heliportjairól – a légi mentést. 2006-ban az operatív mentőfeladatokat 7 szervezeti egység, a regionális mentőszervezetek 217 mentőállomása 788 mentőautóval látta el. A járműpark folyamatos minőségi javulása nyomán, 2006 végére a tíz évnél idősebb mentőgépkocsik száma meghatározó mértékben, 81 százalékkal csökkent. A mentőfeladatok jelentős csökkenése – a sürgős feladatok változatlan száma mellett – az egyszerű betegszállítások 20 százalékos visszaesése miatt következett be.

Az egészségügyi ellátás színvonala nagymértékben függ az **egészségügyi gépek** és műszerek állományának minőségétől. Orvostechikai, kórháztechnikai, valamint számítás- és ügyvitel-technikai eszközök 100 ezer forint értékhatár feletti állománya 2002 és 2006 között 230 ezer darabról 221 ezer darabra csökkent, ezen belül a kórháztechnikai eszközök darabszámának csökkenése 30 százalékos volt, az orvostechikai eszközök száma kismértékben nőtt. Az egészségügyi gépek és műszerek átlagéletkora az orvostechikai eszközök esetében 10,7 évről 11,7 évre, a kórháztechnikai eszközök esetében 9,5 évről 11,5 évre, a számítás- és ügyvitel-technikai eszközök esetében 7,2 évről 8,4 évre nőtt ugyanebben az időszakban. Az orvostechikai és a kórháztechnikai eszközöket – a hatályos számviteli törvény szerint – 7 éves, a számítás- és ügyvitel-technikai

eszközöket 3,3 éves leírási idővel számítva 2006-ban az orvostechikai eszközök 69, a kórháztechnikai eszközök 70, a számítás- és ügyvitel-technikai eszközök 86 százaléka már nullára leíródott eszköz volt.

Az egészségügyi ellátórendszerek fenntarthatóságának vizsgálatára az **egészségügyre fordított kiadások** meghatározása nemzetközileg egységes módszertan alapján történik. Magyarországon az egészségügy finanszírozásának jelentős része a társadalombiztosítási rendszeren és a központi költségvetésen keresztül történik, így a közkiadások alkotják az egészségügyi kiadások legnagyobb részét.

A köz- és magánkiadások aránya 2003 és 2005 között hasonló, az összes egészségügyi kiadás körülbelül 70 százaléka köz-, 30 százaléka magánfinanszírozásból történt. A közkiadások 2003 és 2005 között 16 százalékkal, a magánkiadások 22 százalékkal növekedtek.

2005-ben az Egészségbiztosítási Alap egészségügyre fordított kiadása 1117 milliárd forint volt, amely az összes egészségügyi kiadás 60 százalékát jelentette. A közszeaktor egészségügyi ráfordításainak legnagyobb hányadát a fekvőbeteg-ellátás finanszírozása jelenti, amely a közszeaktor által egészségügyre fordított kiadás 29 százaléka. A magán-szféra gyógyszerekre és gyógyászati segédeszközökre fordította az egészségügyi kiadásainak 42 százalékát, járóbeteg-szakellátásra pedig 32 százalékát.

2003 és 2005 között az egészségpénztárak egyre növekvő szerepet töltenek be az egészségügy finanszírozásában. Míg 2003-ban 9,6 milliárd forint volt az egészségpénztárakon keresztül történő kifizetés, 2005-re ez az érték 20,3 milliárd forintra nőtt.

Az egészségügyi kiadások nemzetközi összehasonlítására leggyakrabban használt mutatók az egészségügyi kiadások GDP-hez viszonyított aránya és az egy főre jutó egészségügyi kiadások vásárlóerő-paritáson számított értéke. A GDP egészségügyi kiadásokra szánt aránya jelentős eltéréseket mutat

az egyes országokban. 2005-ben Magyarország a bruttó hazai termék 8,5 százalékát fordította egészségügyre. Ugyanekkor ez az arány Lengyelországban 6,2, Csehországban 7,2, Németországban 10,7, Franciaországban 11,1 százalék volt⁵.

⁵ Forrás: OECD Health Data 2007.

MÓDSZERTAN

1.1. Várható élettartamok, egészségi kilátások

Várható átlagos élettartam: azt fejezi ki, hogy a különböző életkorúak az adott év halandósági viszonyai mellett még hány évi élettartamra számíthatnak.

Csecsemőhalálozás: az elveszületést követően az egy éves kor betöltése előtt bekövetkezett halálozás. A halvaszületett és a születésének évfordulóján meghalt gyermek nem csecsemőhalott.

Csecsemőhalálozási arányszám: ezer elveszülettre jutó egy éven aluli meghalt.

Halálok: mindazon betegség, kóros állapot vagy sérülés, amely vagy eredményezte, vagy hozzájárult a halálhoz (halálozáshoz), valamint olyan baleset vagy erőszak körülménye, amely halálos sérülést okozott.

A halálok szerinti csoportosítás a Betegségek Nemzetközi Osztályozása X. Revíziója – BNO-X. – részletes listája (A00-Y98) alapján készült. A visszatekintő adatokat a BNO-X. revízió alapján átdolgoztuk.

A korábbi gyakorlatban a halál alapokának kiválasztása, illetve a halálokoknak a megfelelő BNO-kategóriába történő besorolása hagyományos, ún. kézi úton történt. A 2005. évi halálóki feldolgozások során első alkalommal tértünk át az automatikus, ún. gépi feldolgozásra.

Egészségesen várható élettartam: az „Egészségesen várható élettartamok Magyarországon, 2005” c. kiadvány tartalmazza az indikátor magyarországi értékeit. A szükséges népességi és halálozási adatok a 2004-2005. intervallumra, a betegség elterjedtségének (prevalencia) adatai 2005 év elejére vonatkoznak, és a VÉKA-adatkérés 14 663 fős mintáján alapulnak. A „Sullivan-módszer” szerint végzett számítás lényegében megegyezik a rövidített halandósági táblák KSH-ban használatos módszerével, azzal a módosítással, hogy az adott korcsoportokban megélt emberévek számának csak egy törtrészét veszi figyelembe. A törtrész az egészségesek aránya az összes megkérdezetthez képest a megfelelő korcsoportban. Egészséges állapotú pedig definiációszerűen az, aki a VÉKA-adatfelvétel egészségi állapotra vonatkozó részében szereplő „Hogyan jellemezné az általános egészségi állapotát” kérdésre adható „nagyon jó, jó, kielégítő, rossz és nagyon rossz” válaszok közül az első három valamelyikét adta.

1.2. Az egészségi állapot fő jellemzői

Változó életkörülmények adatfelvétel (VÉKA): Az adatfelvétel célja a társadalmi egyenlőtlenségek bemutatása, melyen belül vizsgálják a jövedelmi helyzet, a megélhetés, a lakókörülmények, a munkaerő-piaci helyzet, az iskolázottság és az

egészségi állapot alakulását. A felmérés egy nemzetközi adatgyűjtési program (EU-SILC, Statistics on Income and Living Conditions) része, amely az Európai Unió minden tagállamára kiterjed.

A Változó életkörülmények adatfelvétel (VÉKA) második hullámát 2006 tavaszán hajtották végre. Míg az adatfelvétel első hulláma 2005 tavaszán a Mikrocenzus és a Jövedelemfelvétellel egy időben került sor, addig a VÉKA 2006-ban önálló felvétel volt, amelyben 7722 háztartás vett részt, ténylegesen 16 516 főt kérdeztek ki.

1.3. Megbetegedések

Háziorvosi és házi gyermekorvosi morbiditási adatok az OSAP 1021 sz. Jelentés a háziorvosok és házi gyermekorvosok tevékenységéről című jelentéshez kétfévente kapcsolódó adatgyűjtésből származnak. Egy személy különböző betegségeivel többször is szerepelhet. Az adatok nem a személyek számát, hanem az egyének betegségeinek számát jelentik. Az arányszámok megfelelő nemű és korú lakosra számítottak.

Bejelentett fertőző megbetegedések: rendelettel bejelentésre kötelezett minden olyan fertőző megbetegedés, amelynek észlelésével egyidejűleg – a betegség továbbterjedésének megakadályozása végett – járványügyi intézkedés szükséges.

HIV: az emberi immunhiány vírusával fertőzöttek száma az AIDS-es betegek számát is tartalmazza.

AIDS: szerzett immunhiányos tünetegyüttes.

Új beteg (gondozóintézetben): akit a tárgyévben vettek nyilvántartásba, gondozásba; a tbc-s és nemi betegek esetében az, akit előző gyógykezelése során gyógyultnak nyilvánítottak, de ismét megbetegedett; a rosszindulatú daganatos betegek esetében az onkológiai gondozóban jelentkező vagy szűréssel felkutatott személy, akit az adott betegséggel még nem kezeltek.

Új tbc-s betegek (incidencia): a szűrővizsgálattal felfedezett, de bakteriológiai vizsgálattal még negatív, korai esetek, illetve akiknél a bakteriológiai vizsgálat érzékenysége nem 100 százalékos, valamint a bakteriológiailag igazolt pozitív tbc-s betegek.

Nyilvántartott tbc-s betegek (prevalencia): meghatározott időpontban, általában a tárgyév utolsó napján (december 31-én) az aktív és a megfigyelendő gondozási csoportban nyilvántartott tbc-s betegek száma és aránya (tüdőn kívüli tbc-ek is:

csont-, ízületi, nyirokcsomó-, agyhártyagyulladás, húgy- és ivarszervi). 1996-tól – a WHO-nómenklatúrához igazodva – csak a terápiás új betegek és a továbbkezelt betegek adatai, a megfigyelés alatt állók nélkül.

Kábítószer-fogyasztók: akik naponta vagy alkalmyszerűen kábítószerrel fogyasztotnak, és a drogambulanciák és drogközpontok, pszichiátriai gondozók, gyermek- és ifjúsági ideggondozók, pszichiátriai osztályok és szakambulanciák, krízisintervenciós osztályok, alkoholológiai és addiktológiai gondozók és osztályok, illetve szakambulanciák, drogtérapiás intézetek nyilvántartásaiban szerepeltek.

Az adatokat igen nagy óvatossággal kell kezelni az adatszolgáltatók körének, illetve az adatszolgáltatás egyéb vonatkozásainak bizonytalanságai miatt!

1.4. Az egészségügyi ellátórendszer és igénybevétele

Egészségügyi szakszemélyzet: orvosi, fogorvosi, higiénikusi, gyógyszerészdiplomával, egészségügyi főiskolai karon nyert szakoklevéllel, alsó fokú, illetve középfokú egészségügyi szakképesítéssel rendelkező dolgozók, valamint azon személyek, akik nem egészségügyi diplomások (pszichológus, biológus stb.).

Betöltött állás: a kinevezett dolgozók állásainak száma (kivéve a külső helyettesítést) az év végén, a teljes munkaidőben foglalkoztatottak munkaidejére átszámítva. Betöltötteknek minősülnek a mellékfoglalkozásban és másodállásban alkalmazottak által ellátott állások is.

Alapellátás: a beteg lakóhelyén, illetve annak közelében biztosított, választása alapján igénybe vehető, hosszú távú, személyes kapcsolaton alapuló, nemétől, korától és betegsége természetétől független, folyamatos egészségügyi ellátás.

Szakmai területei: a háziorvosi, a házi gyermekorvosi és az ügyeleti szolgálat, valamint a védőnői, az iskola-egészségügyi, a foglalkozás-egészségügyi ellátás, a család- és nővédelmi gondozás.

Háziorvos: az adott településen a felnőttek ellátására szerveződött; azonban ahol a településen nem működik házi gyermekorvos, ott a gyermekeket is ellátja. Gyógyító, rehabilitáló feladat ellátásán kívül gondozást, egészségügyi felvilágosító tevékenységet végez, keresőképtelenséget igazol.

Körzeti ápolónő: ápolói szakképesítéssel rendelkező egészségügyi szakdolgozó, aki betegellátási és – a háziorvos utasítására – meghatározott gyógyítási, gondozási feladatokat lát el.

Házi gyermekorvos: adott településen a gyermekek egészségügyi alapellátását végzi. A területi ellátási kötelezettséggel működő házi gyermekorvos köteles ellátni a hozzá bejelentkezett gyermekeken kívül a körzetében lakó, de más orvost választó biztosítottakat is, ha azok választott orvosukat felkeresni nem tudják.

Védőnő: egészségügyi képzettségű szakember. Tevékenységét főleg az anya- és csecsemővédelem területén fejti ki. Tanácsadást, egészségügyi felvilágosítást végez (nővédelem, várandós és gyermekágyas anyák gondozása, 0–18 éves oktatási intézménybe nem járó gyermekek gondozása, felvilágosítása).

Otthoni szakápolás: az otthoni szakápolási tevékenységről szóló 20/1996. (VII. 26.) NM rendelet szerint az otthoni szakápolás a biztosított otthonában vagy tartózkodási helyén, kezelőorvosának rendelésére, szakképzett ápoló által végzett tevékenység. A rendelet 2. § (3) bekezdése külön szabályozza a szakirányú terápiás szolgáltatások nyújtásához szükséges sajátos képzéseket (gyógytornász, fizioterápiás asszisztens, logopédus végzettség).

Járóbeteg-szakellátás: szakorvosi rendelőintézetben, fekvőbeteg-ellátó intézet ambulanciáján egészségügyi szakképesítéssel rendelkező személyzet végzi a szakvizsgálatra beutalt vagy önként jelentkezett betegek vizsgálatát, kezelését.

Beavatkozásszám: egy megjelenés során a beteg részére végzett szolgáltatás(ok) száma. Az adatok az OEP tételes járóbeteg-szakellátásra vonatkozó nyilvántartásából származnak. A járóbeteg- és a fekvőbeteg-ellátó intézetek, valamint a gondozóintézetek járóbeteg-szakellátás terén végzett tevékenységének OEP által finanszírozott eseteit és beavatkozásait tartalmazzák.

Gondozóintézetek: a gondozó meghatározott, sajátos betegségekből (pulmonológiai, ideg-elme, bőr- és nemi betegségek, daganat stb.) szenvedő járó betegeket ellátó, gyógyító-megelőző egészségügyi intézmény. A gondozók a beutalt, továbbá a szűrővel felkutatott, szakvizsgálatra beutalt vagy önként jelentkezett betegek rendszeres gondozását végzik.

Betegforgalom: tartalmazza a nyilvántartásban szereplő tbc-s betegek és kontakttok, a nem tbc-sek, valamint a prevenció okából megjelent betegeknek az év folyamán történt minden megjelenését a gondozókban, függetlenül attól, hogy orvos, asszisztens vagy védőnő foglalkozott-e velük. A tbc-s beteg otthonában tett látogatás is itt szerepel.

Országos Mentőszolgálat: országos hatáskörű, állami mentőszolgálatként kijelölt költségvetési szerv. Feladata a mentés/sürgősségi betegellátás földi és légi úton, valamint a segélyhívó szám(ok)hoz kapcsolódó mentésirányítási rendszer működtetése.

Egészségügyi gép és műszer: minden egészségügyi ellátásban alkalmazott eszköz, beleértve az orvostechnikai, ügyvitel-technikai (például számítógép, másoló) és az egyéb kórházi gépeket (például konyha, mosoda).

Nemzeti Egészségügyi Számlák: finanszírozók szerint köz- és magánkiadásokat különböztet meg. A közszeztort a központi költségvetés, a helyi önkormányzatok és az Egészségbiztosítási Alap alkotják, a magánfinanszírozók közé az egészségpénztárak, a háztartások, a háztartásokat segítő nonprofit szervezetek, valamint a társaságok tartoznak. A 2003–2005. évi adatok az OECD-WHO-Eurostat módszertan szerint számított adatok.

A fejezet témájával bővebben a KSH Demográfiai évkönyvei, illetve Egészségügyi statisztikai évkönyvei foglalkoznak.

2. Szociális védőháló

2.1. A szociális szolgáltatás rendszere

A szociálpolitika Magyarországon a rendszerváltás óta jelentős változásokon ment keresztül, az emberekhez közelebb álló, a résztvevők igényeire figyelő szociális rendszer van kialakulóban. A szemléletváltás magával hozta a szervezetrendszer átalakulását is, egyre általánosabbá válnak a családisabb intézmények és a személyközpontú szolgáltatások.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás is ezt a korszerű szemléletet erősítette. Az EU az emberek különböző élethelyzeteiből kiindulva kockázati faktorokat állapított meg, melyekre a szociálpolitikának válaszolnia kell. E kockázati tényezőket követve elemezzük Magyarország szociális ellátórendszerét.

A szociálpolitikai célok a társadalombiztosításon keresztül, vagy juttatások, támogatások, illetve személyes szociális szolgáltatások révén valósulnak meg. Ezek megszervezésében és finanszírozásában döntő szerepet játszanak az önkormányzatok és az állami szervek. A nonprofit szervezetek – alapítványok, egyesületek –, egyházak és a vállalkozások szintén megjelennek ebben a szférában, részvételük elsősorban az elhelyezést nyújtó szolgáltatásoknál számottevő.

A szociális védelem statisztikai rendszere az Európai Unióban

Az Európai Unió statisztikai hivatala, az Eurostat a tagállamok közreműködésével 1996-ra olyan statisztikai rendszert dolgozott ki, melybe integrálhatók az országok szociális védelmi kiadásainak pénzügyi adatai. Az adatbázis neve European System of Integrated Social Protection Statistics (A

szociális védelem integrált európai statisztikai rendszere, röviden **ESSPROS**).

Az ESSPROS szociális védelemnek azokat a viszonzás nélkül nyújtott beavatkozásokat tekinti, melyek a háztartásokra vagy egyénekre nehezedő kockázatok és szükségletek terheit csökkentik. Az ennek érdekében nyújtott, kizárólag az egyéneket vagy háztartásokat közvetlenül segítő pénzügyi és természetbeni társadalmi juttatások (szociális szolgáltatások, ellátások) költségei képezik az ESSPROS kiadási oldalát.

Az ESSPROS-ban a társadalmi juttatások **funkciójuk** szerint osztályozhatók, így figyelmen kívül hagyhatók az eltérő intézményrendszerekből adódó különbségek.

Az ESSPROS a következő nyolc funkciót különbözteti meg: betegség, egészséggondozás; rokkantság; öregség; hátrahagyottak; család, gyermek; munkanélküliség; lakhatás; egyéb, máshová nem sorolható társadalmi kirekesztettség.

A szociális támogatások célba juttatásának fontos szempontja a rászorultság vizsgálata. A társadalmi kockázatok kezelésének besorolásánál figyelembe veszik, hogy az adott juttatás alanyi jogon jár-e vagy jövedelemvizsgálathoz kötött.

Az integrált szociális védelmi statisztikák európai rendszeréről (ESSPROS) szóló 2007. áprilisában megjelent rendelettel (Az Európai Parlament és a Tanács 458/2007/EK rendelete 2007. április 25.) az adatgyűjtés kötelezővé vált a tagállamok számára. Az országok évente egyszer adják át egy közös adatbázisba a szociális rendszereik kiadási és bevételi adatait. Jelenleg a legfrissebb adatok 2004-ről állnak rendelkezésre, Magyarországnak 1999-ig van visszamenőleg elérhető adata.

A jelenlegi adatbázisban bruttó összegek szerepelnek, egy készülő, kiegészítő adatbázis lehetővé teszi a nettó értékek kiszámítását.

A magyar **szociális ellátórendszer** megkülönböztet pénzbeli és természetben nyújtott ellátásokat, valamint személyes szociális szolgáltatásokat, melyek alapszolgáltatások vagy szakosított ellátások lehetnek. Az ellátások és a szolgáltatások köre folyamatosan bővül. A különböző segélyek (idős-korúak járadéka, rendszeres szociális segély, lakásfenntartási támogatás, ápolási díj, átmeneti segély, temetési segély és a természetben nyújtott köztemetés, közgyógyellátás), a személyes szociális szolgáltatások, így az alapszolgáltatások (étkeztetés, a házi segítségnyújtás, a családsegítés, a falugondnoki, tanyagondnoki szolgáltatás, a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, közösségi ellátások pszichiátriai és szenvedélybetegek számára, a támogató szolgáltatás, az utcai szociális munka) és a nappali ellátások (idősek, mentális és szenvedélybetegek, fogyatékosok, hajléktalanok számára) jelentik a települési önkormányzatok szociális ellátó tevékenységét. A szakosított ellátási formák speciális igények kielégítésére születtek. A **gyermekek jólétét, védelmét** külön ellátórendszer biztosítja, mely szintén a pénzbeli és természetbeni ellátásokra, a gyermekjóléti alapellátásokra és a gyermekvédelmi szakellátásokra terjed ki.

A szolgáltatásokat nyújtó szervezetek száma és formája is folyamatosan fejlődik, alakul. A törvényi kötelezés, amely együttműködést ír elő az ellátási területen működő szociális, gyermekjóléti-gyermekvédelmi, egészségügyi, oktatási és munkügyi szolgáltatók, intézmények között, magával hozza az intézményrendszer átalakulását, integrálódását is. Kiemelkedik a

családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatók egységes szervezetbe tömörülése, és az alapszolgáltatásokra létrejött gondozási központok száma is gyarapszik.

A szociális és gyermekjóléti *alapszolgáltatás* a települési önkormányzatok kötelezettsége, akiknek valamilyen formában gondoskodniuk kell arról, hogy a területükön a rászorulókat segítséget kapjanak. A kisebb önkormányzatok ezt önállóan csak nagy nehézségek árán képesek megvalósítani, ezért különböző társulásokkal igyekeznek törvényi kötelezettségeiknek eleget tenni. Az utóbbi néhány évben az önkormányzati intézményfenntartó társulások sora jött létre, illetve kistérségi társulások tartanak fenn közös intézményeket.

A jogszabályi előírások szerint az alapszolgáltatásokat valamennyi településen elérhetővé kell tenni. Bár a szolgáltatásoknak már 2000-ben is teljes körűnek kellett volna lenniük, látható, hogy ezt a kötelezettséget a települések egy része még 2006-ra sem teljesítette. A legkiépültebb a gyermekjóléti szolgáltatás hálózata, de még ez sem terjed ki minden településre. A házi segítségnyújtás elérhetősége még mindig alacsony szintű. A falugondnokság kis arányát az magyarázza, hogy ezt az ellátást csak a 600 lakosnál kisebb településeken kell megszervezni, tanyagondnokot pedig a 70–400 lakosú külterületi vagy egyéb belterületi lakott területeken lehet foglalkoztatni.

A települések alapszolgáltatási kötelezettségeiknek leginkább saját fenntartású intézményekkel vagy szervezetekkel tesznek eleget. A családsegítésben és gyermekjóléti szolgáltatásban működő nonprofit szervezetek, azaz alapítványok, egyesületek visszavonulása tapasztalható a vizsgált időszak folyamán.

A nappali ellátások a szociális védőháló rendszerében 2005-ben kikerültek a szakosí-

2.1. tábla Az egyes személyes szociális és gyermekjóléti alapszolgáltatásokat nyújtó települések aránya

(%)					
Szolgáltatás	A szolgáltatást nyújtó települések aránya	Ebből:			
		önkormányzat ^{a)}	nonprofit szervezet	egyház	vállalkozás (egyéni, társas)
		fenntartásában működő intézmények aránya			
2000					
Étkeztetés	65,0	95,0	1,2	0,4	4,6
Házi segítségnyújtás	60,0	99,0	1,2	0,1	0,4
Családsegítés	52,0	86,0	14,0	0,0	0,9
Gyermekjóléti szolgáltatás	85,0	89,0	9,6	0,0	1,2
Falugondnok	19,0	99,0	1,0	0,0	0,0
Idősek Klubja	30,0	97,0	1,0	1,0	0,0
2006					
Étkeztetés	78,0	93,1	1,8	0,4	6,2
Házi segítségnyújtás	66,0	93,0	2,7	0,5	0,9
Családsegítés	72,0	93,3	5,7	0,2	1,4
Gyermekjóléti szolgáltatás	92,0	93,9	4,9	0,1	1,4
Falugondnok	27,0	98,9	0,9	0,1	0,1
Idősek Klubja	29,0	90,0	3,0	2,0	0,0
a) A települési, megyei (fővárosi) önkormányzatok, önkormányzati társulások, kisebbségi önkormányzatok és központi állami kormányzat együtt.					

a) A települési, megyei (fővárosi) önkormányzatok, önkormányzati társulások, kisebbségi önkormányzatok és központi állami kormányzat együtt.

tott ellátások köréből, és alapszolgáltatásoknak minősülnek. Így ezek az intézmények, amelyek a saját otthonukban élő, de támogatásra szoruló emberek segítésére szolgálnak, a szükségletekre gyorsabban és hatékonyabban reagáló formává váltak. Ez az átszólás a szervezetek integrálódása irányába is utat nyitott. A nappali ellátási formák, egységes szervezetben az alapszolgáltatásokkal, jobban képesek a hozzájuk forduló napi gondjainak enyhítésére. A nappali szolgáltatások közül az idősek klubja iránti igény a legszélesebb körű, ami változatlanul a települések 30 százalékán érhető el.

A szociális és a gyermekvédelmi szakosított ellátások rendszere szintén változott

mindkét területen az utóbbi évtizedben. A hagyományos szervezetek itt is átalakultak, a nagy befogadóképességű intézmények helyett kisebb, családi jellegű intézmények szerveződtek. A szociális ápolást, gondozást nyújtó intézményekben – idősek otthona, a pszichiátriai, a szenvedélybeteg, a fogyatékos személyek és a hajléktalanok otthonai – a beutaltak átmeneti vagy tartós elhelyezésben részesülhetnek. A betegek és hajléktalanok számára rehabilitációs otthonok is rendelkezésre állnak. Új korszerű ellátási forma a lakóotthon, ahol általában 8–12 beteg, de az önálló életvitelre legalább részben képes lakó tartózkodhat.

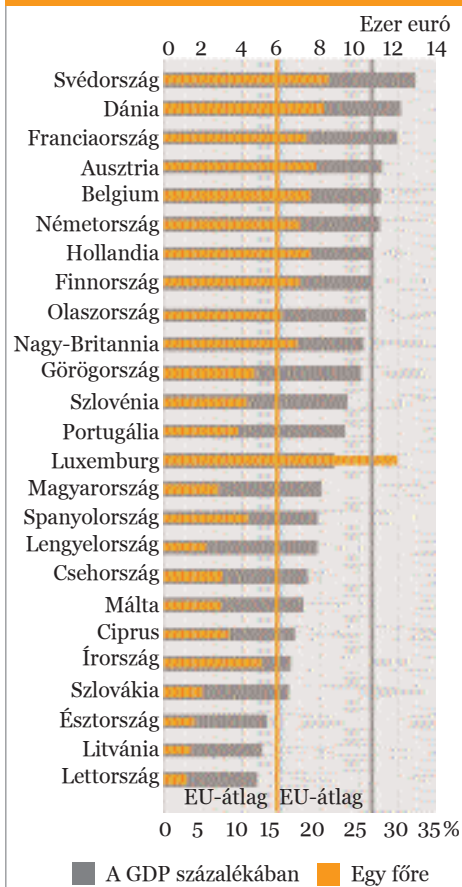
A gyermekvédelem a családjukból, otthonukból kiemelt gyermekekről gondoskodik, ideiglenes, átmeneti vagy tartós, otthont nyújtó ellátással, különböző típusú gyermekotthonokban, illetve nevelőszülőnél. Szervezeti szinten a legnagyobb változás a gyermekotthonoknál történt. Az egy gyermekotthonban lakók létszámát a jogszabály 12 és 40 fő között maximálja, ami a személyes kapcsolatok erősítését teszi lehetővé. Ennél is családiasabb a lakásotthonok rendszere, ahol legfeljebb 12 gyermek élhet megfelelő felügyelet mellett.

A gyermekek elhelyezését családgondozással is összekötik, hiszen a cél a gyermekek visszatérése családjukhoz. A gondoskodás tovább folyhat a gyermek nagykorúvá válása után is, ha azt a gyámhivatal szükségesnek ítéli.

Az **Európai Unióban** létrejötté óta több folyamat indult azzal a szándékkal, hogy a tagállamok a szociális védelem területén is integrált közösséget alkossanak. Az ezt célzó nemzetközi megállapodások elfogadásával¹ az unió államai egységes szociális alapelvek mellett köteleződtek el.

A szociális rendszerek összehasonlításához kifejlesztett módszertan (ESSPROS) mutatói alapján látható, hogy az országok szociális célra fordított kiadásainak nagysága leginkább gazdasági lehetőségeiktől függ, amelyek a tagországok sajátosságainak megfelelő társadalompolitikai célokat szolgálnak. Hagyományosan Svédország fordítja GDP-jének legnagyobb hányadát a szociális biztonság megteremtésére, legalacsonyabb az arány a balti államokban, és Magyarország ráfordításai is jelentősen az EU-átlag alatt maradnak.

2.1 ábra Társadalmi juttatások a GDP százalékában és egy főre vetítve, 2004 (vásárlóerő-paritáson)

Forrás: Eurostat.

A kiadások szükséges mértékét meghatározza az egyes országok népességszáma, a rászoruló csoportok aránya. Az egy főre jutó – euróban, vásárlóerő-paritáson²

¹ Európai Közösséget létrehozó szerződés 285. cikke; Szociális Karta; az Európa Tanács 2000. márciusi „lisszaboni stratégiája” a szociális védelemről és a társadalmi integrációról; az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2003. május 27-i közleménye a nyílt koordináció módszeréről.

² Purchasing power standard, PPS: az EU által használt nemzetközi elszámolási egység, amelyet a különböző nemzeti valuták vásárlóerejének figyelembevételével állapítanak meg.

megadott – kiadás jövedelemoldalról fejezi ki a juttatások értékét. Ez egyelőre a teljes népességszámra vetített értéket jelent, mivel még nem áll rendelkezésre minden ellátástípushoz az adott ellátásban részesülők száma. Jóllehet, Magyarországon az összes juttatásra euróban kifejezett ráfordítás az unió átlagának tizenöt százalékáig alakul, az ellátottak által felhasználható jövedelemként vizsgálva az európai átlag közel felét éri. Az összes ellátás egy főre jutó értéke Luxemburgban kiugróan magas, tízszerese a sorban utolsóként álló Lettországnak. Hazánk a legtöbb kelet-közép európai és balti országhoz hasonlóan a rangsor vége felé helyezkedik el.

2.2. tábla Jövedelmi/vagyoni helyzethez kötött juttatások aránya

(%)					
Ország	2000	2001	2002	2003	2004
EU-átlag	10,0	9,9	10,2	10,0	10,2
Magyarország	6,8	6,2	5,7	5,3	5,0

Forrás: Eurostat.

Jelentős különbségeket találunk az országok között abból a szempontból, hogy a szociális ellátásokat kötik-e jövedelemvizsgálathoz, azaz rászorultsághoz vagy sem. Magyarországon a jövedelemkorláthoz kötött ellátások arányának az EU-átlagnál alacsonyabb szintje és fokozatos csökkenése volt jellemző 2000 és 2004 között (nőtt az anyagi jogon nyújtott juttatások aránya).

2.2. Családok és gyermekek támogatása

A gyermeket nevelő szülők egyrészt anyagi jogon, másrészt biztosításhoz, azaz munkaviszonyhoz kötötten különböző

ellátásokra, illetve kedvezményekre jogosultak.

Általánosságban elmondható, hogy az ellátások értékállóságát tekintve 2000-hez képest 2006-ra valamennyi támogatás reálértéke nőtt. Az anyagi jogon járó ellátásokat viszont évről évre kevesebben veszik igénybe.

Ha a reálérték-változást mindig az előző évhez képest vizsgáljuk, 2002-től 2006-ig növekedés figyelhető meg, leszámítva a gyermeknevelési támogatás és családi pótlék 2004. évi minimális csökkenését.

Alanyi jogon járó ellátás az anyasági támogatás, a családi pótlék, a gyermekgondozási segély és a gyermeknevelési támogatás.

Anyasági támogatásra a szülést követően az a nő jogosult, aki terhessége alatt legalább 4 alkalommal részt vett terhesgondozáson. A legnagyobb mértékben, 67 százalékkal ennek az egyszeri juttatásként adott támogatásnak az értéke növekedett, miután összegét 2003-ban az öregségi nyugdíjminimum 150 százalékaról megegyezteték annak 225 százalékára.

A gyermek születésétől kezdve az állam havi rendszerességgel nyújt a gyermeknevelés, iskoláztatás költségeihez pénzbeli támogatást, *családi pótlékot*. 2006-ban ezen a címen összesen a GDP 1,4 százalékának megfelelő összeget, 329,4 milliárd forintot fizettek ki.

A családi pótlék reálérték-változásánál két kiugrás figyelhető meg. Az egyik 2003-ban, amikor bevezették a 13. havi családi pótlékot, a másik 2006-ban, amikor az ellátás havi összege csaknem a kétszeresére emelkedett. Ugyanekkor megszűnt a 13. havi családi pótlék, a rendszeres gyermekvédelmi támogatás, valamint az egy- és két-gyermekes családok családi adókedvezménye, és a háromgyermekes családoké korlátozott mértékben maradt meg.

2000 és 2006 között a családi pótlékot igénybe vevő családok havi átlagos száma 2 százalékkal, 1269 ezerre, a gyermekek száma 4 százalékkal, 2067 ezerre csökkent. Az igénybe vevők száma csak 2003-ban emelkedett az előző évhez képest, amikor a családi pótlékra jogosultak körét – a közoktatási intézményben tanulmányokat folytató fiatalok esetében – kiterjesztették a 20 évesekről a 21 és a 22 évesekre, majd 2004 szeptemberétől a 23 évesekre is.

A *gyermekgondozási segély* a gyermek 3. életévének, a tartósan beteg, testi vagy értelmi fogyatékos gyermek 10. életévének betöltéséig illeti meg a szülőt, míg a gyermeknevelési támogatás annak jár, aki három vagy több kiskorút nevel, a legfiatalabb gyermek 3. életévétől a 8. életévének betöltéséig. A gyermekgondozási segély havi összege, mely az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével azonos, 2006-ban 2000-hez viszonyítva 19,4 százalékos reálérték-növekedést ért el.

A gyermekgondozási segélyt igénybe vevők havi átlagos száma 2000-től 2005-ig 16 százalékkal, 161 400 főre csökkent, viszont 2006-ban jelentős, 5500 fős növekedés figyelhető meg, mely valószínűleg összefügg azzal a jogszabályváltozással, miszerint az anya a gyermek egyéves koráig a gyermekgondozási segély teljes összegének megtartásával is vállalhat munkát.

A *gyermeknevelési támogatás* havi összege, mely az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével azonos, 2000-hez viszonyítva 2006-ban 10,9 százalékos reálérték-növekedést ért el. Az ellátottak száma folyamatosan csökkent a 2000. évi szint 87 százalékára, 45 800 főre.

A **biztosított szülőket** megillető és keresetükhöz igazodó ellátás a szülési szabadságnak megfelelő időtartamra fizetett terhességi-gyermekágyi segély, valamint a

gyermekgondozási díj, mely a terhességi-gyermekágyi segélyre jogosító időtartam leteltét követő naptól a gyermek 2. életévének betöltéséig jár.

A **biztosításhoz kötött ellátásokat** igénybe vevők havi átlagos száma 2000-től folyamatosan emelkedett, 2006-ban a terhességi-gyermekágyi segélyt 36 százalékkal többen (30 500 fő), míg gyermekgondozási díjat 70 százalékkal többen (91 700 fő) kaptak. Az 1996 és 2000 között megszüntetett, majd 2000-től újra bevezetett gyermekgondozási díjat a kedvezőbb feltételek miatt sokan választották a gyermekgondozási segély helyett.

A napi átlagkereset 70 százalékának megfelelő összegű *terhességi-gyermekágyi segély* és *gyermekgondozási díj* reálértéke a vizsgált időszakban 52,7, illetve 39,6 százalékkal növekedett.

A gyermek neveléséhez a **rászoruló családok számára további pénzbeli ellátások** vehetők igénybe a helyi önkormányzatok elbírálása alapján. A *rendszeres gyermekvédelmi támogatás* 1997 óta nyújtható pénzbeli ellátás, célja, hogy elősegítse a gyermek családi környezetben történő nevelését, és megelőzze a gyermek anyagi okok miatti kiemelését a családból. 2005-ben mintegy 663 ezer gyermek részesült átlagosan havi 5619 forintos támogatásban. A legtöbb gyermeknek Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében folyósították a támogatást, amely az összes ellátás 25 százalékát tette ki.

2006-tól a rendszeres gyermekvédelmi támogatás beépült az alanyi jogon járó családi pótlékba. A korábban ehhez kapcsolódó természetbeni juttatásokra (ingyenes étkezés, ingyen tankönyv) való jogosultság megmaradt, az ellátás neve *rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre* változott. A kedvezményre jogosultaknak évente két

alkalommal 5–5 ezer forint pénzbeli támogatást folyósítanak. 2006-ban átlagosan 445 ezer volt a kedvezményezett gyermekek száma. 2006-ban vezették be a *kiegészítő gyermekvédelmi támogatást* is, melyre meghatározott esetekben a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesült gyermek hozzátartozója jogosult. Az ellátás havi összege az öregségi nyugdíjminimum 22 százaléka (2006-ban 5676 forint), amit évente két alkalommal 7500–7500 forint pénzbeli támogatás egészít ki. Az ellátást 2006-ban átlagosan 1552 főnek folyósították.

A törvényi változás nem érintette a *rendkívüli gyermekvédelmi támogatást*. Erre az ellátásra az a gyermek jogosult, akinek a családja átmenetileg létfenntartási problémákkal küzd, vagy létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került. Az ellátás eseti jellegű, évente többször is nyújtható, illetve van pénzbeli és természetbeni

formája is. A támogatásban részesülők, illetve a támogatási esetek száma 2006-ban tovább csökkent, 256 ezer gyermek családja kapta átmeneti nehézségeik megoldására ezt az ellátást, amely a 2000. évi érték 59 százaléka volt. A támogatottak száma, illetve az egy főre jutó átlagos összeg Budapesten volt a legmagasabb (34 904 fő, illetve 15 290 forint), azonban Csongrád, Fejér és Pest megyében egy személy egy év alatt átlagosan háromszor kapott támogatást, míg egy esetre a legnagyobb kifizetés Zala megyében jutott (6771 forint), amely a többi megyénél minimum 1000 forinttal magasabb.

A szociális ellátásban a nyugdíjrendszer meghatározó szerepet tölt be, mivel az időskori és a munkaképesség-csökkenésből adódó kockázatok kezelésén túl a biztosított halála esetén a hátramaradottak megélhetését is segíti, ami kihat az aktív korúak megélhetési viszonyaira is. Ennél az oknál

2.3. tábla Rendszeres és rendkívüli gyermekvédelmi támogatások

Év	Rendszeres gyermekvédelmi támogatás				Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás				
	részesített személyek		egy főre jutó havi átlagos összeg		részesített személyek		támogatási esetek száma, ezer	egy esetre jutó átlagos összeg	
	havi átlagos száma, ezer	tízezer 0–24 éves lakosra jutó aránya	Ft	reál-érték, előző év = 100,0	havi átlagos száma, ezer	tízezer 0–24 éves lakosra jutó aránya		Ft	reál-érték, előző év = 100,0
2000	786	2 447	3 436	100,3	432	1 345	849	3 043	100,4
2001	780	2 489	4 193	111,8	407	1 299	802	3 226	97,1
2002	758	2 476	4 338	98,3	395	1 292	751	3 738	110,0
2003	704	2 352	4 705	103,6	324	1 084	624	4 147	106,0
2004	670	2 310	5 236	104,2	318	1 096	608	4 564	103,0
2005	663	2 322	5 619	103,6	306	1 071	607	4 712	99,7
2006	–	–	–	–	256	902	565	4 530	92,5

fogva tekintjük át az ún. **hozzátartozói ellátásokat**, amely a nyugdíjjogosultságot szerzett vagy nyugdíjas elhunyt személy után járnak, és átmeneti vagy állandó jövedelmet biztosítanak az özvegyen, árván vagy kereső nélkül maradt legközelebbi hozzátartozónak. Hozzá tartozói ellátások: az árvaellátás, a házastársi pótlék, az özvegyi nyugdíj és a szülői nyugdíj.

Árvaellátás illeti meg a nyugdíjjogosultságot szerzett vagy nyugdíjas elhunyt személy gyermekét, illetve meghatározott feltételek mellett testvérét, unokáját. Árvaellátásra 2007-ben mintegy 107 ezer személy jogosult, és számukra átlagosan havonta 30 714 forintot folyósítanak.

A házastársi pótlékot, az özvegyi nyugdíjat és a szülői nyugdíjat, mivel ezeket túlnyomórészt idősök kapják, az idősök ellátásairól szóló alfejezetben tárgyaljuk.

2.4. tábla Árvaellátás, január (emelés után)

Év	Ellátottak száma, ezer	Átlagösszeg, Ft/hó
2000	114	18 744
2001	114	20 694
2002	113	23 259
2003	112	25 917
2004	112	27 561
2005	112	28 873
2006	111	29 772
2007	107	30 714

A **személyes szociális, gyermekjóléti szolgáltatások** között a legrégebb, több mint 150 éves múltra tekint vissza a *bölcsőde*.

A bölcsőde a családban nevelkedő 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátását, szakszerű gondozását és nevelését biztosító

intézmény. Ha a gyermek a 3. évét betöltötte, de testi vagy szellemi fejlettségi szintje alapján még nem érett az óvodai nevelésre, akkor a 4. évének betöltését követő augusztus 31-éig gondozható bölcsődében.

Magyarországon a működő bölcsődei intézmények és a potenciális férőhelyek száma az 1990-es évek elejéhez képest a felére csökkent. Ez részben demográfiai – a szülőképes korban lévő nők és az elveszültek számának változásával –, életmódbeli és más szociális tényezőkkel – a házasságkötések számának csökkenésével, a házasságkötések és az első gyermekvállalás időpontjának kitolódásával – függött össze, de nagymértékben befolyásolta a korábbi vállalati szociális intézményrendszer leépülése és az önkormányzatok gazdálkodási forrásainak szűkülése is.

Habár a szolgáltatást egyaránt végezhetné profitorientált és nonprofit formában működő szervezet, a hazai bölcsődék döntő többsége (94 százaléka) 2006-ban is önkormányzati fenntartású volt, a nonprofit és egyéb formában működő szervezetek aránya mindössze 4, illetve 1 százalékot tett ki.

2006-ban a bölcsődék a 0–4 éves gyermekek 6,5 százalékának, 31 153 főnek biztosítottak napközbeni elhelyezést. A rész munkaidős foglalkoztatás alacsony szintje és a hazai családtámogatási rendszer (például gyes) átalakítása miatt a szolgáltatás iránti tényleges társadalmi igény lényegesen nagyobb, mint az intézményi kapacitás, de a döntően önkormányzati fenntartású intézmények csökkenő erőforrásai behatárolják a bővítési lehetőségeket.

A beíratott gyermekek száma rendszeresen nagyobb volt, mint a férőhelyek száma, a bölcsődék kihasználtsága az 1990-es évek közepe óta meghaladja a gyermekgondozó intézmények teljesítőképességét.

2.5. tábla A bölcsődék és a működő férőhelyek száma

Év	A működő bölcsődék száma	A működő bölcsődei férőhelyek száma
1990	1 003	50 250
1995	628	31 020
2000	532	24 965
2006	543	24 255

A bölcsődei ellátórendszer szolgáltatásaihoz rendkívül kevés sérült gyermek fér hozzá, 2006-ban arányuk a szolgáltatást igénybe vevők körében 0,9 százalék volt. A bölcsődékbe beíratott összes gyermek közül a legtöbben a 24–35 hónapos korosztályba tartoztak, de jelentős mértékű volt a 3 évesnél idősebb gyermekek intézményi elhelyezése is.

Továbbra is számottevő területi különbségek vannak a bölcsődei szolgáltatásokhoz történő hozzáférésben. A 0–4 éves gyermekek lakónépességen belüli aránya, illetve az intézményhálózat területi lefedettsége és a potenciális férőhelyek aránya régióként jelentősen eltér. A fővárosi családok gyermekeinek jóval kedvezőbb lehetőségei vannak a bölcsődei ellátás igénybevételére, mint az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban élőknek. Különösen rossz helyzetben vannak Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye lakosai, ahol az intézmények és a férőhelyek aránya lényegesen kisebb, mint az igény jogosult gyermekeké. Ezzel ellentétben a budapesti és a dél-alföldi régióban élő családok több intézményi kapacitást tudnak igénybe venni.

Az elmúlt 16 évben felére csökkent a bölcsődékben foglalkoztatottak létszáma. 1990-ben még közel tízezer, 2006-ban már

csak öt és félezer, döntően szakképzett gondozónő látta el a gyermekek napközbeni felügyeletét.

A gyermekek érdekeit védő speciális ellátási forma a *gyermekjóléti szolgáltatás*, amely a gyermek testi és lelki egészségét, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családból kiemelt gyermek visszahelyezését szolgálja. Feladatai közé tartozik többek között a támogatásokról való tájékoztatás, az ezekhez való hozzájutás segítése, hivatalos ügyek intézése, tanácsadás, a válsághelyzetek kezelése, valamint szabadidős programok szervezése is. A gyermekjóléti szolgáltatás a 2000. évi országos 85 százalékos lefedettségéről 2006-ra 92 százalékosra vált. Elérhetősége csaknem teljes a közép-magyarországi és a dél-alföldi régióban, míg legalacsonyabb arányú a Dél-Dunántúlon és a Közép-Dunántúlon.

A szolgálatok száma az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat, hasonlóan az igénybe vevők számához. A szakmai tevékenységben az információ adása, a hivatalos ügyek intézéséhez való segítségnyújtás az elsődleges, ugyanakkor nem csekély a tanácsadás vagy a más szolgáltatásba való közvetítés aránya sem. A szolgálat tevékenységében a hozzájuk forduló anyagi természetű problémái állnak az első helyen, ezt az életviteli problémák felszínre kerülése követi (amelyben a beilleszkedési-, a magatartászavar és a drogproblémák egyaránt szerepet kapnak), amihez hasonló gyakorisággal fordulnak elő a családi konfliktusok, illetve a gyermeknevelési kérdések is.

A *családsegítő szolgáltatás* a gyermekjóléti szolgáltatással szorosan összefüggő és együttműködő intézményi forma, melynek feladata, hogy a szociális és mentálhigiénés

problémák, illetve egyéb krízishelyzet miatt segítségre szoruló személyek, illetve családok számára támaszt nyújtson az okok kiküszöbölésében, a krízishelyzet megszüntetésében, valamint az életvezetési képesség megőrzésében. A családok segítése érdekében jelzőrendszer működik, amelynek része az iskola, az orvos, a védőnő, a gyermekjóléti szolgálat is. A családsegítésnek nemcsak a családban jelentkező konfliktusok megoldására, a foglalkoztatással kapcsolatos segítségnyújtásra, az anyagi nehézségekkel küzdők számára a juttatásokhoz való hozzáférésre vagy terápiás programok megszervezésére kell kiterjednie, hanem – a szükséges mértékig – az igénybe vevő környezetére is.

A családsegítő szolgálattal ellátott települések aránya 2000. évi 51-ről 2006-ra 72 százalékra nőtt, tehát e forma elérhetősége erőteljesen növekedett. A régiók közül Közép-Magyarországon a legmagasabb, Észak-Alföldön, Észak-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon pedig a legalacsonyabb az elérhetőség.

Az elérhetőséggel arányban nőtt a szolgáltatást igénybe vevők száma is. A család-

segítőkhöz leginkább anyagi természetű problémákkal fordulnak a rászorulóknak, de magas és folyamatosan növekvő az információt kérők, illetve a valamilyen hivatalos ügy intézéséhez segítséget igénylők száma is. Leggyakrabban több probléma együttesen fordul elő (30%).

A szolgáltatást leginkább a gyermekes családok veszik igénybe, az ügyfelek közel fele ilyen. A segítségre szoruló egyedül élők aránya 20 százalék. Aktivitás szerint az igénybe vevők között az inaktív keresők – gyesen, gyeden lévők, nyugdíjasok, segélyezettek – vannak többségben, arányuk az utóbbi években 40 százalék körül mozgott, míg az aktív keresők, a munkanélküliek és az egyéb inaktívak aránya 20–20 százalék körüli.

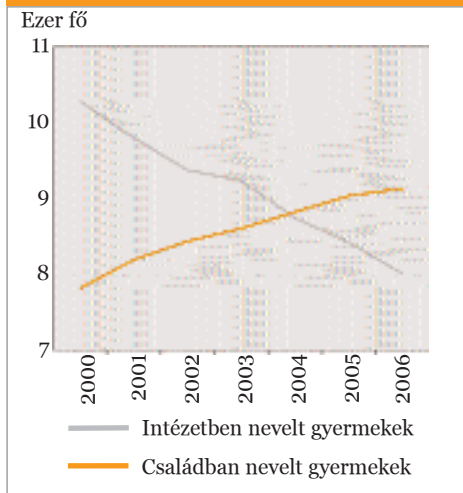
Amennyiben a családban nem lehet felszámolni a veszélyeztető körülményeket, az illetékes hatóságok gondoskodnak a gyermekek **gyermekvédelmi szakellátásokba** való utalásáról, vagyis a gyermek nevelőszülőhöz vagy gyermekotthonba kerülhet. Ez lehet *ideiglenes hatályú elhelyezés, a szülői felügyeleti jog felfüggesztésével járó átmeneti nevelés*, valamint szülői

2.6. tábla A gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők száma gondoskodási forma szerint

(fő)							
Gondoskodási forma	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ideiglenes hatállyal							
elhelyezett	1 027	882	853	736	721	785	628
Átmeneti nevelt	14 405	14 648	14 716	15 072	15 015	14 907	14 869
Tartós nevelt	2 538	2 376	2 186	2 002	1 832	1 764	1 648
Intézeti elhelyezett	133	88	58	34	–	–	–
Kiskorúak összesen	18 103	17 994	17 813	17 844	17 568	17 456	17 145
18 éves és idősebb	3 937	4 064	4 080	4 156	4 169	4 240	4 206
Összesen	22 040	22 058	21 893	22 000	21 737	21 696	21 351

felügyeletet gyakorló szülő hiányában *tar-tós nevelés*. A 18. életévüket betöltött, előzőleg gyermekvédelmi gondoskodás alatt állt fiatalok utógondozásban vagy utógondozói ellátásban részesülhetnek. Az előbbi célja, hogy tanácsadással, személyre szóló segítségnyújtással legalább egy éven keresztül támogassa a fiatalot önálló életének megkezdésében, míg az utóbbi ellátás 24 éves korig kérhető, ha a fiatal nem tudja önállóan biztosítani létfenntartását, vagy nappali tagozaton folytat tanulmányokat, illetve szociális bentlakásos intézménybe várja felvételét. 2006-ban 17 145 gyermeket emeltek ki a családjából, 5,3 százalékkal kevesebbet, mint 2000-ben. Az utógondozói ellátottak száma viszont 6,8 százalékkal, 4206 főre emelkedett.

2.2. ábra Intézetben és családban nevelt gyermekek száma

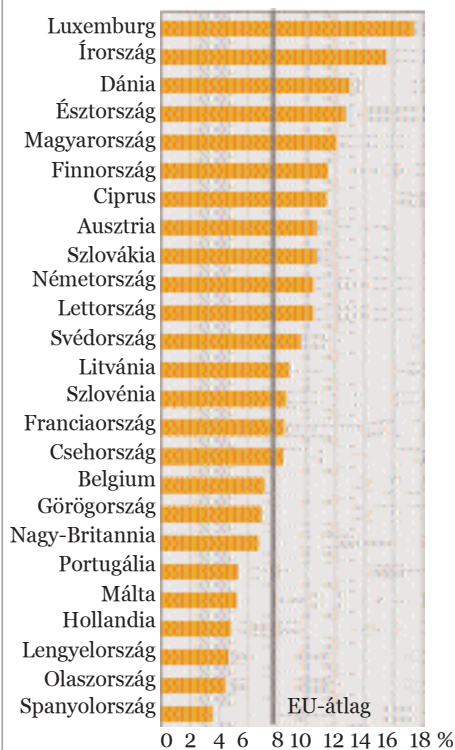
Általános törekvés, hogy a gyermekek minél családiasabb környezetben nevelődjenek. Ennek megfelelően nő a nevelőszülői családokba kerülők aránya, és 2004-től

már több gyermeket helyeztek el nevelőszülőnél, mint intézetben.

A gyermekotthoni férőhelyek közül a maximum 12 gyermeket befogadó lakásotthonok férőhelyszáma egyenletesen növekszik, míg az általános gyermekotthoni férőhelyek száma és aránya erőteljesen csökken.

A gyermekek felneveléséhez, a családok és különösen a gyermekek segítségéhez, védelméhez nyújtott ellátásokra 2004-ben összesen 511 milliárd forintot fordított a magyar állam. Hazánk ezekre a támogatá-

2.3. ábra A család/gyermekek funkcióra fordított kiadások az összes juttatás arányában

Forrás: Eurostat.

sokra minden vizsgált évben magasabb arányban teremtett erőforrásokat, mint az **Európai Unió** átlaga. Ráfordításunk mind a GDP, mind az összes társadalmi juttatás arányában meghaladta az uniós átlagot. Az egy főre vetített juttatások vásárlóerő-paritáson mért értéke az EU átlagának 66–73 százaléka, és ez magasabb, mint a többi funkció esetében.

2000 és 2004 között a magyar ellátások közül a családok és gyermekek juttatásai az egyéb ellátások átlagánál magasabb arányban célozták kizárólag a rászorultakat: az ellátások 10–12 százaléka volt jövedelemhez kötött, bár ez még mindig alacsonyabb az EU-25 átlagánál.

2.3. Nyugdíjak, idősök szociális ellátása

A **nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások** egyrészt egy előírt életkor elérésekor meghatározott jövedelmet garantálnak, másrészt kiegészítő jövedelmet biztosítanak az idős személy munkaerőpiacról való visszavonulásakor. A magyar nyugdíjrendszerben az időskorhoz a következő nyugellátások sorolhatóak: korbetöltött öregségi nyugdíj, kerkedvezményes vagy előrehozott öregségi nyugdíj, korhatár feletti rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj³, továbbá a mezőgazdasági szövetkezeti járadék is.

A nyugdíj és nyugdíjszerű ellátások legnépesebb csoportját természetesen az *öregségi nyugdíjasok* teszik ki. Az öregségi nyugdíj egy meghatározott életkor elérése és meghatározott szolgálati idő megszerzése esetén járó nyugellátás. Magyar-

országon az öregségi nyugdíjat bizonyos esetekben az előírt korhatár előtt is igénybe lehet venni, amely esetén a nyugdíjba vonulási kor elmaradhat a férfiak esetében a 62., nőknél a 60. életévtől. A *korkedvezményes nyugdíj* a jelentős fizikai megterheléssel járó vagy az egészségre ártalmas munkakörben dolgozók számára igényelhető. Az *előrehozott nyugdíjat* azok kérhetik, akik az öregségi nyugdíjkorhatár betöltése előtt megszerezték a szükséges szolgálati időt.

2006-ban a nyugellátást teljesítő határozatok 43 százaléka irányult öregségi vagy öregségi jellegű nyugdíjra. Ezek több mint harmadát Budapest és Pest megyében hozták.

2007 elején az öregségi nyugdíjasok száma 1 676 ezer fő volt, havi átlagos ellátásuk 78 577 forint, amely tartalmazza azok adatait is, akik korkedvezményes vagy előrehozott öregségi nyugdíjban részesültek. Az öregségi nyugdíjasok csaknem kétharmada nő volt. A legtöbb nyugdíjas 1940 és 1944 között született, ebben a korcsoportban a legnagyobb a férfiak aránya is, majd az életkor előrehaladtával fokozatosan csökken, amely a férfiak születéskor várható élettartamából adódik. A nők öregségi nyugdíjának összege lényegesen alacsonyabb, mint a férfiaké, 2007. januárban átlagosan 16 százalékkal.

Korbetöltött rokkantsági nyugdíjban részesül az a személy, aki az öregségi korhatárt elérte és (baleseti) rokkantsági nyugdíjban részesül, mivel a korhatár alatti (baleseti) rokkantsági nyugdíjat nem váltja fel az öregségi nyugdíj a nyugdíjkorhatár betöltésekor. 2007. január 1-jén 351 ezer korhatár feletti rokkantnyugdíjast tartottak

³ A (baleseti) rokkantsági nyugdíjról részletesebb leírást a 2.4. Beteg és tartósan egészségkárosodott emberek ellátása alfejezet tartalmaz.

számon Magyarországon, arányuk 2005-ig az összes nyugdíjas és nyugdíjszerű ellátott körében enyhén emelkedett, 2007-ben stagnál. A teljes nyugellátásuk átlagösszege havonta 70 339 forint, amely Budapesten és Komárom-Esztergom megyében a legmagasabb.

A *mezőgazdasági szövetkezeti járadék* nyugellátásnak minősülő ellátásfajta, de jogi értelemben nem nyugdíj. A korábbi mezőgazdasági szövetkezeti tagságon alapuló öregségi, munkaképtelenségi és özvegyi járadék, illetve szakszövetkezeti tagságon alapuló növelt összegű öregségi, munkaképtelenségi és özvegyi járadék tartozik ide. Ezt a speciális járadékkonstrukciót 1960-ban vezették be, az ellátásban részesülők jelenleg már igen idős személyek, számuk évről évre csökken, 2007. januárban mindössze 7388 fő volt. Az ellátás összege számottevően elmarad a

többi öregségi nyugellátástól, havonta átlagosan 54 143 forint.

A saját jogú nyugellátással nem vagy csak alacsony összegű ellátással rendelkező időskorú személyek részére nyújtott támogatás az *időskorúak járadéka*, mely 1998 óta biztosít megélhetést a rászorulóknak. 2005. december 31-éig a települési önkormányzat időskorúak járadékában részesítette azt a nyugdíjkorhatárt betöltött személyt, akinek családjában az egy főre jutó havi jövedelem nem haladta meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80 százalékát, egyedülálló esetén 95 százalékát. 2006. január 1-jétől a törvény nemcsak a családi állapot szerint differenciálja a támogatás mértékét, hanem életkor alapján is. Eszerint magasabb összegű időskorúak járadékában részesíti a 75 éves és idősebb egyedülálló személyeket, akiknek havi jövedelme az öregségi nyugdíj

2.7. tábla Nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások, január (emelés után)

Év	Nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás		Ebből:								
			saját jogú öregségi nyugdíj			korbetöltött rokkantsági nyugdíj			mezőgazdasági szövetkezeti járadék		
	az ellátottak száma, ezer	a teljes ellátás havi átlagösszege, Ft	az ellátottak száma, ezer	aránya az összes ellátásból, %	a teljes ellátás havi átlagösszege, Ft	az ellátottak száma, ezer	aránya az összes ellátásból, %	a teljes ellátás havi átlagösszege, Ft	az ellátottak száma, ezer	aránya az összes ellátásból, %	a teljes ellátás havi átlagösszege, Ft
2000	3 145	31 157	1 671	53,1	35 931	343	10,9	34 503	19	0,6	24 205
2001	3 116	35 405	1 667	53,5	41 002	325	10,4	39 201	16	0,5	27 655
2002	3 103	40 922	1 664	53,6	47 561	336	10,8	44 979	14	0,5	31 897
2003	3 093	47 018	1 657	53,6	54 905	332	10,8	51 693	13	0,4	36 909
2004	3 068	51 846	1 637	53,4	60 962	344	11,2	56 657	11	0,4	40 711
2005	3 063	56 797	1 643	53,6	67 182	342	11,2	61 855	10	0,3	44 387
2006	3 053	61 142	1 658	54,3	72 160	351	11,5	65 158	8	0,3	47 223
2007	3 045	66 560	1 676	55,1	78 577	350	11,5	70 339	7	0,2	54 143

2.8. tábla Időskorúak járadéka

Év	A támogatásban részesített személyek		Egy főre jutó havi átlagos összeg	
	havi átlagos száma	tízezer 60 éves és idősebb lakosra jutó aránya	Ft	reálérték, előző év = 100,0
2000	8 115	39,2	14 604	97,1
2001	7 747	37,1	16 314	102,3
2002	7 035	33,5	18 159	105,7
2003	6 679	31,5	19 166	100,8
2004	6 611	30,7	20 313	99,2
2005	6 449	29,9	21 390	101,6
2006	6 462	29,9	24 081	108,4

mindenkori legkisebb összegének 130 százalékát nem éri el.

2006-ban nem csökkent tovább az időskorúak járadékában részesített személyek száma, közel 6500 főnek folyósítottak átlagosan havi 24 081 forintot. Területi egységek szerint az alföldi régiókban a legnagyobb a támogatottak aránya, és különösen magas Bács-Kiskun megyében.

A hozzátartozói ellátásban főellátásként részesülők száma évről évre csökken. Ennek oka, hogy a nők többsége saját jogon is szerez ellátást (így az özvegyi nyugdíj mint kiegészítő ellátás jelenik meg a statisztikában). 2006-ban a legnépesebb kategória az *özvegyi nyugdíj*, ezen a jogcímen 157 ezer fő, havonta átlagosan 51 254 forintban részesült. A *házastársi pótlék*ként folyósított összeg alacsony, 14 394 forintot jelent havi átlagban 31 ezer háztartás számára. A *szülői nyugdíjban* mindösszesen 143 szülő, nagyszülő részesült, az átlagos összege 55 408 forint/hó volt. A hozzátartozói ellátottak több mint 95 százaléka nő. Az Alkotmánybíróság 1990–1991-ben hozott két határozata alapján jogosultak a férfiak is özvegyi nyugdíjra, az ellátásuk

összege azonban jelentősen elmarad a nőkéétől, mivel a nők nyugdíjjogosultsága általában alacsonyabb összegű, így a megállapítható özvegyi nyugdíj is alacsonyabb.

A társadalmi-demográfiai változások – a népesség fokozatos előregedése, a többgenerációs családok felbomlása, a női munkavállalás és ebből adódóan a család gondozási erőforrásainak megcsappanása – következtében **az idősök szociális ellátásában** is egyre inkább előtérbe kerülnek az intézményes gondozási formák. Ebben elsősorban az idősök otthonai, gondozóházai, valamint nappali intézményei vesznek részt, de fontos szerep jut a szociális alapszolgáltatásoknak is – ide többek között az étkeztetés, a házi gondozás, a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, a falugondnoki és a tanyagondnoki szolgáltatás, valamint a nappali ellátás sorolódik –, ami azokat a szolgáltatásokat, gondozási formákat foglalja magában, melyek segítségével az arra rászorulóknak önálló életvitelüket saját otthonukban és lakókörnyezetükben fenntarthatják.

Az étkeztetés és a házi segítségnyújtás elsősorban az idős lakosság támogatását

2.9. tábla Hozzá tartozói ellátások, január (emelés után)

Év	Özvegyi nyugdíj ^{a)}		Szülői nyugdíj		Házastársi pótlék	
	ellátottak száma	átlagösszege, Ft/hó	ellátottak száma	átlagösszege, Ft/hó	ellátottak száma	átlagösszege, Ft/hó
2000	217 164	24 981	337	25 576	53 520	7 645
2001	207 285	27 802	306	28 765	48 950	8 438
2002	199 882	31 472	276	32 708	44 934	9 712
2003	191 955	35 600	233	37 231	41 565	11 138
2004	184 097	38 184	211	40 367	38 457	12 105
2005	175 487	40 442	192	43 096	35 489	13 010
2006	166 216	45 497	169	49 370	32 561	13 715
2007	157 105	51 254	143	55 408	30 888	14 394

a) Az ideiglenes özvegyi nyugdíjasokkal együtt.

szolgálja, az ellátottak döntő többsége 60 éves vagy idősebb.

Az *étkeztetésben* részesítettek száma és korosztálybeli aránya folyamatosan emelkedett a vizsgált időszakban, 2006-ban a 60 éven felüli lakosság 5 százalékát érintette.

A *házi segítségnyújtásban* részesülők száma és a megfelelő korúakhoz viszonyított aránya az 1990-es évekbeli csökkenés után 2000-től ismét emelkedést mutat. A deklarált fejlesztési szándék ellenére azonban az időskorúaknak még mindig csak kis hányada részesül benne, (a 60 éven felüliek 2,2 százaléka), noha az ellátást kérők egyre növekvő száma nagyobb igényre enged következtetni. Az elérhetőség lehetősége viszont, az adatok szerint nincs szoros kapcsolatban a tényleges igénybevétellel, tehát az, hogy egy önkormányzat biztosítja az ellátást, nem jelenti automatikusan, hogy az összes igényt képes kielégíteni, többek között a kapacitások eltérő volta miatt. Ezt mutatja, hogy az összes ellátott népességszámhoz viszonyított hányada a kisebb településeken magasabb.

Bár étkeztetést és házi segítségnyújtást minden településen biztosítani kellene, az ellátottság erősen függ a település nagyságától. Minél kisebb egy település, annál kevésbé biztosított a szolgáltatás, tehát éppen az idősök által sűrűbben lakott aprófalvakban jelentkeznek problémák. Az ellátási problémák kistépüléseken való koncentrálódását tükrözik a megyei bontású adatok is. A jellegzetesen aprófalvas településszerkezetű megyékben (Baranya, Zala, Vas, Veszprém, Somogy, Borsod-Abaúj-Zemplén) e szolgáltatások elterjedtsége általában elmarad az országos átlagtól.

A *jelzőrendszeres házi segítségnyújtás* 2004-től lépett be az idősöknek nyújtható szolgáltatások sorába. Elterjesztése gyorsan haladt, 2006-ban már több mint 15 ezer ember – az idősök mellett fogyatékkal élők és pszichiátriai betegek – otthoni életét teszi biztonságosabbá.

A települési hátrányok csökkentése és az életfeltételek javítása érdekében a kistépüléseken egyes alapszolgáltatási feladatok *falugondnoki*, illetve *tanyagondnoki szol-*

2.10. tábla Házi segítségnyújtás és szociális étkeztetés

Év	Házi segítségnyújtás				Szociális étkeztetés		
	ellátásban részesülők száma	tárgyévben ellátást kérők száma	tízezer 60 éven felültre	egy gondozóra	ellátásban részesülők száma	ellátást kérők száma	tízezer 60 éven felültre jutó ellátott
			jutó ellátott				
2000	40 292	17 288	193,7	4,7	98 158	43 475	472,1
2001	41 275	18 123	197,3	4,8	100 370	43 437	479,9
2002	43 083	19 968	204,0	5,5	103 414	43 373	489,7
2003	43 733	20 584	205,7	5,7	104 774	46 768	492,8
2004	43 542	23 478	202,3	5,7	104 510	51 433	485,6
2005	45 130	27 260	209,2	5,9	106 702	57 745	494,6
2006	48 088	30 963	222,0	7,3	108 938	60 740	502,0

gátlatás keretében is elláthatók. A falu- és tanyagondnok munkájában az alapellátási funkciók a meghatározók, de a helyi sajátosságoknak, igényeknek megfelelően számos olyan tevékenységet is végez, amely túlmutat a klasszikus szociális feladatokon.

A 3000 főnél nagyobb lélekszámú településeken az idősek nappali ellátását az *idősklubok* segítik. Mind az intézmények, mind azok férőhelyeinek száma kisebb ingadozásokkal csökkent 2006-ra, az igénybe vevőké viszont alig változott, minden évben 40 ezer körül mozgott. Az ellátáshoz való hozzájutás esélyei is kisebb ingadozást mutatnak, 2006-ban minden 53. időskorú embernek volt – statisztikailag – lehetősége idősek klubjába járni. A területi eloszlást tekintve, ha a férőhelyek számát összevetjük a régióban élők számával, a legkedvezőbb a helyzet a Dél-Alföldön, a legkedvezőtlenebb pedig Közép-Magyarországon.

A szociális alapszolgáltatások megszervezése szinte teljes egészében az önkormányzatokra hárul, a nem állami szervezetek aránya minimális.

Amennyiben az idősek egészségi állapotában, életkörülményeiben olyan mértékű romlás következik be, hogy állandó felügyeletre, rendszeres gondozásra szorulnak, *szociális otthonokba* kerülhetnek. Az **átmeneti elhelyezést** nyújtó intézmények (idősek gondozóháza) ideiglenes jelleggel, legfeljebb egy évi időtartamra biztosítanak ellátást azoknak, akikről otthonukban időlegesen nem tudnak gondoskodni. **Tartós intézeti elhelyezést**, és ezáltal étkeztést, egészségügyi ellátást, ápolást, mentális gondozást stb. az idősek otthona biztosít.

A *gondozóházak* férőhelyszámának növekedési üteme meghaladta az intézményekét, míg az utóbbiak száma 16 százalékkal emelkedett 2000 és 2006 között, addig az átmeneti otthonokban jelenleg 43 százalékkal több férőhellyel lehet gazdálkodni, mint 2000-ben. Az ellátáshoz jutás statisztikai esélye még így is igen csekély, egy férőhelyre 695 időskorú ember jut.

2006 végén a 60 évesnél idősebb népesség 2,2 százaléka, mintegy 47 ezer ember élt *idősek otthonában*. Az ellátottak száma ter-

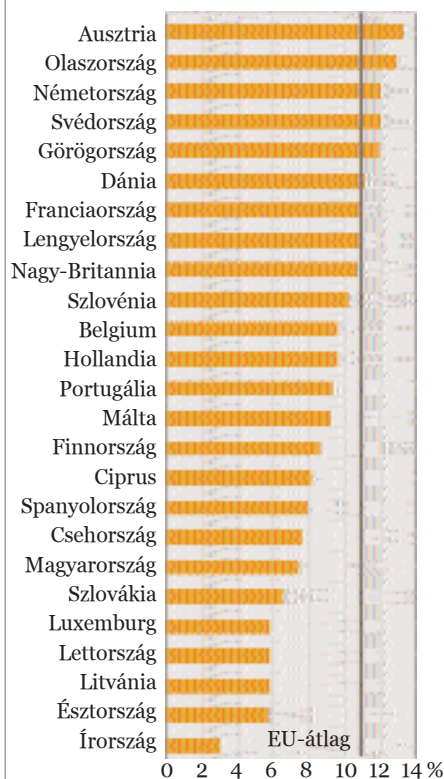
mészszerűleg követi a férőhelyek számának alakulását, gyakorlatilag az intézményi kapacitás függvénye. Az otthonok száma nagyobb mértékben emelkedett a vizsgált időszak alatt, mint a bennük található férőhelyeké. Ennek oka egyrészt a civil szervezetek megjelenése a szociális ellátásban, melyek adottságaik révén kisebb befogadóképességű otthonok fenntartását tudták vállalni, másrészt az a törekvés, hogy a nagy, több száz főt befogadó állami intézményeket kisebb, családasabb otthonok váltsák fel. A bentlakásos gondozás terén megfigyelhető a nem állami intézmények arányának növekedése, 2000-ben még csak minden negyedik, 2006-ban már minden harmadik férőhely üzemelt nem önkormányzati fenntartásban.

Az öregséggel összefüggésben nyújtott szociális ellátások teszik ki az összes társadalmi juttatás legnagyobb arányát az egész **Európai Unióban** (Írország kivételével). Magyarországon 2000 és 2004 között a GDP egyre magasabb arányát kellett időskori ellátásokra fordítani, 2004-ben ez 7,4 százalék volt. A gazdaságilag fejlett társadalmak problémájaként jelentkező öregedéssel járó kiadásnövekedés megoldási stratégiájának kidolgozása az Európai Unióban kiemelt feladat.

Az *öregség funkció* ráfordításainak 90 százalékát Magyarországon az itt elszámolt pénzbeli ellátások: az öregségi és az öregségi jellegű nyugdíjkiadások tették ki. A funkció összes juttatásában megmutatkozó értéknövekedést a nyugdíjak vásárlóerőparitásban mért értékének javulása okozta, ami részben a 13. havi nyugdíj bevezetéséből származott.

Az öregségi nyugdíjakra Magyarországon 2000 és 2004 között a GDP 5,7–6,0 száza-

2.4. ábra Az öregség funkció kiadásai a GDP arányában, 2004

Forrás: Eurostat.

lékát költötte – ez egyelőre alacsonyabb az uniós átlagnál, mely a GDP 9,3–9,4 százaléka. A korhatár előtti nyugdíjakra az uniós átlagnál a GDP-nek néhány tized százalékponttal magasabb aránya (0,5–0,7%) jutott.

Az Európai Unióban 1999 és 2004 között az idősek ellátásainak mind magasabb részét kötötték rászorultsághoz, míg Magyarországon ez nem volt jellemző.

2.4. Beteg és tartósan egészségkárosodott emberek ellátása

A beteg és tartósan egészségkárosodott emberek különböző pénzbeli ellátásokra jogosultak, amelyek folyósításának feltételei igen sokrétűek, a jogosultságot és az ellátások összegét befolyásolja a munkaviszony, a korábbi járulékfizetés és a finanszírozás forrása is.

Betegszabadságra munkaképtelenségük első tizenöt napján azok jogosultak, akik munkaviszonyban álltak. A betegszabadság idejére járó, a táppénznek megfelelő összeget a munkáltató fizeti. A betegszabadságra jogosultak létszáma 2003 és 2006 között alig változott, mindegyik évben körülbelül 2 millió főt tett ki. A betegszabadsági munkanapok száma 2003 és 2006 között folyamatosan változott, 8,5–9,5 millió munkanap között ingadozott.

2.11. tábla A betegszabadságra jogosultak létszáma és a betegszabadság naptári napjaiból a munkanapok száma

Év	A betegszabadságra jogosultak létszáma, ezer fő	A betegszabadság naptári napjaiból a munkanapok száma, ezer nap
2003	2 022	9 554
2004	2 001	8 956
2005	1 969	9 201
2006	2 004	8 480

A betegszabadsággal kapcsolatosan kifizetett összeg 2005-ig növekedett, majd ezt követően némileg csökkent. 2006-ban 42,4 milliárd forintot fizettek ki ilyen címen.

Az **egészségbiztosítási ellátás** keretében a jogosultak – betegség miatti munkaképtelenség esetén – a kereset pótlására táppénzben részesülnek.

A táppénzre jogosultak száma – összefüggésben a foglalkoztatottság alakulásával – 1990 és 1999 között folyamatosan csökkent, s 2001 óta a létszám lényegében stagnált.

2.12. tábla A táppénzre jogosultak, a táppénzes esetek és napok száma

Év	Jogosult, ezer fő	Eset, ezer	Nap, millió
1990	4 540	4 460	93,3
2000	3 465	1 412	41,2
2001	3 474	1 349	42,6
2002	3 480	1 277	44,4
2003	3 521	1 320	45,2
2004	3 485	1 234	39,2
2005	3 486	1 252	37,4
2006	3 541	1 196	36,3

A hazai lakosság egészségi állapota 1990 óta nem javult számottevően, ugyanakkor a táppénzre jogosultak számához viszonyítva a táppénzes esetek és napok száma 1990 és 2006 között nagymértékben csökkent. 1990-ben még 4,5 millió táppénzes esetet regisztráltak, 2006-ban már csak 1,2 milliót.

A táppénzes napok száma szintén jelentősen visszaesett. 1990-ben még 93 millió napot töltöttek táppénzen az erre jogosultak, 2000-ben már csak 41, 2006-ban pedig mindössze 36 millió napot. 2000 és 2003 között a táppénzes napok száma kismértékben növekedett, majd ismét csökkent.

A táppénzes esetek és napok számának jelentős csökkenése több tényezővel magyarázható. Egyrészt közrejátszik benne, hogy a munkavállalók állásuk elvesztése miatt kevésbé merik igénybe venni a táppénz lehetőségét, az elmúlt évtizedben a munkahely megtartása – akár a munkavállalók egészségi állapotának kárára is –

elsődleges befolyásoló tényezővé vált. Másrészt jogszabályi változások is befolyásolták a táppénzes esetek és napok számát. 2001-től a táppénzes napok száma ismét nőtt, ami elsősorban a biztosítás megszűnése utáni, ún. passzív jogú táppénzes napok számának jelentős növekedésével függött össze. A 2003-tól megfigyelhető változások részben szintén jogszabályi változásokkal, a passzív jogon igénybe vehető táppénz időtartamának csökkentésével magyarázhatók.

A táppénzkiadás összege a 2003 és 2006 közötti időszakot kivéve – amikor a foglalkoztatás megszűnése után meghatározott ideig fizetett táppénz folyósításának időtartamát a felére csökkentették – folyamatosan emelkedett.

A természetes mutatók 2000-ig tartó javulása mérsékelte ugyan a táppénzkiadás 1995 és 2000 közötti emelkedését, de ezt követően a bruttó átlagkeresetek változása, illetve az egyéni egészségbiztosítási járulék felső határának eltörlése, valamint a biztosítás megszűnése után igénybe vett táppénzes napok számának emelkedése 2003-ig mégis a táppénzkiadások növekedéséhez vezettek. Ezt követően – amikor a 2003. január 1-jétől hatályos, az egészségügyet és a társadalombiztosítást érintő törvények módosításáról szóló 2002. évi LVIII. törvény 28. §-a alapján a passzív jogon igénybe vehető (a foglalkoztatás megszűnése után meghatározott ideig fizetett) táppénz folyósításának időtartamát 180 napra csökkentették a korábbi egy év helyett – a táppénzkiadás összege csökkent. 2006-ban a táppénzkiadás összege 99,9 milliárd forintot tett ki.

A táppénzes esetek és a táppénzes napok aránya területi szempontból az elmúlt három évben alig változott. A jogosultak, illetve a lakosság földrajzi elhelyezkedésének megfelelően a legtöbb eset a közép-

magyarországi régióban fordult elő, az összes eset és nap több mint egyharmada.

Az egészségromlás során keletkező hátrányok enyhítésére szolgálnak egyes, a **helyi önkormányzatok** hatáskörébe tartozó ellátások is.

Az önmaga ellátására képtelen, állandó és tartós felügyeletre szoruló súlyosan fogyatékos vagy tartós beteg 18 év alatti személy gondozását végző hozzátartozó **ápolási díjra** jogosult. 2005. szeptember 1-jétől a fokozott ápolást igénylő fogyatékosokat gondozókat emelt összegű ápolási díj illeti meg, amely összege 30 százalékkal magasabb az alanyi jogon járó ápolási díjnál. Az önkormányzat méltányossági alapon a 18 évnél idősebbeket gondozókra is kiterjesztheti az ellátást. 2006-ban az ápolási díjban részesülők száma 47 469 fő, amely 2000 óta 77 százalékos növekedésnek felelt meg. Ez a többlet az alanyi jogon részesülők számában bekövetkezett emelkedésnek volt köszönhető, a méltányossági alapon kedvezményezettek száma évről évre közel azonos volt.

Területi jellemzők alapján ápolási díjban a legtöbben Észak-Alföldön (10 687 fő) és Közép-Magyarországon (10 442 fő) részesültek, azonban a lakosságszámhoz viszonyított arányuk az alföldi és az észak-magyarországi régiókban (tízezer lakosra jutó arány: 53,7 és 69,9 közötti) volt a legnagyobb, különösen magas Hajdú-Bihar (76,8), Szabolcs-Szatmár-Bereg (68,3), Jász-Nagykun-Szolnok (62,8) és Nógrád (62,4) megyékben. Általános tendencia, hogy a település népességnagyságának növekedésével csökkent az ellátottak aránya.

A **súlyos mozgáskorlátozott** személyek többféle *közlekedési kedvezményt* is kaphatnak: személygépkocsi-szerzési támogatást, személygépkocsi-átalakítási támogatást, közlekedési támogatást. A moz-

2.13. tábla Ápolási díj

Év	A támogatásban részesített személyek átlagos száma	Ebből:			
		alanyi jogon támogatottak		mértányossági alapon támogatottak	
		átlagos száma	egy főre jutó havi átlagos összege, Ft	átlagos száma	egy főre jutó havi átlagos összege, Ft
2000	26 866	8 476	16 302	18 390	12 283
2001	29 378	9 273	18 262	20 105	13 513
2002	31 368	11 386	20 318	19 982	15 061
2003	33 902	13 468	21 641	20 434	17 856
2004	36 056	16 078	23 296	19 978	19 327
2005	39 843	19 303	25 458	20 540	20 679
2006	47 469	27 782	26 533	19 687	21 320

gáskorlátozottak pénzbeli ellátásai jövedelemtől függőek. A leggyakrabban igényelt ellátási forma a *közlekedési támogatás*, 2006-ban 227 ezer fő vette igénybe, a havi átlagos összege 9283 forint. A támogatottak aránya a lakosság számához mérten igen magas volt Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Tolna megyékben.

A *személygépkocsi-szerzési támogatás*-ra való jogosultság akkor is megszerezhető, ha a háztartásban 3 évnél idősebb, kiskorú súlyos mozgássérült gyermek él, akinek az iskolába, gyógykezelésre történő szállítása így biztosítható. E támogatásban részesülők száma lényegesen nem változik, ezt az ellátásfajtát a legkevesebben a nyugat-dunántúli, a legtöbben a dél-alföldi régióban vették igénybe (882, illetve 6897 fő). A *gépkocsi-átalakítási támogatás* visszaszorulóban van, 2006-ban a támogatott személyek száma az ezredfordulóhoz képest kevesebb, mint a felére esett vissza (721-ről 317-re).

Az **egészségi állapot megőrzéséhez és helyreállításához** kapcsolódó kiadá-

sok csökkentésére a szociálisan rászorult személy részére *közgyógyellátási igazolvány* adható ki. Az igazolvánnyal bizonyos gyógyszerekhez és gyógyászati segédeszközkhöz térítésmentesen lehet hozzáférni. A közgyógyellátásra *alanyi jogon és normatív alapon* jogosultak körét a szociális törvény határozza meg, az előbbi a gyermekvédelmi szakellátásban gondozott gyermekekre, egészségkárosodott személyekre, illetve szociális segélyezettek, az utóbbi az alacsony jövedelmű, magas és állandó gyógyszerkiadásokkal rendelkező személyekre vonatkozik. A fentiekén túl, *mértányossági alapon* a települési önkormányzat is megállapíthat jogosultságot a közgyógyellátásra, melynek – a törvélynél kedvezőbb – feltételeit (például az egy főre jutó jövedelem nagyságát, a gyógyszerköltség havi mértékét) a saját rendeletében határozza meg. Közgyógyellátási igazolvánnyal 2006-ban 455 431 fő rendelkezett, akiknek a fele alanyi jogon, egyharmada méltányossági alapon és 18 százalékuk normatív alapon vehette igénybe ezt a kedvezményt. A közgyógyellátáshoz az első két jogcímen

2.14. tábla A súlyos mozgáskorlátozott személyek közlekedésével kapcsolatos támogatások

Év	Gépkocsiszerzési	Gépkocsi-átalakítási	Közlekedési támogatás	
	támogatásra jogosult személyek száma		támogatott személyek száma, ezer	egy főre jutó átlagos összeg, Ft
2000	24 938	721	268	8 617
2001	25 495	685	275	8 696
2002	27 353	643	272	8 817
2003	27 943	517	259	8 969
2004	25 828	463	253	9 080
2005	25 482	346	244	9 220
2006	23 985	317	227	9 283

Pest megyében és Budapesten, míg normatív alapon Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében értek hozzá legtöbben. A közgyógyellátásban 2006-ban vezették be az egyéni gyógyszerkeretet, a társadalombiztosítás által támogatott gyógyszerkészítményekre költhető maximum havi 12 000 forintos összeggel.

Azok az **egészségkárosodott és megváltozott munkaképességű személyek**, akik nem tudnak állapotuknak megfelelő munkalehetőséghez jutni, illetve a teljesen munkaképtelenek, különféle járadékokban, illetve nyugdíjszerű rendszeres szociális ellátásban részesülhetnek. A felnőtt, munkaképtelen fogyatékos személyeknek – többek között – rokkantsági járadék, illetve vakok személyi járadéka állapítható meg. A *rokkantsági járadékra* az a személy jogosult, aki az Országos Orvosszakértői Intézet (továbbiakban OOSZI)⁴ szakvéleménye szerint a 25. életévének

betöltése előtt teljesen munkaképtelenné vált. A járadék legkorábban az igénylő 18. életévének betöltésekor állapítható meg.

A megváltozott munkaképesség miatt *nyugdíjszerű rendszeres szociális ellátásban* részesülők száma évről évre csökken, ezen belül is erősen visszaesett a legnépesebb ellátási csoport, a rendszeres szociális járadékban részesülők száma, 2006-ban 185 ezer főnek folyósították ezt a támogatást. Folyamatos, kismértékű növekedés a rokkantsági járadékban részesülőknél tapasztalható.

Nemek szerint vizsgálva az egyes járadéktípusokkal ellátottak összetételét, a *rokkantsági járadékban* részesülők között a legkiegyenlítettebb a férfi-nő arány, a *megváltozott munkaképességűek járadékaira* női, míg a *baleseti járadékra* férfibőbség jellemző. A megváltozott munkaképességűek járadékait Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

⁴ A társadalombiztosítási, szociális ellátások és kedvezmények igénybevételéhez a munkaképesség-csökkenés, a keresőképtelenség, a fogyatékoság mértékének véleményezését és a szakvélemény kiadását az Országos Orvosszakértői Intézet (OOSZI) végzi el. A véleményezés célja: valamilyen jogszabályban rögzített – munkaképesség-csökkenéshez kötött – feltételek meglétének igazolása/kizárása. Az új rokkant személyek 99 százalékánál az OOSZI a vizsgálatot a rokkantsági nyugdíj igényléséhez végzi el.

2.15. tábla Közgyógyellátási igazolvány

Év	A támogatottak száma, ezer	Megoszlás, %		
		alanyi jogon	méltányossági alapon	normatív alapon
2000	489	46,0	30,2	23,8
2001	497	45,5	31,7	22,9
2002	507	44,6	34,0	21,4
2003	502	46,7	33,6	19,7
2004	523	46,3	34,2	19,5
2005	532	48,6	33,4	18,0
2006	455	51,4	30,9	17,7

folyósítják a legnagyobb mértékben, az ellátásban részesülők 25 százaléka e két megyében él. A nyugat-dunántúli régióban a rehabilitációs pénzbeli ellátottak aránya csupán 5 százalék.

A **korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok** száma 452 ezer fő, amely a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők 14,8 százalékát, a rokkantsági nyugdíjasok 56 százalékát teszi ki. A korhatár

2.16. tábla Az egészségkárosodott és megváltozott munkaképességű személyek nyugdíjszerű ellátásai, január* (emelés után)

Ellátástípus	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Az ellátásban részesülők átlagos száma, fő								
Rokkantsági járadék	25 267	25 490	26 350	27 058	27 923	28 738	29 443	30 039
Egészségkárosodási járadék	2 852	3 304	3 348	3 345	2 950	2 839	2 786	2 693
Átmeneti járadék	15 491	15 640	11 523	12 230	11 949	13 186	14 945	19 158
Rendszeres szociális járadék	196 689	198 820	200 980	203 656	207 300	207 091	195 954	184 845
Átlagos ellátás, Ft/hó								
Rokkantsági járadék	13 746	18 220	20 931	23 884	25 388	27 257	28 720	30 219
Egészségkárosodási járadék	48 581	53 379	59 558	65 380	69 777	74 161	77 497	80 720
Átmeneti járadék	18 309	20 809	26 043	30 135	33 798	36 847	40 578	42 642
Rendszeres szociális járadék	14 435	15 610	17 645	19 907	21 370	22 773	23 911	25 050

* A vakok személyi járadéka és a hadigondozotti ellátás adatai nélkül.

alatti rokkantsági nyugdíjasoknak havonta átlagosan 57 520 forint a nyugdíja, ez az összeg a 2000. évi értéknek csaknem a kétszerese, az emelkedés mértéke azonban enyhén kisebb, mint az öregségi nyugdíjaké. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasokat férfitöbbség jellemezte, azonban a nők aránya évről évre emelkedett. Területi megoszlás szerint a korhatár alatti rokkantnyugdíjasok csaknem kétharmada a közép-magyarországi, az észak- és a dél-alföldi régióban lakik, míg a nyugat-magyarországi régióban 5 százalék alatti az arányuk. Mindkét korhatár alatti rokkantsági nyugdíjnál a III. rokkantsági csoportba tartozók aránya volt a legmagasabb: a rokkantsági nyugdíjasok több mint négyötöde, a baleseti rokkantsági nyugdíjasok háromnegyede szenvedett el legalább 67 százalékban munkaképesség-csökkenést, de nem teljesen munkaképtelen és nem szorul mások gondozására.

A *fogyatékosági támogatás* a súlyosan fogyatékos (látási, hallási, értelmi, mozgásszervi fogyatékos) személy részére az esélyegyenlőséget elősegítő, havi rendszer-

ességgel járó pénzbeli juttatás. 2006-ban 106 600 ember részesült ilyen támogatásban, közöttük a mozgásszervi fogyatékossgal élők aránya 43,7 százalék, a látási fogyatékossgal élők 35,4 százalék.

A *vakok személyi járadékát* az a 18. életévét betöltött vak személy veheti igénybe, aki tartósan vagy véglegesen elvesztette a látását. 2001. június 30-át követő időponttól új jogosultság nem állapítható meg.

A pénzbeli ellátások mellett elengedhetetlen a **személyes szociális szolgáltatások** biztosítása a rászorulóknak. A szociális *alapszolgáltatások* köre néhány éve újabb ellátási formákkal bővült: a *támogató szolgáltatás* a fogyatékos személyek, a *közösségi ellátás* pedig a pszichiátriai betegek saját otthonukban, lakóközösségeikben történő gondozását, önálló életvitelének megkönnyítését szolgálja.

A *fogyatékkal élők napközbeni ellátását* biztosító intézmények száma, valamint azok befogadóképessége 2000 óta alig kétharmaddal emelkedett, miközben a gondozást kérők száma két és félszeresére nőtt.

2.17. tábla Korhatár alatti rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugellátás, január (emelés után)

Év	Rokkantsági nyugdíjas, ezer	Baleseti rokkantsági nyugdíjas, ezer	Összesen, ezer	Nők aránya, %	A teljes ellátás átlagos összege, Ft/hó
2000	414,4	4,3	418,7	40,7	29 136
2001	442,6	4,4	447,0	41,3	33 160
2002	448,9	4,3	453,2	41,6	37 997
2003	463,0	4,3	467,3	43,7	43 317
2004	458,0	4,2	462,2	43,9	47 170
2005	461,7	4,1	465,8	46,0	50 938
2006	450,4	4,0	454,3	46,4	54 116
2007	448,1	3,9	452,0	48,6	57 520

2006-ban 131 otthon működött az országban. A szolgáltatáshoz való hozzáférés esélyei a dél-dunántúli régióban élők számára voltak a legkedvezőbbek, míg különösen kedvezőtlen helyzetben Észak-Magyarország lakosai voltak. Pszichiátriai betegek részére ennél jóval kevesebb nappali otthon állt rendelkezésre.

További intézményi ellátást a *tartós bentlakásos* (fogyatékosok otthona) és az *átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények* biztosítanak. Az előbbiek súlya jóval jelentősebb, annak ellenére, hogy 2000 és 2006 között csak minimális (4 százalékos) férőhelybővítés történt. A *fogyatékosok gondozóházának* befogadóképessége ugyan megnégyszereződött ez idő alatt, de még ma is csak 200 férőhellyel tudják kielégíteni az igényeket. Néhány intézet már korábban próbálkozott olyan lakóformák kialakításával, amelyek lazább kontrollt, nagyobb önállóságot, több önrendelkezést biztosítottak a gondozottaknak. E törekvés jogszabályi elismerésének is tekinthetők a 2000-től törvényben nevesített, legfeljebb 12 személy elhelyezésére szolgáló kisebb, családiasabb lakóotthonok. 2006-ban a fogyatékkal élők számára 125, a pszichiátri-

ai betegek részére 21 lakóotthon állt rendelkezésre országszerte.

Hasonlóan az alapszolgáltatásnál tapasztaltakhoz, a fogyatékkal élők és a pszichiátriai betegek ellátása is túlnyomórészt az önkormányzatokra hárul, ugyanis a nem költségvetési szervek a nehezebb fajsúlyú, bonyolultabb és költségesebb ellátásokra kevésbé vállalkoznak.

A fogyatékos vagy egészségkárosodott embereket a legnagyobb hátrány a munkaerőpiacon éri. A foglalkozási rehabilitációs eljárás célja, hogy a *megváltozott munkaképességű* személy számára – a megmaradt képességeire építve – a legmagasabb szintű foglalkoztatást biztosítsa. Megváltozott munkaképességűnek az a munkavállaló számít, aki egészségi állapota romlásából eredő munkaképesség-változás miatt eredeti munkakörében, rehabilitációs intézkedés nélkül, teljes értékű munka végzésére tartósan alkalmatlanná vált, de öregségi vagy rokkantsági nyugdíjban, baleseti rokkantsági nyugdíjban, öregségi vagy munkaképtelenségi járadékban nem részesül. Foglalkoztatásukra célszervezetek és szociális foglalkoztatók jöttek létre.

2.18. tábla A szociális foglalkoztatók átlagos létszáma és az ott elérhető átlagkereset

Év	Az összes foglalkoztatott átlagos létszáma	Ebből: bedolgozói jogviszonyban foglalkoztatottak, %	Egy főre jutó átlagkereset, Ft/hó	Egy bedolgozóra jutó átlagos díjazás, Ft/hó
2000	2 880	64,1	32 765	19 512
2001	2 803	58,2	39 669	23 504
2002	2 227	44,2	46 835	31 304
2003	2 290	39,8	51 700	28 187
2004	2 322	50,3	57 021	36 623
2005	2 393	54,5	60 958	37 729

A *szociális foglalkoztatók* a települési önkormányzatok által alapított költségvetési, illetve nonprofit szervek, amelyek feladata, hogy rendszeresen foglalkoztassa azokat a szociális támogatásra szorulókat, akik egészségi állapotuk, fogyatékoságuk, idős koruk vagy gondozásra szoruló családtagjuk miatt üzemi keretekben megfelelően és gazdaságosan nem foglalkoztathatók. Többnyire szakképzetlen munkaerőt igénylő bedolgozói munkát biztosítanak.

A szociális foglalkoztatókban az alkalmazottak száma, valamint a bedolgozóként foglalkoztatottak száma és aránya több évi csökkenés után – ami részben az egyre ritkább bedolgozói munkáknak és az alacsony bedolgozói munkabéreknek volt köszönhető –, 2005–2006-ban kismértékben emelkedett.

2005. decemberi adat szerint a foglalkoztatókban az alkalmazottak kétharmada megváltozott munkaképességű (65,2%), a fennmaradó hányadot az időskorúak és a szociálisan rászorulóak adják.

A fogyatékosok és egészségkárosodottak számára szükséges védett munkahelyek jelentős részét az ún. *célszervezetek* biz-

tosítják. A célszervezetek a Pénzügyminisztérium által kijelölt gazdálkodó szervezetek, amelyek célja a megváltozott munkaképességű dolgozók rehabilitációs foglalkoztatása. A célszervezetek nem tekintendők szociális intézményeknek, de állami dotációban részesülnek az árbevételük arányában.

A célszervezeteknél foglalkoztatottak száma 2004-ig folyamatosan emelkedett, ekkor a munkavállalók száma csaknem 39 ezer fő volt, amely az 1993-as létszám két és félszerese. A célszervezeteknél dolgozók többsége megváltozott munkaképességű, ezen belül a fogyatékos személyek hányada kicsit magasabb, mint a rokkantaké.

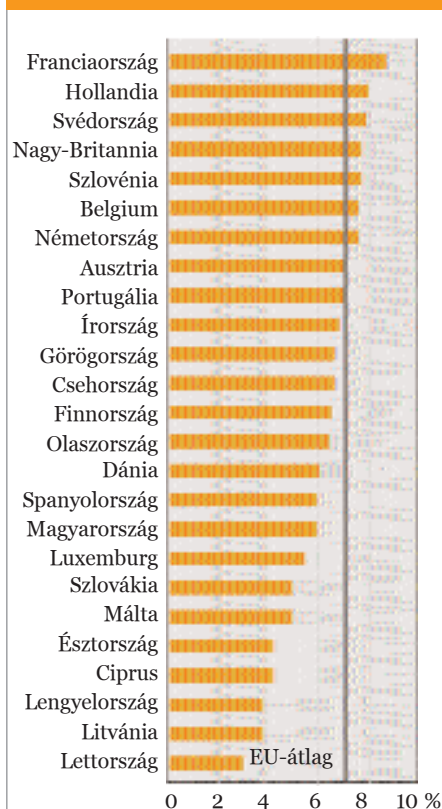
Az **Európai Unió** tagországainak nemzeti elszámolási rendszere, a Nemzeti Egészségügyi Számlák (NESZ) és az ESSPROS között nagyon nehéz egyértelműen megosztani bizonyos ellátásokat egészségügyi, illetve szociális részre, különösen azokban az esetekben, amikor adott intézmény szociális és egészségügyi ellátásokat egyaránt nyújt. Az OECD-ben jelenleg is folyik a tartós bentlakásos ápolás (long term care) mérési módszereinek

2.19. tábla A célszervezetek száma, a foglalkoztatottak létszáma, átlagkeresete

Év	A cél-szervezetek	A telephelyek	A foglalkoztatottak átlagos állományi létszáma	Ebből: a megváltozott munkaképességű, %	A foglalkoztatottak	A megváltozott munkaképességűek
	száma				egy főre jutó havi átlagkeresete, Ft	
2000	48	486	23 707	80,9	33 082	26 758
2001	61	631	26 415	89,2	46 404	41 384
2002	61	464	27 438	88,4	56 845	50 270
2003	80	810	37 205	90,5	58 275	52 729
2004	76	899	38 908	90,1	61 471	55 403
2005	72	776	33 201	84,2	63 990	57 754

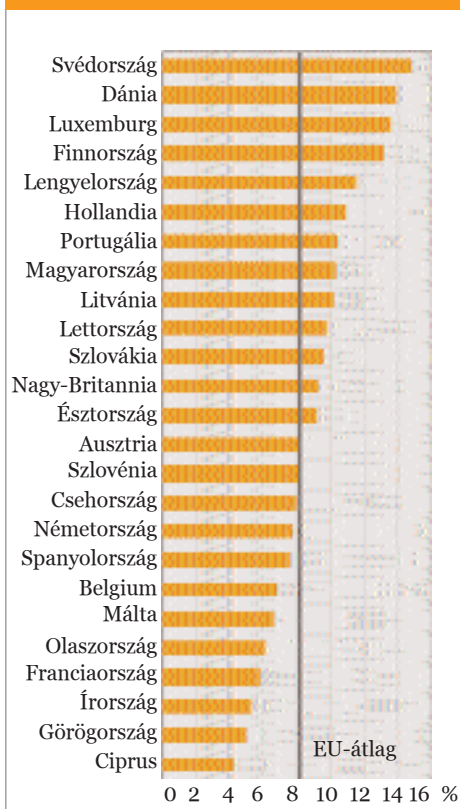

2.5. ábra A betegség, egészség-gondozás funkció kiadásai a GDP arányában

Forrás: Eurostat.

2.6 ábra. A rokkantság funkcióra fordított kiadások aránya az összes juttatásból

Forrás: Eurostat.

kidolgozása⁵. A két elszámolási rendszer között vannak átfedések és meghatározott különbségek.⁶ Magyarországon jelenleg az egyes intézmények fő tevékenységi köre alapján különböztetjük meg az ellátások jellegét. Az ESSPROS-ban ugyanakkor egyes

területeken, főként az önkormányzati intézmények által nyújtott ellátások esetében, a ráfordításokat becsléssel funkciók szerinti részekre bontjuk. A becslési eljárás az ellátottak számán és az állam által fizetett normatív támogatáson alapul.

⁵ Egészségügyi számlák rendszere, Hosszú távú ápolás kiadásai program (System of Health Accounts, Long term care expenditure project).

⁶ Dr. Fazekas Rozália – Tokaji Károlyné: Társadalmi szükségletek – szociális védelmi rendszerek, 2007. Statisztikai Szemle, 85. évfolyam 2. szám 105. old.

Magyarország a GDP-nek valamivel kisebb részét költötte betegséggel kapcsolatos juttatásokra, mint az Európai Unió átlaga, de az összes juttatáson belül a betegségre fordított kiadások aránya 2000 és 2004 között emelkedett. Az ellátások egy főre jutó értéke az uniós átlag fele körül alakult.

A *rokkantsággal* összefüggő ellátásokra, támogatásokra is nagyobb arányban költünk a szociális védelem juttatásain belül, mint az EU-átlag. A juttatások egy főre jutó értéke 2000 és 2004 közötti időszakban az uniós átlagának 47 százalékaról 60 százaléka emelkedett. Magyarországon a rokkantsági ellátásokat széles körben veszik igénybe, az esetek egy részében ezek valószínűleg foglalkoztatáspolitikai, rehabilitációs juttatásokat helyettesítenek.

2004-ben a *rokkantság* ellátásai között a rokkantnyugdíjak aránya az Európai Unióban 56 százalék, Magyarországon pedig 64 százalék körüli, de míg nálunk ezek között egyáltalán nincs rászorultsági alapon nyújtott ellátás, addig az EU rokkantnyugdíjainak 14 százaléka ilyen.

2.5. Munkanélküliek és egyes kirekesztett társadalmi csoportok támogatásai

A jövedelemmel nem rendelkező munkanélküliek⁷, menekültek, hajléktalanok, szenvedélybetegek megélhetését különböző **pénzbeli juttatások** könnyítik meg.

A települési önkormányzatok által nyújtott *rendszeres szociális* segély olyan jövedelempótló pénzbeli ellátás, amely mini-

mális életszínvonalat biztosít a jövedelemmel nem rendelkezők, elsősorban a munkanélküliek járadékára nem jogosultak számára. 2006. július 1-jétől megváltozott az ellátás jogosultsági feltétele és a támogatás összegének számítási módja. A támogatásra egy családban egyidejűleg csak egy személy jogosult, a jogosultság és az összeg megállapítása az ún. fogyasztási egységre vetített jövedelem alapján történik a korábbi egy főre jutó jövedelem helyett. A fogyasztási egység a családtagoknak a családon belüli fogyasztási szerkezetet kifejező arányszáma. Az első nagykorú családtag, illetve fogyatékos gyermek arányszáma 1,0, míg a házastárs (élettárs) és a gyermekek arányszáma ennél kisebb (0,9–0,7). A támogatás összege változó, a család tényleges összjövedelmét egészíti ki a jogosultsági határig⁸.

2006-ban 160,5 ezer fő részesült átlagosan havi 23 800 forint rendszeres szociális segélyben. A támogatottak száma évről évre emelkedik, az ellátottak aránya a munkanélküliség által leginkább sújtott – Észak-Magyarország és Észak-Alföld – régiókban, illetve az alacsony lélekszámú településeken a legmagasabb. A kedvezőbb foglalkoztatási mutatóval rendelkező Győr-Moson-Sopron megyében a legalacsonyabb a rendszeres szociális segélyezettek hányada, ugyanakkor az átlagos havi kifizetés az országos értéket 1400 forinttal meghaladja.

A települési önkormányzat elsősorban azoknak a személyeknek nyújt *átmeneti segélyt*, akik önmaguk, illetve családjuk életfenntartásáról más módon nem tudnak gondoskodni vagy alkalmanként jelentkező többletkiadások – különösen betegség, elemi kár – miatt anyagi segítségre szorul-

⁷ A munkanélküliséggel kapcsolatos főbb megállapításokat, illetve bővebb leírást a Társadalmi jellemzők, 2006 c. kiadvány tartalmaz, ezért itt nem térünk ki részletesen erre a témakörre.

⁸ Jogosultsági határ: az öregségi nyugdíjminimum 90 százalékának és a fogyasztási egységnek a szorzata.

2.20. tábla Rendszeres szociális segély

Év	A támogatásban részesítettek személyek		Egy főre jutó havi átlagos összeg	
	átlagos száma, ezer	tízezer lakosra jutó aránya	Ft	reálérték, előző év = 100,0
2000	47,2	46,2	11 056	95,1
2001	94,8	93,0	13 019	107,8
2002	125,9	123,9	14 650	106,9
2003	138,1	136,4	15 010	97,9
2004	144,9	143,5	15 864	99,0
2005	158,6	157,4	16 991	103,4
2006	160,4	159,3	23 771	134,7

nak. A támogatás adható alkalmanként és havi rendszerességgel.

A segélyezettek száma folyamatosan csökken, 2006-ban 515 ezer személynek nyújtották az ellátást, 78 százaléknak pénzben, 22 százaléknak természetben. A segélyezés többnyire eseti jellegű, a pénzbeli kifizetés 66 százaléka, a természetbeni juttatások 83 százaléka évi egyszeri támogatást jelent, ugyanakkor 1, illetve 2 százalék részesül havi gyakorisággal átmeneti segélyben. Egy személy átlagosan 1,7 alkalommal kapott átmeneti segélyt, Budapesten a leggyakoribb (2,4), míg Borsod-Abaúj-Zemplén és Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legritkább (1,4), hogy egy segélyezett évente több alkalommal jusson az átmeneti ellátáshoz. Emellett érdemes kiemelni, hogy míg a fővárosban az egyik legalacsonyabb a támogatottak aránya, addig az egy főre jutó kifizetés a legmagasabb, az országos átlag csaknem kétszerese (20 384 forint). Borsod-Abaúj-Zemplén megyében viszont ennek az ellenkezője figyelhető meg: az átmeneti segélyezés helyzete a támogatottak magas

arányával és alacsony átlagösszeggel jellemezhető. Minél népesebb egy település, annál magasabb a segély összege, ezen adatok a települési önkormányzatok anyagi helyzetét is visszatükrözik, amely alapvetően behatárolja a támogatások mértékét.

A szociális védelem speciális célcsoportja a meglévő lakásuk terheinek (kölcöntörlesztés, rezszi stb.) fizetésében gondokkal küszködők köre. Problémáik megoldására többféle ellátás igénybe vehető.

A *lakásfenntartási támogatás* a szociálisan rászorult személyeknek, családoknak, az általuk lakott lakás vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség fenntartásával kapcsolatos rendszeres kiadásai viseléséhez nyújt segítséget. A lakásfenntartási támogatás korábban kizárólag önkormányzati határozatokban szabályozott támogatás volt, a jogosultság feltételeit 2004-től egységesítették és határozták meg törvényben (normatív lakásfenntartási támogatás). Emellett az adósságkezelési szolgáltatásban részesülő személyek is jogosulttá válhatnak a támogatásra, illetve a helyi önkormányzat a törvéynél kedvezőbb feltételek szerint

2.21. tábla Átmeneti segély

Év	A támogatásban részesített személyek		A támogatási esetek		Egy esetre jutó átlagos összeg	
	száma, ezer	tízezer lakosra jutó aránya	száma, ezer	egy támogatottra jutó aránya	Ft	reálérték, előző év = 100,0
2000	643	631	1 076	1,7	4 163	103,6
2001	639	628	1 046	1,6	4 368	96,1
2002	665	655	1 099	1,7	4 633	100,7
2003	600	592	970	1,6	4 968	102,4
2004	585	579	942	1,6	5 590	105,4
2005	563	559	933	1,7	5 754	99,4
2006	515	511	882	1,7	5 976	100,0

megállapíthat jogosultságot (helyi lakásfenntartási támogatás). Az ellátás nyújtható pénzben a meglévő lakás kiadásaihoz való hozzájárulással, és természetben is, támogatott lakás formájában.

A lakásfenntartási támogatás rendszerének 2004-ben kezdődő reformja a normatív alapon nyújtott támogatásnál kezdetben szigorúbb feltételeket határozott meg, melyek 2005-től enyhültek. E törvényi változások hatására számottevően megnőtt a lakásfenntartási támogatásra jogosultak száma, 2004 és 2005 között 197 ezerről 303 ezer főre, majd 2006-ban 349 ezer főre, ezen belül a növekedés elsősorban a pénzbeli, normatív ellátások területét érinti. A probléma súlyosságát jelzi, hogy a támogatottak növekvő köre magasabb kifizetéseket is igényel, 2004-ben az egy főre jutó támogatás összege 29 334 forint, 2005-ben 39 824 forint és 2006-ban 47 748 forint volt, a támogatásra felhasznált összeg összesen csaknem 17 milliárd forintot tett ki.

A támogatott lakások száma ezer lakásból 82-re emelkedett, a korábbi 2004. évi

48, illetve 2005. évi 72 után. Az országos átlag mögött jelentős területi különbségek húzódnak meg, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a mutató értéke az országos átlag több mint kétszerese, addig ezer lakásból Győr-Moson-Sopron megyében átlagosan 35, Budapesten és Fejér megyében 37–37 lakás részesült a juttatásban. A támogatási esetek száma is tovább nőtt, egy év alatt átlagosan 8 alkalommal jutott egy személy a támogatáshoz.

A lakáscélú támogatás az önkormányzat éves költségvetésében elfogadott célokra adható. 2002-től kezdődően folyamatosan csökken a lakáscélú támogatásban részesített személyek száma, 2006-ban a számuk 11 378 fő. A támogatásra 3,7 milliárd forintot használtak fel, amely kétharmada kamatmentes kölcsön, egyharmada vissza nem térítendő támogatás. A kisebb településeken élők magasabb arányban jutottak hozzá az ellátáshoz, ezen önkormányzatok inkább vissza nem térítendő formában, kisebb összegeket nyújtottak. Az 5000 fő-

2.22. tábla Lakásfenntartási támogatás

Év	A támogatásban részesített személyek		A támogatási esetek		Ezer lakásra jutó támogatott	Egy esetre jutó átlagos összeg	
	száma, ezer	tízezer lakosra jutó aránya	száma, ezer	egy támogatottra jutó aránya		Ft	reálérték, előző év = 100,0
2000	197	193,0	961	4,9	48,3	3 695	96,6
2001	183	179,8	957	5,2	44,9	3 747	92,9
2002	175	172,3	843	4,8	42,9	4 461	113,1
2003	148	146,3	753	5,1	35,9	4 696	100,5
2004	197	194,7	1 189	6,0	47,6	4 851	96,7
2005	303	300,6	2 143	7,1	72,0	5 630	112,0
2006	349	346,6	2 943	8,4	82,4	5 665	96,8

nél nagyobb településeken viszont a kamatmentes kölcsön számít az elterjedtebbnek, és a kifizetések összege is jelentősebb.

Az **Európai Unió** elszámolási rendszerében a *lakhatás* funkcióban kizárólag a rászorulóknak nyújtott juttatásokat szá-

molja el. Ezek a segélyezési rendszer részeként a lakhatás biztonságát szolgálják, vagyis a lakás anyagi okokból történő elvesztésének megelőzése a céljuk. A lakás tulajdoni jellegétől függetlenül, bérlők és tulajdonosok is kaphatják.

2.23. tábla Lakáscélú támogatás

Év	A támogatásban részesített személyek száma		Felhasznált összeg			Egy főre jutó átlagos összeg	
	száma	tízezer lakosra jutó aránya	millió Ft	megoszlása, %		Ft	előző év = 100,0
				vissza nem térítendő	kamatmentes		
2000	16 865	16,5	3 376	28,5	71,5	200 189	100,0
2001	14 069	13,8	3 217	25,8	74,2	228 689	114,2
2002	19 113	18,8	4 107	35,1	64,9	214 889	94,0
2003	16 830	16,6	4 758	39,7	60,3	282 722	131,6
2004	15 017	14,9	3 415	28,6	71,4	227 424	80,4
2005	12 644	12,5	3 751	35,6	64,4	296 643	130,4
2006	11 378	11,3	3 730	33,8	66,2	327 778	110,5

A háztartások lakásköltségeinek csökkentését célozzák a lakásfenntartási támogatás, a közműtartozás kifizetéséhez nyújtott segély vagy hitel, a lakbértámogatás. A szociális bérlakásjuttatás és a lakásépítési kedvezmény az otthon megszerzéséhez biztosítanak támogatást. A lakáscélú megtakarítások, hiteltámogatások nem képezik az ESSPROS részét.

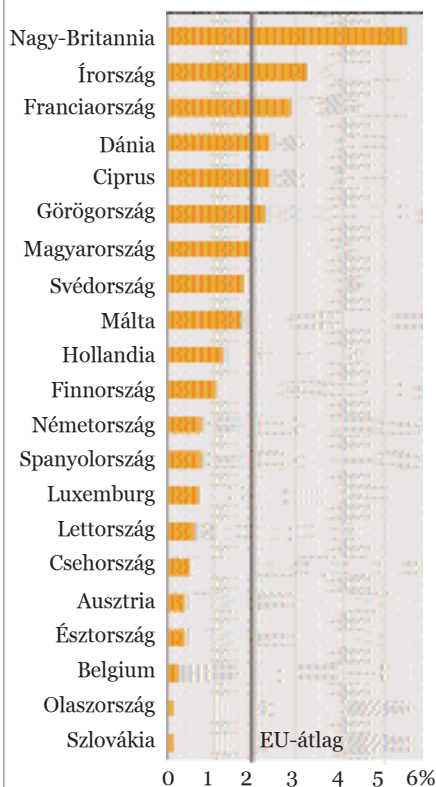
Magyarország az ESSPROS-ban szereplő lakástámogatásokra az összes társadalmi juttatásnak az unió átlagával megegyezően 2 százalékát fordítja. Az ellátások egy főre jutó – euróban, vásárlóerő-paritáson számolt – értéke 2000 és 2004 között az Európai Unió átlagának mintegy a felét jelentette.

A **hajléktalanok** napközbeni ellátását a *nappali melegedők*, a *népkonyhák*, valamint az *utcai szociális munkások* segítik. Átmeneti elhelyezést a *hajléktalanok átmeneti szállása* és az *éjjeli menedékhelyek* biztosítanak. 2000-ről 2006-ra mind a nappali melegedők száma, mind azok befogadóképessége bővült. Hasonló helyzet figyelhető meg az átmeneti ellátást nyújtó intézmények esetében, csak itt a növekedés apróbb ingadozásokkal ment végbe, míg a népkonyhák száma és kapacitása kismértékben csökkent.

Ha a férőhelyek számát összevetjük a régiókban élők számával, a nappali melegedők tekintetében legszűkösebb helyzet a dél-alföldi régióban van, a „legkedvezőbb” állapotot pedig Közép-Magyarországon, azon belül is Budapesten találjuk, ahol a hajléktalanekvérdés talán a legsúlyosabban jelentkezik. A nappali melegedők egyharmada a fővárosban működik. A tartós bentlakásos intézmények részvétele minimális a hajléktalanellátásban, mindössze 23 otthon üzemel az országban.

Az intézmények fenntartásában és működtetésében az önkormányzatokon kívül egyesületek és alapítványok is jelentős szerepet vállalnak.

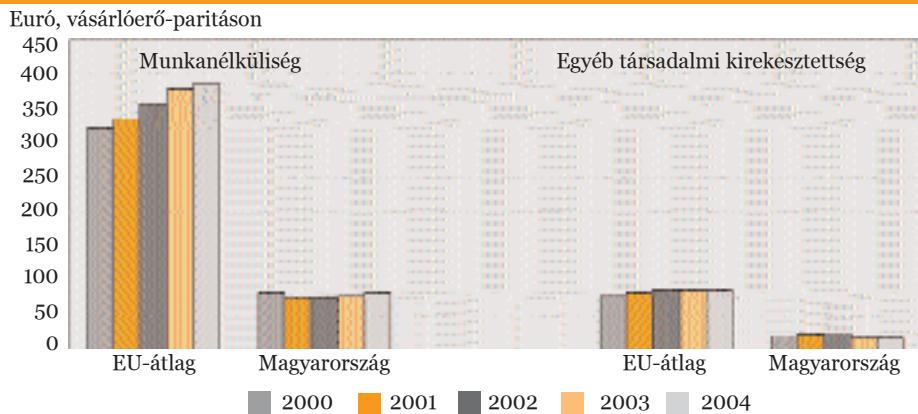
2.7. ábra A lakhatás funkcióra fordított kiadások aránya az összes juttatásból, 2004

Forrás: Eurostat. Lengyelország és Szlovénia adata nem ismeretes, Litvánia és Portugália esetében az arány 0 százalék.

A **szenvedélybetegséggel küzdők részére** szintén *nappali, átmeneti, valamint tartós bentlakásos intézmények* állnak rendelkezésre. A nappali intézmények és az azt látogatók száma közel háromszorosára nőtt a vizsgált években, de úgy tűnik, így sem sikerült minden igényt kielégíteni, az ellátást kérők ugyanis minden évben többen vannak, mint az ellátásban részesülők. A szolgáltatáshoz való hozzájutás esélye Dél-Dunántúlon a

2.8. ábra A munkanélküliség és a társadalmi kirekesztettség funkciók egy főre jutó társadalmi juttatásai

legjobb és Nyugat-Dunántúlon a legrosszabb. Az átmeneti és a tartós bentlakásos otthonok száma, valamint azok befogadó-képessége is folyamatos növekedést mutat.

A szociális alapszolgáltatás részét képezi a néhány éve bevezetett *közösségi ellátás*, amely a betegek saját otthonában, lakó-környezetében történő gondozását, önálló életvitelének megkönnyítését szolgálja.

Az ESSPROS a *munkanélküliség* funkcióban veszi számba az aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai intézkedések keretében biztosítható támogatásokat. Az ESSPROS-ban elszámolt munkanélküliségi juttatásokra Magyarország az **Európai Unió** átlagánál jóval alacsonyabb arányban költ, akár a GDP-hez, akár az összes juttatáshoz viszonyítjuk az erre fordított kiadásokat. A magyar munkanélküliségi juttatások euróban, vásárlóerő-paritásban számolt értéke pedig 2000 és 2004 között az EU-átlag negyedéről az ötödére csökkent.

Az ESSPROS *társadalmi kirekesztettség* kategóriájába tartozó ellátásai elsősorban

szegény, hajléktalan, menekült, pszichiátriai vagy szenvedélybeteg emberek ellátásait tartalmazzák. Ezek közé tartoznak például a népkonyhák, menedékhelyek, bizonyos segélyek. Ezek az ellátási formák természetükön fogva a rászorultaknak járnak, így a funkcióban kimagszó a jövedelemvizsgálathoz kötött juttatások aránya.

Magyarország és az Európai Unió GDP-jének nagyon kis hányadát költi mind a munkanélküliség, mind a társadalmi kirekesztettség ellátásaira. A társadalmi kirekesztettség funkció értékelésekor nem szabad elfeledkezni arról, hogy az ESSPROS-ban szereplő kiadások nem tartalmazzák az egyszeri segélyakciókból, magánadományokból befolyó (nyilván nem túl jelentős) összegeket, valamint azt, hogy az ellátottak egy része valószínűleg hozzájut a szociális védelem más funkciójában elszámolt juttatásokhoz is.

Az ellátások egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számolt értéke a munkanélküliség ellátásaihoz hasonlóan az EU-átlag negyedét-ötödét jelentik.

MÓDSZERTAN

Az adatok KSH rendszeres éves adatgyűjtéseiből származnak, melyek az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program (OSAP) részei.

A pénzbeli és természetbeni juttatásokról, szociális szolgáltatásokról, gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátásokról szóló adatgyűjtések az ide vonatkozó két törvényen: az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról, az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról -, valamint a hozzájuk kapcsolódó kormány- és miniszteri rendeleteken alapulnak, az aktuális módosításokat figyelembe véve.

- OSAP 1202: Kimutatás a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények működési adatairól (idősek, fogyatékosok, pszichiátriai és szenvedélybetegek, hajléktalanok otthonai)
- OSAP 1203: Bölcsődei kérdőív
- OSAP 1206: Kimutatás a pénzben és természetben nyújtható támogatások adatairól
- OSAP 1207: Kimutatás egyes szociális alapszolgáltatásokról és nappali ellátást nyújtó intézmények adatairól (házi segítségnyújtás, idősek klubja, fogyatékosok és szenvedélybetegek nappali intézménye, falugondnokságok)
- OSAP 1208: Jelentés a gyermekotthonok és nevelőszülői hálózatok helyzetéről
- OSAP 1696: A családsegítő szolgálatok működési adatai (mely része a szociális alapellátásnak)
- OSAP 1775: A gyermekjóléti alapellátások működési adatai (gyermekjóléti szolgálat, családi napközi, helyettes szülői hálózat, gyermekek átmeneti otthona, családok átmeneti otthona)
- OSAP 1832: Alapinformációk a szociális és gyermekellátást végző szervezetekről
- OSAP 2023: Kérdőív a szociális szolgáltatásokról és gyermekellátásokról

A szociális alapellátások és a gyermekjóléti ellátások megszervezése a települési önkormányzatok törvény által előírt kötelezettsége. 2003-ig az önkormányzatok mint adatszolgáltatók összesítve küldték az erre vonatkozó adataikat.

A 2004-ben bevezetett integrált szociális intézményi adatgyűjtés tömbösített adatgyűjtési rendszert alakított ki a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi személyes szociális szolgáltatásokról szóló adatoknak. A tömbösítés lényege, hogy az intézmények a szervezeti felépítésükre vonatkozó adatokat az eddigieknél pontosabban és lehetőség szerint átfedések nélkül, egy központi kérdőíven adják meg. Az egyes intézményekre,

szolgáltatókra vonatkozó adatok viszont az eddigieknél részletesebb területi, telephelyi és szolgáltatások, ellátások szerinti bontásban is rendelkezésre állnak.

Az adatgyűjtések teljes körűek, tehát az országban működő összes szolgáltatás és ellátás szerepel az adatbázisban.

Az adatszolgáltató a pénzbeli és természetbeni ellátások esetében a települési önkormányzat, a személyes szociális szolgáltatásokról a szolgáltatót nyújtó intézmény, szervezet, illetve az önkormányzat abban az esetben, ha nem intézményként működteti az ellátást. Ha az intézmény szolgáltatásai átlépik a megyehatárt, akkor a székhely – illetve a gesztortelepülés – az adatszolgáltató. Ebben az esetben az intézményt az ellátási terület szempontjából soroljuk be.

Társadalombiztosítás: a dolgozók meghatározott, széles körének intézményes biztosítása. Fontosabb szolgáltatásai: nyugdíj, egyéb nyugdíjszerű ellátás, betegség esetére járó szolgáltatások és egyes gyermekgondozással kapcsolatos ellátások.

Táppénz: a keresőképtelenség időtartamára naptári napra járó keresetpótló ellátás, amely jogszabályokban meghatározott körben a betegszabadság kimerítése után jár, kivéve a gyermekápolási táppénzt, az üzemi balesetet és a foglalkozási megbetegedést, amelyeknél első naptól igénybe vehető a táppénz. A táppénz összege folyamatos, legalább kétévi biztosítási idő esetében a figyelembe vehető napi átlagkereset 70 százaléka, ennél rövidebb biztosítási idő esetében vagy a fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátás tartama alatt 60 százaléka.

Betegszabadság: a dolgozót betegsége miatti keresőképtelenség idejére naptári évenként 15 munkanap betegszabadság illeti meg, melynek költsége a munkáltatót terheli. Összege: a távolléti díj 80 százaléka.

A fenti körbe tartozó adatok forrása: az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP), a Magyar Államkincstár (MÁK) és az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (ONYF).

ESSPROS: a szociális védelem integrált európai statisztikai rendszere: az ESSPROS az Európai Uniót alkotó tagállamok szociális védelmi rendszereinek statisztikai adatait tartalmazza. Egységes, nemzetközi összehasonlításra alkalmas módszertan alapján gyűjti a szociális védelem kiadási és bevételi tételeit. Az Eurostat által évente frissített, a felhasználó számára interneten hozzáférhető adatbázis címe: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>

Szociális védelem: Az ESSPROS szociális védelemnek azokat a szervezetek (intézmények) által viszonzás nélkül nyújtott beavatkozásokat tekinti, melyek a háztartásokra vagy egyénekre nehezedő kockázatok és szükségletek terheit enyhítik. Az ennek érdekében biztosított, kizárólag az egyéneket vagy háztartásokat közvetlenül segítő pénzbeli és természetbeni társadalmi juttatások (szociális ellátások) költségei képezik az ESSPROS kiadási oldalának legjelentősebb részét.

Szociális védelmi rendszerek kiadásai: az ESSPROS a szociális védelmi rendszerek kiadásait a kiadás jellege vagy indoka alapján osztályozza. A kiadások négy fő kategóriáját különbözteti meg:

1. Társadalmi juttatásokra fordított kiadások: a kedvezményezetteknek pénzben vagy áruk és szolgáltatások formájában átadott források. Az ESSPROS a társadalmi juttatásokat funkció és típus szerint osztályozza. A funkció az elsődleges célra utal, amellyel a juttatást nyújtják, tekintet nélkül az ellátás jogi vagy intézményi formájára. Az ESSPROS nyolc funkciót különböztet meg, melyek mindegyike személyek vagy háztartások kockázati tényezője vagy szükséglete: betegség, egészséggondozás; rokkantság; öregség; hátrahagyottak; család, gyermekek; munkanélküliség; lakhatás; egyéb, máshová nem sorolható társadalmi kirekesztettség.

A társadalmi juttatás típusa a védelem nyújtásának formáját jelenti. A juttatások főbb típusai: pénzbeni juttatások (rendszeres, eseti), valamint természetbeni juttatások.

2. Adminisztratív költségek

3. Transzferek, a szociális védelmi rendszerek között történő átutalások

4. Egyéb

Adatok forrása: Állami költségvetés, intézményi beszámolók.

Módszertani forrás: Eurostat, ESSPROS kézikönyv, 1996.

3. Oktatás

Széleskörűen elfogadott vélemény szerint az iskolázottság, szakképzettség szintje a társadalmi-gazdasági fejlettség egyik legfontosabb ismérve. A munkaerő-piaci átalakulás és a gyors technológiai változások egyre szélesebb népességcsoportokat kényszerítenek arra, hogy korábban megszerzett ismereteiket folyamatosan korszerűsítsék, illetve újakkal bővítsék. Emiatt az oktatási fejlesztéseket mélyreható szerkezeti és tartalmi reformintézkedések kísérik, és ezzel párhuzamosan egyre fontosabbá válik a fiatal korosztályok iskolarendszerű képzése, valamint egyre inkább előtérbe kerül az egész életen át tartó tanulás.

Bár az oktatási rendszer átalakulása már az 1980-as évek második felétől megindult, jelentősebb szervezeti változásokat csak az 1990-es évek elejétől vezettek be, majd ez a folyamat az oktatási törvények¹ elfogadásával az évtized második felében tovább erősödött, és jelenleg is folytatódik. A szervezeti módosításokat a társadalmi igények és a gazdasági követelmények egyaránt szükségessé tették. A tulajdonformák sokrétűsége ebben az ágazatban is megjelent: az iskolák többsége az önkormányzatok fenntartásába került, és emellett más szervezetek (egyházak, alapítványok, magánszemélyek stb.) is működtetnek oktatási intézményeket, évről évre növekvő arányban. Jelenleg a közoktatási intézmények többsége önkormányzati fenntartású. Nem állami szervezetek az óvodák 8 százalékát, az általános iskolák 9 százalékát, a középfokú intézmé-

nyeknek már harmadát működtetik. A felsőoktatásban a szervezeti integrációt követően az intézmények többsége (56 százaléka) nem állami fenntartású, különösen az egyházi egyetemek, főiskolák aránya jelentős.

Az oktatás területén történt jelentősebb változások szintenként eltérőek voltak.

Napjainkban a fiatalok általános iskolai tanulmányait befejezve szakiskolában, szakközépiskolában vagy gimnáziumban tanulhatnak tovább. Az egészségügyi, a gép- és gyorsíró, valamint a speciális szakiskolákat, illetve a szakmunkásképzőket váltották fel az új típusú szakiskolák, ahol a kilencedik és tizedik évfolyamon általános műveltséget megalapozó oktatás folyik. Ezt követően a szakképzési évfolyamokon az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) szereplő szakképesítések körében szakmai vizsgára készítik fel, vagy munkába álláshoz és életkezdéshez szükséges ismereteket nyújtanak. A szakközépiskola a középiskolai évfolyamain (9–12. évfolyamok) az általános műveltséget megalapozó oktatást folytat, valamint érettségi vizsgára és felsőfokú tanulmányok megkezdésére, illetve munkavállalásra készít fel, továbbá előkészít a szakképzésbe való bekapcsolódásra. A szakközépiskola szakképzési évfolyamain az OKJ-ben meghatározott szakképesítések körében szakmai vizsgára felkészítő képzés zajlik. A gimnázium általános műveltséget megalapozó oktatást folytat, valamint érettségi vizsgára és felsőfokú iskolai tanulmányok megkezdésére készít fel. A gimnázium nyolc, hat vagy

¹ 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról, 1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról, 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről.

négy évfolyammal működhet. Az oktatás időtartama a két tanítási nyelven folyó oktatás esetén egy tanévvel hosszabb lehet.

A felsőfokú oktatás az évezred elején szerkezetében is jelentősen átalakult. Lezajlott a szervezeti integráció, módosult a hallgatók tagozatok szerinti összetétele. A nappali képzés mellett egyre nagyobb teret nyert a távoktatás és a levelező tagozatos oktatás, illetve az egyetemi, főiskolai képzések mellett a szakirányú továbbképzés, a doktori és a mesterképzés, valamint – a vártnál alacsonyabb népszerűséggel – a felsőfokú szakképzés. 2005-ben elfogadták az új felsőoktatási törvényt², amely a 2005/2006-os tanévtől általánossá teszi az egységesen egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szinteket biztosító ún. többciklusú képzést, melynek részei az alapképzés, a mesterképzés és a doktori képzés. Az alapképzésben alapfokozat (bachelor) és szakképzettség, a mesterképzésben mesterfokozat (master) és szakképzettség, a doktori képzésben a tudományok területén a „Doctor of Philosophy” (PhD), illetve a művészetek területén a „Doctor of Liberal Arts” (DLA) tudományos fokozatok szerezhetőek.

3.1. Részvétel az oktatásban: tanulási arányok

A 2006/2007. tanévben Magyarországon az **óvodai nevelésben és a nappali rendszerű iskolai oktatásban** 1 millió 970 ezer gyermek és fiatal – az érintett korosztály (a 3–22 éves népesség) 87 százaléka – vett részt. A tanulók számának alakulása oktatási szintenként és iskolatípusonként eltérő.

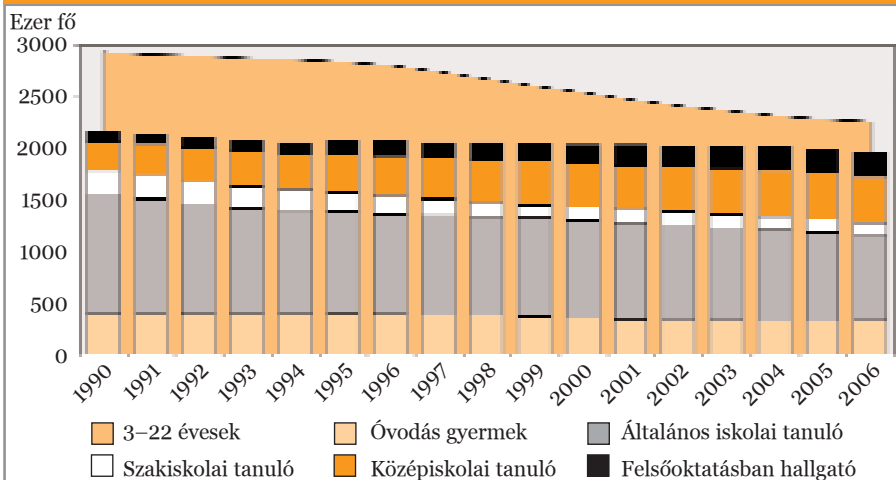
Bár az óvodába beíratkozottak száma – követve a korcsoport létszámának hullámzását – 2005-ig évről évre csökkent, majd az elmúlt két évben emelkedett, a megfelelő korosztály (3–5 évesek) egyre növekvő hányada óvodás: 2006-ban már csaknem 88 százalék az arányuk, amely több mint 5 százalékponttal több az 1990-es évek elején jellemzőnél. Nemzetközi összehasonlításban különösen a 3 és 4 évesek esetében haladja meg az OECD-országok hasonló mutatójának átlagát (csaknem 15 százalékponttal).

Az elmúlt másfél évtizedben kiteljesedett az iskolarendszerű oktatás: a 16 éves korig tartó tankötelezettség 1993 előtt is érvényben volt, de meghatározott feltételek esetén ez alól felmentést lehetett kapni. A közoktatási törvény a kivételeket kizárta, ezzel minden 16 éven aluli (majd 1998-tól minden 18 éven aluli) fiatal számára kötelezővé vált az iskolai oktatásban való részvétel, illetve a képzés. Ennek hatására a korosztály folyamatosan csökkenő létszáma mellett is évről évre nő a középfokú oktatás nappali rendszerű képzésében részt vevők száma és aránya. Míg az 1990-es évek elején a 16 évesek alig több mint negyötöde tanult középfokon, 2006-ban ez az arány meghaladta a 94 százalékot. Még erőteljesebb aránynövekedés figyelhető meg a 20 évesek között: 14-ről 50 százalékra nőtt a nappali képzésben részt vevők aránya alig több mint egy évtized alatt. Ez egyrészt az érettségire épülő szakmai képzés bevezetésével – a középfokú tanulmányok idejének meghosszabbodásával –, másrészt a felsőoktatás minden eddigit meghaladó expanziójával magyarázható.

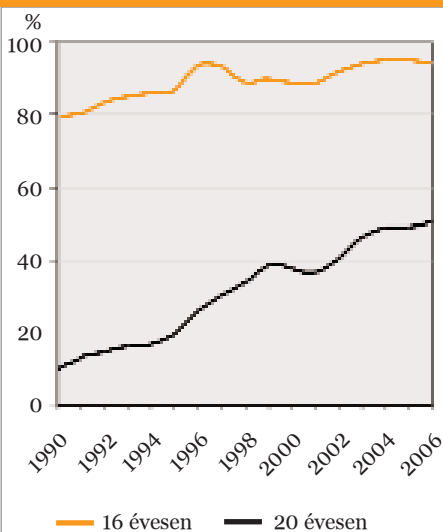
Nemzetközi összehasonlításban jelentős eltérések mutatkoznak a 18 éves korosztály oktatásban való részvételében az Európai

² 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról.

3.1. ábra Az óvodás gyermekek és a tanulók számának alakulása a nappali képzésben

3.2. ábra A nappali képzésben részt vevők aránya 16 és 20 éves korban

Unió országai között is: míg a skandináv országokban, Belgiumban és Csehországban 90 százalék feletti részvételi arányok a jellemzők, Magyarországon – Görögországhoz, Olaszországhoz, Ausztriához és Hollandiához hasonlóan – az EU-átlag körüli, 75–76 százalék, Cipruson és Máltán viszont 40 százalék alatti a mutató értéke.

A középfokú oktatás struktúrája is jelentősen átalakult. Az átalakítás – az európai integrációval is összefüggésben – a fő képzési irányok tartalmi felülvizsgálatával, a követelmények meghatározásával, továbbá az általános és szakmai területek különválasztásával indult meg. A középfokú programok orientációját tekintve Magyarországon a tanulók jelentős része – hasonlóan az OECD-országokhoz – szakképzést folytató programokra: szakközépiskolába vagy szakiskolába jár. A középfokú beiskolázás szerkezete ezzel egyidejűleg a továbbtanulásra felkészítő (érettségit adó) programok

irányába tolódott el, egyrészt a szakképzés szerkezetének változása, másrészt a szakiskolákba belépő tanulók arányának csökkenése miatt.

Szemben az 1990-es arányokkal (43 százalékos volt a szakiskolai, 33 százalék a szakközépiskolai és 24 százalék a gimnáziumi részvétel), jelenleg az összletszámon belül a beíratkozottak 23 százaléka érettségit nem adó szakiskolákban, 42 százaléka szakközépiskolákban és 35 százaléka gimnáziumokban tanul. Ez a megoszlás az elmúlt 4–5 évben stabilizálódott, az 1990-es évek elejétől tartó eltolódás az érettségit nyújtó középiskolai képzés felé megállt, a szakiskolák tanulólétszáma is stagnál.

A szerkezeti átalakulás következtében a nemek közti különbségek is csökkentek. Míg az 1990-es évek elején a fiúk többsége (53 százaléka) érettségit nem adó szakmunkásképző iskolába járt, 2006-ra már 70 százalékuk középiskolás, és ezen belül is növekszik a gimnáziumi képzést választók aránya. A leányok esetében kisebb mértékű változás figyelhető meg: egyharmadról 17 százalékra esett a szakiskolai képzésben való részvétel, és közel azonos mértékben (7–8 százalékponttal) emelkedett a gimnáziumi, illetve a szakközépiskolai leánytanulók aránya. Mindezek hatására egyre kiegyenlítettebb a két nem középfokú oktatásban való részvétele, de az iskolatípusok közötti eltérések még nem tűntek el teljesen, a gimnáziumban továbbra is a nők, a szakmai képzésekben a férfiak találhatók meg nagyobb arányban.

A közoktatási rendszerből kilépő fiatalok számára két lehetséges út áll nyitva: vagy folytatják tanulmányaikat – belépnek a felsőoktatásba, illetve különböző szakmai képzéseken vesznek részt –, vagy kilépnek a munkaerőpiacra. Magyarországon a felsőoktatás rendszere az elmúlt 15 évben gyöke-

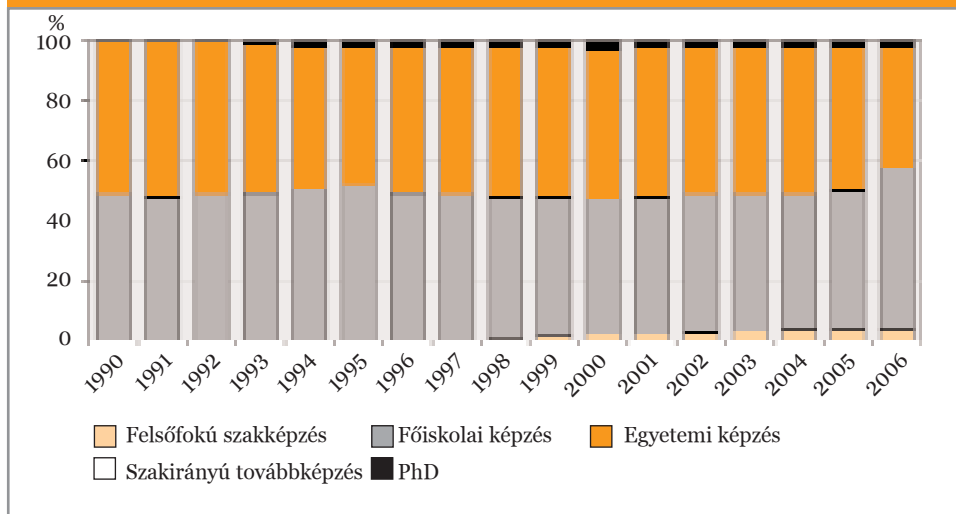
resen átalakult. A 2000/2001. tanévben lezajlott a szervezeti integráció, melynek hatására az önálló intézmények száma csökkent, és ezzel együtt az intézmények profilkja sokszínűbbé vált.

A lehetőségek bővülésével jelentősen megnőtt az érettségi után a felsőoktatásban továbbtanulók száma és aránya. Míg 1990-ben a jelentkezők alig 36 százaléka nyert felvételt, addig 2006-ra ez a mutató meghaladta a 60 százalékot. A felvettek körében egyre növekszik azoknak a fiataloknak az aránya, akik ugyanabban az évben érettségiztek. Ez azt mutatja, hogy a nappali felsőoktatás expanziója elsősorban a 18–19 éves korosztályt érintette, az idősebb belépők inkább a nem nappali képzéseket részesítették előnyben.

A hallgatók száma a felsőoktatás különböző szintjein eltérő mértékben növekedett. Az egyetemi, főiskolai képzés megőrizte túlsúlyát, 2006-ban aránya 94 százalékos volt. (Az elmúlt években indult többciklusú képzések alapképzésein 2006-ban már csaknem 60 ezer fiatal tanul, további 5,6 ezer pedig osztatlan képzésben.) Az iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés népszerűsége ugyan egyre növekszik, de még mindig jelentős mértékben elmarad a „hagyományos” képzési formákétól. Sem a munkaerőpiac fogadókészsége, sem a képzési pályához való illeszkedése nem bizonyult elég ösztönzőnek a továbbtanulni szándékozó fiatalok számára, így – a létszámnövekedés ellenére is – 3–4 százalékos a részesedése. A doktori, illetve mesterképzésben részt vevők aránya az összletszám 2–2,5 százalékos szintjén állandósult, ez körülbelül 5000 hallgatót jelent évente a nappali tagozaton.

A felsőoktatásban részt vevők aránya Magyarországon a fiatal (19–20 éves) korosztályokban 2005-ben már meghaladta az OECD-átlagot. A hallgatók összetételében viszont jelentős különbségek mutatkoznak: a fel-

3.3. ábra A felsőoktatási intézmények nappali tagozatán tanulók megoszlása képzési szintek szerint

sőfokú szakképzésben részt vevők aránya rendkívül alacsony, az egyetemi, főiskolai képzés viszont magasabb az OECD átlagánál.

A felsőoktatás kiterjedésének dinamikája tagozatonként különböző. Árulkodó, hogy a nappali tagozatosok 1990-ben még 70 százalékos aránya az utóbbi években annak elenére esett 60 százalék alá, hogy létszámuk háromszorosára nőtt. Az esti, levelező képzés (valamint a távoktatás) viszont rendkívül népszerűvé vált: itt ugyanezen időszakban 32 ezerről közel 180 ezerre emelkedett a létszám, dacára annak, hogy e tagozatok jelentős része költségterítéses. Míg a nappali tagozaton a hallgatók négyötödének tanulmányait az állam finanszírozza, az esti és levelező tagozaton ez az arány 20 százalékos, a távoktatást pedig csak költségterítéses formában lehet igénybe venni.

Az elmúlt 10–15 év alatt a nappali tagozatos felsőoktatásban a bölcsészettudományi és közgazdasági karon, továbbá a gaz-

dasági és ügyviteli képzési programok esetében az átlagost jóval meghaladó mértékű létszámnövekedés volt. Ennek következtében 2006-ra a képzés szerkezete főbb területeit tekintve – a humán- és a társadalomtudományok mellett – a gazdasági ágazat javára tolódott el. A korábban legnépesebb műszaki szakok elé kerültek a gazdasági szakok, ezeket a pedagógiai képzések, majd a humán tudományok követik.

A nem nappali tagozatokon a hallgatói létszám képzési területek szerinti összetétele – összehasonlítva a nappali tagozatokéval – még erőteljesebben változott. Ez az oktatási forma ugyanis a második diploma megszerzésének fő területe, és az érintettek feltehetően piacképesebb szakirányokat választanak. (Az itt végzettek felének van korábban szerzett felsőfokú oklevele.) A szerkezetátalakulás legfőbb vesztesei a tanár- és tanítóképző főiskolák: nem nappali hallgatóik aránya 1990-ben az összlétszám

3.1. tábla A hallgatók aránya az egyetemi, főiskolai* szintű oktatásban képzési területek szerint

Képzési terület	(%)				
	1993	1995	2006	1990	2006
	minden tagozaton			nappali tagozaton	
Tanárképzés, oktatástudomány	36,7	21,2	12,2	35,1	10,0
Művészetek	1,2	1,8	1,5	1,4	2,2
Humán tudományok	1,9	9,9	7,6	1,5	9,9
Társadalomtudományok	4,3	9,3	8,4	4,1	9,2
Gazdaság és irányítás	9,3	7,5	25,5	6,2	19,6
Jog	4,6	6,9	4,9	4,1	4,4
Természettudományok	1,6	1,8	2,5	2,1	3,9
Informatika	2,6	2,4	4,6	2,4	5,8
Műszaki tudományok	19,8	22,5	12,4	21,8	15,7
Mezőgazdaság, állategészségügy	4,9	5,7	2,9	5,8	2,8
Egészségügy, szociális gondoskodás	9,7	6,8	8,9	12,0	9,5
Szolgáltatás	3,4	4,4	8,6	3,5	7,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* 2006-ban a felsőfokú alap- és mesterképzés hallgatóival együtt.

Forrás: OKM oktatási statisztikái.

37, az utóbbi években pedig már csak 12–15 százaléka körül alakult, ugyanakkor a gazdasági, ügyviteli terület – a műszaki képzést is megelőzve – a legnépszerűbbé vált.

A felsőoktatási képzésben részt vevők arányát a belépési arány mellett a képzésben eltöltött idő is befolyásolja. Magyarországon az elmúlt évtizedekben kivételesnek számított, ha valaki nem a képesítési követelményekben meghatározott képzési idő alatt szerzett oklevelet, ma már egyre inkább megnő a képzésben töltött idő. Ez a tendencia figyelhető meg Nyugat-Európában is, ahol még nagyobb az eltérés a várható (egy 17 éves az élete folyamán a felsőoktatásban várhatóan eltöltendő éveinek száma) és a minimálisan szükséges (a képesítési követelményekben meghatározott) képzési idő között. 2004-ben Magyarországon a felsőoktatási képzésben töltött várható időtartam (2,9 év) már csaknem azonos volt az OECD-országok átlagával (3 év).

A fiatalok közül egyre többen vesznek fel képzésük ideje alatt újabb szakokat, a már meglévő helyett vagy mellett, és ezzel is nő a képzésben töltött idő. A felsőoktatásban bevezetett kreditrendszer lehetőséget biztosít az előírt képzési időtől való szabadabb eltérésre: a félév érvényességéhez szükséges kreditpontok megszerzésével a hallgató továbbléphet a következő évfolyamra, viszont hatodik, hetedik, sőt akár nyolcadik évfolyamra is beíratkozhat. E folyamat eredménye, hogy míg 1993-ban az utolsó évesek 98 százaléka szerzett oklevelet a tanév végén, 2006-ra ez az arány 59 százalékra csökkent. Tagozatok szerint vizsgálva jelentős eltérések figyelhetők meg: az utolsó évesek közül oklevelet szerzők aránya a legmagasabb a nappali tagozaton, a legalacsonyabb a távoktatásban.

Az utolsó év végén „nem végzők” esetében sok akadálya lehet a kilépésnek: például még nem teljesítettek minden tanulmányi kötelezettséget, hiányzott a szükséges nyelvvizsgá-

jük vagy pedig önszántukból választják a későbbi időpontot államvizsgájuk letételére. Nem elhanyagolható visszatartó erő a „diplomás munkanélküliség” megjelenése: a pályakezdők számára korántsem vezet egyenes út a munka világába, hanem nekik is meg kell küzdeniük az álláskeresés keserveivel. Az egyetemi, főiskolai oklevelet szerzők átlagos életkora 27 év, csak a nappali tagozatosok esetében volt alacsonyabb két évvel. A diplomázók egyre idősebbek, mert a képzésbe belépők életkora magasabb, és hosszabb időt is töltenek a felsőoktatási intézményekben folytatott tanulmányokkal.

Az egyetemi, főiskolai képzés a korábbi elitképzés helyett elindult a „tömegesedés” irányába, dinamikusan emelkedik a megfelelő korcsoportokban a részvételi arány. Az elitképzés egy szinttel feljebb tolódott: a doktori iskolák keretében a PhD- és DLA-képzések töltik be ezt a szerepet. 1993-ban még a felsőoktatás kereteitől függetlenül 491 fő szerzett egyetemi doktori fokozatot, 2006-ban pedig az egyetemeken több mint 1000 fő doktorált.

3.2. Kiáramlás az oktatásból: végzettek, lemaradók

Az oktatás különböző szintjeiről való kilépés történhet a tanulmányok befejezésével, illetve megszakításával (lemorzsolódással).

Az általános iskolai tanulók számának fogyása következtében évről évre csökken a 8. osztályt befejezettek száma. 2006-ban mindössze 118 ezer nyolcadikos végzett a nappali képzésben, akiknek szinte mindegyike folytatta tanulmányait valamilyen középfokú oktatási intézményben. Kedvezőtlen, hogy évente 4–5 ezer fiatal továbbra sem végzi el a 8. osztályt 16 éves koráig, ez az egyre csökkenő létszámú korosztálynak körülbelül 4 százalékát jelenti. Ezeknek a fiataloknak az elhelyezkedési esélye a legrosszabb, többségük tartósan munkanélkülivé válik.

Az érettségít nem nyújtó intézmények (korábban szakmunkásképző iskolák, ma szakiskolák) igénybevétele az 1990-es években rohamosan csökkent, majd 2000-től 125 ezer fő körüli létszámon stabilizálódott. Ennek megfelelően az utóbbi években

3.2. tábla A végzettek számának alakulása

(ezer fő)						
Év	A 8. évfolyamot befejezte		Érettségizett		Egyetemi, főiskolai szinten oklevelet szerzett	
	összesen	a nappali oktatásban	összesen	a nappali oktatásban	összesen	a nappali oktatásban
1990	172,9	169,2	67,9	53,1	24,1	16,0
1995	128,5	126,2	84,2	70,3	26,2	20,0
2000	122,3 ^{a)}	121,1 ^{a)}	89,2 ^{a)}	72,2 ^{a)}	47,0	29,8
2005	120,3	119,6	88,5	77,0	57,2	32,7
2006	118,8	118,2	90,8	76,9	53,1	29,9

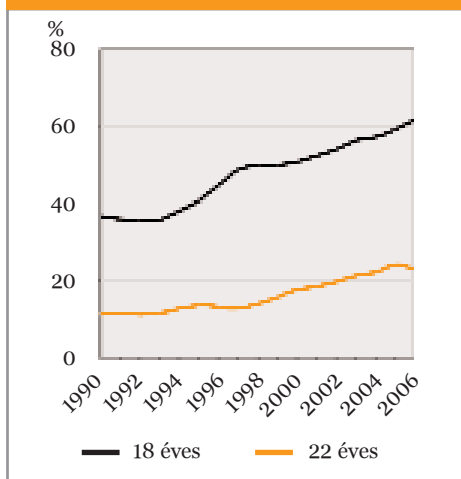
a) Számított adat.

Forrás: OKM oktatási statisztikái.

évente 26–27 ezer fő, a 18 éves korosztály ötöde tett sikeres szakmai vizsgát a nappali képzéseken.

A képzési szerkezet változásának megfelelően a fiatal korosztályok egyre növekvő hányada, 2006-ban több mint 60 százaléka szerzett érettségi bizonyítványt a nappali képzésben, fele-fele arányban gimnáziumban, illetve szakközépiskolában. A megfelelő korúak közül az érettségizettek aránya 25 százalékponttal magasabb, mint 1990-ben. Ezen túlmenően évente már 25 ezren tesznek érettségire épülő szakmai vizsgát.

3.4. ábra A nappali képzésben érettségizettek és oklevelet szerzettek a 18 és 22 évesek százalékában

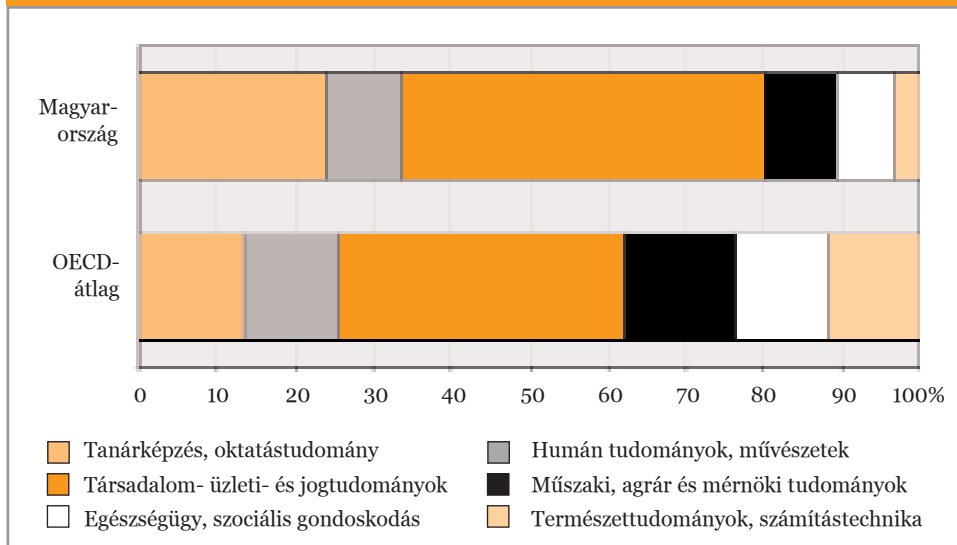

A felsőfokú oktatás egyetemi és főiskolai szintű nappali tagozatos képzéseiben tanulók közül évente 30–32 ezren szereznek diplomát, minden korábbi időszakot meghaladó számban és arányban. Az 1990-es évek elején évente egy-egy 22 éves korosztály 11–12 százaléka, 2004–2006. években már 22–24 százaléka fejezte be sikeresen felsőfokú tanulmányait.

A nők diplomaszerezési törekvése változatlanul tovább erősödött. 2006-ban számuk az 1990. évinek több mint kétszerese volt, arányuk az oklevelet szerzett hallgatók körében már meghaladta a 60 százalékot. A hagyományosan pedagóguspályára készülőkön kívül már a leendő közgazdászok és jogászok döntő többsége is nő.

A felsőfokú végzettséget szerző népesség aránya az egyes országok oktatási rendszereinek magas szintű „tudástermelését” méri. Ebben a tekintetben azok az országok bizonyulnak eredményesnek a munkaerőpiac által megkövetelt magas képzettségű munkaerő képzésében, ahol a ráta magas, feltéve, hogy valóban a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő a képzés szerkezete és színvonala. Az egyetemi, főiskolai szintű felsőoktatásban végzettséget szerzők aránya Magyarországon (28,8%) 2004-ben csaknem 6 százalékponttal elmaradt az OECD-országok átlagos mutatójától. Még jelentősebb az eltérés a felsőfokú szakképzés esetében (3,5%, illetve 9,2%), a doktori végzettséget szerzők 0,6 százalékos aránya a képzés felfutásának köszönhetően folyamatosan növekszik. A végzettségek képzési terület szerinti összehasonlítása az egyes képzési rendszerek végzettségi struktúráját tükrözi, mivel az oklevelet szerzettek megoszlásának változása nagyjából – némi csúszással – követi a hallgatólétszám alakulását az egyes szakokon. Valószínűsíthető, hogy a területek közötti eltolódás pedig a munkaerő-piaci igények változását jelzi. Az OECD-országok adatait vizsgálva a 2000-es évtized elején az informatikai, a társadalom-, üzleti és jogtudományi területekhez tartozó végzettségek aránya nőtt tovább, és csökkent a humán, a műszaki és természettudományos végzettségűeké. Összehasonlítva Magyarországon feltűnően alacsony a műszaki, valamint a természettudományos és számítástechnikai

3.5. ábra A felsőoktatásban végzettek képzési terület szerinti megoszlása, 2004

végzettségük aránya, ezzel szemben kiugróan magas az oktatás-, magas a társadalom-, üzleti és jogtudományokhoz sorolható végzettek részesedése. Különösen alacsony a matematika, statisztika és számítástechnika területén felsőfokú végzettséget szerző nők aránya nálunk, holott Magyarországon Svédországhoz hasonlóan összességében egyre több nő diplomázik.

Az oktatás egyes szintjeiről való kikerülés „kevésbé sikeres” módja az oktatási rendszer korai elhagyása befejezetlen vagy alacsony szintű iskolai és szakmai végzettséggel. Az Európai Unió az oktatási rendszer fontos minőségi indikátorai sorában tartja nyilván az iskolarendszert korán elhagyók arányát a különböző országokban. E tekintetben az unión belül meglehetősen nagyok a különbségek. Míg a skandináv országokban a 18–24 évesek mintegy egytizede legfeljebb alacsony végzettségű és nem is folytat tanulmányokat,

addig Írországon, Hollandiában vagy Franciaországban körülbelül 12–13 százalékuk sorolható ide, Spanyolországban viszont már csaknem egyharmaduk, de Portugáliában és Máltán közel 40 százalékuk. A később csatlakozott (posztoszocialista) országok helyzete a legkedvezőbb ebből a szempontból. Szinte mindegyikben az EU-átlag (15%) alatti az oktatási rendszerből korán kilépők aránya a 18–24 évesek között. Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el: nálunk a megfelelő korcsoportba tartozó férfiak 14, a nők 11 százaléka legfeljebb általános iskolai végzettségű, aki az adatok forrásául szolgáló vizsgálatot megelőző egy hónapban nem is vett részt semmilyen képzésben.

2006-ban Magyarországon – a nemzetközileg harmonizált munkaerő-felmérés alapján – a 25–64 éves felnőtt népesség 78 százalékának volt legalább középfokú végzettsége, ugyanez az arány a 20–24 évesek

3.3. tábla Az iskolarendszerből korán kilépők aránya

							(%)
Ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Összesen							
EU-25	17,3	17,0	16,6	16,2	15,6	15,2	15,1
EU-15	19,5	19,0	18,7	18,3	17,7	17,3	17,0
Magyarország	13,8	12,9	12,2	11,8	12,6	12,3	12,4
Férfi							
EU-25	19,5	19,2	18,9	18,1	18,0	17,3	17,4
EU-15	21,8	21,4	21,1	20,5	20,4	19,6	19,5
Magyarország	14,3	13,3	12,5	12,4	13,7	13,5	14,0
Nő							
E-25	15,2	14,8	14,4	14,2	13,1	13,1	12,8
EU-15	17,2	16,6	16,2	16,1	15,0	14,9	14,5
Magyarország	13,2	12,6	11,8	11,1	11,4	11,1	10,7

Megjegyzés: a 18–24 évesek között a legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya, akik a vizsgálatot megelőző egy hónapban nem tanultak.
 Forrás: Eurostat munkaerő-felmérések.

körében 83 százalék volt. Felsőfokú végzettséggel a felnőtt lakosság 18 százaléka rendelkezett, az egyes 10 éves korcsoportok között 1–2 százalékpontnyi különbség volt, a fiatalabbak javára. Az Európai Unióban valamivel nagyobbak a különbségek az egyes generációk között. A fiatal korosztályokban (20–24 évesek között) a legalább középfokú végzettséggel rendelkezők aránya 8 százalékponttal magasabb, mint az idősebbeknél.

A javulás ellenére továbbra is magas (22%) azon felnőttek aránya Magyarországon, akik csak az általános iskola 8 évfolyamát végezték el. Az ő elhelyezkedési esélyeik a legrosszabbak, mivel nálunk még mindig különösen erős a magasabb végzettség munkaerő-piaci védelme. A munkanélküliek aránya a képzettebbek között számottevően alacsonyabb: 2006-ban a diplomásoknál 2,6 százalék, a középfokú végzettségűek körében 6,6 százalék, míg az alapfokú végzettségűek-

nél több mint 16 százalékos volt a munkanélküliségi ráta. Az uniós átlag is ennek a sorrendnek megfelelő: legrosszabb eséllyel az alapfokú végzettségűek indulnak a munkaerőpiacon, a 25 tagország átlagában 11,8 százalék a ráta.

A népesség iskolázottsági szintjében az 1990-es években végbement javulás – nőtt a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, és ezzel párhuzamosan csökkent az általános iskola 8. osztályánál alacsonyabb végzettségűeké – elsősorban a demográfiai csere következménye volt, a köz- és felsőoktatásban az elmúlt időszakban lezajlott változások a népesség iskolai végzettségében csak később éreztetik hatásukat.

A 2005. évi mikrocenzus adatai szerint Magyarországon minden kilencedik ember felsőfokú végzettségű, és minden negyedik érettségizett. Minden második ember legalább középfokú végzettségű (rendelkezik

3.4. tábla A 15–64 éves népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása, 2005

(%)						
Korcsoport, éves	8 általános- nál kevesebb	8 általános	Középfokú, érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Közép- iskola, érettségivel	Diploma	Összesen
Férfi						
15–19	7,9	79,7	1,3	11,0	–	100,0
20–24	1,8	23,3	18,8	51,7	4,4	100,0
25–29	1,5	15,7	35,0	31,4	16,4	100,0
30–39	1,4	18,1	39,7	26,3	14,5	100,0
40–49	1,7	18,2	42,5	23,2	14,5	100,0
50–59	2,2	20,8	37,9	23,2	15,9	100,0
60–64	4,4	42,4	14,7	20,6	17,9	100,0
Összesen	2,5	26,5	31,7	26,5	12,9	100,0
Nő						
15–19	5,0	79,1	0,6	15,3	–	100,0
20–24	1,2	17,3	10,7	61,6	9,1	100,0
25–29	1,2	15,2	20,8	38,9	24,0	100,0
30–39	1,7	19,2	22,1	37,6	19,4	100,0
40–49	2,3	26,6	18,9	34,2	17,9	100,0
50–59	2,7	36,2	12,0	34,6	14,3	100,0
60–64	6,2	53,1	4,2	24,7	11,8	100,0
Összesen	2,6	32,0	14,6	35,6	15,2	100,0

Forrás: Mikrocenzus, 2005.

érettségivel vagy szakmai oklevéllel). Jelen-
tős változások történtek az iskolázottságban
nemek szerint is: míg korábban a férfiak is-
kolai végzettsége jelentősen meghaladta a
nőkéét, addig napjainkra ez a tendencia kie-
gyenlítődik, sőt lassan megfordul. 2005-ben
a felsőfokú végzettségű nők aránya megegye-
zik a diplomás férfiakéval, a fiatalabb korosz-
tályokban meg is haladja azt. Az érettségizet-
tek között többségben vannak a nők, közép-
fokú szakmai végzettséggel rendelkezők kö-
zött azonban továbbra is magasabb a férfiak
aránya³.

3.3. A tanulási környezet: intéz- ményhálózat, pedagógusok, tár- gyi feltételek

Az oktatás folyamatára közvetlenül ható té-
nyező a tanulási környezet. Ezek fő jellem-
zőit leíró indikátorok arról adnak felvilágo-
sítást, hogyan alakul az oktatás különböző
szintjeinek intézményellátottsága, azok be-
fogadóképessége; másrészt mi jellemzi a ta-
nárokat, oktatókat, munkaterhelésüket, jö-
vedelmüket, valamint az intézmények info-

³ Mikrocenzus, 2005, Iskolázottsági adatok.

kommunikációs technológiai (IKT) eszközökkel való ellátottságát.

Az 1990-es évek elején az általános iskolák gyarapodását a kisközségek önállósulási törekvései befolyásolták leginkább. 1995 után – a tanulólétszám alakulásával párhuzamosan – az óvodák, általános iskolák száma csökkenni kezdett, a szakiskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai feladatellátási helyek jelentősen bővültek.

Az intézmények kapacitása az óvodai és az általános iskolai oktatásban a létszám-alakulással összefüggésben szűkült. A szakiskolák befogadóképessége az évtized elejénél csaknem 10 százalékkal magasabb. A középiskolai oktatásra igénybe vett osztálytermek száma pedig 13 százalékkal haladja meg a 2000/2001. tanévét.

Az elhelyezés átlagos körülményei – az egy osztályteremre jutó létszám alapján – a tanulólétszám fogyásával minden intézménytípusban javultak ugyan, de az oktatási intézményhálózat megújulása, korszerűsítése évtizedek óta késik.

Az oktatás eredményessége, a tanulók ismeretei erősen függenek a pedagógusoktól: a tanárok felkészültsége, felkészült tanárok pályára vonzása és megtartása az eredményesség szempontjából kiemelt jelentőségű. Magyarországon a pedagógusállomány alakulását több tényező befolyásolja. Míg korábban az átlagnál alacsonyabb jövedelmi viszonyok, a pálya gyenge társadalmi elismertsége, valamint elsősorban a kisebb településeken az elszigetelt életkörülmények miatti pályaelhagyás volt jellemző, az utóbbi

3.5. tábla Közoktatási intézmények/feladatellátási helyek állományának, befogadóképességének változása

Intézmény/ Feladatellátási hely	2006/2007. tanév	Változás		
		1990/1991.	2000/2001.	2005/2006.
		tanévhez képest, %		
Intézmények száma				
Óvoda	4 524	-4,1	-2,5	0,0
Általános iskola	3 592	-3,5	-7,3	-0,6
Szakiskola	724	55,7	23,8	7,6
Középiskola	1 763	111,4	22,0	4,2
Befogadóképesség				
Óvodai férőhely	351 825	-8,6	-2,5	0,6
Általános iskolai osztályterem	40 521	-18,7	-6,8	-1,1
Szakiskolai osztályterem	3 953	6,6	9,2	3,7
Középiskolai osztályterem	15 567	79,3	13,0	1,5
Forrás: OKM oktatási statisztikák.				

évtizedben a folyamatosan csökkenő tanulólétszám határozza meg a tanárok iránti igényeket. A pedagóguspálya hosszú ideje közismerten elnőiesedett, ezt erősítette, hogy a korábbi pályaelhagyók között is több volt a férfi. A más területeken is jól hasznosítható képesítéssel rendelkezők – mint például a matematika-, fizika- vagy idegennyelv-szakosok – nagyobb arányban váltak meg a pedagóguspályától.

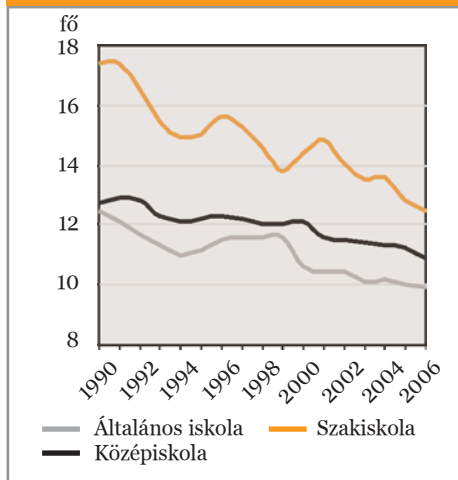
Összességében a 2006/2007. tanévben a közoktatási intézményekben 165 ezer pedagógus dolgozott, a létszám fele általános iskolában, negyede középiskolában és csaknem ötöde óvodában tanított.

A tanulólétszám csökkenése, a továbbképzési rendszer bevezetése, az elhelyezkedés feltételeinek szigorítása, az oktatásfinanszírozási elképzelések változása együttesen azt eredményezték, hogy az alapfokú oktatásban, nevelésben 2001-től évről évre kevesebb pedagógus tanít. Ennek ellenére a tanulók számának gyorsabb csökkenése miatt az általános iskolákban egy pedagógusra már csak 10 diák jut átlagosan. A középfokú oktatásban viszont 2000-től mind a szakiskolákban, mind a középiskolákban – a tanulólétszám növekedését meghaladó ütemben – nőtt a foglalkoztatott pedagógusok száma, így az egy pedagógusra jutó tanulólétszám 2006-ra 12,5-re, illetve 11-re csökkent.

Az egy tanárra jutó tanulók csökkenő száma kedvezőnek mondható abból a szempontból, hogy feltételezhetően nagyobb figyelem jut a diákokra. Ugyanakkor az alacsony pedagógus-diák arány nem feltétlenül kedvező az oktatási rendszer pénzügyi hatékonysága szempontjából, sőt a költségnövekedés következtében csökkenő vagy stagnáló tanárbérek miatt a pályaelhagyás esélye is nő.

A nemzetközi adatokat vizsgálva megállapítható, hogy az OECD-országok többsé-

3.6. ábra Egy pedagógusra jutó tanulók számának alakulása

gében fokozatosan csökken az egy pedagógusra jutó tanulók száma: 2004-ben az OECD-átlagérték alapfokon 16,9, középfolkon 13,3 volt. Nagy-Britanniában, Franciaországban és Németországban – az alacsonyabb oktatási szinteken az átlag felett, a magasabb szintű képzéseken az átlag közelében van a mutató. Alacsonyabb a pedagógus-diák arány a mediterrán országokban, valamint a legtöbb képzési szinten a skandináv országokban és különösen alapfokon Magyarországon. Ez a fejlett államokban is meglehetősen alacsony arány elsősorban a viszonylag alacsony tanulólétszámmal és a magasabb tanárszámmal magyarázható. Összefügg a korábbi évtizedek gyakorlatából öröklött alacsony bérezés, alacsony hatékonyság, magas foglalkoztatottság hármásával is, valamint meg kell említeni a fogalmi, módszertani eltéréseket is, melyek a szélesebb pedagógusfogalom használatából adódnak⁴.

⁴ Jelzések az oktatásról, 2003.

A felsőoktatásban az oktatók számának korábbi emelkedése nem tartott lépést a hallgatók számának jelentős növekedésével, 2004 óta pedig a foglalkoztatott létszámban csökkenés tapasztalható. Az egy oktatóra jutó hallgatólétszám évről évre emelkedik, 2004-ben már meghaladta a 15,5 fős OECD-átlagot.

Az egy pedagógusra jutó tanulólétszámhoz hasonlóan fontos mutató az átlagos osztálylétszám, mely azt mutatja, hogy a tanároknak átlagosan hány fős osztályokkal kell foglalkozniuk. Látszólag szoros az összefüggés az előző indikátorral, de egyéb tényezők is befolyásolhatják az alakulását: tanulók és a tanárok óraszám, a tantárgyak csoportbontásai, a speciális képzések osztályméretei. Az OECD országokban az alapfokú oktatásban az átlagos osztálylétszám 21 fő volt 2004-ben, de különbségek mutatkoztak az egyes országok között: Olaszországban, Portugáliában 18 fős osztályok a jellemzők, míg Németországban, Hollandiában 22 fő feletti, Nagy-Britanniában 24 fő az egy osztályra jutó átlag (Magyarországon 20 fő az átlagos létszám). A felsőbb évfolyamokon már kiegyenlítettebb a kép: jelentősen átlag alattiak (–2 fő) az osztálylétszámok Magyarországon, Olaszországban és Nagy-Britanniában.

Az oktatási rendszerben a pedagógus munkaerő nagysága mellett a tanárok nem és kor szerinti összetétele is fontos tényező. A folyamatosan idősödő tanári állomány, amely összefügg a pálya alacsony presztízsével, több problémát is felvet: egyrészt a magasabb fizetési kategóriák miatt jobban megterheli a költségvetést, másrészt hosszú távon szűkszerűen tanárhiányhoz vezet. Ugyanígy a pedagógusok nemek szerinti összetétele (az elnőiesedés) is jelzésértékű a pálya vonzereje és a kereseti lehetőségek szempontjából.

Magyarországon a közoktatás egészét tekintve a 40–49 év közötti pedagógusok taní-

tanak a legnagyobb arányban, a tanárok harmada tartozik ebbe a korosztályba, és mindössze 11 százaléka fiatalabb 30 évesnél. A legrosszabb a helyzet az óvodákban, ahol a pedagógusok kétharmada 40 évesnél idősebb, és 10 százalék alatti a fiatalok aránya. A középfokú oktatási intézményekben foglalkoztatottak csaknem harmada 50 évesnél idősebb, de itt valamivel magasabb a fiatal korosztály aránya is (14%). A magyar pedagógusok kor szerinti összetétele gyakorlatilag megegyezik az OECD-országokban a 2000-es évek elején tapasztalt adatokkal.

3.6. tábla. A pedagógusok kor szerinti megoszlása, 2006

(%)				
Kor-csoport, éves	Óvoda	Általános iskola	Középfok	Együtt
20–29	7,9	11,1	14,4	11,5
30–39	25,3	26,8	29,1	27,2
40–49	41,8	35,6	25,1	33,5
50–	25,0	26,6	31,0	27,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: OKM oktatási statisztikái.

A pedagógusok nemek szerinti összetételére egyértelműen a nők túlsúlya jellemző minden képzési szinten. Az óvodapedagógusok csaknem mindegyike nő, de az 1990-es években alap- és középfokon is folytatódott a szakma elnőiesedése: az 1990-es évek elején a közoktatásban a pedagógusok 75 százaléka volt nő, az ezredfordulón arányuk már 82 százalékra emelkedett, és továbbbi egy százalékpontot nőtt azt követően, ami jelentősen meghaladja a fejlett országok hasonló mutatóit.

Az információs és kommunikációs technológia (IKT) iskolai elérhetőségét és hoz-

záférhetőségét tükröző mutatószámok szintén fontos minőségi jellemzői az oktatási rendszereknek, hiszen az iskolának fontos szerepe van az IKT használatára történő felkészítésben. Mindez nemcsak azt jelenti, hogy az iskolák minél több és jobb számítógéppel legyenek ellátva, hanem szükségük van ezeket használni tudó pedagógusokra is, valamint arra, hogy a tanulók hozzá is férhessenek a gépekhez, programokhoz.

Az OECD felmérése alapján 2003-ban az országok valamennyi középfokú iskolája rendelkezett legalább egy számítógéppel. Az iskolai komputerek közel kétharmadához a tanulók is hozzáférhettek. A számítógéppel való iskolai ellátottság alapvető mutatója az egy számítógépre jutó tanulók száma. A vizsgálat rendkívül nagy szórást mutatott e tekintetben az európai OECD-országok esetében is: míg a 15 éves korosztályban Ausztriában és Magyarországon kevesebb mint 5 tanuló, addig Görögországban, Spanyolországban, Németországban, Portugáliában, Szlovákiában és Lengyelországban több mint 10 tanuló használ egy számítógépet.

3.4. Az oktatás finanszírozása

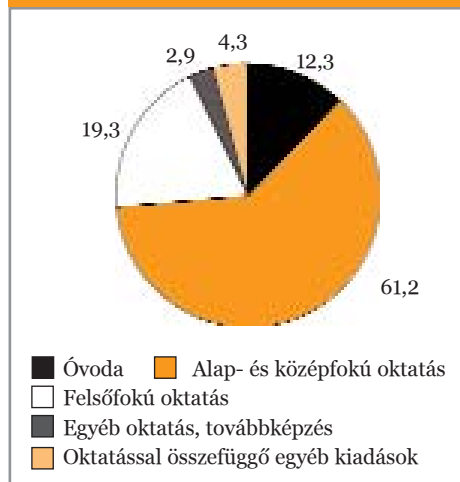
A közoktatás finanszírozási rendszere alapvetően nem változott az ezredforduló óta. A közoktatás finanszírozásában három nagy államháztartási forrás vesz részt: a központi költségvetés, az önkormányzati támogatások és a Munkaerő-piaci Alap képzési alaprésze. Az önkormányzati támogatások forrásait részben a központi költségvetésből biztosított pénzeszközök, részben az önkormányzatok saját bevételei alkotják. A gazdasági szféra részben a Munkaerő-piaci Alapba történő befizetéseken keresztül, részben közvetlenül is nyújt támogatásokat a közoktatás finanszírozásá-

hoz. Emellett lakossági forrásokból, a tanulók családjainak ráfordításaiból is képződnek közoktatási források. 2004 óta az európai uniós fejlesztési támogatások egy része is közoktatási fejlesztési célokat szolgál⁵.

Az oktatásra fordított kiadásokat az oktatáspolitikai elképzeléseken kívül legnagyobb mértékben a gazdaság mindenkori állapota, a fiatal korosztályok létszáma és az iskolázási, részvételi arányok határozzák meg. A tudásgazdaság követelményeként elterjedő egész életen át tartó, széles bázisú oktatás jelentős anyagi források bevonását igényli. 2006-ban az állami költségvetés oktatási kiadásai a felhalmozási kiadásokkal együtt több mint 1216 milliárd forintot tettek ki, 4 százalékkal többet, mint egy évvel korábban. Az összeg 74 százalékat (894 milliárd forintot) a közoktatás – óvoda, alap- és középfokú oktatás – 19 százalékat (235 milliárd forintot) pedig a felsőoktatás használta fel.

Az oktatási kiadások bruttó hazai termékéből (GDP) való részesedése kifejezi,

3.7. ábra A költségvetés oktatási kiadásainak megoszlása, 2006 (%)

⁵ Jelentés a magyar közoktatásról, 2006.

hogy a nemzetgazdaság összteljesítményéből mekkora hányadot használnak fel az oktatási intézményekben. Az elmúlt másfél évtizedben Magyarországon ez a rendkívül fontos oktatási mutató hullámzóan alakult: az 1990-es évek elején emelkedett, majd – jelentős visszaesést követően – 3-4 évig stagnált, majd – némi ingadozás után – 2006-ban elérte az 5,2 százalékot.

Nemzetközi összehasonlításban Magyarország az OECD-országok átlagánál valamivel nagyobb részt fordít oktatásra, szakképzésre. 2003-ban az OECD-országok többségében az állami oktatási kiadások a GDP 5–6 százalékát tették ki. Jóval az átlag alatti volt a kiadás Görögország, Spanyolország, Szlovákia és Írország (4,3–4,4%) esetében, míg Norvégia Svédország és Dánia vezeti az országok listáját, 7,5–8,3 százalékos aránnyal. Magyarország 5,9 százalékos mutatója az 5,5 százalékos OECD-átlagnál magasabb, Belgium, Franciaország, Portugália és Lengyelország arányszámával közel azonos.

Az egy tanulóra jutó költségvetési kiadások összevetése az egy főre számított GDP-vel tükrözi viszonylag a legjobban, hogy egy ország a gazdasági teljesítőképességéhez képest mennyit fordít az oktatásra, szakképzésre. E tekintetben Magyarország évek óta az átlagosnál kedvezőbb helyen áll az OECD-országok között: 2003-ban az egy főre jutó GDP 29 százalékát költötte egy tanulóra, miközben az OECD átlaga 26 százalék volt. Az átlagtól való eltérés különböző

3.7. tábla. Az állami oktatási kiadások a GDP százalékában

Ország	1995	2003
Dánia	7,7	8,3
Norvégia	7,4	7,6
Svédország	7,2	7,5
Finnország	6,8	6,5
Belgium	..	6,1
Franciaország	..	5,9
Magyarország	5,3	5,9
Portugália	5,4	5,9
Lengyelország	5,3	5,8
Ausztria	6,0	5,5
Nagy-Britannia	5,2	5,4
Hollandia	5,1	5,1
Olaszország	4,9	4,9
Németország	4,6	4,7
Csehország	4,6	4,5
Írország	5,0	4,4
Szlovákia	5,0	4,4
Görögország	3,1	4,3
Spanyolország	4,6	4,3
OECD-átlag	5,3	5,5

Forrás: Education at a Glance, 2006.

mértékű az egyes oktatási szinteken. Elsősorban a felsőfokú oktatás esetében múlta felül a mutató az OECD-országok többségére jellemzőt (14 százalékponttal), az óvodai nevelésnél, illetve az általános iskolai oktatás alsó tagozatán az előny csak kisebb mértékű volt, az 5–8. évfolyamokon pedig a ráfordítás elmaradt a fejlett országok átlagától, és középfokon is csak 3 százalékponttal haladta meg azt.

MÓDSZERTAN

Közoktatási intézmény: önálló alapító okirattal rendelkező közoktatási, nevelési feladatokat (óvodai nevelést, általános iskolai oktatást és nevelést, szakiskolai, speciális szakiskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai oktatást, alapfokú művészetoktatást, kollégiumi nevelést) ellátó szervezet. A közoktatási intézmény egy igazgatási szervezetben több közoktatási feladatot is elláthat.

Óvoda: a gyermekek – 3 éves kortól az iskolába járáshoz szükséges fejlettség eléréséig (max. 7 éves korig) történő – nevelését és iskolai életmódra felkészítését ellátó oktatási intézmény.

Általános iskola: az általános műveltséget megalapozó, középfokú továbbtanulásra és a pályaválasztásra felkészítő oktatási intézmény.

Szakiskola: 9–10. évfolyamain általános műveltséget megalapozó, majd a szakképző évfolyamon az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai vizsgára felkészítő oktatási intézmény.

Gimnázium: általános műveltséget megalapozó, az érettségi vizsgára és felsőfokú továbbtanulásra felkészítő középiskola. A gimnázium nyolc, hat és négy évfolyammal működhet.

Szakközépiskola: középiskolai évfolyamain (9–12) általános műveltséget megalapozó, az érettségi vizsgára és felsőfokú továbbtanulásra felkészítő oktatási intézmény, amely egyben előkészít a szakképzésbe való bekapcsolódásra is. Szakképző évfolyamain az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakmai vizsgára felkészítő képzés folyik.

Pedagógus: a fő munkaviszony keretében teljes vagy részmunkaidőben pedagógus (oktató-nevelő tevékenységet folytató) munkakörben foglalkoztatott alkalmazott a képesítésétől és beosztásától függetlenül.

Felsőfokú szakképzés: felsőoktatási intézmények által végzett, hallgatói jogviszonyt eredményező, illetve felsőoktatási intézménnyel kötött megállapodás alapján szakközépiskolában történő, tanulói jogviszonyt eredményező szakképzés, amely beépül a felsőoktatási intézmény programjába, és egyben olyan felsőfokú szakmai képesítést ad, mely az Országos Képzési Jegyzékben szerepel. (Nem nyújt felsőfokú iskolai végzettséget.)

A felsőoktatás egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szintet biztosító képzési ciklusai 2005-től:

- a) az alapképzés,
- b) a mesterképzés,
- c) a doktori képzés.

Felsőfokú alapképzés, BSc (többciklusú): az alapképzésben alapfokozat (baccalaureus, bachelor) és szakképzettség szerezhető. Az alapfokozat az első felsőfokú végzettségi szint, amely feljogosít a mesterképzés megkezdésére. Az alapképzésben szerzett szakképzettség jogszabályban meghatározottak szerinti munkakör betöltésére jogosít. A képzési idő legalább hat, legfeljebb nyolc félév.

Felsőfokú mesterképzés (többciklusú): a mesterképzésben mesterfokozat (magister, master) és szakképzettség szerezhető. A mesterképzésben szerzett szakképzettség jogszabályban meghatározottak szerinti munkakör betöltésére jogosít. A mesterfokozat a második felsőfokú végzettségi szint. A képzési idő legalább két, legfeljebb négy félév.

Doktori képzés (többciklusú): a doktori képzés a mesterfokozat megszerzését követően a doktori fokozat megszerzésére készít fel. A képzési idő hat félév.

Főbb jogszabályok

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról

4. Kultúra

A piacgazdaság törvényei, illetve a gazdaságosság szempontjai napjainkra általánossá váltak és hatással voltak a kulturális fogyasztásra is. Az állam gyorsuló mértékben kivonult a kultúra központi finanszírozásából, és a privatizáció ezt a területet is áthatotta. A legtöbb kulturális cikk ára megdrágult. Az egyébként erősödő magántőke, civil társadalom és alapítványi rendszer, a kulturális mecenatúra sem tudta pótolni a kultúra pénzügyi deficitjét.

4.1. Mozi, színház, hangverseny

A vizuális kultúra – ezen belül a mozi és a film – napjaink legnagyobb kommunikációs erővel bíró jelensége. Az emberek szabad idejének meghatározó részét a mozgóképkultúra, illetve a mozgóképipar termékeinek fogyasztása tölti ki a mozik, a televízió, illetve egyéb eszközök (videó, DVD, internet stb.) közvetítésével. A 2003. évi nemzetközi Eurobarometer-felmérés adatai szerint Európában a moziba járás igen előkelő helyet foglalt el a szabadidőeltöltési módok között: egy ember évente átlagosan kétszer jutott el moziba, megelőzve a könyvtárak, a múzeumok és a sportesemények látogatását is.

A **mozi** helyzetének alakulását több speciális körülmény, elsősorban a kereskedelmi televíziók megjelenése és a médiaforradalom befolyásolta. Ennek következtében a mozi jelentősége csökkent, amelyet hűen tükröz a mozik és látogatóik számának alakulása.

Miközben országosan az elmúlt időszakban évről évre egyre kevesebb a moziterem, Budapesten – a multiplexek elterjedésével –

emelkedett a számuk: az 1990-es évek közepén 50–80 terem működött a fővárosban, ez 2001-re csaknem a duplájára nőtt (124), 2006-ban pedig elérte a 132-t. A vidéki városokban nyilvántartott közel 500 mozi közül az évtized elején már csak 326-ot, 2006-ban 249-et üzemeltettek. A legnagyobb veszteséget a községek szenvedték el, ahol az 1990-es évek elején még 1300 mozi működött, a vizsgált időszak elején 172, jelenleg pedig már csak 57.

A mozik megszűnésének, illetve átalakulásának eredményeképpen csökkent a férőhelyek száma (12 százalékkal) és ebből adódóan a lehetséges mozilátogatások száma is. Az intézmények számának változása nem csökkentette az előadásokat. 2000-ben egy moziban 660 előadás volt, 2006-ban már 1002. A filmvetítések közel felét Budapesten, 50 százalékát vidéki városokban, alig 1 százalékát pedig községekben tartják. A tízezer lakosra jutó mozielőadások száma a 2000. évi 364-ről 2006-ra 405-re emelkedett. Ilyen arányú növekedés sem a színházi, sem a hangverseny-előadásoknál nem tapasztalható.

A mozilátogatások száma az intézményhálózat csökkenésének következtében is, folyamatosan visszaesett. A 2000. évi több mint 14 milliós nézőszámmal szemben 2006-ban már csak 11,6 millióan váltottak jegyet. Ez több mint 18 százalékos csökkenést jelent, amely tükröződik a száz lakosra jutó látogatások számában is. Az egy előadásra jutó nézőszám is jelentősen visszaesett, 2006-ban mindössze 28 látogató jutott egy filmvetítésre. Az intézményhálózatban végbement változások nyomán az egytermes, nagy befogadóképességű

filmszínházakat felváltották a többtermes, de kevesebb férőhelyes mozik. A hazai mozitermek közel egyharmada multiplex mozikban működik. A filmszínházak megszűnésének következtében csökkent a férőhelyek száma és ebből adódóan a lehetséges mozilátogatások száma is. 2006-ban kevesebb mint harmadannyian válhatnak egy időben mozijegyet, mint 1990-ben, de 2001-hez képest is közel 40 százalékkal csökkent a befogadóképesség.

4.1. tábla Az előadások és a látogatások száma

Év	Mozi	Színház	Hangverseny
Tízezer lakosra jutó előadás			
2000	364,3	12,4	1,2
2001	418,0	12,1	1,3
2002	440,0	12,9	1,4
2003	435,7	13,3	1,4
2004	443,0	14,2	1,4
2005	450,0	14,2	1,3
2006	405,2	13,7	1,4
Száz lakosra jutó látogatás			
2000	140,0	38,6	4,2
2001	154,0	38,2	4,4
2002	150,2	40,8	4,8
2003	134,6	41,4	4,6
2004	134,5	43,1	4,5
2005	119,8	43,7	4,5
2006	115,5	39,0	4,3

2000-ben az összes látogatónak több mint 63 százaléka Budapesten nézett meg előadást, ez a szám 2006-ban már alig éri el az 58 százalékot, ugyanakkor a vidéki városokban 35-ről 41 százalékra emelkedett. A községi mozik 2000-ben alig több

mint 1 százalékkal részesedtek az összes látogatásból, 2006-ban mindössze 0,5 százalékkal.

Az elmúlt 10 évben a **színházi intézményrendszer** átalakult, és néhány új színházi egység jött létre: nemzetiségi (német, horvát, szerb nyelven játszó) színházak, opera- és tánctagozatok, bábszínházak, szabadtéri színpadok. A kőszínházak száma gyarapodott, és a meglévőknél is folytatódott az épületek rekonstrukciója. Új szint jelentett az „alternatív” színházak megjelenése, ami az újjáításra való törekvést tükrözi a szellemi, művészeti életben. A kőszínházak és társulataik is bővítették fellépési lehetőségeiket: a kamaraszínházakon kívül stúdiószínpadok, szalonok és házi színpadok kialakításával.

4.2. tábla Egy előadásra és egy látogatóra jutó jegybevétel

Év	Egy előadásra jutó jegybevétel, ezer Ft		Egy látogatóra jutó jegybevétel, Ft	
	mozi	színház	mozi	színház
2000	20,7	207,3	538	647
2001	23,4	236,6	636	757
2002	24,6	288,9	722	966
2003	23,2	354,8	750	1 122
2004	24,2	404,3	799	1 327
2005	21,5	469,4	807	1 517
2006	22,9	455,1	805	1 604

Az 1990-es években a tehetősebbek és az értelmiségiek adták a nézők nagy részét, de érezhető volt a középrétegek jelenléte is¹. A kialakult, vagy inkább megmaradt viszonylag stabil közönség igényli, eleve tudja tenni a színházi életet, és meg is tudja fizetni az ezzel járó költségeket. A színházat kedvelők többsége továbbra is kitart korábbi szokásai mellett, még ha ez nagyobb

¹ Szabó István: A színházak közönsége Budapesten 1999-ben, Kultúra és Közösség. 2000. 1. szám.

anyagi ráfordítást is igényel. 2000 és 2006 között az egy nézőre jutó jegybevétel több mint kétszeresére emelkedett, 647-ről 1604 forintra.

A színházelőadások száma az elmúlt időszakban hullámszerűen alakult, átlagosan 12 ezer körül volt a megtartott előadások száma. Az utóbbi 3 évben kisebb emelkedés tapasztalható, feltehetően a fellépési helyek bővülésének köszönhetően több előadást tudtak tartani a társulatok. Ezek 47 százalékat Budapesten, 51 százalékat vidéki városokban és mindössze 2 százalékat mutatták be községekben. (Az arányok szinte megegyeznek a mozielőadások megoszlásával.)

A színházi előadások iránti érdeklődés nem változott lényegesen. A látogatók száma a vizsgált időszakban végig 4 millió körül volt. Az egy előadásra jutó nézőszám 300 körüli volt 2000 és 2006 között. A látogatók több mint fele budapesti színházba jár, ez évtizedek óta szinte változatlan, az elmúlt években is csak kismértékben emelkedett. A vidéki városokban kissé visszaesett a színházlátogatások aránya: 46-ról 41 százalékra. A községi látogatások részesezése gyakorlatilag változatlan maradt. Mind a mozi-, mind a színházlátogatásokhoz nehezebben jutnak hozzá a községekben élők, ugyanis a mozik és a színházak túlnyomó része a városokban található.

Korábban két nagy **hangverseny**rendező szerv foglalkozott zenei rendezvényekkel: az Országos Filharmónia szinte kizárólag komolyzenei, az Országos Rendező Iroda pedig könnyűzenei koncertek szervezésére specializálódott. Utóbbi az 1990-es évek elején megszűnt, és jelenleg a Nemzeti Filharmónia 4 regionális egysége foglalkozik komolyzenei hangversenyek szervezésével, és több száz kisebb-nagyobb hangversenyrendező ügynökség alakult az

országban, amelyek különböző komoly- és könnyűzenei előadásokat szerveznek.

A Nemzeti Filharmónia hangversenyeinek száma 2000-től lassan növekedett, a legtöbb előadást (1428-at) 2003-ban tartották, azóta pedig kismértékben visszaesett. Eltérően a mozi- és színházelőadásoktól a hangversenyek több mint négyötödét a vidéki városokban tartották, Budapest részesedése alig éri el a 11 százalékot. A községekben az összes koncert közel 7 százalékat szervezik, mutatva ezzel, hogy az intézményi háttér nélküli – valószínűleg olcsóbb, de igényes – előadásokra itt is van igény.

A Nemzeti Filharmónia koncertjein nyilvántartott látogatók száma 2000 és 2006 között közel azonos, településtípusonként vizsgálva viszont némi átrendeződés tapasztalható. Budapesten és a községekben mind számban, mind pedig arányaiban visszaesés mutatkozott. Az előbbiben több mint 2 százalékpontos, az utóbbiban ennél jelentősebb, majdnem 5 százalékpont volt a csökkenés. Feltehetően hozzájárul a rendezvényektől való távolmaradáshoz az otthoni zenehallgatók körének bővülése és a kiváló minőségű hanghordozók elterjedése is. A városok részesedése a hangverseny-látogatásokból magasabb, mint 6 évvel ezelőtt.

Régióként vizsgálva megállapítható, hogy Közép-Magyarországra jut a mozik filmvetítéseinek több mint 50 százaléka és a nézők közel 60 százaléka. Ez jórészt a budapesti multiplex moziknak köszönhető, ahol egy időben több előadás is tartható. A második helyen – csakúgy, mint 2000-ben – a nyugat-dunántúli térség található (11,5 százalékkal), az utolsó, 5,9 százalékkal a Dél-Dunántúl, ahol háromnegyedére esett vissza a látogatások száma.

4.3. tábla Az előadások és a látogatások megoszlása régióként, 2006

Régió	(%)					
	Mozi		Színház		Hangverseny	
	előadás	látogatás	előadás	látogatás	előadás	látogatás
Közép-Magyarország	52,8	59,0	47,9	56,1	12,9	17,1
Közép-Dunántúl	7,2	5,4	6,9	6,0	10,2	11,3
Nyugat-Dunántúl	9,5	8,3	10,2	8,8	15,5	12,1
Dél-Dunántúl	5,9	4,4	7,4	6,3	12,3	12,4
Észak-Magyarország	8,4	5,6	7,5	6,9	14,8	17,7
Észak-Alföld	9,5	8,0	10,7	9,1	22,4	16,6
Dél-Alföld	6,7	9,3	9,4	6,8	11,9	12,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A színházi előadásoknál is Közép-Magyarország vezeti a sort (48 százalékkal), és ez a régió 2000 és 2006 között 53–58 százalék körül részesedett az országos nézőszámból. A két mutatószámot figyelembe véve a legkedvezőlenebb pozícióban Közép-Dunántúl és Dél-Dunántúl volt.

Egészen más képet mutatnak a hangversenyek, ugyanis 2000 óta minden évben az észak-alföldi térség részesedése a legmagasabb, 20–23 százalék körüli, Közép-Magyarországon pedig a koncertek alig több, mint egytizedét tartják. Figyelemre méltó, hogy a hangverseny-látogatások egyenletesebben oszlanak meg a különböző régiók között, mint a színház- vagy mozilátogatások. Itt már nem a fővárost is magába foglaló közép-magyarországi térségé a vezető szerep, hanem ha kismértékben is, de Észak-Magyarország vette át az első helyet. Ez a két régió 18–20 százalék körüli részesedésével kissé kiemelkedik a többi közül, ugyanis, az összes többi régióban ez az arány 10–15 százalék.

4.2. Közgyűjtemények (könyvtár, levéltár, muzeális intézmény)

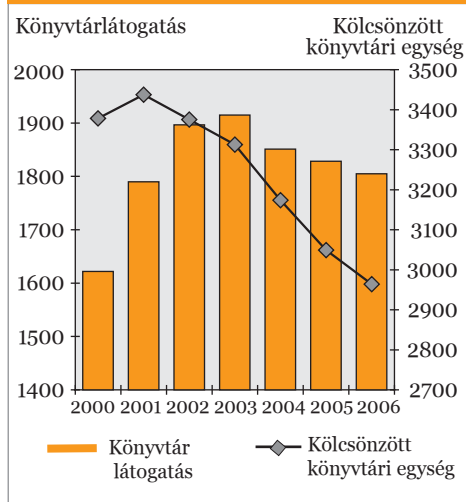
A kulturális alapellátást, a hagyományos művelődési intézményhálózatot a gazdasági és jogi környezet változása miatt gyorsuló avulás jellemzi. Ez egyaránt igaz a minőségi, a tartalmi működésre, az épületek állapotára, a működési költségek mértékére, a szakemberekkel való ellátottságra stb. Mindez társadalmilag különösen azért súlyos gond, mivel ezen intézményeket – viszonylagos olcsóságuk miatt is – első sorban a társadalom szegényebb, alacsonyabb jövedelemmel rendelkező, ugyanakkor a kulturális juttatásokra nagyon is rászoruló rétegei veszik igénybe.

A közösségi kulturális lehetőségek közül a lakosság legszélesebb körében igénybe vehető intézmények a **könyvtárak**. Az intézményhálózat részben a fenntartó szervezetek tulajdonviszonyainak változása, részben az állami támogatások szűkülése miatt az utóbbi tíz évben jelentősen csök-

kent. Ugyanakkor a továbbra is működő könyvtárak tevékenysége folyamatosan bővült, hagyományos funkciói mellett kiegészült egyéb tevékenységekkel, amelyek révén az információs társadalom és a dokumentumok digitalizálásának alapintézményévé válhatnak.

2006-ban országosan több mint 8000 közművelődési, szak- és iskolai könyvtári szolgáltatóhely működött, melynek fele iskolai könyvtár. A vizsgált évben a közművelődési könyvtárak 43 millió könyvtári egységgel (könyv, bekötött folyóirat stb.) rendelkeztek, ez az összes könyvtári állomány megközelítőleg egyharmada. A közművelődési könyvtárakba beiratkozott 1 millió 489 ezer olvasó az előző évhez képest 35 ezer fős növekedést jelentett, ugyanakkor a kölcsönzött kötetek száma (30 millió) egy millióval volt kevesebb.

4.1. ábra Ezer lakosra jutó települési könyvtári adatok

A mai települési – régen közművelődési – könyvtárak önkormányzati fenntartású és közösségi igényeket szolgáló intézmények. Ennek a könyvtártípusnak kell a legváltozatosabb igényű olvasóközönséget kiszolgálnia és gyorsan reagálnia az újdonságokra. A teljes könyvtári állományból 28–31 százalékban, a kölcsönzött könyvtári állományból megközelítőleg kétharmad részben részesednek a települési könyvtárak.

A 14 éven aluli korosztályból minden 10 gyermekből négy tagja valamilyen települési könyvtárnak. Annak ellenére, hogy az életmódbeli változások, a szabadidő megnövekedése, a televízió térhódítása, az olvasási szokások megváltozása ezt a korosztályt különösen érzékenyen érintette, arányuk évek óta nem változik jelentősen.

A tanulók olvasói igényeit szolgálják – a települési könyvtárak mellett – az iskolai könyvtárak. A képzőhelyek bővülésével e könyvtárak is jelentős változásokon mentek át, állományuk 28–30 százaléka az összes könyvtári állománynak, a kölcsönzött kötetekből pedig egyötöd részben részesednek.

A szakkönyvtárak egy-egy meghatározott szakterület, tudományág igényeit elégítik ki. E könyvtárak állománya több mint egyharmad részét jelentik a könyvtári állománynak és 13–17 százalékát a kölcsönzésnek.

Az elmúlt időszakban a felsőoktatási intézetek könyvtárai, valamint az egyéb szakkönyvtárak állománya bővült a legjelentősebben: az itt található könyvállomány meghaladja az 53 milliót.

A szakkönyvtárak állományának gyarapítására 2005-ben 4 milliárd forintot fordítottak, a települési könyvtárakra pedig

2 milliárd forintot. Ebből egy lakosra átlagosan 195 forint jutott, de a nominális növekedés csak a könyvek és egyéb könyvtári egységek (folyóirat, audiovizuális anyagok stb.) áremelkedését egyenlítették ki.

A települési könyvtárak üzemeltetését – a kissé növekvő költségvetési támogatás ellenére, amely a könyvtárak drágulását sem ellensúlyozza – nehezen tudják biztosítani a fenntartók, így elsősorban a kistépüléseken lévő könyvtárakat zárták be. A munkahelyi, szakszervezeti könyvtárak a vállalati struktúra átalakulásával az 1990-es években fokozatosan megszűntek, a közülük még működő néhány könyvtár adatai az egyéb szak- és munkahelyi könyvtáraknál szerepelnek. Az iskolai könyvtárak számának emelkedése az új iskolák, illetve feladatellátási helyek számának növekedésével magyarázható.

A könyvtárak mellett a **levéltárak** a kutatási tevékenység fontos helyszínei: 2006-ban közel 12 ezer kutatót regisztrál-

tak, a beadott kutatási kérelmek száma meghaladta a 13 400-at, az írásbeli felvilágosítások száma közel 4000 volt.

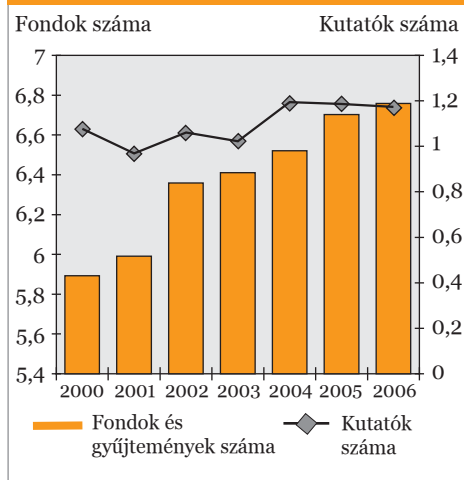
A levéltári anyag több mint négyötöde a Magyar Országos Levéltárban és a települési levéltárakban található. Az iratanyagból a Magyar Országos Levéltár 10 százalékban részesedik (73 ezer folyóméter), a fennmaradó rész (246 ezer folyóméter) 24 települési levéltárban nyert elhelyezést. Ezen túlmenően a szaklevéltárakban több mint 39 ezer folyóméter irat van (az összes 10 százaléka), és közel 18 ezer folyóméter iratanyag található a 39 nyilvános magánlevéltárban is.

A **múzeumok** és az ott rendezett kiállítások iránti érdeklődés a hazai és nemzetközi turizmus terjedése, a múzeumokban szervezett növekvő számú kiállítás, rendezvény és szakszerű tárlatvezetés hatására az elmúlt időszakban lassan, de folyamatosan emelkedett.

A muzeális intézmények száma 2000 óta kismértékben csökkent. A városok majdnem mindegyikében található muzeális intézmény, a községek közül viszont csak minden tizedik mondhat magáénak valamilyen – táj-, emlék-, szabadtéri néprajzi – múzeumot. Számottevő a kistépüléseken – finanszírozási okokból – bezárt múzeumok száma is. 2000 és 2006 között a községekben található intézmények egyötöde megszűnt.

A múzeumokban 2000-ben 2804 kiállítást rendeztek, ez a szám 2001 és 2002 között hirtelen visszaesett 2625-re, majd 2003-tól egyenletesen, de nem számottevően emelkedett (2006-ban 2841 volt). A kiállítások több mint felét új gyűjteményanyagból, illetve új rendezésben mutatták be. A tárlatok kevesebb mint fele ún. állandó vagy időszakos kiállítás volt, amelyeken a múzeumok műtárgyait mutatták be.

4.2. ábra A levéltárak ezer lakosra jutó gyűjteményei, és kutatók száma

4.4. tábla A muzeális intézmények főbb adatai

Év	Intézmény	Múzeumi látogatás	
		összesen, ezer	ezer lakosra
2000	812	9 895	987
2001	815	9 663	947
2002	815	9 775	962
2003	794	10 321	1 019
2004	792	10 744	1 137
2005	772	11 335	1 139
2006	652 ^{a)}	11 618	1 154

a) Ezen kívül 196 intézmény rendelkezik működési engedéllyel.

A múzeumok, kiállítóhelyek látogatóinak száma 9,8–11,6 millió között ingadozott az elmúlt öt évben, gyakorlatilag követve az intézményekben szervezett kiállítások, rendezvények, tárlatvezetések alakulását.

2006-ban a látogatók mintegy fele a vidéki városokban lévő múzeumi intézményekben lévő kiállításokat nézte meg. A budapesti múzeumokra jutott a látogatások több mint kétötöde, a községi múzeumok mindössze 10,7 százalékkal részesedtek. A fővárosi muzeális intézmények látogatóinak száma jelentősen emelkedett a vizsgált időszakban, 2006-ban több mint 1,7 millióval haladta meg az 2000. évit. A legnagyobb arányú növekedés 2002 és 2003 között tapasztalható, amikor egyik évről a másikra 1,3 millióval emelkedett a látogatások száma. A községekben – összefüggésben az intézmények számának csökkenésével – egyharmadával visszaesett a látogatások száma 2000-hez képest.

A múzeumlátogatások erősen koncentrálnak néhány idegenforgalmi szempontból is jelentős településre és néhány múzeumra. 2006-ban a 30 leglátogatottabb

múzeum vendégeinek aránya meghaladta az összes látogató 60 százalékát. Jelentős ebből a szempontból a főváros, ahol 10 múzeum fogadja a budapesti résztvevők háromnegyed részét. Kiemelkedő még a látogatások száma a Dunakanyar és a Balaton-környék településein található múzeumokban, illetve más idegenforgalmi szempontból jelentős településeken is (például Eger, Pécs, Ópusztaszer, Gödöllő, Miskolc, Sárospatak, Pannonhalma).

Hazai múzeumaink rendkívül gazdag műtárgyanyaggal rendelkeznek, az egyedi műtárgyak közel fele régészeti gyűjtemény. Gyűjteményszakok szerint a történeti egyedi műtárgyak aránya 9 százalék, a természettudomány 8 és a néprajz 7 százalékkal részesedik.

A múzeumokban a kiállítások mellett különböző rendezvények megtartására is sor került. A rendezvények közel 60 százaléka múzeumpedagógiai típusú, egyharmada egyéb rendezvény (előadások, vetítések, irodalmi és zenei rendezvények, vetélkedők stb.), a fennmaradó 10 százalék szakmai jellegű volt.

A muzeális intézmények sokrétű munkáját – amely felöleli a kiállításrendezést, a gyűjtemény gyarapítását, nyilvántartás készítését, adatfeltárást, kutatási tevékenységet stb. – több mint 6800 fő végzi. Az összes munkatárs 70 százaléka teljes munkaidőben foglalkoztatott, a többi részmunkaidős, másod- vagy mellékállású, nyugdíjas, valamint jelentős számú önkéntes is segíti a múzeumok tevékenységét.

4.3. Könyvkiadás

Az elmúlt évtizedben a könyvkiadást érintő hatások jelentős mértékben megváltoztatták a kiadási arányokat. Az Európában tapasztalható eladási és kiadási trendnek

megfelelően a magyarországi könyvpiac is erősödő koncentrációt mutat.

Az 1990-es évektől elkezdődött a példányszám fokozatos csökkenése a korábbi – hosszú időszakon keresztül – 100 milliós példányszám 2000 elejére a felére csökkent. A megjelent könyvek száma ugyanakkor meghaladta a 10 ezret, sőt az utóbbi négy évben 11 ezer fölé emelkedett.

A művek szélesedő választékát elősegítette a könyvkiadással foglalkozó gazdasági szervezetek körének jelentős bővülése. E szervezetek egyre inkább növelték a kiadott művek számát, ugyanakkor ezeket egyre alacsonyabb példányszámban jelentették meg. A gazdaságosságot tekintették elsődlegesen meghatározónak, céljuk a fizetőképes kereslet elérése volt.

A könyvek dotációjának megszűnésével folyamatosan – az inflációt meghaladó mértékben – emelkedett a könyvek ára. Jelenleg – szerény állami támogatás mellett – a könyvek árát elsősorban a piaci viszonyok alakítják. A költségvetési kulturális ráfordításokból a könyv- és lapkiadók 2006-ban 6,6 százalékbán részesedtek.

Az olvasás és a könyvek iránti igényt jól jelzi a könyvpiac mutatószámainak az utóbbi évekre jellemző változása, illetve változatlanlansága, hiszen – a könyvtárak állandó emelkedése ellenére – a könyvkiadás statisztikai mutatói mentesek a nagy kilengésektől.

Az elmúlt években minden ezer lakosra 1 kiadott könyv jutott, átlagosan 3500 körüli példányszámban. Számos szociológiai felmérés szerint a népesség egyre kevesebbet olvas, de a könyveladás, könyvkiadás mégis a legbiztosabb bevételnek tekinthető a kulturális szolgáltatások piacán.

2006-ban a kiadott művek (könyv és füzet) száma 11 737 volt, a példányszámuk közel 39,5 millió.

Legnagyobb arányban – közel egyharmad részben – a szakmai művek találhatók a könyvek között, melyek közérthető formában közölnek szakmai kérdéseket. További egyötöd-egyötöd volt a szépirodalom és a tankönyvek aránya.

A példányszámok esetében a sorrend eltérő, 2006-ban a legnagyobb részt a tankönyvek tették ki (35 százalékot), a kiadott szépirodalom pedig 27 százaléka volt az összes példányszámnak. A szépirodalom több mint egyharmada 1000 alatti – egy megjelenésre jutó – példánnyal jelenik meg, több mint 50 százaléka 2000 alatt. Napjainkra a nyomdatechnika lehetővé teszi, hogy gazdaságossági szempontból többszörös utánnyomásban adják ki a könyveket.

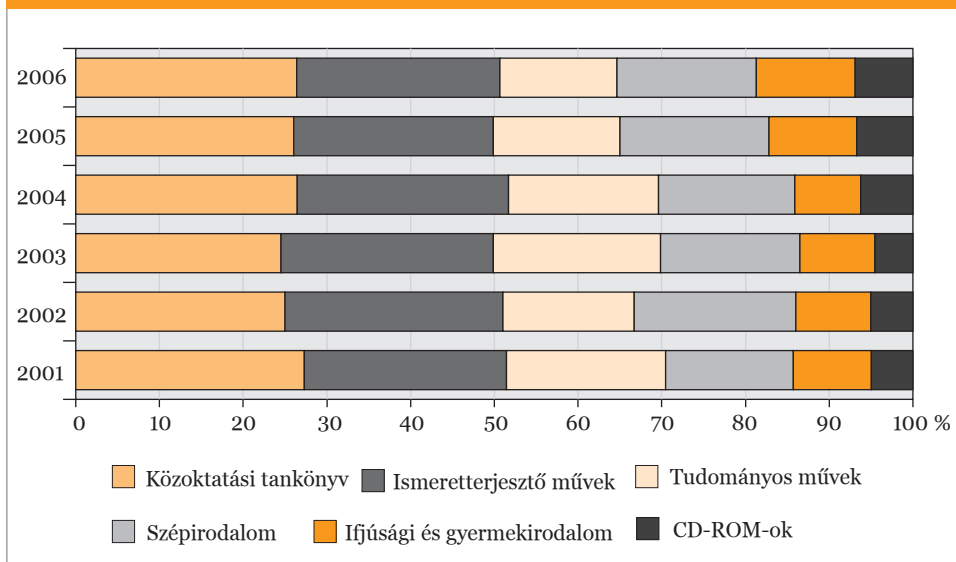
A nagy múltú kiadók közül a Nemzeti Tankönyvkiadó, a Műszaki Kiadó, az Európa Kiadó, a Móra Kiadó még mindig jelentős súlyt képvisel a könyvkiadásban. Az egyik legszélesebb kínálatot jelenti napjainkban az Alexandra Könyvkiadó, és nívós kiadványaival fontos helyet képvisel a hazai könyvpiacon az Osiris Kiadó. A szerzői kiadások száma az összes kiadványnak az 1 százalékát sem éri el. Az utóbbi években az internetes könyvpiac is fellendülőben van.

A 2006. évi könyvforgalom – a Magyar Kiadók és Könyvkereskedők Egyesületének (MKKE) regisztrált adatai szerint – 65,5 milliárd forint volt, ami átlagosan 6500 forintot jelent lakosonként.

A magyar könyvkiadás és könyvkereskedelem piaci szervezete Európa egyik legrégebbi szakmai társulása. A magyarországi könyvpiac publikációs és termelési értékének 85–87 százalékát megjelentető és előállító cégek alkotta önkéntes társulást hazai, külföldi és vegyes tulajdonú cégek alkotják. Hazánkban minden bizonnyal ez a legnagyobb hagyománnyal rendelkező civil

4.3. ábra A könyvforgalom tematika szerinti megoszlása

szerveződés, alapítása fél évszázaddal előzi meg a Magyar Tudományos Akadémiáét. A magyarországi könyvforgalomról az MKKE a magyar könyvpiac jelentősebb cégei körében évente rendszeresen felmérést végez.

A hazai könyvpiac egyre erősebb koncentrációját mutatja, hogy 2006-ban 14 kiadó tette ki az összforgalom csaknem 60 százalékát. A külföldi tulajdonban lévő magyarországi könyvkiadók hazai piaci részesedése tavaly 25 százalékot képviselt, lényegében nem változott.

A közoktatási tankönyvek és nyelv-könyvek piaca az elmúlt évben is megőrizte primátusát, tavaly az összforgalom 26,4 százalékával részesedtek. Az ismeretterjesztő könyvek könyvkiadásán belüli pozíciója továbbra is változatlan, közel 6 százalékos bővüléssel az összforgalom 24,3 százalékát tette ki. A szakkönyvek, tudományos művek, lexikonok, szótárak,

valamint az egyéb, felsőoktatásban használatos kiadványok ágazatában az elmúlt évben is folytatódott a piacvesztés, a teljes piacnak már csak 14 százalékát jelenti. A szépirodalmi művek 2006-ban közel 10,9 milliárd forintos forgalmat könyvelhettek el, a teljes könyvpiac 16,7 százalékát. Folytatódott a gyermek- és ifjúsági könyvek piaci növekedése, tavaly 7,7 milliárd forintos forgalmat regisztráltak, az összforgalom 11,8 százalékát. Az importkönyvek eladása több mint 7 százalékkal növekedett. Tovább bővült a CD-k, a CD-ROM-ok és az új média, a hangoskönyvek piaca: a 2006-os 4,5 milliárd forintos forgalom az összforgalom 6,9 százalékát jelentette. A forgalmat döntő részben az adattárakat rögzítő lemezek eladása jelenti, a hangoskönyvek piaca, jelentős fejlődése ellenére, még nem éri el az összforgalom 1 százalékát sem.

4.4. Tömegkommunikáció (rádió, televízió, sajtó, internet)

A kultúra (és az életvitel) intézményes helyzete szempontjából az utóbbi évtizedekben ezen a területen játszódtott le a legnagyobb változás.

Az ezredfordulón² a lakosság szabadidejének több mint kétharmadát a tömegkommunikációs eszközök kötik le, az elmúlt évtizedben különösen a televízió-nézés vált meghatározóvá. Jelenleg Magyarországon a televízióellátottság már gyakorlatilag teljes körű. A televízió jelenléte és az internet térhódítása átrendezte a házon kívüli kulturális szolgáltatások igénybevételét.

A 3 közszolgálati televíziós program mellett hazai, illetve multinacionális magán- és helyi adók egész sora (köztük két országos program) áll a lakosság rendelkezésére.

A televízióműsor-szórásban 2005-ben 75 főadó mellett 221 átjátszó adó vett részt. A magyarországi települések 46 százaléka kapcsolódott be a kábeles műsorjelosztó-hálózatba. E településeken összesen 2 millió bekapcsolt lakás és valamivel kevesebb előfizető volt. A szolgáltatók közel 1800 programcsomagot adtak el. A csomagok előfizetőkkel súlyozott havi előfizetési díja 2005-ben 2864 forint volt. A szolgáltatók összes – műsorelosztásból származó – nettó díjbevétele 2005-ben 70,5 milliárd forint volt, a bevétel 90 százaléka az előfizetési díjakból származott. A kábeltelevízió-szolgáltatók internet-hozzáférési díjbevétele 12 milliárd forintot tett ki.

A televízióműsor-szolgáltatásban is, mint minden más területen, megjelentek a különböző szervezésű, alapítású televíziótársaságok, és rendkívüli mértékben elterjedtek a kábeltévé-szolgáltatások is.

A közszolgálati műsorok adásidejében némi eltolódás tapasztalható az egyes műsorszorok között. Továbbra is a szórakoztató programok alkotják az adásidő egynegyedét, amelynek több mint 70 százalékát a játékfilmvetítések teszik ki. Jelentős a sorozatok megjelenése, mely a programok műsoridejének egyötödét köti le. Folyamatosan emelkedik a hírek, információszolgáltatások aránya, 2006-ban az összes műsoridő közel egyharmadát tette ki. Ezen kívül magas az aktuális politikai és szolgáltató magazinok műsorideje is, minden negyedik műsorperc ezekre jut.

A sportműsorok közvetítése az utóbbi években – a sportcsatornák megjelenésének köszönhetően – fokozatos csökkenést mutat, míg 2000-ben közel 10 százaléka az adásidőnek sporttal foglalkozott, 2006-ra ez az arány alig haladta meg az 5 százalékot.

A zenei programok is egyre kevesebb helyet kapnak a televízióban, 2000-hez képest 60 százalékkal csökkent a részesedésük az összes műsoridőből. A reklámtevékenységre és hirdetésre fordított idő egyenletesen növekszik, 2006-ra meghaladta a 8 százalékot.

A kereskedelmi csatornák műsoridejének csaknem felét művészeti, kulturális, szórakoztató programok adják, további egynegyede hírekkel, aktuálpolitikával kapcsolatos, az adásidő jelentős része (mintegy 20 százaléka) pedig reklám.

A közszolgálati rádiók hallgatottsága és a hasonló jogállású televíziók nézettsége mindazonáltal az évtized végére erősen visszaesett a kereskedelmiekkel szemben.

A **rádióadásoknál** is rendkívüli mértékben megnőtt az 1990-es években a különböző kereskedelmi, magán- és egyéb kezelésben lévő műsorszolgáltatók száma. Ezen rádióadók műsorainak túlnyomó többsége zeneszolgáltatás, és vételi lehető-

² Időmérleg-felvétel, 1999/2000, Bp. KSH 2001.

ségeik korlátozottak, egy-egy körzetre terjednek csak ki.

A országos rádióadók programjainak műsorvételi lehetősége szinte teljesnek mondható. 2006-ban 237 rádióadót regisztráltak. Halmazott műsoridejük meghaladja az 1 millió órát, aminek 5 százaléka volt külföldre szóló adás. Az országos adokon kívül 8 körzeti adó is működik, mely a nap meghatározott idejében saját műsorait, a további műsoridőben az országos programokat sugározzák. A körzeti rádiók műsorideje átlagosan 120–150 óra hetenként.

A rádióműsorok összetételében hasonlóan a televíziókéhoz a szórakoztató típusúak szerepelnek legnagyobb arányban, ezen belül is a különböző komoly- és könnyűzenei műsorok. Ezek szolgálják az úgynevezett háttérrádiózás jelentős részét. A tájékoztató műsorok, a hírek és az aktuális műsorok az adásidő közel 17 százalékát kötik le.

A médiapiacra – a könyvkiadáshoz hasonlóan – erősödő koncentráció jellemző. A tematikus **sajtótermékek** száma – a példányszámok rovására – jelentősen bővült, valamint nőtt a hasonló profillal rendelkező lapok száma is.

2005-ben a kiadott lapok példányszáma közelített a 1,2 milliárdhoz. Ebből 661 millió volt a napilap, 384 millió heti, 47 millió kétheti és 76 millió havilap. A három legnagyobb példányszámú napilap (Metro, Blikk, Népszabadság) lefedi az összes országos terjesztésű napilap 70 százalékát. A megyei napilapoknak viszonylag stabil az olvasóközönségük, példányszámadataikban nincsenek jelentős változások. A hetilapok közül a legstabilabb vevőközönségre a rádió- és televízióújságok, valamint a bulvárlapok számíthatnak

A különböző honlapok, portálok növekvő számban és fokozatosan emelkedő látogatottsággal vannak jelen. Az **internet-szolgáltatók** – szolgáltatásból származó – nettó árbevétele 85,5 milliárd forint volt 2006-ban. Itt is tetten érhető a piac erős koncentráltsága, hiszen ebből az összegből a 12 magas előfizető számmal rendelkező cég közel 49 milliárd forintos bevétellel részesült. 2006 végére az internet-előfizetések száma túllépte az 1,3 milliót, ami harmadával haladta meg az előző évit.

MÓDSZERTAN

Mozi: működési engedéllyel rendelkező, rendszeres időközönként nyilvános előadásokat tartó, filmek, videofilmek vetítésére alkalmas vetítőberendezést használó intézmény.

Színház: pénzügyileg önállóan gazdálkodó, állandó épülettel és hivatásos művészekből álló társulattal rendelkező intézmény, amely rendszeresen előadásokat tart a nagyközönség számára. Az állandó épülettel rendelkező kamaraszínházak, valamint az Operaház Erkel Színháza önálló, a stúdiószínházak és azok a színházak, amelyek állandó épülettel rendelkeznek, de saját társulatuk nincs, nem önálló színházak.

Hangverseny: csak a Nemzeti Filharmónia saját rendezvényei, a más szervek részére engedélyezett műsor nélkül.

Települési könyvtár: általános gyűjtőkörű nyilvános könyvtár, amelynek feladata a lakosság (a könyvtárat használó személyek) művelődési és tájékoztatói igényeinek kielégítése.

Könyvtári állomány: az igénybe vevők rendelkezésére álló összes könyvtári anyag, a könyvek, a bekötött folyóiratok, a mikrofilmek, az audiovizuális dokumentumok és egyéb kiadványok.

Levéltár: a maradandó értékű iratok tartós megőrzésének, levéltári feldolgozásának és rendeltetésszerű használatának biztosítása céljából létesített intézmény.

Fond: a valamely szerv, illetve személy irattári anyagába való tartozás vagy korabeli, személyi, tárgyi, területi, formai stb. vonatkozás azonossága alapján összetartozó, maradandó értékű iratok együttese.

Muzeális intézmény: az országos gyűjtőkörű múzeum, a múzeumi bemutatóhely és egyéb muzeális gyűjtemények bemutatóhelye, amely állandó, időszakos vagy vándorkiállításokat mutat be.

Kiadott mű: az a nyomdai vagy más sokszorosítási eljárással készített kiadvány – könyv (legalább 49 oldal, szerepel a Magyar Nemzeti Bibliográfiában), füzet (4–48 oldal terjedelmű) –, amelynek megjelenése nem periodikus, és a közönség számára hozzáférhető. A statisztikai számbavétel szempontjából egy mű – még ha többkötetes is – egy egységnek számít. Azonos mű újabb kiadása külön kiadott mű. A kiadott könyvek és füzetek tárgykör szerinti csoportosítása, osztályozása a nemzetközi ajánlásnak megfelelő egyetemes tizedes osztályozás (ETO) alapján történik.

Adatforrások: a mozik, színházak, hangversenyek és közgyűjtemények adatai az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) adatgyűjtése alapján kerülnek feldolgozásra.

A televízió- és rádióműsor-szolgáltatók tevékenységének bemutatása – az ORTT nyilvántartása alapján – a Központi Statisztikai Hivatalban készül. A sajtótermékek számbavétele KSH-adatgyűjtés.

A könyvkiadási adatok feldolgozása az Országos Széchényi Könyvtárnak megküldött kötelespéldányok alapján a KSH-ban történik.

Jogszabályok

1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

2004. évi II. törvény a mozgóképről

5. Bűnügyi helyzet

A bűnözést alapvetően két szempontból mérhetjük: az egyik a bűncselekmények „alanyi” (a bűncselekményt elkövetők, a jogerősen elítéltek és a fogva tartottak), a másik a „tárgyi” (az elkövetett cselekmények) oldalának számbavételét jelenti. Mindkét szempontból összegzően mutatja a bűnözés alakulását a népességszámra vetített bűnözési ráta és a bűnelkövetői ráta. Az előbbi az ezredforduló óta eltelt időszakban hullámzóan alakult: százezer lakosra az első két évben 4500–4600 ismertté vált bűncselekmény jutott, a következő két évben jelentősen visszaesett (4100), 2005–2006-ban pedig előbb 4300, majd 4200 volt. E változások mögött – a népességszám lassú csökkenésével összefüggésben – az ismertté vált bűncselek-

mények számának ingadozása áll: az ezredforduló első éveiben 450, illetve 465 ezer, azt követően pedig ennél alacsonyabb volt a bűncselekmények száma.

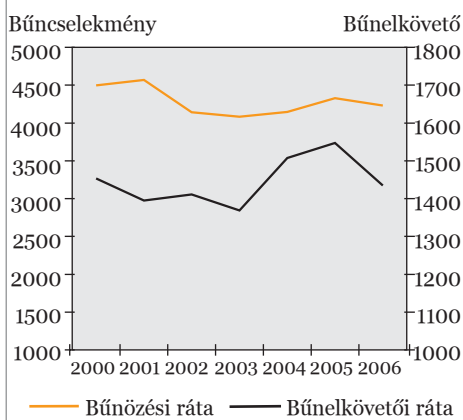
A bűnelkövetői ráta ettől eltérően változott: a kezdeti 1450-es ráta 2003-ig mérséklődött, 2004-ben és 2005-ben 1500 fölé emelkedett, 2006-ban pedig visszaállt az ezredforduló körüli szintre. Ez a vizsgált időszakban évente átlagosan 120–130 ezer bűnelkövetőt jelentett.

5.1. A bűnözés tárgyi oldala

A vizsgált években – a rendszerváltozás előtti és utáni időszakhoz hasonlóan – csökkenő hányad mellett, a *vagyron elleni bűncselekmények* voltak többségben: míg 2000-ben 70, 2006-ban már „csak” 61 százalék volt az arányuk. Ennek döntő többségét (a vizsgált időszak elején a vagyon elleni cselekmények háromnegyedét, a végén pedig kétharmadát) a lopások alkották. A lopások bűnözésen belüli vezető szerepét jól mutatja az is, hogy 2000-ben minden második bűncselekmény, 2006-ban pedig tizből 4 a lopás valamilyen formája volt. A vagyon elleni cselekmények másik két meghatározó típusát a csalások (9%), illetve a növekvő számú és hányadú rongálások jelentették. A rablások száma csökkenő tendenciát mutat: a vizsgált időszak első éveiben évente átlagosan 3200–3500 esetet regisztráltak a nyomozhatóságok, 2005–2006-ban már 3 ezernél kevesebbet.

A bűnözésen belül a másik meghatározó kategóriát a *közrend elleni cselekmények* alkotják. Ennek a bűncselekménycsoport-

5.1. ábra A bűnözési és a bűnelkövetői ráta változása

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség.

nak a növekvő részesedését jelzi, hogy míg az 1990-es évek első felében minden huszadik, addig a 2000-es években minden ötödik cselekmény ide tartozott. Az egyenesen emelkedő trend háttérében a köz- és magánokirat-hamisítások számának emelkedése, de elsődlegesen a garázdaság, illetve a kábítószerrel való visszaélés nagyarányú változása áll: az előbbi ötödével, utóbbi a kétszeresére nőtt, és e mögött a kábítószerrel kapcsolatos büntetőpolitikai intézkedések változása áll. Hasonló okokkal magyarázható egy másik cselekményi kategória: a *házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni* büntettek és vétségek bűnözésen belüli arányának megváltozása is. Az ezredforduló első évében részesedésük csupán 1 százalékos volt, 2006-ban már ennek ötszöröse. A többi ide tartozó, korábban vezető bűncselekménytípus, a kiskorú veszélyeztetése és a tartás elmulasztása cselekmények száma emelkedett ugyan, de nagyságrendje elhanyagolható a tiltott pornográf felvétel készítése miatti nyomozások számának 2000 és 2006 közötti 688-ról 15 ezerre történő növekedése mellett.

A többi bűncselekményi kategória az összes ismertté vált bűncselekmények 2–5 százalékát adta. A *közlekedési cselekmények* közül kiemelkedő az ittas járművezetés növekedése. A *személy elleni bűnesetek* körében a súlyos testi sértések száma stagnált, a könnyű testi sértéseké pedig negyedével emelkedett. A büntetőjog és a közvélemény szerint is legsúlyosabb bűncselekmény, az emberölés esetében évente átlagosan 200 ügyben jártak el a nyomozhatóságok. Az ezredforduló óta eltelt időszakban az igen sok büntetőjogi tényálást magában foglaló gazdasági bűncselekmények száma jelentős mértékben, 70 százalékkal emelkedett.

A bűncselekmények számának változása mellett érdemes vizsgálni a felderítettségi mutatót is, amely azt méri, hogy az ismertté vált cselekmények közül milyen arányban sikerült a nyomozhatóságoknak az elkövetőt azonosítaniuk. Az összes bűnesetre nézve 2000 óta jelentősen és folyamatosan javult a mutató értéke: a kezdő évben 50, az utóbbi években 60 százalék körül alakult. Bűncselekményi kategóriák és típusok szerint jelentősek az eltérések. A közlekedési és a házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni eseteknél – amelyeknél döntő többségben vannak a hatóságok által hivatalból kezdeményezett büntetőeljárások – csaknem 100 százalékosak a mutatók. Utóbbi kategórián belül a „bejelentésen” alapuló erőszakos közöszlés esetén alacsonyabb, 85 százalékos volt a felderítettségi arány. A személy elleni cselekmények közül 10-ből 9 esetben sikeresen azonosították az elkövető(ke)t, ennél magasabb értéket az emberölések és a könnyű testi sértések esetében figyelhetünk meg. A gazdasági bűncselekményeknél viszont jóval alacsonyabb, sőt az eltelt időszakban tovább romlott e mutató. Még ennél is rosszabb a vagyoni elleni bűncselekmények átlaga (38–45%). Ezen belül szintén jelentős differenciáló tényező az, hogy egy bejelentő vagy a hatóság kezdeményezi-e a büntetőeljárás megindítását. Az első típusba olyan bűncselekmények tartoznak, mint a csalás és a sikkasztás (90% fölötti értékkel), a második típusba pedig például a lopások és a rongálások, amelyek közül a vizsgált időszakban csak minden negyedik esetben azonosították az elkövetőt. „Köztes” típust képviselnek például a rablások, bár 2000 és 2006 között jelentősen (50-ról 64 százalékra) javult a felderítettségi arányuk.

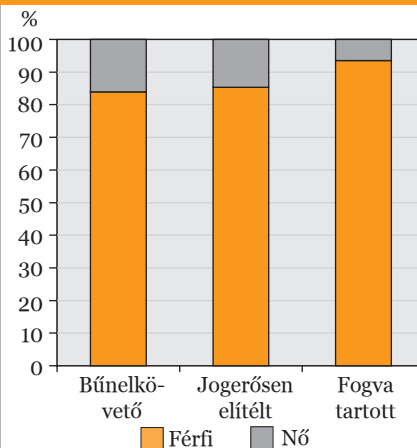
A bűncselekmények területi eloszlását nézve szembetűnő a közép-magyarországi régió magas „bűnügyi fertőzöttsége”: minden száz bűncselekményből 35-öt ebben a régióban követtek el. Ezen belül különösen a főváros részesedése figyelemre méltó, ahol az összes bűncselekmény negyedét regisztrálták a hatóságok. Az ismertté vált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma alapján is vitathatatlan fölényben van az ország Budapestet és Pest megyét magában foglaló régiója (5000 fölötti rátával), az alföldi nagyrégió arányszáma jelentősen elmarad a Dunántúléltól, bár az utóbbi évben közeledtek egymás felé mutatóik. Az ország keleti felében található régiókban a megfelelő arányszám észak-magyarországi emelkedését, észak-alföldi stagnálását és dél-alföldi csökkenését figyelhettük meg. Az észak-magyarországi régió növekménye azért különösen szembetűnő, mert az ezredfordulón itt volt a legalacsonyabb az országban a bűnözési ráta, 2006-ra már a hét régióból a negyedik helyre került. Ennek az emelkedésnek a hátterében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei adatok ugrászerű változása áll (3000-ról 4300-ra emelkedett a százezer lakosra jutó bűncselekmények száma). Győr-Moson-Sopron és Pest megye esetében a vizsgált időszakban nagyarányú csökkenés következett be (5600-ról 3500-ra, illetve 4600-ról 3200-ra), Fejér megyében pedig hasonló mértékű növekedést regisztráltak.

5.2. A bűnözés személyi oldala

A bűnelkövetők, a jogerősen elítéltek, valamint a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak nemek szerinti arányai egyértelműen azt igazolják, hogy a férfiak jelentősen nagyobb arányban követnek el

bűncselekményeket. A büntetőügyeknek a büntető igazságszolgáltatás egyes szintjein (a nyomozati, a bírósági és a büntetés-végrehajtási szakaszon) történő előrehaladásával egyre csökken a nők aránya. Különösen nagy a szakadék a bűnelkövetők és a fogva tartottak adatai között: az előbbi 10 százalékpontos többletet mutat. E mögött a büntetőeljárás logikája húzódik meg, ugyanis a büntetőtörvénykönyv az egyes cselekményekhez meghatározott büntetési nemeket és büntetési tételeket rendel hozzá, a büntetőeljárás azonban nem lineáris folyamat, amely automatikusan letöltendő szabadságvesztéssel zárul. A nők bűnözése esetén – a férfiakétól eltérő motiváció, az elkövetés módja, a kisebb súlyú elkövetett bűncselekmény miatt – a bíróság rájuk a szabadságvesztés büntetést kisebb arányban szabja ki.

5.2. ábra Az ismertté vált bűnelkövetők, a jogerősen elítéltek és a fogva tartottak nemek szerint, 2006

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség, Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.

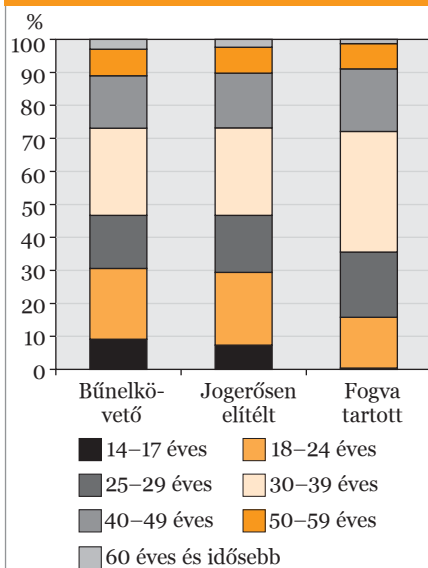

A férfiak bűnözésen belüli túlsúlya mellett ugyanakkor időbeli elmozdulást is mutatnak az adatok: 2000 és 2006 között (és azt megelőzően is) a bűnelkövetők között 12–13 százalékról 2–3 százalékponttal nőtt a nők aránya. A jogerősen elítéltek között a nők részesedése egyes bűncselekményi kategóriákban jelentősen az átlag fölötti: így a közrend elleni, a gazdasági, valamint az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények esetében arányuk megközelíti a 20 százalékot. Ugyanakkor más kategóriákban, a személy elleni, de különösen a közlekedési bűncselekmények esetében messze átlag alatti. A konkrét bűncselekmények szerint nézve az adatokat: az átlagnál magasabb (20–25 százalékos) a nők aránya az emberölések, a hamis vád, hamis tanúzás, magánokirat hamisítás, sikkasztás, csalás bűncselekmények között. Ezzel szemben tipikusan férfiak által elkövetett bűncselekmények (90% fölötti aránnyal) a súlyos testi sértés, az ittas járművezetés, az erőszakos közöszlenség, a zsarolás, illetve a jármű önkényes elvétele.

A bűnözés nemcsak nemek szerinti, hanem életkorspecifikus jelenség is. A bűnözés intenzitása a harmincas életévek közepéig növekszik, majd csökken. A bűnelkövetők és a jogerősen elítéltek korcsoportos adatai nagymértékben hasonlítanak egymáshoz. A büntetőpolitika és nem utolsósorban a bűnelkövetés eltérő jellege, háttere miatt – a fiatalabbak sok esetben nem letöltendő szabadságvesztést kapnak az ítélet meghozatalakor, hanem annak felfüggesztett változatát, de még tipikusabban pénzbüntetést. Ezzel magyarázható, hogy a bűnelkövetők és a jogerősen elítéltek között a 25 év alattiak aránya 30 százalék körül alakult a vizsgált időszakban, a büntetés-végrehajtási intézetekben lévők körében

arányuk ennek hozzávetőlegesen a fele. A bűnözés életkorspecifikus volta nem minden bűncselekmény esetén érvényesül ugyanolyan mértékben, ugyanis a személy elleni és a közlekedési bűncselekmények esetén a jogerősen elítéltek átlagéletkora magasabb (36–37 év), míg a leggyakoribb bűncselekményeknél, a vagyon elleni és a közrend elleniekénél ennél alacsonyabb (33–34 év), és egyenlő az összes jogerősen elítélt átlagéletkorával.

5.3. ábra Az ismertté vált bűnelkövetők, a jogerősen elítéltek és a fogva tartottak korcsoportok szerint, 2006

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség, Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.

Az összes elítélt esetében a szabadságvesztés büntetés kiszabásának aránya csökkent az elmúlt években, míg ezzel párhuzamosan nőtt a közérdekű munkára ítélték száma és aránya. Kisebb mértékű növeke-

5.1. tábla A jogerősen elítéltek megoszlása a kiszabott főbüntetés típusa szerint

	(%)						
Büntetéstípus	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Felnőttkorú							
Letöltendő szabadságvesztés	13,4	13,7	12,7	12,9	11,1	10,4	10,5
Felfüggesztett szabadságvesztés	21,1	20,7	20,3	21,1	20,5	20,0	19,8
Közérdekű munka	3,1	3,8	4,4	4,3	4,5	5,3	6,0
Pénzfőbüntetés	45,9	45,5	46,2	44,9	45,5	46,1	46,3
Önállóan alkalmazott mellékbüntetés, intézkedés	16,5	16,2	16,4	16,7	18,4	18,2	17,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Fiatalkorú							
Letöltendő szabadságvesztés	6,2	6,8	6,9	7,0	5,4	5,6	5,3
Felfüggesztett szabadságvesztés	21,9	21,1	19,7	21,0	20,4	20,6	20,8
Közérdekű munka	1,8	2,3	2,8	2,7	3,1	3,5	3,6
Pénzfőbüntetés	7,2	5,3	6,1	4,8	5,8	5,9	4,8
Önállóan alkalmazott mellékbüntetés, intézkedés	63,0	64,4	64,6	64,4	65,3	64,5	65,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Forrás: Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala.							

dést mutat az önállóan alkalmazott mellékbüntetésre, intézkedésre ítélték számának időbeli alakulása is. A leggyakoribb büntetéstípus ugyanakkor a vizsgált időszakban a pénzbüntetés volt: az összes elítélt közül tízből négy esetben alkalmazták ezt a büntetési nemet. A fiatalkorúak (14–17 évesek) esetében az önállóan alkalmazott mellékbüntetések, intézkedések voltak nagyobb (kétharmados) arányban, a felnőttkorúak esetében pedig a pénzbüntetések voltak túlsúlyban (minden második). További életkorspecifikus különbség, hogy a felnőttkorú elítélteknél a letöltendő szabadságvesztés büntetési gyakorisága kétszer akkora, mint a fiatalkorúaknál.

A büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak száma a vizsgált időszak első éveiben nőtt, ezt követően 2005-ig csökkent, 2006-ban pedig jelentős mértékben visszaesett. A fogva tartottak jellemzően két meghatározó szabadságvesztéssel járó formában töltik büntetésüket: legnagyobb hányaduk elítéltként, kisebb részük előzetesen letartóztatottként. Az első csoportba az összes elítélt háromnegyede, az utóbbiba pedig átlagosan minden negyedik fogva tartott tartozott. A többi kategória (kényszergyógykezelés, elzárásra beutalt, őrizetes) együttes aránya sem haladta meg az 1 százalékot. A „legenyhébb” büntetési csoportba tartozó elítéltek száma és aránya

5.2. tábla A büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak száma fogva tartás típusa szerint

Büntetéstípus	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Előzetesen letartóztatott	4 105	4 263	4 329	3 776	4 101	3 981	3 786
Elítélt	11 201	12 755	13 260	12 464	12 180	11 469	10 782
Kényszergyógykezelt	173	194	192	184	192	198	186
Elzárásra beutalt	60	63	40	67	57	66	57
Órizetes	0	0	17	16	13	6	10
Összesen	15 539	17 275	17 838	16 507	16 543	15 720	13 859
<i>Forrás: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.</i>							

kismértékben emelkedett (8-ról 11 százalékra), ezzel párhuzamosan csökkent a börtön- és stagnált a fegyházbüntetésüket töltő elítéltek aránya. Az elítéltek hozzátőlvőlegesen fele az első bűncselekmények

elkövetése miatt tölti büntetését, a másik fele pedig azonos arányban oszlik meg a többszörös, valamint a visszaeső és a különös visszaeső kategóriák között.

6. Civil társadalom, nonprofit szektor

A nonprofit szektornak a mai magyarországi gyakorlatban több különböző meghatározása használatos. Közülük a legáltalább a jogi értelmezés. Eszerint minden olyan nem profitcélú szervezet (alapítvány, közalapítvány, köztestület, közhasznú társaság, önkéntes kölcsönös biztosítópénztár, az egyesülési törvény hatálya alá tartozó társadalmi szervezet) a nonprofit szektor részének tekintendő, amelyet a polgári törvénykönyv rendelkezéseivel összhangban önálló jogi személyként bejegyeztek.

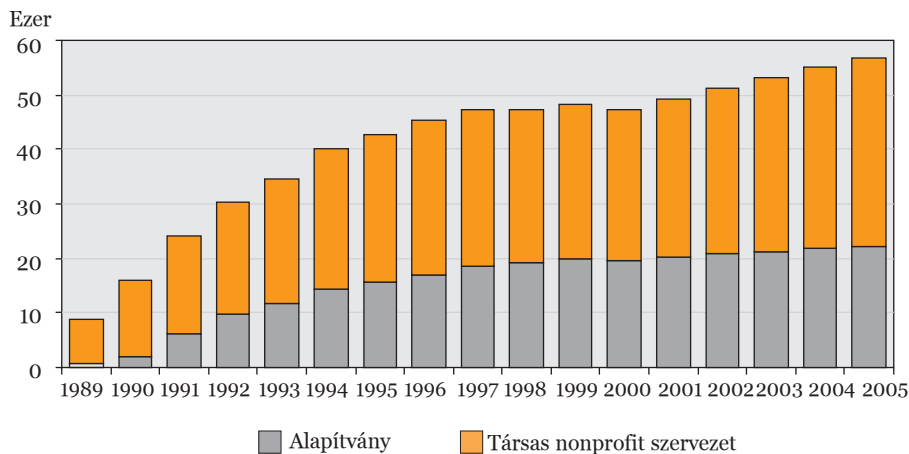
A KSH az adatfelvételei során kizárólag azoknak a szervezeteknek az adatait gyűjti, amelyek a statisztikai definíciónak megfelelnek, ez a meghatározás lényegében a nemzetközi gyakorlatban kialakított krité-

riumokra épül. Ennek értelmében nem tartoznak a nonprofit szektorba az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak (mert esetükben nem érvényesül a profitszétosztás tilalma), a politikai pártok (mert céljuk a közhatalom és a kormányzati jogosítványok megszerzése), valamint az egyházak, szerzetesrendek (mert a világi nonprofit szervezetek működési kereteit meghatározó szabályozás rájuk nem érvényes).

6.1. A szervezetszám alakulása

Adataink szerint az 1997 és 2000 közötti stagnálás után 2005-ig ismét nőtt a szektor mérete.

6.1. ábra A nonprofit szervezetek száma

Megjegyzés: A 2001-re és 2002-re vonatkozó adatok mintavételes adatgyűjtésből származó becslött értékek.

6.1. tábla A nonprofit szervezetek száma és megoszlása szervezeti forma szerint

Szervezeti forma	2000	2003	2004	2005
Szám				
Alapítvány	18 532	19 781	20 239	20 656
Közalapítvány	1 168	1 435	1 578	1 599
Egyesület	22 420	26 407	27 856	28 665
Köztisztület	472	492	493	490
Szakszervezet	1 283	1 176	1 137	1 096
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	2 322	2 458	2 430	2 456
Közhasznú társaság	888	1 223	1 400	1 543
Nonprofit intézmény	59	50	47	40
Egyesülés	–	–	17	149
Összesen	47 144	53 022	55 197	56 694
Megoszlás, %				
Alapítvány	39,3	37,3	36,7	36,4
Közalapítvány	2,5	2,7	2,9	2,8
Egyesület	47,6	49,9	50,4	50,6
Köztisztület	1	0,9	0,9	0,9
Szakszervezet	2,7	2,2	2,1	1,9
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	4,9	4,6	4,4	4,3
Közhasznú társaság	1,9	2,3	2,5	2,7
Nonprofit intézmény	0,1	0,1	0,1	0,1
Egyesülés	–	–	0	0,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

2005-ben alapítványokból és közalapítványokból összesen 22 255-öt találtunk, 2555-tel többet, mint 2000-ben. Ugyanakkor a társas nonprofit szervezetek száma 27 444-ről 34 439-re ugrott.

A szervezetszám változása korántsem volt egyenletes. A 2000 és 2005 közötti 20 százalékos átlagos növekedés ellenére a szakszervezetek száma 15 százalékkal visszaesett, a többi érdekképviselőté is csak néhány százalékkal emelkedett. Ugyanakkor a közalapítványok körében a szervezetszám átlagos növekedésének majdnem a

kétszeresét, a közhasznú társaságoknál pedig több mint háromszorosát mértük.

2000 óta nem változott érzékelhetően a szektor tevékenység szerinti összetétele. 2005-ben az alapítványok 60 százaléka három tevékenységi területhez, az oktatáshoz (32%), a szociális ellátáshoz (15%) és a kultúrához (13%) köthető. A társas nonprofit szervezetek körében továbbra is a szabadidős (26%) és a sportegyesületek (18%), valamint a szakmai érdekképviselőlek találhatók a legnagyobb arányban.

A szervezetszám minden településtípusnál, még az aprófalvakban is emelkedett 2000 és 2005 között. A lakosság számához viszonyított arány a fővárosban az átlagosnál magasabb, minden negyedik szervezet Budapesten tevékenykedik, annak ellenére, hogy az összlakosság csupán 17 százaléka él itt. Ugyanakkor hasonló számú szervezet működik az összlakosság egyharmadának otthont adó községekben is. Ez utóbbiak között található az a mintegy négyszáz település is, ahol viszont egyáltalán nem működik nonprofit szervezet.

6.2. tábla A nonprofit szervezetek megoszlása településtípus szerint

(%)				
Települé- stípus	2000	2003	2004	2005
Főváros	26,1	25,4	25,6	25,2
Megyeszékhely	22,4	22,4	22,2	22,1
Többi város	26,1	27,1	28,1	28,3
Község	25,4	25,1	24,1	24,4
Összesen	100	100	100	100

Lelassulni látszik a régebben létrehozott nonprofit szervezetek közhasznúvá nyilvánításának folyamata. A közhasznú státust szerzett szervezetek aránya 2004-ben¹ elérte a 45, a kiemelkedően közhasznúvá nyilvánítottaké pedig megközelítette a 6 százalékot. A klasszikus jellegű civil szervezetek (magánalapítványok és egyesületek) körében a valamilyen mértékben közhasznúnak minősülő szervezetek aránya is már 55 százalék lett, azonban ez a mutató kiugróan magas volt a közalapítványok (89 százalék) és a közhasznú társaságok (96 százalék) körében. Figyelemre méltó

ugyanakkor, hogy számos olyan szervezet (például érdekképviselő, sport- és szabadidős egyesület) is megszerezte a közhasznú státust, amely alaptevékenysége alapján arra nem lett volna jogosult.

6.2. A nonprofit szektor gazdasági súlya, finanszírozás

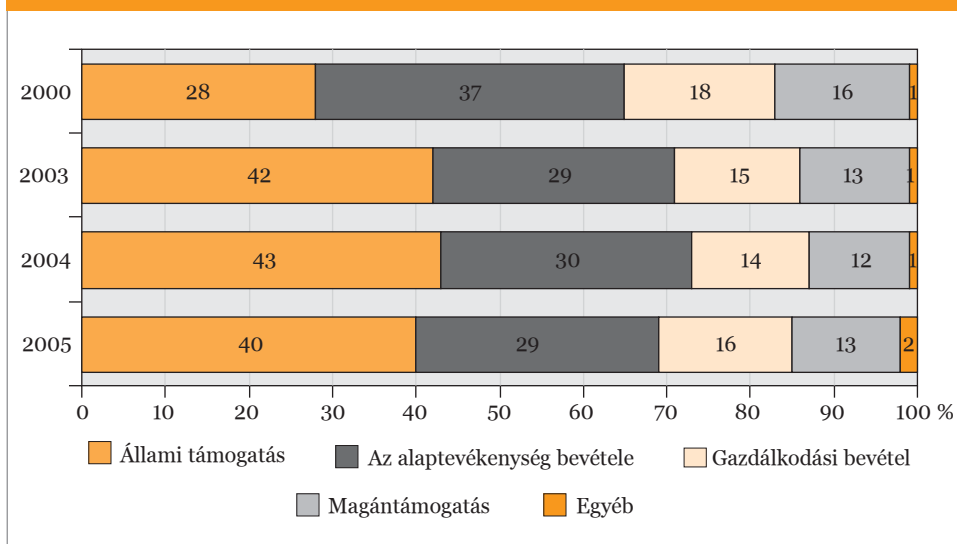
2005-ben a szervezetek 88 százalékára volt jellemző a pénzforgalom, 3 százalékuk csak tőkét gyűjtött, több mint 3 600 szervezet viszont semmiféle pénzügyi tevékenységet nem folytatott. A klasszikus civil szervezetek 6 és fél, az érdekképviselők majdnem 9 százaléka jelezte, hogy alaptevékenysége során nem tett szert bevételekre, és kiadásai sem voltak. Ilyen „passzivitás” az államhoz közeli közalapítványok, illetve közhasznú társaságok körében alig fordult elő.

A vizsgált időszakban érzékelhetően erősödött a szektor szolgáltató szerepe, ezzel összhangban javultak a gazdálkodási mutatói is. A bevételek összege meghaladta a 854 milliárd forintot, ami a 2000. évi 495 milliárd forinthez képest folyó áron közel 73 százalékos emelkedést jelent. Alig csökkent a szerény, az 500 ezer forintnál kisebb bevételű szervezetek aránya, a 2000-ben mért 48 százalékos arány öt év alatt 44 százalékra csökkent. Lényegében változatlan maradt a bevételek területi koncentrációja, 2005-ben a források 62 százalékával (2000-ben 63 százalékával) a fővárosi szervezetek rendelkeztek, míg a községekbe csupán 7 (2000-ben 6) százaléknyi bevétel képződött.

A nonprofit szervezetek bevétele alapvetően három fő forrásból – állami, illetve magántámogatásból, valamint saját tevékenységből – származik.

¹ 2005-ös adat nem áll rendelkezésre.

6.2. ábra A nonprofit szervezetek bevételi szerkezete

A 2000 és a 2005 közötti időszakban a nonprofit szektor bevételi szerkezetében nagyobb mértékű átalakulást tapasztalhatunk. A változás legfontosabb mutatója az állami támogatások folyó áron számított közel másfélszeres növekedése, ami arányában 2003 óta meghaladja a 40 százalékot. Igaz, a közel 345 milliárdos állami hozzájárulás több mint felét a közhasznú társaságok és a közalapítványok kapták, holott ez a két típus a szektor szervezet-számának csupán 6 százalékát adja.

Az állami hozzájáruláson belül érdemes megemlíteni két, kifejezetten a civil szektorra vonatkozó támogatási formát, nevezetesen a személyi jövedelemadóból felajánlható 1 százalékot és a Nemzeti Civil Alapprogramot (továbbiakban NCA). Az

APEH adatai szerint 2005-ben az állampolgárok által felajánlott mintegy 6,8 milliárd forint közel húszezer civil szervezet között osztották szét². Az év során az NCA több mint 8 ezer sikeres pályázónak utalt át közel 6,6 milliárd forintot³.

A magántámogatások növekedése messze elmarad az átlagostól, emellett arányuk a bevételek szerkezetében is folyamatosan szorul vissza. Ez elsősorban a külföldi források fokozatos apadásával magyarázható. Bár a szektor pénzügyi súlya egyre emelkedik, gazdasági háttere még mindig nem stabil. Az egyes bevételi források jelentősége viszonylag rövid idő alatt is nagymértékben változhat. A finanszírozási szerkezet folyamatos változása miatt továbbra is fontos kérdés, hogy az egyes for-

² A 2005. rendelkező év során a kifejezetten civil szervezetek számára felajánlott 1 százalékok becslített összege.

Forrás: APEH.

³ A 2005 év során – 2004-es II. és a 2005. évi I. körös pályázati kiírások alapján – folyósított támogatási összegek becslített értéke.

Forrás: Magyar Államkincstár.

rások mennyire hozzáférhetőek a különböző nonprofit szervezetek számára.

A szektor bevételeinek mindössze 7 százaléka származik pályázati forrásokból, ez az arány 2000 és 2005 között annak ellenére szinte változatlan, hogy mind a helyi, mind a központi kormányzati támogatásban egyre nagyobb hangsúlyt kap ez az elosztási forma, sőt 2004-től elindult a kifejezetten pályázati rendszerben működő NCA is. Igaz, hogy az NCA „csak” a magánalapítványok, egyesületek számára nyújt pályázati lehetőséget, s e klasszikus civil szervezeti csoportban a pályázati bevételek aránya a szektorátlagnál jóval magasabb, meghaladja a 11 százalékot.

A nonprofit szervezetek által nyújtott pénzügyi támogatások értéke 2005-ben megközelítette a 120 milliárd forintot, és ez 2000-hez képest mintegy 35 százalékos bővülést jelent. A támogatások növekedése ugyanakkor szerényebb mértékű volt, mint a forrásoké, hiszen a pénztámogatásra fordított bevételhányad 18-ról 14 százalékra esett vissza. Az adományok több mint 70 százaléka szervezeteknek, közel 30 százaléka magánszemélyeknek jutott. Az év során kiosztottak még közel 8 milliárd forint természetbeni adományt is.

6.3. tábla A nonprofit szervezetek kiadásai költségtípusok szerint

Költségtípus	2000	2003	2004	2005
Kiadás, millió forint				
Vásárolt anyagok és szolgáltatások	128 913	255 592	276 777	317 232
Bérek, személyi kifizetések, tb-járulék	104 647	173 413	191 379	227 459
Értéksökkenési leírás	15 366	26 236	29 057	31 512
Adóbefizetések	–	–	7 245	8 460
Egyéb működési költségek	82 546	50 504	55 485	68 346
Támogatási kiadások	95 994	121 251	137 064	136 608
Pénzügyi és egyéb ráfordítások	33 313	63 455	89 067	46 960
Hitel és tőke jellegű kifizetések	16 246	27 775	18 341	16 444
Összesen	477 025	718 226	804 415	853 021
Megoszlás, %				
Vásárolt anyagok és szolgáltatások	27,0	35,6	34,4	37,2
Bérek, személyi kifizetések, tb-járulék	21,9	24,1	23,8	26,7
Értéksökkenési leírás	3,2	3,7	3,6	3,7
Adóbefizetések	–	–	0,9	1,0
Egyéb működési költségek	17,3	7,0	6,9	8,0
Támogatási kiadások	20,1	16,9	17,0	16,0
Pénzügyi és egyéb ráfordítások	7,0	8,8	11,1	5,5
Hitel és tőke jellegű kifizetések	3,4	3,9	2,3	1,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A nonprofit szektor kiadásai 2005-ben több mint 853 milliárd forintot tettek ki, ez a folyó bevételek 99 százalékával egyenlő, melynek több mint a fele fenntartási kiadás⁴ volt. Az alacsony foglalkoztatási szint következtében a munkaerőköltség⁵ aránya a teljes kiadás közel 27 százalékát tette ki. A közel 120 milliárd forintnyi kiosztott támogatás a kiadási oldal 16 százalékával egyenlő.

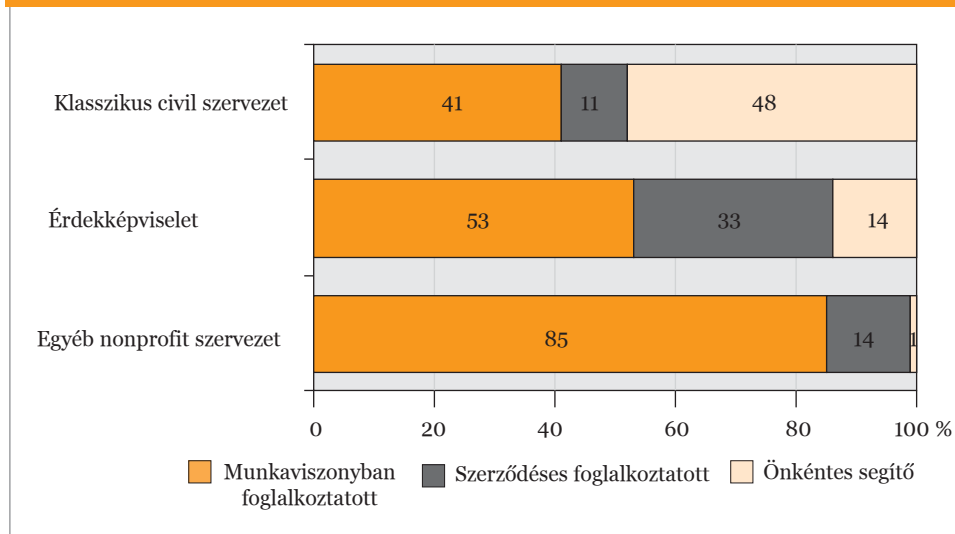
6.3. A nonprofit szervezetek munkavállalói, önkéntes segítői

A nonprofit szervezetek döntő többsége fizetett munkavállalók alkalmazása nélkül igyekezett megoldani feladatait; ugyanis főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottja csak 11 százalékuknak volt. Az alacsony bevételekből gazdálkodó, kevésbé intézményesült

szervezetek viszonylag ritkán választották azt a megoldást, hogy részmunkaidős vagy nem főállású munkavállalót alkalmazzanak. Sokkal gyakoribb volt, hogy azokkal, akik számukra valamilyen munkát végeztek, inkább megbízási szerződést kötöttek. Szinte valamennyi intézménynek, a közhasznú társaságok 83 százalékának és a köztisztviselők többségének is volt alkalmazottja. A magánalapítványoknak azonban csak 9 százaléka rendelkezett saját dolgozóval.

A főállásban, teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszáma 2000 és 2005 között több mint 18 ezerrel emelkedett, és megközelítette a 75 ezer főt. További 21 ezer fő tevékenykedett csökkentett munkaidőben. Ez utóbbiak körülbelül 70 százaléka mellékállásban, illetve részmunkaidősként végezte feladatát. Hasonlóan dinamikus

6.3. ábra A különböző jellegű nonprofit szervezetek által igénybe vett munkaerő összetétele, 2005

⁴ Ide soroltuk az anyagköltséget, a szolgáltatásvásárlást, az értékcsökkenési leírást, a kamatfizetéseket, a hiteltörlesztéseket és az egyéb költségeket, valamint az egyéb ráfordításokat.

⁵ Ide soroltuk a bérköltséget, a személyi jellegű egyéb kifizetéseket és a társadalombiztosítási járulékat.

emelkedett a számított főállású foglalkoztatottak száma is. A munkaviszonyban álló összes foglalkoztatottat figyelembe vevő mutató értéke a 2000-es 62 ezerről 82 ezerre nőtt.

A számított főállású foglalkoztatottak 54 százaléka közhasznú társaságoknál, közel egyötöde egyesületeknél dolgozott. Az egy főre jutó átlagos éves bér a szektorban bruttó 1 millió 736 ezer forint volt, a legtöbbet az egyesületeknél (3,3 millió Ft), a legkevesebbet az egyesületeknél (1,3 millió Ft) fizették.

A szektorban 2005-ben tevékenykedő önkéntes segítők száma meghaladta a 370 ezer főt. Az általuk teljesített 75 millió munkaóra körülbelül 36 ezer főállású foglalkoztatott munkaidejének felelt meg. Munkájuk becslült értéke megközelítette a 63 milliárd forintot. A lakosság segítőkészségét befolyásolta a nonprofit szervezetek „civil jellege” vagy annak hiánya is. Gyakorlatilag önkéntes munka bevonása nélkül működtek a közhasznú társaságok, igen keveset vettek igénybe a közalapítványok és a köztestületek. Az egyesületeknél és magánalapítványoknál tevékenykedett az önkéntesek

több mint 92 százaléka. Különösen nagy volt a lakossági segítség jelentősége a kisebb szervezetek számára. Az 50 ezer forint alatti bevételi kategóriában az önkéntes munka értéke meghaladta a pénzbevétel 42-szeresét, de még az 51 és 500 ezer forint közötti összeggel gazdálkodó szervezetek esetében is az összes bevételnek közel háromszorosa az önkéntes munka által elért bérmegtakarítás.

A nonprofit szektor teljes humán erőforrását (munkaviszonyban és megbízási jogviszonyban foglalkoztatottakat, valamint önkénteseket) tekintve több mint fél millió ember munkájára támaszkodhat. Mindez 140 ezernyi napi 8 órában tevékenykedő munkavállaló teljesítményének felel meg. Értelemszerűen a klasszikus civil szerveződések – jellegüknek és hagyományaiknak megfelelően – támaszkodnak leginkább az önkéntesekre, humán erőforrásuk közel fele ingyenes „munkaidő-adományból” származik. Az érdekképviseletek már döntően, az állami egyéb nonprofit szervezetek pedig szinte kizárólag fizetett munkaerőt vesznek igénybe.

MÓDSZERTAN

Nonprofit szervezet: Egy szervezetnek a nemzetközileg elfogadott definíció szerint alapvetően öt kritériumnak kell megfelelnie annak érdekében, hogy egyértelműen nonprofitnak lehessen besorolni: 1. intézményesültség (önálló jogi személyiség); 2. a kormányzati szektortól való szervezeti függetlenség; 3. közcélúság; 4. a profitszétosztás tilalma; 5. önkéntesség, öntevékenység. Ezek mellett még fontos feltétel a párt jellegű működés kizárása is.

Nonprofit szervezetek nyilvántartása: Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala: A nyilvántartásukban minden olyan, a jogi értelmezésnek megfelelő nonprofit szervezet szerepel, amelyet önálló jogi személyként bejegyeztek és a későbbiekben hivatalosan nem szüntettek meg.

Gazdálkodó szervezetek regisztere: Minden olyan nonprofit szervezetet tartalmaz, amely adókapcsolatokkal és ennek megfelelően adószámmal rendelkezik, függetlenül attól, hogy önálló jogi személy-e vagy sem.

KSH-adatbázis: Kizárólag azoknak az önálló jogi személyként bejegyzett nonprofit szervezeteknek az adatait tartalmazza, amelyek a statisztikai definíciónak megfelelnek, és amelyekről az adatgyűjtések során semmilyen forrásból nem kaptunk a megszűnésükre vagy működésük szüneteltetésére utaló jelzést.

Közhasznú jogállású szervezet: Az 1997. évi CLVI. törvény alapján közhasznúsági státust kapott társadalmi szervezetek (kivéve: a biztosítóegyesületeket, a politikai pártokat, továbbá a munkáltatói és a munkavállalói érdekképviselőket), alapítványok, közalapítványok, közhasznú társaságok és külön törvényben közhasznú minősítést kapott köztestületek. Két típusa (fokozata): „általánosan” közhasznú szervezet, illetve kiemelkedően közhasznú szervezet. Közhasznú jogállását a közhasznú vagy kiemelkedően közhasznú szervezet a bíróság által végzett közhasznúsági nyilvántartásba vételével szerzi meg.

Szervezeti jelleg: A nonprofit szervezeteket jellegük szerint három típusba soroljuk. Klasszikus civil szervezetnek tekintjük a magánalapítványokat, egyesületeket; az érdekképviselőket csoportjába tartoznak a köztestületek, szakszervezetek, a szakmai munkáltatói érdekképviselőket és az egyesüléseket. Az egyéb nonprofit szervezetekhez soroljuk a közalapítványokat és a közhasznú társaságokat.

Számított főállású foglalkoztatottak létszáma: A főállású, teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma, hozzáadva a főállású részmunkaidőben foglalkoztatottak számának felét és a nem főállású foglalkoztatottak számának egytizedét. Ez a mutató azt fejezi ki, hogy az adott szervezet által különböző módon foglalkoztatott személy hány főállású teljes munkaidősnek felelne meg.

Számított szerződéses foglalkoztatottak számának mutatója a szerződések alapján kifizetett megbízási díjak éves összegének és a nonprofit szektorban a számított főállású foglalkoztatottaknak fizetett éves átlagos munkabér (2005-ben 1 millió 736 ezer Ft) hányadosa. Ez a számított érték kifejezi, hogy a megbízási szerződésekkel hány főállású teljes munkaidős munkavállalót váltanak ki.

Számított önkéntesként foglalkoztatottak száma: Ez a mutató az önkéntesek által az év során végzett munka becsült időtartamának és egy főállású alkalmazott órákban számított éves munkaidejének hányadosa. A becsült bérmegetakarítás pedig az előbbi mutató és a nonprofit szektorban a számított főállású foglalkoztatottaknak fizetett éves átlagos munkabér szorzata. Ezek a számított értékek kifejezik, hogy az önkéntesekkel a szervezetek hány főállású teljes munkaidős munkavállalót és mennyi munkabért váltanak ki.

7. Lakáshelyzet

7.1. A lakáshelyzetre ható népesedési és makrogazdasági folyamatok

A demográfiai folyamatok és a gazdasági környezet hatásainak figyelembevétele nélkül nem lehet megítélni a lakásviszonyok alakulását, a lakáshelyzetben bekövetkező változásokat. A népesedési helyzet befolyásolja a lakáskeresletet, míg a gazdasági folyamatok a jövedelmek és a beruházások alakulása révén meghatározzák e kereslet kielégítésének szintjét és lehetőségeit.

A lakások iránti kereslet szempontjából a népességszám alakulása mellett a létrejövő háztartások száma, nagysága és speciális igényeik legalább annyira fontos tényezők. Magyarországra immár tartósan jellemző a népességfogyás, ami mérsékli a lakásállomány bővítése iránti igényt, és már önmagában is a laksűrűségi mutatók javulását eredményezi.

Az élveszületések száma hosszú távon erőteljesen csökkent, de a 2003-ban megfi-

gyelt mélypont utáni években kissé növekedett, ugyanakkor a halálozások száma évi 130 ezer fölött mozgott. Összességében a népesség természetes fogyása 2006-ban a korábbi évek szintje alatt marad, de még így is meghaladja a 3 ezreléket. A népességfogyást enyhíti a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege, ennek nagysága évi 18 ezer fő körüli.

A háztartás-formálódás a népességszám növekedésénél is közvetlenebbül hat a lakáskeresletre. Korábbi lakásvizsgálataink (Lakásviszonyok 1999 és 2003) kimutatták, hogy a költözések nagy többsége valamilyen demográfiai eseményhez kötődik: házasságkötéshez, váláshoz, gyermekek születéséhez. Emellett a halálozások lakáspiari hatása is számottevő: a demográfiai okból bekövetkező megüresedés minden évben a lakásállomány közel egy százalékát érinti. A házasságkötések és válások számának alakulása az elmúlt években csak kismérté-

7.1. tábla A lakáshelyzetre ható népesedési folyamatok legfontosabb mutatói

Év	A népesség száma, január 1.	A házasságkötések		A válások		Az élveszületések		A halálozások		A természetes szaporodás, fogyás	
		száma	ezer lakosra	száma	ezer lakosra	száma	ezer lakosra	száma	ezer lakosra	száma	ezer lakosra
2001	10 200 298	43 583	4,3	24 391	2,4	97 047	9,5	132 183	13,0	-35 136	-3,4
2002	10 174 853	46 008	4,5	25 506	2,5	96 804	9,5	132 833	13,1	-36 029	-3,5
2003	10 142 362	45 398	4,5	25 046	2,5	94 647	9,3	135 823	13,4	-41 176	-4,1
2004	10 116 742	43 791	4,3	24 638	2,4	95 137	9,4	132 492	13,1	-37 355	-3,7
2005	10 097 549	44 234	4,4	24 804	2,5	97 496	9,7	135 732	13,5	-38 236	-3,8
2006	10 076 581	44 500	4,4	24 500	2,4	99 850	9,9	131 500	13,1	-31 650	-3,1

kü ingadozást mutatott, 2006-ban ezer lakosra 4,4 házasságkötés és 2,4 válás jutott.

A válások magas aránya hozzájárul az átlagos háztartásméret csökkenéséhez, ez pedig az alacsonyabb népességszám ellenére is növekvő háztartásszámot eredményez. A 2001-es népszámlálásban összeírt 3,86 millióhoz képest 2005-ben 139 ezerrel több háztartás volt Magyarországon. Ez a 4 milliót éppen meghaladó érték továbbra is alacsonyabb a lakások számánál (4,17 millió).

A háztartások számának alakulása változatlanul kulcsfontosságú mutató a lakás-szükséglet felmérésében, de ma már az egy lakás – egy háztartás megfeleltetés egyre kevésbé magától értetődő. Az életmód és a lakáshasználat változásának számos jele tapasztalható: a többes lakástulajdon, a bizonytalan háztartási státusok, az idényszerű lakáshasználat mind olyan jelenségek, melyek növekvő mértékben hatnak a tényleges lakáskeresletre.

A háztartások összetételének változásai közül ki kell emelni az egyszemélyes háztartások számának további növekedését és azt, hogy bár a lakások többségében házaspáros családok élnek, arányuk egyre alacsonyabb.

7.2. tábla A lakásokban lakók háztartás-összetétele

(%)		
Háztartástípus	2001	2005
Egy családból álló háztartás	67,7	65,5
Ebből:		
Házaspár és élettársi kapcsolat	57,0	54,9
Egy szülő gyermekkel	10,7	10,7
Két vagy több családból álló háztartás	3,2	2,7
Egyszemélyes háztartás	26,2	29,1
Egyéb összetételű háztartás	2,9	2,7
Összesen	100,0	100,0
<i>Forrás: 2001. évi népszámlálás, 2005. évi mikrocenzus.</i>		

A lakások helyhez kötöttsége a lakáspiacnak az a jellegzetessége, amely talán a legtöbb feszültség forrása. A lakásállomány kedvezőtlen területi struktúrája a gazdasági fejlődést is gátolja, és tovább növeli a regionális egyenlőtlenségeket. Magyarországon a lakásrendszer rugalmatlanságát tovább erősíti, hogy a lakások döntő többsége magántulajdonú, így a lakók elköltözése általában csak lakásuk eladásával oldható meg.

Valószínűleg a lakásrendszer rugalmatlansága is oka annak, hogy az 1960–1970-es évek nagyarányú területi mobilitásához képest napjainkra jóval alacsonyabb szintű, bár az utóbbi években némiképp élénkülő vándorlással kell számolni. 2005-ben 220 ezer, 2006-ban 250 ezer fő költözött egyik településből a másikba. A 30–40 évvel ezelőttihez képest a költözések iránya is megváltozott. Napjainkban a költözők 43 százaléka a községekbe vándorol, 62 százalékuk a városokból és Budapestről.

7.3. tábla Belföldi állandó vándorlás, 2006

(fő)				
Honnan Hová	Buda- pestről	A többi városból	A közsé- gekből	Össze- sen
Budapestre	–	18 483	9 823	28 306
A többi városba	19 013	45 624	52 335	116 972
A községekbe	14 098	53 052	41 134	108 284
Összesen	33 111	117 159	103 292	253 562
<i>Forrás: Népmozgalom, 2006.</i>				

Természetesen ezek a lakóhelyváltások nem minden esetben járnak együtt lakáspi-aci mozgásokkal is, de jelzik a lakáspiacra nehezedő nyomást. A fő vándorlási irányok egyrészt a nagyvárosokból az agglomerációk felé, másrészt az ország keleti területei-

ról a nyugati régiók felé mutatnak. Összeségében a vándorlási többlet Pest megyében a legmagasabb, ezt Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Fejér megye követi. A legsúlyosabb vándorlási veszteséget Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megyék szenvedték el 2006-ban. Budapestre továbbra is számottevő, bár az elmúlt években mérséklődő elvándorlás jellemző.

A lakáshelyzetre közvetett módon nagy hatást gyakorló gazdasági mutatók közül a munkanélküliségi ráta az elmúlt években kismértékben emelkedett, 2006-ban 7,5 százalék volt. A bruttó hazai termék 2006-ban a megelőző évi volumen 103,9 százalékát érte el. A fogyasztóiár-index a 2005-ös csökkenést követően 3,5-ről 4,0 százalékra nőtt. Ugyanakkor a lakásfenntartás és a lakásszolgáltatások árának emelkedése az elmúlt években rendre meghaladta a fogyasztóiár-indexet, 2005-ben 7,2, míg 2006-ban 6,8 százalékos növekedést regisztráltak.

A nemzetgazdasági beruházások értéke 2005-ben 4,7 százalékkal nőtt, ez elmarad a korábbi év 9,1 százalékos növekedésétől, a 2006-os adat pedig már a beruházási volumen 2 százalékos csökkenését mutatja. A gazdasági környezet kedvezőtlen folyamatának hatása a lakásberuházások visszaesésében közvetlenül is megmutatkozik, melynek folyó áron számított volumene a 2004-es 964 milliárd forinttal szemben 2005-re 856 milliárd forintra csökkent, ezáltal a lakásberuházásoknak az összes beruházáson belüli aránya 23-ról 19 százalékra csökkent.

7.2. A lakásállomány szerkezeti és minőségi összetétele

Az üres lakások hiánya vagy alacsony aránya gátolhatja a lakásmobilitást, ezért a

nem lakott lakások aránya a lakásállományt jellemző szerkezeti mutatók között kiemelt fontosságú. A 2005. évi mikrocenzus idején a 4,17 millió lakás 5,6 százaléka (235 ezer) volt üres, ami a korábbi évtizedekben mérténél magasabb, a 2001-es értéktől (7,5%) azonban elmarad. Az üres lakások aránya Budapesten és a községekben az átlagnál nagyobb (7,5, illetve 6,1%), a városokban kisebb (4,5%). Az üres lakások színvonala a kisebb településeken jobban elmarad az ott átlagosnak mondható minőségtől. Így miközben Budapesten a lakások 5, az üres lakásoknak pedig 10 százaléka substandard (vagyis nem felel meg az elvárható minimális minőségi követelményeknek), addig a községekben az összes lakás 24, az üres lakásoknak pedig már több mint a fele (53%) sorolható ebbe a kategóriába. Ehhez hasonlóan, a települési hierarchia mentén lefelé haladva az üres lakások nagysága is egyre jobban elmarad az átlagtól (Budapesten a különbség mindössze 4 m², a községekben már több mint 14 m²). Az üres lakások minőségi elkülönüléséből arra lehet következtetni, hogy a kisebb települések felé haladva egyre nő a lakáspiacról tartósan kikerülő lakások aránya, míg a nagyobb városokban valószínű, hogy a lakások megüresedése átmeneti állapot, ami a lakáspiac sűrűlődséges működését biztosítja.

A lakásállomány tulajdoni szerkezetét leíró mutató továbbra is a tulajdonos által lakott lakások dominanciájáról árulkodik. Az önkormányzati lakásállomány csökkenését nem sikerült megállítani (aránya 2005-ben már nem éri el a lakott lakások 3 százalékát), a magánbérleti lakások aránya pedig továbbra is minimális (3,3%). Összesen a lakások 92,5 százalékát lakja a tulajdonos, vagy annak rokona. Közismert, hogy ez az arány a legtöbb nyugat-európai országhoz viszonyítva rendkívül magas. Az új EU-tagállamok

körében azonban ez a helyzet korántsem egyedülálló, hiszen ezen országok sem tudták elkerülni a rendszerváltást követő nagyarányú privatizációt, illetve restitúciót. Így például Észtországban 94, Szlovéniában 84 százalékos a tulajdonos által lakott lakások aránya. Romániában a lakások 98 százaléka van magántulajdonban, ami ugyancsak hasonló viszonyokra utal.

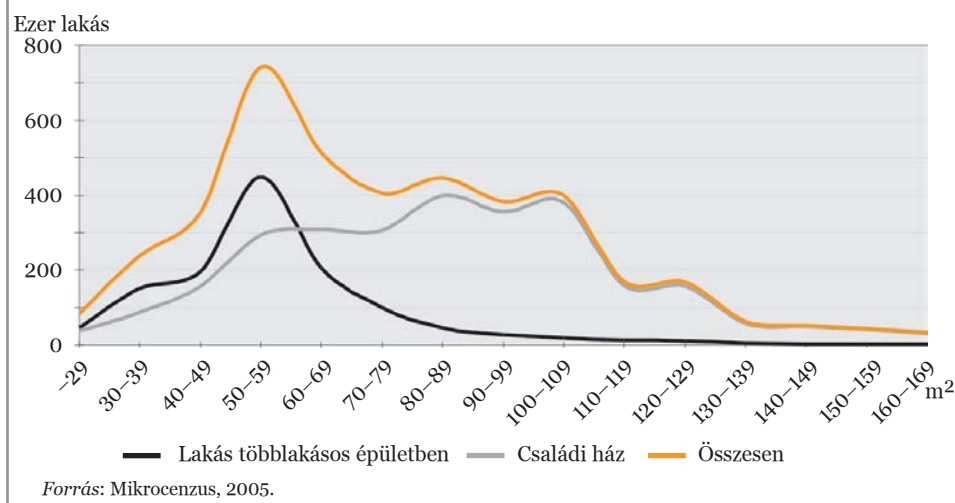
Ma minden második lakás három vagy annál több szobás. A lakásállomány nagyság szerinti összetételének változása a nagyobb differenciáltság felé mutat. Erőteljesebb növekedés a háromszobás és nagyobb lakások számában mutatkozik, míg a kisebb, egy-két szobás lakások száma – az 1990-es évek gyorsabb ütemű csökkenése után – az utóbbi években csak kismértékben változott. Ebben az is szerepet játszik, hogy ismét emelkedett a kisméretű lakások részesedése az új lakások építéséből: 2005-ben közel négyszer annyi egyszobás lakás

épült, mint 1999-ben, amikor ez a folyamat elindult.

A laksűrűség egyszerű mutatói minden tekintetben a folyamatos, stabil javulást mutatják. 2003 körül volt a fordulópont, amikor a száz szobára jutó lakók száma 100 alá csökkent, vagyis a szobák száma ebben az évben már meghaladta a lakókét. 2005-ig további javulás mutatható ki: ekkor 94 a mutató értéke, a régiók közül pedig már csak az Észak-Alföldön haladja meg a 100-at. Hasonlóan alakult az egy főre jutó alapterület is, ami már meghaladja a 30 m²-t (1999-ben 28, 2005-ben 31 m² az országos átlag).

A lakások átlagos alapterülete 2001 óta 75 m²-ről 78 m²-re növekedett. Lakásnagyság szerint a magyar lakásállomány két nagy kategóriára különül el. Az állomány 30 százalékát kitevő többlakásos épületek lakásainak legtöbbször a 50–59 m²-es tartományban található, e mérettől felfelé haladva a lakások száma gyorsan csökken. A csa-

7.1. ábra A lakások alapterületének eloszlása épülettípus szerint, 2005

ládi házak alapterület szerinti eloszlását az jellemzi, hogy a legnagyobb gyakoriságban két csúcspont körül fordulnak elő, a 80–89 és a 100–109 m²-es kategóriákban. A két lakástípus együttes eloszlása a magyar lakásállomány egy lényeges szerkezeti sajátosságát rajzolja ki, vagyis a legtöbb lakás továbbra is egy viszonylag szűk mérettartományba esik, 100 m² fölött pedig már meredeken csökken a lakásszám. Figyelembe véve, hogy a nagyvárosokban többlakásos épületekben van az állomány nagyobb része (Budapesten 64, a megyeszékhelyeken 55 százaléka), a kislakások túlsúlya itt még inkább jellemzi a helyi lakáspiacokat.

A lakásméret és a benne lakó háztartás nagyságának összetetését szolgáló mutató jelzi, hogy a nagyvárosok kedvezőtlenebb lakásméreteit ellensúlyozza a kisebb háztartásméretek hatása, így a szűk, túlszűfolt lakások arányát tekintve alig van különbség a településtípusok között. A laksűrűségnek ez a komplex mutatója a háztartások összetételét is figyelembe veszi, amikor összeveti taglétszámukat az általuk lakott lakás szobáinak számával. E mutató alapján a lakásoknak csak alig több, mint 8 százalékaról állapítható meg, hogy túlszűfolt (például két szülő és két gyermek másfél szobában). A mai körülmények között azonban már az ún. elfogadható kategória is az éppen csak elfogadható szintet jelzi (például két szülő és két gyermek kétszobás lakásban), ennek aránya viszont a nagyvárosokban számottevően magasabb, mint a kistélepüléseken. A kisebb települések kedvezőbb lakásmérete inkább a tágas lakások arányában mutatkozik meg, a községekben ebbe a kategóriába sorolható a lakások negyede. Ki kell emelni e tekintetben az agglomerációs községeket, ahol a legkedvezőbben alakul a laksűrűség: itt a tágas lakások aránya megközelíti a 30 százalékat.

7.4. tábla A lakásméret megfelelősége településtípus szerint, 2005

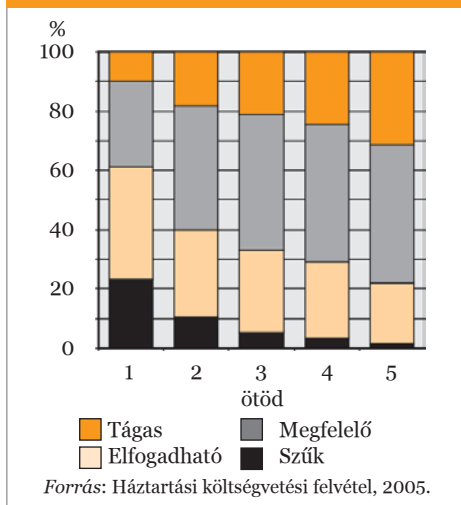
(%)					
Településtípus	Szűk	Elfogadható	Megfelelő	Tágas	Összesen
Budapest	8,1	33,5	41,3	17,1	100,0
Megyeszékhely	8,0	32,5	42,1	17,4	100,0
Város	8,3	28,3	41,7	21,8	100,0
Község agglomerációban	7,9	24,2	38,4	29,4	100,0
Többi község	9,2	25,4	40,2	25,2	100,0
Összesen	8,4	29,1	41,1	21,4	100,0

Forrás: Mikrocenzus, 2005.

A lakások zsúfoltságában megfigyelhető különbségek a háztartások összetétele szerinti kategóriákban mutatkoznak meg a legélesebben. Nagy a zsúfoltság a sok gyermeket nevelő családokban, melyeknek 39 százalékban szűk a lakása, továbbá szembeszökően nagy az olyan családokban, ahol egyedülálló szülő él három- vagy több gyermekkel (56%). Ezzel szemben a gyermek nélkül élő, többségében idős házaspárok előfordulása a tágas lakásokban magas (40%, ugyanakkor az összes lakásnak 22 százaléka tágas). Az egyszemélyes, többségében ugyancsak idős emberek alkotta háztartások körében már nem ilyen gyakoriak a tágas lakások. Bár a kisebb településeken az átlagnál valamivel több egyedülálló él tágas lakásban, a nagyvárosokra ez már nem jellemző: Budapesten, miközben a lakások 17 százaléka tágas, az egyedül élőknek csak 15 százaléka él ilyen (esetükben kétszobás vagy még nagyobb) lakásban.

Lényeges jellegzetessége a magyar lakáshoz, hogy a háztartási jövedelmek

**7.2. ábra A lakásméret
megfelelősége az egy főre jutó ház-
tartási jövedelem szerint, 2005**

szerint nem mutatkoznak szélsőséges különbségek a lakások zsúfoltságában, illetve tágasságában. Minden tizedik háztartásnak tágas a lakása a legalacsonyabb jövedelműek között is, ugyanakkor még az ötödik jövedelmi ötödben is számottevő a csak éppen elfogadható vagy egyenesen túlszűfolt lakások aránya (22%). Ez a jelenség összefügg az alacsony mobilitással, ami által a lakásszektorban viszonylag lassú az alkalmazkodás a jövedelmek változásaihoz. Különösen igaz ez a lefelé irányuló mobilitásra, amikor a jövedelem csökken, például a nyugdíjbavonulás idején. A háztartások ilyenkor általában a lakás megtartására törekcsenek, még akkor is, ha ezzel erejüket meghaladó lakáskiadásokat kell vállalniuk.

Hasonlóan a laksűrűség változásaihoz, a lakások minőségének felszereltségi mutatói is széles körben javultak az utóbbi években. A lakások minőségének alakulása szempontjából az 1990-es évtized a korábban el-

maradt közműberuházások pótlásának időszaka volt. Hatására gyors ütemben javultak a csatornázottság, a gázellátás mutatói, valamint mindazok a felszereltségi jelzőszámok, amelyek a közműfejlesztésekhez kapcsolódó további beruházásokra utaltak. Általánosan javult tehát a fürdőszoba- és a WC-ellátottság, és eközben a falvak lemaradása is csökkent. 2005-ben már a nagyvárosi lakások 97, a községek 86 százalékában volt fürdőszoba. Az ezredfordulót követő években a fejlesztések még korántsem zárultak le, de ütemük már lassul. A legsúlyosabb felszereltségi hiányosság a fejlődés ellenére továbbra is a közüzemi csatornázottság terén mutatkozik: átlagosan a lakások kétharmada, a községekben pedig még mindig csak 36 százalékra van bekötvve a hálózatba.

Az egyedi mutatók mellett kifejezetten a leszakadó, a minőségi követelményeknek meg nem felelő lakások megfigyelésére szolgál a substandard lakások arányát mérő komplex mutató. Ebben valamennyi olyan minőségi jellemzőt számításba vesszük, amely már önmagában is az elfogadhatónál alacsonyabb lakásminőségre utal. Az így számított mutató 1999 és 2005 között 22-ről 13 százalékra csökkent.

**7.5. tábla A substandard lakások
arányának változása régiók szerint**

	(%)		
Régió	1993	2003	2005
Közép-Magyarország	18,5	10,3	7,0
Közép-Dunántúl	16,8	11,2	9,0
Nyugat-Dunántúl	13,7	10,5	8,0
Dél-Dunántúl	23,4	14,8	16,0
Észak-Magyarország	26,0	18,8	16,0
Észak-Alföld	28,5	18,3	18,0
Dél-Alföld	28,3	22,0	20,0
Összesen	22,1	14,6	12,7

Az általános javulás mellett is fennmaradt a régiók lakásminőségben megmutatkozó korábbi különbsége. Ebből a szempontból Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl és Nyugat-Dunántúl helyzete hasonló, míg a rossz minőségű lakások arányát tekintve a Dél-Dunántúl inkább a keleti régiókhoz áll közel.

7.3. Lakáspiac

A 2005-ben megkérdezett háztartások közel egyötöde 1999 óta költözött be a lakásába, ami évi 120 ezret meghaladó számú költözést jelent. A költözők arányát tekintve Budapest és a megyeszékhelyek mobilitási rátája átlag feletti (26 és 23%), az agglomerációs községeké átlagos (19%), míg a kisebb városoké és községeké átlag alatti (17 és 14%).

A háztartások közül a gyermekes családok esetében legmagasabb a költözések száma. A nagycsaládok közel egyharmada, az egy-két gyermekesek majdnem negyede 1999 óta költözött be a jelenlegi lakásába.

Jelenleg a költözők háromnegyede használt lakást vásárol. Új lakást vesz, épít vagy építtet a lakást változtató családok 14 százaléka. További 9 százalék nem piaci tranzakció révén jut a lakáshoz (például öröklés, bérlet megvásárlása). Ezek az arányok az 1999-et megelőző évekhez képest annyiban változtak, hogy kimutatható az újlakás-építés fellendülésének hatása: 1995 és 1999 között még alacsonyabb volt az új lakásba költözők aránya (9 %), nem piaci tranzakciók révén pedig kissé többen jutottak lakáshoz.

A 2005-re vonatkozó számítások¹ szerint egy átlagos 80 m²-es magántulajdonú lakás ára 10,3 millió forint, egy négyzetméter ára pedig 137 ezer forint volt. Az 1999 és 2003 közötti időszak gyors árnövekedéséhez képest, amikor is a fogyasztóiár-indexet jelentősen meghaladó mértékű, évi 26 százalékos volt az emelkedés, az utóbbi évek áremelkedése évi 6 százalékos értékével már infláció körüli drágulásra utal.

Az egyes lakások árának legfontosabb meghatározó tényezője a fekvés, amit csak részben lehet magyarázni a régiók és a települések jellemző

7.6. tábla Átlagos lakásárak régió szerint

Régió	(ezer Ft)					
	1999		2003		2005	
	átlagos	egy m ² -re jutó	átlagos	egy m ² -re jutó	átlagos	egy m ² -re jutó
Közép-Magyarország	5 006	74	13 853	192	14 708	210
Közép-Dunántúl	3 838	50	8 964	112	9 747	133
Nyugat-Dunántúl	4 860	62	10 595	130	11 330	133
Dél-Dunántúl	3 160	41	7 600	92	9 021	116
Észak-Magyarország	2 485	32	6 041	73	7 428	88
Észak-Alföld	2 494	34	6 103	76	7 745	97
Dél-Alföld	2 797	36	6 039	75	7 038	85
Összesen	3 709	51	9 335	121	10 342	137

Forrás: Lakásviszonyok, 1999, 2003; Háztartási költségvetési felvétel, 2005.

¹ A 2005-ös lakásérték-adatok csak a magántulajdonú lakásokra vonatkoznak.

árainak különbségeivel. A statisztika eszközeivel korlátozottabb mértékben ragadhatók meg azok a fekvésbeli adottságok, melyek a szűkebb lakókörnyezet minőségét jellemzik, és ezáltal befolyásolják az árakat. A nagyobb területi egységek szerinti lakáspiaci árkülönbségek alakulása még így is a lakáspiac egyik legfontosabb jellemzője.

1999 óta a régiók rangsora alig változott: most is Közép-Magyarország lakásárai a legmagasabbak, az átlagot 42, a fajlagos árakat több mint 50 százalékkal haladják meg. Ezenkívül – a korábbi felmérésekhez hasonlóan – most is csak a Nyugat-Dunántúl árai haladják meg az átlagot. A Közép-Dunántúl árszínvonala továbbra is az átlag közelében marad, míg a keleti régiók egyike sem éri el ennek háromnegyedét sem.

Budapesten az átlagos lakásár 15 millió forint, közel másfélszerese az átlagos értéknek. Érzékelhető különbség van a megyeszékhelyek és a kisebb városok, valamint a községek lakásárai között is, ez utóbbiak átlagosan 7,3 millió forintot érnek.

7.7. tábla Átlagos lakásárak településtípus szerint

(millió Ft)			
Településtípus	1999	2003	2005
Budapest	5,0	13,4	15,0
Megyeszékhely	3,9	9,9	11,6
Többi város	3,5	8,9	9,8
Község	3,0	6,8	7,3
Összesen	3,7	9,3	10,3

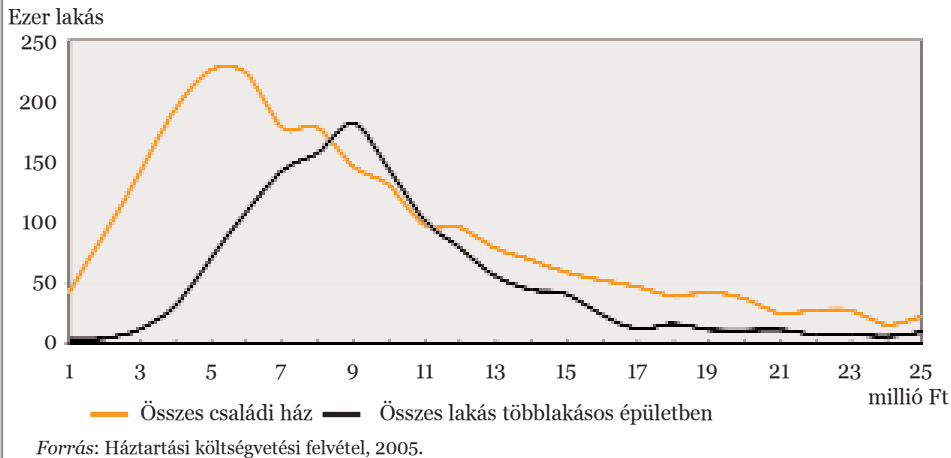
Forrás: Lakásviszonyok, 1999, 2003; Háztartási költségvetési felvétel, 2005.

A fekvés mellett a lakások épületének típusa önmagában, de a lakókörnyezettel való összefüggésében is az egyik legfontosabb áralkító tényező. Tükröződik ez az épülettípusok szerinti átlagárak különbségeiben is: a

legalacsonyabb a lakótelepi lakások árszínvonala. 2005-ben egy átlagos lakótelepi lakás ára 8,9 millió forint volt, ami különösen alacsony, ha figyelembe vesszük, hogy ezek a lakások többségükben az egyébként drágább nagyvárosokban találhatók. A kisebb városok lakótelepi lakásainak ára 2005-ben alig haladta meg egy községi lakás értékét. Hasonló volt a helyzet 1999-ben is, míg 2003-ban kismértékű és átmenetinek bizonyult relatív áremelkedés következett be ebben a piaci szegmensben. Összhangban az eddigi megállapításokkal, a családi házak árszintje leginkább a nagyvárosokban haladja meg a településtípusra jellemző értéket (21 és 16 millió forint, szemben a 10,3 millió forintos átlaggal).

Összességében a magyar lakáspiaci árak eloszlását a már megismert erőteljes baloldali aszimmetria jellemzi, tehát sok a viszonylag alacsony értékű lakás, a nagyobb lakásértékek felé haladva pedig a lakások száma gyorsan fogy. A családi házak legtöbbször 5–6 millió forint körüli értékű. A többlakásos épületek esetében a módusz 9 millió forint körül van, vagyis a 9 millió forint körüli értékű lakások alkotják a többlakásos épületek legnagyobb létszámú csoportját. A többlakásos épületek árait megjelenítő görbe csak 5 millió forint fölött kezd meredeken emelkedni, ott, ahol a családi házaké már a csúcsponton van. Az eltolódás oka az, hogy a többlakásos épületek a magasabb árszínvonalú nagyobb településeken koncentrálnak. Ennek ellenére 10 millió forint fölött a többlakásos épületek száma gyorsan csökken, görbéje meredekebben esik, mint a családi házaké. A két görbe metszéspontjából leolvasható, hogy a teljes lakásállományban a 9–11 millió közötti tartományban a többlakásos épületek lakásainak száma kissé meghaladja a családi házakét, míg 9 millió forint alatt, illetve 11 millió forint fölött a családi házak jelentős túlsúlya figyelhető meg.

7.3. ábra A lakások piaci érték szerinti eloszlása

Az 1999 és 2005 között eladott, vagyis a lakáspiari forgalomban megjelenő lakások körében mindkét lakástípus a – már említett – rá leginkább jellemző értéknél éri el a maximumát. Ugyanakkor a lakáspiari forgalomban a társasházi lakások felülreprezentáltak, itt a mobilitás magasabb, míg a családi házakban alacsonyabb szintű. Ebből adódóan a lakáspiari kínálatban már a 7–11 millió forint közötti tartományra jellemző a társasházi lakások számbeli többlete.

7.4. Fizetőképesség a lakásszektorban

A fizetőképesség vagy megfizethetőség vizsgálatakor a háztartások jövedelmi helyzetét vetjük össze a lakásszektorban megjelenő költségekkel. Közülük a legfontosabbak a lakásszerzés költségei (beleértve a lakáshitelezéshez kapcsolódó kiadásokat), a lakásfenntartás költségei, a lakbérek, illetve a lakástulajdonhoz kapcsolódó adók. Tekint-

ve, hogy az utóbbi két kiadás jelenleg csak a lakások igen kis hányadánál jelenik meg, a következőkben a lakásszerzés és a lakásfenntartás költségeit vizsgáljuk részletesebben.

Az egy lakás átlagos ára és az átlagos háztartási jövedelem hányadosaként számított lakásmegfizethetőségi mutató egy nyers becslésnek tekinthető. Értéke azt mutatja, hogy egy átlagos háztartásnak hány évi jövedelméből lehet megvenni egy átlagos lakást.

A mutató értéke 1999-ben 4,2 volt, ezután erőteljesen emelkedett, és 2003-ban megközelítette a 7 évet. Ezzel követte a lakáspiari árak emelkedését, amelynek üteme jelentősen meghaladta a háztartási jövedelmekét. Erre az időszakra tehető ugyanakkor a lakáshitelezés kibővülése, ami által ismét számottevő mértékű lett a lakáshitelek szerepe a lakásvásárlások finanszírozásában. Ennek a ténynek a figyelembevétele árnyalja a megfizethetőség alakulásának megítélését: a szélesebb körben hozzáférhető és megfizethető lakáshitelek miatt

ugyanis a mutató emelkedése nem jelenti egyértelműen a megfizethetőség romlását². A lakásmegfizethetőségi mutató 2003 után bekövetkező visszaesése a lakáspiaci árak lassuló ütemű növekedésével magyarázható. 2005-ben egy átlagos lakás megvásárlásához pontosan öt év háztartási jövedelmére volt szükség.

A lakáshitelezés bővülése mind a hitelt igénybe vevők arányában, mind pedig a hitelek összegének emelkedésében megnyilvánul. Az 1995 és 2000 között építkező vagy lakást vásárló háztartásoknak 18, 2001–2002-ben 40, 2003 és 2005 között pedig már 51 százaléka vett fel valamilyen lakáshitelt. A felvett hitelek átlagos nagysága az említett időszakokban rendre 2,8; 4,0 és 4,6 millió forint volt (A Háztartási költségvetési felvétel adatai).

A jelenleg lakáshitelt törlesztő háztartásokban a havi törlesztőrészlet nagysága annál nagyobb, minél később vették fel a hitelt. A 2000 előtt felvett hitelek esetében ez az összeg 23 ezer

7.8. tábla Átlagos havi lakásfenn-tartási költség épülettípus szerint

(Ft)			
Épülettípus	1999	2003	2005
Családi ház, sorház	14 776	20 559	27 074
Lakótelepi épületben	17 181	24 903	30 662
Más többlakásos épületben	15 701	22 465	28 373
Összesen	15 446	21 707	28 038

Forrás: Lakásvizonyok, 1999, 2003; Háztartási költségvetési felvétel, 2005.

forint, a 2001–2002-ben felvett hiteleké 35 ezer forint, míg a 2003-ban vagy azután hitelt felvevők már átlagosan havi 39 ezer forintot törlesztenek. Ennek megfelelően nőtt a hitelek háztartási jövedelemhez viszonyított aránya is: előbb 11, majd 15, végül az utóbbi években már a havi háztartási jövedelem 19 százalékát megközelítő arányú a lakáshitelek havi törlesztése.

7.9. tábla A lakásfenntartási költség és a jövedelem aránya háztartástípus szerint

Háztartástípus				
(%)				
Háztartástípus	Családi ház	Távfütes lakótelepi lakás	Lakás más többlakásos épületben	Összesen
Házaspár gyermek nélkül	19,0	19,4	16,7	18,6
Házaspár 1-2 gyermekkel	16,6	16,2	15,3	16,3
Házaspár 3- és több gyermekkel	15,6	17,0	16,6	15,8
Egy szülő 1-2 gyermekkel	18,5	20,6	19,6	19,3
Egy szülő 3- és több gyermekkel	17,4	24,1	19,3	18,9
Egyszemélyes háztartás	24,9	27,6	25,1	25,4
Több, családot nem alkotó személy	16,9	20,3	16,4	17,1
Több család egy háztartásban	14,5	13,7	15,5	14,6
Összesen	18,9	21,0	19,7	19,4

Forrás: Lakásvizonyok, 1999, 2003; Háztartási költségvetés felvétel, 2005.

² Kifinomultabb lakásmegfizethetőségi mutatók a lakáshitelek igénybevételének lehetőségeit is számításba veszik. Ezek a mutatók 1999 és 2003 között nagyarányú javulást mutatnak, amely 2005-ben is folytatódott. (Hegedűs József: Lakáspolitikai és a lakáspiac – a közpolitika korlátai. Esély 2006/5)

A lakások fenntartásának költségei az elmúlt 2–3 évben jelentős mértékben emelkedtek. Az egy háztartásra jutó kiadás 2003 óta nem egészen 22 ezerről 28 ezer forintra nőtt. 2005-ben is a lakótelepi lakásokra jut a legmagasabb havi kiadás, közel 31 ezer forint, ami különösen azt figyelembe véve nagyon magas, hogy e lakások mérete jelentősen elmarad az általában jellemző lakásméret nagyságtól.

A kiadások növekedése a nagycsaládos háztartásokban volt a legsúlyosabb, ők 37 százalékkal fizetnek többet, mint 2003-ban, ezzel havi kiadásuk átlaga megközelíti a 34 ezer forintot. Alig marad el ettől az egy-két gyermekesek lakásfenntartási költsége, mely szintén átlag feletti (33 ezer forint). A legalacsonyabb havi összeget az egyszemélyes háztartások fordítják lakásukra (20 ezer forint), jövedelmükhöz viszonyítva viszont éppen az ő terheik a legmagasabbak: általában jövedelmük egynegyedét, de a lakótelepeken még többet, 28 százalékát fordítják rezsire. Az összes háztartásra jellemző lakásfenntartási költség és a jövedelem arányának (19%) közelében van még az egyszülős családok lakáskiadása, mely ez esetben is a lakótelepeken éri el a legmagasabb értéket.

A lakáskiadások megfizethetősége szempontjából – lakásuk típusától függetlenül – veszélyeztetett csoportok tehát az egyszemélyes háztartások, illetve az egyedülálló szülők, elsősorban akkor, ha lakótelepi lakásban laknak.

Amikor az összeírt családokat megkérdezték: előfordult-e az utóbbi 12 hónapban, hogy pénzühiány miatt nem tudták az előírt időpontban befizetni különböző számlákat, leginkább a közüzemi díjakat említették. Az összes háztartás 11 százalékában fordult elő ilyen eset. Elsősorban a nagycsaládosok (29%) és az egyedülálló szülők

(19%) jelezték, hogy hosszabb-rövidebb ideig volt közműhátralékuk. Érdekes ugyanakkor, hogy a szintén veszélyeztetett idős egyedülállók háztartásaira nem volt jellemző a fizetések elmaradása (7%).

7.5. Lakásberuházások, építőipar

A lakásépítés az ezredfordulón felfelé ívelő szakaszban volt és 2003–2004-ben érte el a csúcspontját. 2003-ban 59 ezer új lakásépítési engedélyt adtak ki, és egy év múlva 44 ezer új lakást vettek használatba. Ilyen magas számok több mint másfél évtizede nem voltak a lakásépítésben. Az ezt követő visszaesés 2006-ban még tartott; az ekkor kiadott 45 ezer új lakásépítési engedély 13 százalékkal volt kevesebb az előző évinél, s a használatba vett 34 ezer új lakás 18 százalékos csökkenést jelentett.

A 2000 utáni évek növekedésének forrása elsősorban a vállalkozói lakásépítés volt, s ennek függvényében változott a lakásépítés szerkezete, a lakásépítés beruházóinak összetétele, az új lakások építési cél és építési forma szerinti összetétele, az épített lakások nagysága, a lakásépítés kivitelezői háttere, valamint a lakásépítés területi szerkezete.

A lakást építtetőik körében 2000 és 2006 között megháromszorozódott a vállalkozások részaránya, mialatt a természetes személyek részesedése 83-ról 55 százalékra esett vissza. Az építési piac más szereplőinek változatlanul csekély a jelentősége, az önkormányzatok összesen 4600 lakást építtettek ezen időszak alatt.

A vállalkozások elsősorban értékesítési céllal, többszintes, többlakásos, illetve lakóparki épületekben építtették az új lakásokat, így többszörösére nőtt az értékesítésre szánt lakások száma. 2005–2006-ban az új lakások közel fele (48, illetve 46%) eladásra

7.10. tábla A használatba vett lakások építési forma szerinti megoszlása

Év	Családi házban	Többszintes, többlakásos épületben	Lakóparki épületben
2000	69,6	15,6	...
2001	62,1	22,4	...
2002	52,5	32,1	...
2003	51,1	32,3	2,6
2004	47,1	33,7	6,9
2005	42,4	37,6	8,4
2006	51,2	37,4	6,8

épült, míg 2000-ben mindössze 14 százalék volt ezek aránya. Továbbra sincs jelentősége a bérlakásépítésnek: 2000 és 2006 között az új lakások 2 százaléka épült bérbeadás céljára, ezek háromnegyed része az önkormányzatokhoz kapcsolódik.

Míg a vizsgált időszak elején a legtöbb lakást természetes személyek saját célra, családi házakban építették, 2004–2005-ben a családi házas építkezés már nem terjedt ki a lakásépítés felére sem. A korábbi földszintes, egyemeletes, új lakóépületek túlsúlya megszűnt. 2005-ben már csak a lakások fele épült ilyen épületben, szemben a 2000. évi 73 százalékos aránnyal. A 3 és több emeletes új lakóházakban ugyanakkor közel meghétszereződött a lakásszám 2000 és 2005 között, s ezzel a lakásépítésen belüli 9 százalékos részarányuk 33 százalékra nőtt. 2006-ban – a vállalkozói lakásépítés átlag feletti csökkenése nyomán – az addigi fejlődés megtorpan, ám a változás nagysága nem utal arra, hogy visszaállna a lakásépítés korábbi struktúrája.

A többszintes, többlakásos és a lakóparki építkezések javára eltolódott építési szerkezettel csökkent az épített lakások átlagos nagysága is. A családi házakban épített la-

kások mérete meghaladja a 120 m²-t, míg a többszintes, többlakásos épületekben alig 60 m²-es lakások épülnek. 2000-ben 98 m² volt az új lakások átlagos alapterülete, ez 2005-ben egy szobányi területtel lett kevesebb, 87 m². 2006-ban a vállalkozói lakásépítések csökkenése, s ezzel az általuk épített többlakásos építési forma visszaesése eredményezte, hogy az új lakások átlagos alapterülete (89 m²) nagyobb volt, mint az előző évben.

A lakásnagyság változásával függ össze, hogy míg 2001-ben a lakások közel háromnegyed részében külön WC-helyiséget is építettek, az utóbbi 2 évben már kétharmad alá csökkent ez az arány. Nem ilyen nagy mértékben, de visszaesett a duplakomfortos (vagyis két fürdőszobás) lakások aránya is (25-ről 22 százalékra). A közművesített-ség elsősorban a települések hálózati adottságaitól függ, így a városok felé eltolódott lakásépítésnek kedvező feltételeket biztosított. A vezetékesvíz-ellátás az utóbbi két évben az új lakásoknak szinte teljes körében (99%) megvalósult. 2003 óta 90 százalék feletti a vezetékes gázzal ellátott új lakások aránya. A közüzemi csatornahálózatba 2001-ben az új lakások kétharmadát kapcsolták be, 2004 óta 80 százalék fölötti ez az arány.

A lakásépítés kivitelezői háttere átalakult. A lakossági házilagos kivitelezés részaránya szinte megfelelőződött a vizsgált időszakban, és 2006-ban már csak az új lakások alig több mint egynegyedére jellemző ez a kivitelezési mód. Ezzel párhuzamosan az építőipari kivitelezés egyharmados aránya több mint kétharmadra nőtt. A kivitelezők gazdálkodási formáját tekintve az egyéni vállalkozások szerepe alig változott az évek során; az új lakások körülbelül egyötödét építették/építik fel évenként. A jogi személyiségű gazdasági társaságok jelentősége

7.11. tábla Lakásépítés településtípusonként

(lakás /ezer fő)						
Év	Használatba vett lakások			Kiadott új engedélyek		
	Budapest	város	község	Budapest	város	község
2000	1,7	2,1	2,4	5,1	4,2	4,5
2001	2,5	2,9	2,7	6,4	4,6	4,0
2002	3,9	3,3	2,6	6,2	4,9	4,1
2003	3,7	4,0	2,8	6,9	6,5	4,4
2004	6,0	4,5	3,4	8,4	5,8	4,2
2005	7,2	3,8	2,8	9,1	4,8	3,5
2006	4,9	3,7	2,6	6,8	4,3	3,5

viszont megnőtt, az utóbbi két évben az új lakások felét építették a korábbi egyötöd helyett.

A vállalkozói lakásépítés térnyerése a városok, elsősorban a főváros lakásállományát bővítette ebben az időszakban. A kiadott új lakásépítési engedélyek száma a városokban 2003-ig, Budapesten pedig 2005-ig nőtt. A községekben – melyekre néhány agglomerációs település kivételével túlnyomórészt a lakossági építkezések jellemzőek – a városokéhoz képest mérsékelt ütemű változás ment végbe.

Nagyarányú területi koncentráció zajlott le, hiszen 2000 és 2006 között az összes felépült lakás több mint egyötödét Budapesten, közel egyötödét Pest megyében vették használatba, és további 6–6 százalék körüli az aránya Hajdú-Bihar, Győr-Moson-Sopron és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéknek. Az ország többi 15 megyéjében együttesen annyi lakás épült, mint a központi régióban összesen. Különösen Tolna, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Békés megyék maradtak le az ezredforduló utáni lakásépítésben. Fajlagos mutatóik sem az építési szándékot jelző új engedélyek, sem pedig a használatba vett lakások terén nem érték el az országos átlag felét.

A főváros nagy súlyából következik, hogy a lakásépítés országos tendenciáit nagyon erőteljesen befolyásolta az itteni építkezések jellege. Budapesten már 2001-ben a lakások több mint felét vállalkozások építették, 2005-re már 80 százalék fölötti volt az arányuk, s ilyen magas volt az értékesítési céllal, többszintes, többlakásos lakóépületekben épített új lakások részaránya is. A vállalkozások meghatározó szerepe, valamint a lakásépítés átlagot felülmúló mennyiségi mutatói végül is országos átlag alatti lakásnagyságot eredményeztek. Budapesten 2003 óta az országos átlagnál több mint 20 m²-rel kisebb lakások épülnek.

Vidéken ugyanakkor a természetes személyek által építtetett új lakások maradtak többségben, sőt az ország felében (9 megyében) a 2000 és 2006 közötti lakásépítésnek kevesebb mint egyötöde kötődött a vállalkozásokhoz.

1999 és 2006 között a lakásépítés fajlagos költsége 58 százalékkal nőtt, ezen belül a munkabér majdnem megduplázódott (197%), és az építőanyag költsége közel másfélszere-sére (142%) nőtt. 2005-ben az áfa nélkül számított 1 m²-re jutó lakásépítési költség 145 ezer, 2006-ban 152 ezer forint volt.

7.6. Lakossági lakáshitelezés

Az 1990-es évek elejére kialakult lakáshitelezési válság felszámolása és a lakásfinanszírozás piaci alapintézményeinek kiépülése után 2000-ben új kormányzati programok indultak a lakáshitelezés terén, melyek egyik központi eleme a lakáshitelek kamattámogatása volt. A 2002-ben az ezeket követő újabb intézkedések tovább növelték a kamattámogatások mértékét és kibővítették a jogosultak körét. Ezen intézkedések hatására 2002 és 2003 között a lakáscélú hitelek állománya megduplázódott. A hitelállomány a következő években tovább nőtt, de lassuló ütemben. 2006-ra a lakáshitelek állománya 2674 milliárd forint lett, ami a GDP 11 százalékának felel meg. A 2002 óta eltelt időben számottevően változott a hitelezésen belül az államilag támogatott hitelek aránya. 2004-ig a támogatott hitelek tették ki a teljes hitelállomány több mint 80 százalékát. Ez a továbbiakban csökkent: 2005-ben 73, 2006-ban már csak 61 százalék volt.

A devizaalapú lakáshitelezés előretörését 2003-tól figyelhetjük meg. 2006-ban már a hitelállomány 34 százalékát a devizahitelek tették ki. A 2005. év végi állapothoz képest a teljes hitelállomány 19 százalékkal nőtt, a devizaalapú állomány pedig a kétszeresére emelkedett.

2006 végén 774 ezer lakáscélú hitelszerződés volt érvényben az országban. A lakáshitelezést végző intézmények döntő többsége bank és jelzáloghitel-intézet. A takarékszövetkezetek szerepe csekély, az általuk folyósított hitelek mindössze a hitelállomány 6 százalékát teszik ki.

2006-ban közel 150 ezer lakáshitelt engedélyeztek, 747 milliárd forint értékben. Az engedélyezett hitelek számában az előző évhez képest 23 százalékos, összegét tekintve 39 százalékos növekedés következett be. A 2006-ban engedélyezett lakáscélú hitelek összegének már csak 24 százaléka volt államilag támogatott. Az arányok megváltozását a devizaalapú hitelezés előretörése is okozhatta.

2006-ban egy-egy ügyfélnek átlagosan 5 millió forint összegű lakáshitelt engedélyeztek, az előző évhez viszonyítva ez 600 ezer forintot kitevő emelkedést jelent.

A folyósított lakáshitelek szerkezetében nem történt jelentős változás. 2005-ben az építésre és új lakás vásárlására folyósított hitelek aránya 34 százalék volt, 2006-ban ez az arány 32 százalékra csökkent. A használt lakás vásárlására folyósított hitelek aránya a megfigyelt két évben 50 százalék körül állandósult.

2006-ban is a használt lakások vásárlása volt a leggyakoribb hitelcél, ez mind számában, mind összegében meghaladta az építés és az új lakás vásárlások együttesét.

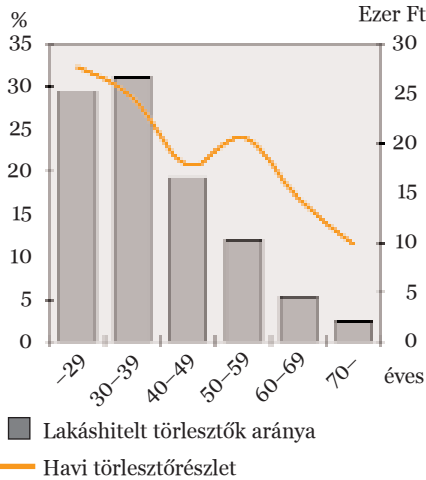
A lakáscélú hitelek futamideje átlagosan elérte a 14 évet, a hitelcélok közül a lakásépítés és az új lakás vásárlása esetén pedig a 18 évet. Mindkét hitelcél esetében az átlagos futamidő kismértékű növekedése tapasztalható.

2005-ben a háztartások 12 százaléka törlesztett valamilyen lakáshitelt. Az ezzel kapcsolatos havi kiadás átlagosan 21 ezer forint volt. A lakáshiteleket elsősorban a negyvenévesnél fiatalabb háztartásfők veszik igénybe. Közel egyharmaduk törleszt havonta átlago-

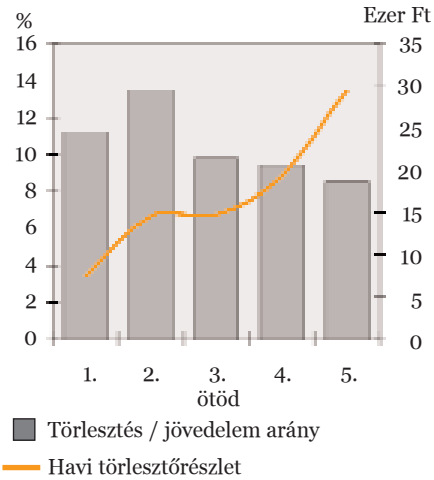
7.12. tábla Az engedélyezett lakáscélú hitelek összege

(milliárd Ft)		
Év	Államilag támogatott	Támogatás nélküli
2001	83	73
2002	367	121
2003	714	122
2004	315	197
2005	192	346
2006	180	566

7.4. ábra A lakáshitelek igénybevétele a háztartásfő életkora szerint, 2005

7.5. ábra A lakáshitelek igénybevétele háztartási jövedelmi ötödök szerint, 2005

san 25 ezer forintot. 40 éves kor fölött a hitel-igénybevétel aránya már csökken. Azok a 40–60 év közöttiek, akik mégis vettek fel lakáshitelt, még viszonylag magas havi összeget, átlag 19 ezer forintot törlesztettek. 60 év fölött a hitel-igénybevétel már minimális, és az esetleges részletek is jóval átlag alattiak.

A hitelt törlesztő háztartásokban átlagosan a havi összes jövedelem 8 százalékát költik lakáshitelek törlesztésére. Azonban mind a törlesztőrészlet, mind annak jövedelemhez viszonyított aránya erőteljesen differenciálódik a háztartások jövedelmi helyzete szerint. A törlesztőrészlet a 2–4. jövedelmi ötödökben kevés eltérést mutat. A legmagasabb jövedelműek körében viszont jelentős emelkedés mutatkozik, a legalacsonyabb jövedelműeket képviselő első ötödben pedig messze elmarad az átlagos szinttől a törlesztési kiadás. Az alacsonyabb részletek ellenére a két első ötödben érzé-

kelhetően nagyobb terhet jelent a hiteltörlesztés: ezekben a háztartásokban a havi jövedelem 11, illetve 14 százalékát köti le ez a kiadás. A magasabb jövedelmű háztartásokban ugyanerre csak a havi jövedelem kevesebb mint 10 százalékát fordítják.

7.7. Szociális biztonság, önkormányzati lakásgazdálkodás

A szociális lakáspolitikai szempontjából a lakásprivatizáció 1990-es években lezajlott folyamata ma is meghatározó jelentőségű. Nem sikerült ugyanis az akkor kialakult keretek közül kilépni: a lényegében maradványulven szerveződött önkormányzati lakásállomány nem alkalmas arra, hogy az ellátásra szoruló háztartások elhelyezését megoldja. A feszültséget jelzi, hogy az elmúlt évek kormányzati lakásprogramjainak majd mindegyike tartalmazott valamilyen

elemet, ami a szociális lakásállomány megerősítését és működőképessé tételét célozta. Az erőfeszítések ellenére sem sikerült elérni, hogy a – most 3,3 százalékot kitevő – önkormányzati lakásállomány csökkenése megálljon. Az elmúlt években sorra kevesebb önkormányzati lakás épült, mint amennyit eladtak. Így 2006-ban 3600 önkormányzati lakást adtak el, és mindössze 200 lakást építettek bérbeadási céllal.

Az önkormányzatok szociális lakásgazdálkodási tevékenységét erősen meghatározzák a korlátozott költségvetési lehetőségek, illetve az, hogy a pótlólagos erőforrásokat az éppen akut problémák enyhítésére fordítják, és ez nem teszi lehetővé, hogy tervezett lakásgazdálkodást folytassanak. A lakásfelújításra fordítható összegek minden évben meghaladják az önkormányzatok lakbérbevételeit, ennek ellenére feltételezhető, hogy csak a szükséges összegek töredékét teszik ki. Az önkormányzati lakások fenntartására, felújítására 37 milliárd forintot fordítottak 2006-ban, ez majdnem eléri a teljes bérbevétel összegét és több

mint háromszorosa a lakbérbevételnek. Az önkormányzati tulajdonú lakások kevesebb mint fele van kizárólag önkormányzati tulajdonú épületben, ami tovább nehezíti a lakásfenntartást mind a bérlők, mind a tulajdonosok számára.

Az önkormányzati lakásszektor marginalizálódását mutatja, hogy itt található a legrosszabb szerkezetű és minőségű lakásállomány. Az átlagos 12 százalékkal szemben itt 21 százalék a substandard lakások aránya. A lakások 42 százaléka egyszobás, 14 százaléka konyha nélküli vagyis a még meglévő lakások számottevő része alkalmatlan megfelelő színvonalú lakhatás biztosítására.

A lakásigénylőkre vonatkozó nyilvántartási kötelezettség megszűnt, ezért jelenleg mindössze 243 olyan település van, ahol nyilvántartás készül a lakásigénylőkről: ez többnyire a városokra jellemző, de 5 megyeszékhelyen és 16 budapesti kerületben nincs ilyen nyilvántartás. A nyilvántartott igénylők száma 21 ezer, számukra 2006-ban mindössze 5 ezer lakást utaltak ki.

A kisebb településeken gyakorlatilag nem is létezik önkormányzati szektor: közel 2400 településen az önkormányzati lakások száma nem éri el a tízet. Ebben a helyzetben a szociális lakáspolitikai legfontosabb eszköze a saját lakásban lakó rászorulóknak segítése, lakhatási kiadásuk csökkentése. Ezek a támogatások nagyrészt önkormányzati csatornákon keresztül jutnak el a rászorulókhhoz. Így a legtöbb településen lényegében nem létező szociális lakásgazdálkodást egy meglehetősen kiterjedt és széles körben nyújtott segélyezési rendszer pótolja, melynek keretében a lakásfenntartási nehézségekkel küzdő lakástulajdonosok és bérlők kapnak támogatást. (A lakásfenntartási támogatásokkal bővebben a 2. Szociális védőháló c. fejezetben foglalkozunk.)

7.13. tábla. Az önkormányzati lakásgazdálkodás néhány adata

(millió Ft)			
Év	Bevétel		Lakóház-javításra felhasznált összeg
	összesen	ebből: lakásbér	
1999	25 475	5 999	10 910
2000	26 459	6 781	11 647
2001	28 390	6 830	12 594
2002	29 472	7 478	13 472
2003	33 078	9 724	11 168
2004	33 855	10 479	10 968
2005	36 509	11 164	12 024
2006	38 038	11 729	15 232

MÓDSZERTAN

A **lakásméret megfelelése**: szűk az a lakás, ahol a szobánkénti laksűrűség meghaladja a két főt. Szűk a lakás akkor is, ha a laksűrűség kettő, de az együtt élő személyek nem házastársak vagy testvérek. Elfogadható a lakás, ha a laksűrűség nem haladja meg a szobánkénti két főt, és az egy szobában lakó személyek házastársak vagy testvérek. Egyedülálló személyek számára egy félszoba is elfogadhatónak minősült. Megfelelő a lakás, ha az elfogadható nagyságnál 1, esetenként fél szobával nagyobb. Végül tágas a lakás, ha a megfelelő nagyságnál egy szobával nagyobb.

Substandard a lakás, amelyre érvényes a következő feltételek valamelyike: nincs WC vagy fürdőszoba; nincs szennyvízelvezető-csatorna; hiányzik az alapozás, a fal vályogból épült; nincs vezetékes víz; a lakásban nincs konyha és a teljes alapterület nem éri el az 50 m²-t.

Használatba vett lakások: a települési önkormányzat építésügyi feladatot ellátó szervétől használatbavételi engedélyt kapott lakások, ezek alapján történik az épített lakások statisztikai számbavétele.

Lakásépítési engedély: a települési önkormányzat építésügyi feladatot ellátó szerve által új lakás építése céljára kiadott engedély. A statisztikai számbavétel nem az engedélyek, hanem az ezeken szereplő épületek/lakások számára vonatkozik.

Lakásépítési költség: az építtető oldaláról felmerülő – modellszámítás alapján becsült – költség. A lakásépítés (kivitelezés) – áfa nélküli – közvetlen és közvetett költségeit, valamint a vállalkozói "tisztos" nyereséget tartalmazza, s nincs benne a vállalkozói nyereség, ami az értékesítésre épített lakások esetén jelentkezik.

A **lakáscélú hitelek és támogatások** számbavétele a lakáscélú állami támogatásokról szóló 12/2001. (I. 31.) Korm. rendeletének struktúráján alapszik. Államilag támogatott hitelek alatt a jelzálog típusú és a kiegészítő kamattámogatásos hitelek együttesen értendők (12/2001. (I. 30.) Korm. rendelete, 12. és 13. §.).

A hitelek és támogatások céljai az alábbiak lehetnek:

- építés: új lakás felépítése, családi vagy ikerház emeletráépítésnek minősülő tetőtér-beépítése, három vagy annál több gyermeket eltartó építtető esetében a tetőtér-beépítés is;
- új lakás vásárlása: értékesítés céljára újonnan épített és épített lakás megvásárlása;
- használt lakás vásárlása: nem újonnan épített, hanem a másodlagos lakáspiacon kínált lakás megvásárlása;

- korszerűsítés, bővítés: a korszerűsítés következtében a lakás komfortfokozata növekszik, a bővítéssel pedig legalább egy lakószobával növekszik a lakás alapterülete;
- áthidalás: értékesíteni kívánt ingatlan eladásából származó bevétel megelőlegezésére, másik ingatlan vásárlásához;
- hitelkiváltás: korábbi lakáscélú hitel visszafizetése;
- egyéb: a fent felsoroltak egyikébe sem tartozó lakáscélok.

A fejezet témájával bővebben a Lakásstatisztikai évkönyv, 2006. c. kiadvány foglalkozik.

8. Infrastrukturális ellátottság

8.1. Energiaellátás

A közüzemi **villamosenergia-hálózat** az ország minden településére kiterjed. Az utóbbi másfél évtizedben is egyre több villamos energiát igényelt a lakosság, annak ellenére, hogy az elektromos háztartási készülékek újabb típusai ebben az időszakban általában már energiatakarékos kivitelűek voltak. 2005-ben 4 millió 921 ezer háztartási fogyasztó összesen 10 918 millió kWh villamos energiát használt fel. A fogyasztók száma 12 százalékkal, felhasználásuk pedig 19 százalékkal haladta meg a másfél évtizeddel korábbit. A háztartási villamosenergia-fogyasztók emelkedő száma részben a lakásállomány növekedésével, részben pedig az elektromos hálózat külterületi terjeszkedésével, üdülők, hétvégi házak, településeket övező kiskertek épületeinek bekötésével magyarázható.

8.1. tábla A háztartási fogyasztók villamosenergia-felhasználásának főbb adatai

Év	Fogyasztók száma, ezer	Villamosenergia-felhasználás		
		összesen, millió kWh	az összes felhasználáson belül, %	egy fogyasztóra, kWh/hó
1990	4 375	9 189	28,5	176,0
1995	4 563	9 787	34,2	179,7
2000	4 728	9 786	31,7	173,3
2005	4 922	10 918	32,6	184,9

A fajlagos felhasználás növekedése a háztartásonkénti elektromos készülékek számának növekedésével és használatának

változásával függ össze. Az 1990-es évek közepétől például a melegvíz-vezetékre csatlakoztatható automata mosógépeket folyamatosan a korszerűbb, sokfunkciós, de a hideg vizet áramfelhasználással felmelegítő típusok váltották fel. Elterjedtek a mosogatógépek. Megnőtt a készenléti állapotban áramot fogyasztó készülékek: távirányítós televíziók, számítógépek, internetmodemek száma. Az utóbbi néhány évben egyre népszerűbbé vált a légkondicionáló készülékek használata. (Ugyanakkor a vezetékesgáz-szolgáltatás terjedése miatt villamos energiával egyre kevesebben, bár a nagyobb erőművek közelében még mindig jelentős arányban fűtenek.)

A háztartási villamos energia egy fogyasztóra jutó felhasználása a gazdaságilag legfejlettebb Közép-Magyarországon a legmagasabb. E mutató megyei rangsorát nagyban meghatározza, hogy az erőművek dolgozói és nyugdíjasai jelentős áramdíj-kedvezményt élveznek, emiatt közülük sokan lakásfűtésre is használják az áramot. A rangsorban a paksi atomerőművet működtető Tolna megye áll az első helyen, melyet a visontai hőerőművet és a kiskörei vízerőművet befogadó Heves, valamint a szálhalombattai hőerőművet üzemeltető Pest megye követ. Az országos átlag feletti a Bács-Budapest tengelyen fekvő, fejlett gazdaságú Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye (oroszlányi és tatabányai hőerőművek), valamint a főváros is. A rangsor végén az országban egymástól távol fekvő megyék találhatók. A mérsékeltobb felhasználás különböző okokra (például előregedő vagy gazdaságilag fejletlen térségek magas arányára) vezethető vissza.

Az egy fogyasztóra jutó háztartási villamosenergia-felhasználás 2000-ról 2005-re országos átlagban 7 százalékkal emelkedett. Ezen belül a régiók közül legnagyobb mértékben az Észak-Alföldön és Közép-Magyarországon (11, illetve 10 százalékkal) növekedett, a Dél-Dunántúlon és a Nyugat-Dunántúlon viszont stagnált a fajlagos fogyasztás.

A világ villamosenergia-felhasználásának napjainkban mintegy 90 százaléka fosszilis energiaforrásokból származik. Hazánkban ez az arány kisebb, mintegy 60 százalékra tehető, mivel az atomenergiáé 35 százalék körüli, a fennmaradó csekély hányadot pedig megújuló energiaforrások adják.

Az Európai Unió tagállamainak energiafelhasználása az elmúlt évtizedben hatékonyabbá vált, de az energiafogyasztás abszolút értékben továbbra sem csökkent. A fenntartható fejlődés egyik fő célkitűzése a megújuló energiafajták arányának növelése, amelynek eléréséhez a villamosenergia-felhasználást is mérsékelni kellene.

Vezetékes gázzal 2005-ben a települések kilenczede volt ellátva. A gáz-

vezetékek nagy részét az 1990-es években építették ki, amikor 445-ről 2 508-ra, ezután 2005-ig 2 845-re emelkedett a gázszolgáltatással rendelkező települések száma. A még ellátatlan 300 település háromnegyede dunántúli (közülük az aprófalvas térségekben 117 baranyai, 45 somogyi, 22 vasi és 18 zalai), egynegyede pedig észak-magyarországi (ebből 62 Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kistalu). Az Alföldön mindössze 2 településen nincs gázszolgáltatás. Az utóbbi másfél évtizedben a lakossági és a kommunális felhasználás aránya az országos vezetékesgáz-fogyasztásban 44-ről 61 százalékra növekedett.

2005-ben 3 millió 158 ezer háztartási fogyasztó 4,6 milliárd m³ földgázt használt fel. Másfél évtized alatt a háztartási vezetékesgáz-fogyasztók száma közel kétszeresére, a részükre értékesített földgáz mennyisége pedig két és félszeresére növekedett, akárcsak a fűtési fogyasztók száma. A központi kazánnal és távfűtéssel ellátottakat is figyelembe véve a háztartások döntő hányadában a földgáz a fűtés energiaforrása.

A háztartási gázfogyasztók lakásállományhoz viszonyított aránya különösen

8.2. tábla A háztartási vezetékesgáz-fogyasztás főbb adatai

Év	Ellátott települések		Fogyasztók		Fűtési célra fogyasztók		A háztartásoknak értékesített gáz	
	száma	az összes település százalékában	száma, ezer	a lakás-állomány százalékában	száma, ezer	a lakás-állomány százalékában	összesen, millió m ³	egy fogyasztóra, m ³ /hó
1990	445	14,5	1 629,7	42,3	1 061,4	27,5	1 861,7	97,3
1995	1 525	48,8	2 342,2	58,7	1 786,5	44,8	3 184,7	117,1
2000	2 508	80,0	2 823,7	69,5	2 293,2	56,5	3 466,4	103,7
2005	2 845	90,5	3 158,1	75,0	2 626,4	62,4	4 600,1	121,4

magas a budapesti agglomerációban, Heves, Fejér és Békés megye településein, a Szegedet és Hódmezővásárhelyet, valamint a Baját övező településeken és a Balaton környékén. A mutató értéke általában alacsonyabb a Dunántúl más tájain és Észak-Magyarország hegyvidéki településein.

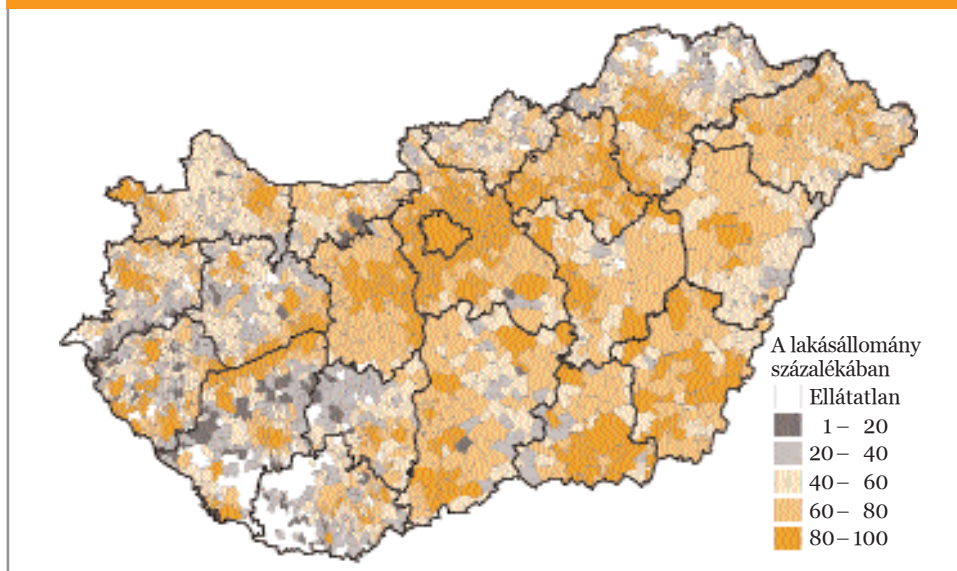
A **távhőszolgáltatás** több mint másfél millió ember kényelmét szolgálja a lakások fűtésével és melegvíz-ellátásával. Távfűtést 2005-ben a fővároson kívül további 98 településen vett igénybe a lakosság. Villamos erőművi hulladék hőenergiát 45 településen hasznosítottak, 17-tel több helyen, mint 5 évvel korábban.

A hálózatok zömét korábbi évtizedekben alakították ki, az 1990-es évektől az építések során a családi igényeket jobban kiszolgáló egyedi lakásfűtés terjedt el. 2005-ben 654 ezer (ezen belül Budapesten 241

ezer) lakás volt távfűtéses, melyek 92,1 százaléka (a fővárosban 94,5 százaléka) részesült melegvíz-szolgáltatásban.

A távfűtésbe bekapcsolt 99 település között megtalálható majdnem minden megyeszékhely (kivéve Békéscsabát és Zalaegerszeget). A bekapcsolt lakások közül 241 ezer (36,8%) budapesti volt. A távfűtött lakások számának településenkénti csökkenő rangsorában a fővárost követő 11 város ért el összevontan a budapestihez hasonló (37,7 százalékos) arányt. Ezen távfűtött lakások száma a miskolci 31 ezertől csökkenő sorrendben – Debrecen, Pécs, Szeged, Győr, Tatabánya, Dunaújváros, Székesfehérvár, Nyíregyháza, Szombathely közbülső adatai után – Kecskemét 11 ezres értékével zárul. A távfűtött lakások számának fennmaradó egynegyede további 87 településen oszlik el, közülük két városban 100 alatti.

8.1. ábra A háztartási gázfogyasztók aránya településenként, 2005

A távfűtött lakások aránya a Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon számottevően meghaladja más országrészekét, az Alföldön viszont lényegesen alacsonyabb. Az utóbbi 5 évben már alig, országosan mintegy 5 300-zal (ezen belül Fejér megyében 2 000-rel, Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megyékben pedig 1 600-zal, illetve 1 200-zal) növekedett a távfűtött lakások száma. Eközben a lakásállomány 3,6 százalékkal bővült, így a távfűtöttek aránya 16,0-ról 15,5 százalékra mérséklődött. A távfűtés kíméli a lakókörnyezetet, mert a távfűtött városrészek levegőjét a keletkező égéstermékek nem szennyezik. Hátránya viszont, hogy a felhasználás lakásonként nem szabályozható és nem mérhető, díja pedig tetemesen meghaladja az egyedi gázfűtés költségét.

8.2. Ivóvízellátás, szennyvízelvezetés és -tisztítás

Közüzeti ivóvízvezeték-hálózattal (egy község kivételével) 2000-től már minden település rendelkezik. (1990-ben még a települések egyötödében nem volt vezeték- ivóvíz-szolgáltatás.) A hálózatba 2005-ben 3 millió 956 ezer lakás (94,0%) volt bekötve. A fennmaradó mintegy 253 ezer lakást az ott élők – többnyire alacsony jövedelmük vagy egyéb ok miatt – nem csatlakoztatták a közüzeti ivóvízhálózatra, de ivóvízellátásban többnyire közkifolyón keresztül részesülnek. A vízhálózat néhány külterületi lakott helyen nincs kiépítve, mert lakásonként túl nagy összegű beruházást igényelne.

Az ország kedvező hidrogeológiai adottságainak köszönhetően a közüzeti célra kitermelt és szolgáltatott víz több mint 90

százaléka felszín alatti eredetű, és csak kevesebb mint 10 százalék származik felszíni vízbeszerzésből. Felszíni vízkivétel a nagy folyókból, csatornákból, tavakból, völgyzárógátas tározókból történik (Duna, Tisza, Keleti-főcsatorna, Balaton, észak-magyarországi tározók). A közüzeti ivóvízművek termelésének mintegy 65 százaléka sérülékeny környezetű vízbázisból származik. Az ivóvíz európai összehasonlításban jó minőségűnek ítéltető. Néhány térségben az alacsony jódtartalom miatt jódozott konyhasó használata javasolt, és 2005-ben 48 településen volt szükség – a közegészségügyi szempontból nem megfelelő vezetékes víz miatt – átmeneti ivóvíz-kiszállításra.

A közüzeti vízellátás Magyarországon elsősorban az ivóvízigény kielégítését jelenti, de működik néhány ipari vízmű is, az ivóvízellátásból kikapcsolt vízbázisokra alapozva. A vízi közművek nemcsak a lakosságot, hanem a települési közintézményeket és a vezetékhálózat mentén megtelepedett ipari üzemeket is ellátják ivóvízzel. A közüzeti célra kitermelt víz fogyasztása az utóbbi másfél évtizedben fokozatosan csökkent a víz- és csatornadíjak emelkedése miatt. A szolgáltatott ivóvíz mennyisége 2005-ben 521 millió m³ volt, 43 százalékkal kevesebb, mint 1990-ben. A 390 millió m³ csökkenésből 208 millió m³ megtakarítást a háztartásokban sikerült elérni. Ehhez a korszerűbb, víztakarékos mosógéptípusok és mosogatógépek elterjedése, a lakáson belüli egyéb vízpazarlás mérséklése (például a vízöblítéses WC-k és a vízcsapok szivárgásának megszüntetése), továbbá a kertlocsolás visszaszorulása is hozzájárult. 1990 és 2005 között 653 ezerrel növekedett a vezetékes ivóvízhálózatra bekapcsolt lakások száma, évi vízfogyasztásuk azonban eközben háztartásonként

8.3. tábla A vezetékes ivóvíz-szolgáltatás főbb adatai

Év	Vezetékes ivóvízzel ellátott				A háztartások vezetékes ivóvíz felhasználása		
	települések		lakások				
	száma	az összes település száza- lékában	száma, ezerben	az összes lakás száza- lékában	összesen, millió m ³	egy fogyasztó- ra, m ³ /hó	az összes ivóvíz fel- használás száza- lékában
1990	2 431	79,2	3 303	84,9	579	175	63,6
1995	3 047	97,5	3 591	90,0	421	117	63,7
2000	3 131	99,9	3 752	92,1	388	103	69,3
2005	3 144	99,9	3 956	94,0	371	94	71,3

csaknem a felére, így összesen is kevesebb mint kétharmadára mérséklődött.

Az ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2000 és 2005 között országosan 92,1-ről 94,0 százalékra növekedett. A mutató régiónkénti sorrendje lényegesen nem változott. Az országos átlagot meghaladó a Dunántúli régiókban és Közép-Magyarországon a lakások felszereltsége. A vezetékes ivóvízzel ellátott lakások aránya Észak-Alföldön nőtt a leginkább, 3,3 százalékponttal, és ennek hatására már megközelítette az országos átlagot, melytől Észak-Magyarország és Dél-Alföld továbbra is számottevően elmaradt.

Az ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2005-ben az országos átlagnál kedvezőbben alakult mindegyik dunántúli megyében és Jász-Nagykun-Szolnok, továbbá Hajdú-Bihar megyében. A mutató értéke 98–99 százalék közötti volt a fővárosban, valamint Győr-Moson-Sopron és Veszprém megyében, viszont mindössze 87–88 százalékot ért el Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyében. Az országostól elmaradók közül az átlagosnál gyorsabb ütemben fejlődött

2000 óta Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megyében a lakások vezetékes ivóvízellátása.

A **közüemi szennyvízelvezető-hálózat kiépítése** az 1990-es évtized közepe után felgyorsult. A keletkező szennyvíz elvezetése közcsonornán addig általában csak a nagyobb településeken, főként a városok sűrűn lakott központi részein társult a vezetékes ivóvízhálózat kiépítéséhez. 1990-ben még mindössze 429 település (a települések 14 százaléka) rendelkezett közüemi szennyvízcsatorna-művel, melyek nagy lakosságszáma következtében az ország lakásállományának 42 százaléka volt csatornához kapcsolva.

Az EU-csatlakozási tárgyalások során a teljes körű csatornázottság követelménye (a közműolló zárása) volt az egyik környezetvédelmi szempont, amelynek érvényesítéséhez haladékot kaptunk, de a gyors ütemű fejlesztés az EU-előírások miatt is szükséges. Az egészséges ivóvízellátás ekkor kidolgozott kormányprogramja a sérülékeny vízbázisok védelmét, a csatornázás fejlesztését is célozta. Nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az elmúlt években a

közműves szennyvízelvezetés és a szennyvíztisztítás intenzíven fejlődött. Külön kormányintézkedések segítik a főváros és a megyei jogú, valamint az 50 000 főnél nagyobb lakónépességű városok szennyvíztisztítását. Az üzemelő csatornaművek döntő részben önkormányzati, kisebb hányadban pedig (főként a regionálisak) állami tulajdonban vannak.

2005-ben már a települések 47 százalékán működött közcsatorna, mely sok esetben nem fedte le a csatornázott település teljes területét. Az ország lakásállományán belül ekkor már 65 százalék (2 millió 734 ezer) volt a közcsatorna-hálózatba bekapcsoltak aránya. 1990 és 2005 között Budapesten 86-ról 96 százalékra, a többi városban 54-ről 72 százalékra, a községekben 3-ról 35 százalékra javult a lakásállomány csatornázottsága. Ennek hatásaként a közműolló (az ivóvízvezetékekkel ellátott és a közcsatornához csatlakozó lakások arányának különbözete) országosan 43-ról 29 százalékpontra zárult, de az európai 20 százalékpontos átlagtól még elmaradt.

A közüzem vízfűtési rendszerrel ellátott lakásoknak a fővárosban már csaknem mindegyike, az Alföldön viszont még alig több

mint fele (sőt Bács-Kiskun megyében mindössze 44 százalék) volt 2005-ben szennyvízcsatorna-hálózatba csatlakoztatva. Az Alföldön az arányt kevésbé sikerült javítani, mint a korábban is kedvezőbb mutatójú Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon. A kertes, családi házas jellegű, nagy területen fekvő alföldi településeken feltehetően a csatornázás egy lakásra jutó magas költsége is nehezíti a további fejlesztést. Más országrészek aprófalvas térségeiben (Észak-Magyarországon, Nyugat- és Dél-Dunántúlon) általában a lakosság alacsony jövedelme (előregedése vagy nagy arányú munkanélkülisége) további gátló tényező.

A közműolló záródása főként a nagyvárosokban és vonzáskörzetükben kedvező. A Dunántúlon általában, elsősorban a fejlett gazdaságú térségekben (például az osztrák határ és a Bécs-Budapest tengely mentén, valamint a Balaton-parton) a lakások nagy része már csatornázott. Fejér, Somogy, Tolna és Baranya megyékben viszont még vannak egybefüggő, viszonylag nagy kiterjedésű, nem kellően csatornázott térségek. Pest megye kivételével az Alföld területének nagy része kevésbé csatornázott, melyet kedvezően ellátott nagyobb városok és azokat övező községek foltjai tarkítanak.

Az egyesített és az elválasztó rendszerű szennyvízelvezető-hálózat hossza 1990 és 2005 között mintegy 25 ezer km-rel nőtt, 2005-re elérte a 37 ezer km-t, azonban egy km ivóvízvezeték-hálózatra így is csak 568 m szennyvízcsatorna-hálózat jut országosan.

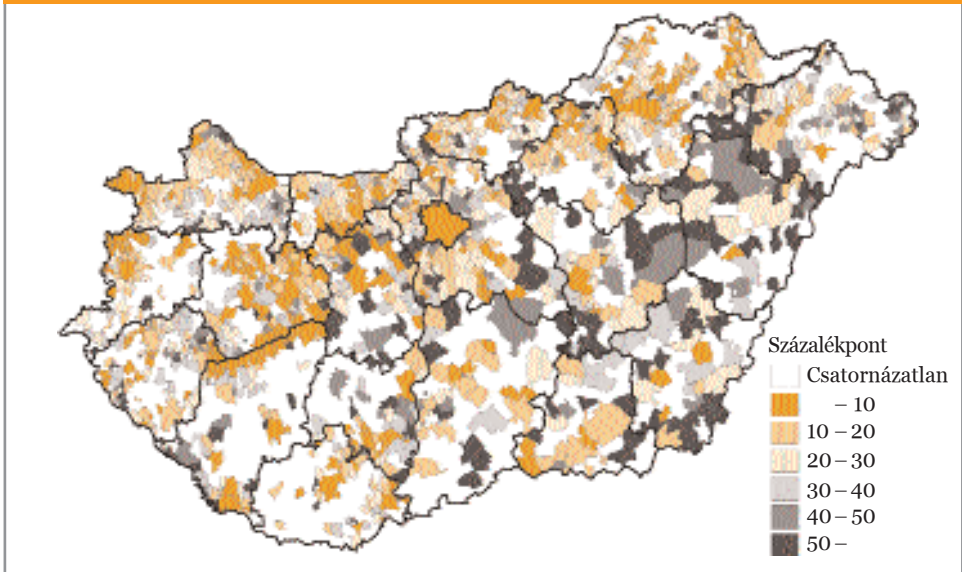
A szennyvízcsatorna-hálózat kihasználtságát rontja, hogy kiépítését követően a lakosság egy része nem csatlakoztatja rá a lakását, mert magasnak tartja a csatorna-használati díjat. A rákötést ösztönzi a közelmúltban bevezetett talajterhelési díj.

8.4. tábla Szennyvízcsatornával ellátott települések és lakások

Év	Települések		Lakások	
	száma	az összes település százalékában	száma, ezer	az összes lakás százalékában
1990	429	14,0	1 616,7	41,6
1995	514	16,4	1 761,5	44,2
2000	854	27,2	2 078,8	51,0
2005	1 471	46,8	2 733,9	64,9

8.2. ábra Közműtőló településenként, 2005

(a vezetékes ivóvíz-, illetve a szennyvízesatorna-hálózatba bekapcsolt lakások arányának különbözete)

Nem közvetlenül közcsonatnán keresztül (általában tartálykocsikkal) további 5,4 millió m³ települési folyékony hulladékot gyűjtötték be és ártalmatlanítottak 2005-ben. (A

települési folyékony hulladék mennyisége a csatornázottság növekedésével csökken.)

A települési **szennyvíztisztító-kapacitások** kiépítése során fontos teendő a

8.5. tábla A közcsonatnán elvezetett és a tisztított szennyvíz

Év	Elvezetett összesen, millió m ³	Ebből: a tisztítatlan aránya, %	Tisztított összesen, millió m ³	Ebből:		
				csak mechanikailag	biológiailag is	III. tisztítási fokozattal is
				tisztított szennyvíz aránya, %		
1990	877,2	11,1	779,4	61,0	36,0	3,0
1995	639,7	11,4	583,4	55,8	42,0	2,2
2000	530,5	9,6	479,2	35,2	52,8	12,0
2005	588,6	6,6	563,2 ^{a)}	31,1	34,0	34,9

a) A közvetlenül tisztítótelepre szállítottal együtt.

biológiai és a III. fokozatú szennyvíztisztítás arányának további növelése, az ún. másodlagos közműolló zárása, mely egyúttal EU-követelmény is.

A közsatorna-hálózat 2005-ben 588,6 millió m³ szennyvizet vezetett el, a lakásokban és egyéb vízfogyasztóknál keletkezett szennyvizen kívül néhány településen (főleg a fővároson belül) a csapadékvíz egy részét is befogadva. Az utóbbi másfél évtizedben a vezetékes ivóvíz-felhasználás mérséklődő tendenciáját követve egyre kevesebb szennyvíz keletkezett. Az elvezetett szennyvíz egyharmadát még 2005-ben is legfeljebb csak szűrték és ülepítették, mielőtt visszajutott a környezetbe. Ennek zömét a fővárosi tisztítatlan, illetve a befogadóba csak rácson, homokfogón keresztül eljuttatott mennyiség teszi ki. Az elvezetett szennyvíz kétharmadának szervesanyagtartalmát biológiai eljárással (mikroorganizmusokkal), ezen belül az összes szennyvíz egyharmadának nitrogén- és foszfortartalmát kémiai és fizikai módszerekkel (III. fokozat) is tisztították.

A csatornázás szempontjából is nagy múltú Budapesten az elvezetett szennyvíz mintegy héttizede legfeljebb mechanikailag tisztított.

8.3. Zöldterület

A lakosság közérzetét is nagyban meghatározó közegészségügyi tényező a települések tisztasága, gondozottsága, melynek fontos eleme a zöldterület-gazdálkodás. A zöldterületek szerepe városrészenként eltérő. A sűrűn lakott városrészekben a megfelelő méretű és szépen gondozott közparkok, közkertek, játszóterek, köztereken kialakított kisebb zöldfelületek szabadidő-eltöltési lehetőséget kínálnak, és a mikroklimát

javítják (kánikulában a hőségérzetet csökkentik). Emellett kiszűrlik a port és egyéb szilárd szennyező anyagokat a levegőből, védenek a forgalom zaja ellen. A városokhoz csatlakozó erdők a kirándulás és sportolás lehetőségét teremtik meg. Az önkormányzatok számára hatályos építésügyi szabályzat írja elő, hogy a települések klimatikus viszonyainak javítása céljából zöldfelületi rendszert kell kialakítani és fenntartani.

Az utóbbi másfél évtizedben a folyamatos városközpont-rekonstrukcióknak is köszönhetően egynegyeddél növekedett a parkok területe. A városi tulajdonú erdőké több mint egyharmaddal gyarapodott. A városi tulajdonú zöldterületek 85 százalékát gondozták 2005-ben.

Régióként jelentősen eltér az önkormányzati tulajdonú zöldterületek nagysága és jellege. A legzöldebb városok a déldunántúli és a közép-magyarországi régióban vannak. A déldunántúli településekhez tartozik a legjelentősebb erdőterület is, míg Közép-Magyarország városaiban a parkterület jellemzőbb. Észak-Alföld városaiban van a legkisebb zöldfelület.

Nagyvárosaink közül Budapest és Pécs rendelkezik a legnagyobb önkormányzati tulajdonú zöldfelülettel. A fővárosban jellemzően a közpark (74%) és közkert (20%) képviseli a zöldfelületet, míg Pécsen a Mecsek benyúló erdei adják a zöldfelület 61 százalékát. Ugyancsak arányaiban nagy erdőterületei vannak Kecskemétnek (56%), Debrecennek és Miskolcnak (23–24%), bár a két utóbbi nem tűnik ki a többi város közül összes zöldfelületének nagyságával. Szegeden és Pécsen a város területének több mint 7 százalékát foglalja el a zöldterület.

Az összes zöldterületből a városi lakosságra személyenként 17,8 m² jut, aminek a nagy része park (11,3 m²/fő). A budapesti lakosokra átlagosan 9,8 m² zöld-, és ezen

8.6. tábla Egyes kiemelt városok önkormányzati tulajdonban lévő zöldterületei, 2005

Megnevezés	Összes zöldterület, ezer m ²	Ebből:			Az összes zöldterü- letből a gondozott aránya, %	Egy lakosra jutó	
		közpark	közkert	erdő		zöld- terület, m ²	park-
Budapest	16 554	12 297	3 274	983	88,4	9,8	7,2
Debrecen	1 796	1 377	–	420	90,0	11,5	8,8
Győr	2 081	1 539	525	18	99,2	19,1	14,1
Kecskemét	3 970	1 148	584	2 238	55,3	22,8	6,6
Miskolc	2 790	2 128	–	662	84,6	17,1	13,0
Nyíregyháza	1 894	1 600	104	190	65,3	18,7	15,8
Pécs	11 660	2 280	2 225	7 155	95,9	74,6	17,8
Szeged	3 389	2 874	435	79	85,7	16,6	14,1
Székesfehérvár	2 728	2 710	8	10	95,7	23,5	23,4
<i>A többi város</i>	<i>71 531</i>	<i>47 477</i>	<i>13 416</i>	<i>10 625</i>	<i>84,1</i>	<i>18,2</i>	<i>12,1</i>
Összesen	118 393	75 430	20 571	22 379	85,3	17,8	11,3

belül 7,2 m² parkterület jut. Az előbbi mutató alig több mint fele, az utóbbi kevesebb mint kétharmada a városok országos átlagának. A egy lakosra jutó parkterület mindössze Debrecenben hasonlóan alacsony, mint a fővárosban, Székesfehérváron, Pécsen és Győrben viszont a nagyságot és a gondozottságot tekintve is a legkedvezőbb.

8.4. Hulladékgazdálkodás

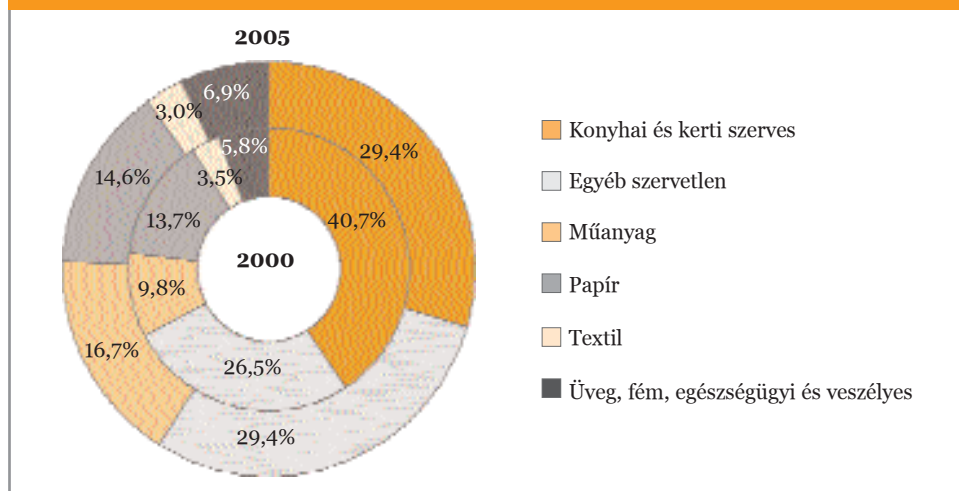
A települési hulladék nagy része a háztartásokból származik (vegyesen gyűjtött, szelektíven gyűjtött és lomtalanítási hulladék), de ide tartozik a kereskedelem, irodák, intézményekből származó hasonló jellegű hulladék is. A települési szilárd hulladék mennyisége kismértékben, de évről évre nő. Országosan 2004-ben mintegy 4,6 millió tonna települési szilárd hulladékot szállítottak el. A gyűjtésbe a lakások 91

százaléka volt bevonva. A szilárd hulladék egyharmada a legnépesebb régióban, Közép-Magyarországon keletkezett, és itt volt a legmagasabb, 96 (ezen belül Budapesten 99) százalék a rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya. Az Alföldön mindössze 84–85 százalék volt ez az érték, máshol az országos átlaghoz hasonlóan alakult.

Budapesten a települési szilárd hulladék összetételét rendszeresen vizsgálják. Az utóbbi években a műanyag és a bomló szerves anyagok aránya jelentősen megváltozott. A települési szilárd hulladék összetételében a bomló szerves anyag (konyhai és kerti hulladék) aránya 2000 és 2005 között 41-ről 30 tömegszázalékra csökkent, de továbbra is meghatározó. A fogyasztási szokások változásának következtében eközben a műanyag hulladékok aránya több mint másfélszeresére növekedett. Az újrahasznosítható komponensek közül a papír

8.3. ábra A szilárd hulladék összetétele Budapesten

és a műanyag szelektív gyűjtését magas arányuk, a külön-külön mindössze 2–3 százalékos arányú üveg és fém hulladékát pedig az így megmenthető jelentős érték teszi indokolttá. Az egészségügyi hulladék aránya alacsony (2005-ben 2%) volt, de a vizsgált időszakban enyhén növekedett.

A fővárosból elszállított települési szilárd hulladékban a potenciális másodnyersanyagok (műanyag, papír, üveg, fém, stb.) aránya 2000 és 2005 között 33-ról 41 százalékra növekedett. Az éghetőanyag-tartalom 68-ról 64 százalékra csökkent.

MÓDSZERTAN

Háztartási villamosenergia-felhasználás: az összes szolgáltatott villamos energiából a háztartások (lakások, üdülők) részére értékesített villamos energia mennyisége (kWh), ide értve a külön mért (háztartási), éjszakai árszabás szerint elszámolt villamos energia mennyiségét is. Nem minősül háztartási fogyasztásnak az a külön mért fogyasztás, melyet ugyan háztartásban használnak fel, de nem háztartási, hanem ipari tevékenységet szolgál.

Háztartási villamosenergia-fogyasztó: az a háztartás (lakás, társbérlet, üdülő), amely villamosenergia-szolgáltatásban részesül, és fogyasztását háztartási árszabással külön-külön számolják el. Egy háztartási fogyasztónak egy fogyasztási helyen lehet több fogyasztásmérője is, de ez esetben is csak egy háztartási fogyasztónak számít. Ugyanazon magánszemély lakása, hétvégi háza azonban külön-külön háztartási fogyasztónak számít.

Vezetékes gázt fogyasztó háztartás: *1. közvetlen háztartási fogyasztók* azok a lakások, amelyekben gázzal működő háztartási készülék, tűzhely, konyhai, fürdőszobai vízmelegítő, hűtőszekrény, konvektor, cserépkályha stb. üzemel; *2. egyéb háztartási fogyasztók* azok az épületek, ahol a lakók által közösen használt helyiségekben (lépcsőház, mosókonyha, ruhaszárító, klubhelyiség, barkácsműhely stb.) gázt használnak.

Lakóépületek központi kazánjai: többlakásos épületek központi fűtését és melegvíz-ellátását biztosító, mérőórával ellátott kazánok.

Távfűtést ellátó kommunális vállalatok száma és gázfelhasználása: a távfűtő vállalatok, illetve ilyen tevékenységet ellátó egyéb vállalatok, szervezetek száma, valamint gázfelhasználása.

Egyéb kommunális fogyasztók száma: a vezetékes gázt felhasználó állami, önkormányzati költségvetés terhére gazdálkodó hatóságok, intézmények, továbbá a társadalmi szervek, egyesületek és szövetkezetek érdekképviselőiteinek száma.

Távfűtés és melegvíz-szolgáltatás: az a tevékenység, amelynek keretében az épület központi hőellátását – beleértve a melegvíz-szolgáltatást is – általában az épület-től nagyobb távolságra lévő és egy település, településrész hőellátását biztosító hőerőműből, fűtőműből távvezetéken keresztül látják el. Ide tartozik a korábbi ún. *tömbfűtés és melegvíz-szolgáltatás* is, amelynél az épület központi hőellátása általában az épület közelében lévő és egy épülettömb hőellátását biztosító kazánból vezetéken keresztül történik. Szintén ide tartozik a *(geotermikus) termálfűtés és melegvíz-szolgáltatás* is, amelynél a hőellátás természetes hőforrásból, távvezetéken történik.

Szolgáltatott ivóvíz: a lakossági és intézményi háztartások, az ipari és egyéb fogyasztók részére ivóvízvezetéken keresztül szolgáltatott ivóvíz minőségű víz mennyisége. Háztartások részére szolgáltatott víz: a lakosságnak szolgáltatott víz, amely tartal-

mazsa a háztartásban, a háztartáshoz tartozó gazdaságban, udvaron stb. használt víz mennyiségét, függetlenül attól, hogy az a lakásban (annak telkén) lévő kifolyócsapból vagy a közterületen elhelyezett közkifolyóból származik. **Egyéb fogyasztók részére szolgáltatott víz:** az üzemek, intézmények és egyéb szervezetek stb. részére szolgáltatott víz mennyisége.

Ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások: ahol a lakásban vagy az ahhoz tartozó telken legalább egy, esetleg több elosztóvezetékbe kapcsolt kifolyócsap van. **A kifolyócsap lehet a lakásban vagy a lakáson kívül** a ház falán, vagy a házhoz tartozó telek határán belül.

Közsatorna-hálózat: az adott település közigazgatási határán belül általában közterület alá fektetett, különböző átmérőjű zárt csatornáknak és műtárgyaknak egymáshoz kapcsolt rendszere, amelyeknek rendeltetése a csatornázott települések területén keletkezett szenny-, használt és csapadékvíz összegyűjtése, továbbá elvezetése a szennyvíztisztító telepekre, illetve más szennyvízbefogadóba. **Elválasztó rendszerű szennyvízcsatorna-hálózat:** külön hálózatban (szennyvízcsatorna) vezeti el a szenny- és használt vizet, külön hálózatban pedig a csapadékvizet. **Egyesített rendszerű csatornahálózat:** a szenny-, használt és csapadékvizet együtt (ugyanazon hálózaton) vezeti el.

Szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakás: amelyből a keletkező szenny- és használt vizet közvetlen csatlakozással gyűjtő csatornába vezetik el. Az év folyamán bekapcsolt lakás: amelynek a bekapcsolása és a háztartásban keletkezett szennyvíz elvezetése is az év folyamán megvalósult.

Mechanikai szennyvíztisztítás (I. fokozat): a szennyvízben lévő szilárd, szűrhető vagy ülepezhető szennyezőanyagok eltávolítása gépekkel vagy speciális berendezésekkel.

Biológiai szennyvíztisztítás (II. fokozat): a mechanikailag már tisztított szennyvíz szennyezettségének további csökkentése, illetve megszüntetése mesterségesen irányított biológiai folyamatok (rendszerint mikroorganizmusok) segítségével. A mechanikai és a III. szennyvíztisztítási fokozattal kombinálva is használatos.

III. szennyvíztisztítási fokozat: a már általában előzetesen mechanikailag és biológiailag is tisztított szennyvíz további tisztítása biológiai és/vagy kémiai, fizikai módszerekkel, amely elsősorban a nitrogén és a foszfor eltávolítására irányul. Ide tartoznak az egyéb fejlett tisztítási eljárások is, amelyek a szennyvíz további tisztítására szolgálnak, pl. mikroszűrés, fordított ozmózis stb.

Táblázatok

Táblázatok jegyzéke

1. Egészségügyi ellátás	165
1/1. Meghaltak aránya nem és korcsoport szerint	165
1/2. Meghaltak aránya kiemelt halálokok szerint	166
1/3. Az egészségi állapotukkal nagyon elégedettek, illetve nagyon elégedetlenek aránya, 2006	167
1/4. Orvosi ellátás szükségessége esetén orvoshoz nem fordulók aránya, 2006	168
1/5. A háziorvoshoz és a házi gyermekorvoshoz bejelentkezett 0–18 évesek egyes betegségei, 2005	169
1/6. A háziorvoshoz bejelentkezettek (19 éves és idősebb) egyes betegségei, 2005	170
1/7. Bejelentett fontosabb fertőző megbetegedések száma és aránya	171
1/8. A betöltött orvosi állások száma szakfeladat szerint	172
1/9. Az egészségügyi szakdolgozók állásainak száma és a munkakörre előírt szakképesítéssel bírók létszáma munkakörönként, 2005	173
1/10. A háziorvosok és a házi gyermekorvosok betegforgalma	174
1/11. A gondozóintézetek főbb adatai	175
1/12. Engedélyezett kórházi ágyak száma felügyeleti szervek szerint	176
2. Szociális védőháló	177
2/1. Az egészségbiztosítási ellátásban részesülők adatai	177
2/2. Az egészségbiztosítási ellátásban részesülők táppénzes adatai	178
2/3. A családtámogatások összefoglaló kiadási adatai	179
2/4. A főbb alapszolgáltatásokat nyújtó települések száma régiónként, június 30.	180
2/5. A bölcsődék fontosabb adatai	181
2/6. Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek száma korcsoportok szerint	182
2/7. Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők az ellátás fajtája és nemek szerint, 2007. január	182
2/8. Az idősek nappali intézményeinek adatai	183
2/9. Az idősek otthonainak és gondozóházainak adatai	183
2/10. Fogytékosok, pszichiátriai és szenvedélybetegek otthonaiban ellátottak száma	184
2/11. Társadalmi juttatások az összes juttatás százalékában funkciók szerint az Európai Unióban	185
3. Oktatás	186
3/1. A tanulók és a hallgatók száma nevelési-oktatási feladat szerint	186
3/2. A végzettek száma a nappali és a felnőttoktatásban	187
3/3. Főbb oktatási adatok a fenntartók szerint, nappali tagozaton, 2006/2007	188

3/4. A főfoglalkozású pedagógusok száma képesítés és beosztás szerint, 2006/2007	188
3/5. Óvodai nevelés, általános iskolai nevelés és oktatás	189
3/6. Szakiskolai és speciális szakiskolai nevelés és oktatás	190
3/7. Gimnáziumi és szakközépiskolai nevelés és oktatás	191
3/8. Egyetemi, főiskolai szintű továbbtanulásra jelentkezők	192
3/9. Felsőfokú oktatás	192
3/10. A költségvetés oktatási kiadásai	193
4. Kultúra	194
4/1. Látogatások megoszlása településtípusonként	194
4/2. Mozi-, színház- és hangverseny-előadások megoszlása régióként	195
4/3. Mozi-, színház- és hangverseny-látogatások megoszlása régióként	196
4/4. Könyvtárak megoszlása könyvtartípusok szerint	197
4/5. Múzeumi kiállítások és látogatások megoszlása régióként	198
4/6. A kiadott könyvek és füzetek megoszlása jelleg és a szerző nemzetisége szerint	199
4/7. Könyvek és füzetek megoszlása témakör szerint	200
4/8. Közzolgálati televízió és rádió műsoridejének megoszlása műsortípus szerint	201
5. Bűnügyi helyzet	202
5/1. Az ismertté vált bűncselekmények száma főbb bűncselekménytípusok szerint ..	202
5/2. Az ismert elkövetőjű bűncselekmények aránya az összes ismertté vált bűncselekményen belül	203
5/3. Az ismertté vált bűncselekmények száma és százezer lakosra jutó száma területi egységenként	204
6. Civil társadalom, nonprofit szektor	205
6/1. A nonprofit szervezetek száma	205
6/2. A nonprofit szervezetek száma régiók szerint	206
6/3. A nonprofit szervezetek száma tevékenységcsoportok szerint	206
6/4. A nonprofit szervezetek száma településtípus szerint	207
6/5. A nonprofit szervezetek pályázati bevételei	207
6/6. A nonprofit szervezetek bevételei források szerint	207
6/7. A nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlása források szerint	208
6/8. A nonprofit szervezetek által kiosztott pénzbeni támogatások	208
6/9. A nonprofit szervezetek által foglalkoztatottak száma	208
6/10. A foglalkoztatottal rendelkező nonprofit szervezetek száma és aránya szervezeti forma szerint, 2005	209
6/11. A nonprofit szervezetek alkalmazásban álló számított főállású foglalkoztatottak száma, egy foglalkoztató szervezetre jutó átlaga, bérköltsége és átlagkeresete szervezeti forma szerint, 2005	209

6/12. A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói bevétele nagyság szerint, 2005	210
6/13. A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói szervezeti forma szerint, 2005	210
7. Lakáshelyzet	211
7/1. Az egy főre jutó alapterület, a száz szobára jutó személyek és a száz lakásra jutó háztartások száma településtípus és régió szerint	211
7/2. A lakások minősége és zsúfoltsága háztartás- és településtípus szerint, 2005 ..	212
7/3. A lakások megfelelősége az egy főre jutó háztartási jövedelem ötödei szerint, 2005	213
7/4. A lakások főbb laksűrűségi és minőségi mutatói a háztartási jövedelem ötödei szerint	214
7/5. A lakások felszereltségének főbb mutatói régió és településtípus szerint	215
7/6. Átlagos lakásárak településtípus és épülettípus szerint	216
7/7. Átlagos havi lakásfenntartási kiadás település- és háztartástípus szerint	217
7/8. Lakáscélú átlaghitelek célok szerint	218
8. Infrastrukturális ellátottság	219
8/1. A lakosság energiaellátása	219
8/2. Vezetékes ivóvízellátás és közcsatorna-hálózat	220
8/3. A lakásállomány felszereltsége vezetékes ivóvízzel	220
8/4. Közműtolló	221
8/5. A lakásállomány felszereltsége közcsatornával	222
8/6. Tisztított szennyvíz	222
8/7. A biológiailag (és részben III. tisztítási fokozattal is) tisztított szennyvíz aránya	223
8/8. A hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma és az elszállított hulladék	224
8/9. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya	225

1. Egészségügyi ellátás

1/1. tábla Meghaltak aránya nem és korcsoport szerint						
Kor- csoport, éves	Ezer megfelelő korú					
	férfira			nőre		
	jutó halálozás					
	1990	2000	2006	1990	2000	2006
0	16,4	9,8	6,3	13,1	8,6	5,1
1–4	0,6	0,5	0,3	0,4	0,3	0,3
5–9	0,3	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1
10–14	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1
15–19	1,0	0,6	0,6	0,4	0,3	0,2
20–24	1,6	0,9	0,7	0,6	0,3	0,2
25–29	2,0	1,2	1,0	0,7	0,3	0,3
30–34	3,2	2,0	1,4	1,3	0,7	0,6
35–39	4,9	3,6	2,5	1,9	1,6	1,0
40–44	7,1	7,1	5,2	3,0	2,7	2,0
45–49	11,5	11,0	9,9	4,4	4,3	3,8
50–54	16,7	15,3	15,3	6,5	5,8	5,7
55–59	24,6	21,3	20,8	9,6	8,2	7,8
60–64	34,1	30,7	28,1	14,6	12,2	11,2
65–69	46,2	42,0	38,9	23,2	19,3	16,9
70–74	63,2	59,0	53,3	37,3	31,8	27,2
75–79	100,4	85,9	78,2	66,5	56,1	47,9
80–84	152,4	124,8	121,6	113,8	89,4	86,4
85–	252,4	211,1	187,1	212,6	186,8	169,7
Összesen	15,4	14,5	14,2	12,7	12,2	12,1

1/2. Meghaltak aránya kiemelt halálokok szerint

Halálokok	Százeezer lakosra jutó halálozások száma		
	1990	2000	2006 ^{a)}
Gümőkór (a késői hatások is)	6,7	3,8	1,9
Egyéb fertőző és élősdiek okozta betegségek	2,5	2,6	2,5
Ajak, szájüreg és garat rosszindulatú daganata	10,8	16,5	15,7
A gyomor és belek rosszindulatú daganata	53,0	49,9	48,7
A végbél rosszindulatú daganata	16,6	19,1	16,9
A máj, epehólyag és az epevezetékek rosszindulatú daganata	20,0	17,5	14,0
A hasnyálmirigy rosszindulatú daganata	14,1	15,1	16,8
A gége, légcső, hörgők, tüdő és mellhártya rosszindulatú daganata	73,0	82,8	82,5
Az emlő rosszindulatú daganata	20,4	22,7	20,7
A női nemi szervek rosszindulatú daganata	18,0	16,0	15,4
Egyéb rosszindulatú daganatok	71,7	86,2	80,0
In situ, jóindulatú, bizonytalan vagy ismeretlen természetű daganatok	3,4	3,9	11,1
Cukorbetegség	18,9	22,3	31,1
Idült reumás szívbetegségek	8,7	3,9	1,2
Magasvérnyomás-betegség	55,6	46,3	60,0
Ischaemiás szívbetegségek	271,7	291,8	346,6
A szívbetegség egyéb formái	50,7	47,0	64,1
Agyérbetegségek	204,5	185,5	144,3
Influenza	0,7	0,4	0,0
Tüdőgyulladás	8,5	9,5	6,8
Hörgőhurut, tüdőtágulat és asztma	46,8	36,5	47,9
Gyomor- és nyombélfekély	9,7	9,2	8,4
Bélelzáródás és sérv	4,5	3,3	4,0
Májbetegségek	53,7	67,4	54,4
Vesegyulladás, vesebajos szindróma és nephrosis	4,8	7,1	6,5
Prostatatúltengés	1,6	0,7	0,6
A terhesség, szülés és gyermekágy betegségei	0,3	0,1	0,1
Perinatális időszakban keletkező bizonyos állapotok	10,6	5,2	3,0
Veleszületett rendellenességek	6,3	3,6	3,8
Tünetek és rosszul meghatározott állapotok	1,7	1,6	1,3
Összes egyéb betegségek	206,6	157,5	120,8
Motoros járműbalesetek	25,3	12,7	13,7
Összes egyéb balesetek	59,2	44,1	34,0
Öngyilkosság és önsértés	39,8	32,0	24,4
Emberölés és más személyek által szándékosan okozott sérülés, egyéb sérülések	3,7	3,9	3,3
Összesen	1 404,1	1 328,0	1 306,7

a) 2005. évtől a haláloki feldolgozásban változás történt. A kézi módszert felváltotta az automatikus haláloki feldolgozás, mely során a szöveges haláloki bejegyzések kódolása és a statisztikában közölt elsődleges halálok kiválasztása gépi úton készül.

1/3. Az egészségi állapotukkal nagyon elégedettek, illetve nagyon elégedetlenek aránya, 2006⁺

		(%)
Megnevezés	Nagyon elégedettek	Nagyon elégedetlenek
Összesen	13,18	4,2
Nem		
Férfi	15,05	3,35
Nő	11,55	4,94
Korcsoport, éves		
16-29	33,61	0,53
30-39	17,05	0,94
40-49	7,06	3,13
50-59	3,63	4,5
60-69	2,16	6,4
70–	1,08	14,5
Iskolai végzettség		
Legfeljebb 8 általános	1,97	15,54
Szaktunokásképző	12,19	5,71
Érettségi	13,98	2,65
Diploma	17,71	1,46
Gazdasági aktivitás		
Foglalkoztatott	15,37	0,57
Munkanélküli	13,95	1,58
Tanuló	44,66	0,23
Nyugdíjas	1,81	9,19
Egyéb inaktív, eltartott	7,07	11,11
<i>Forrás: VÉKA-adatfelvétel, 2006.</i>		

**1/4. Orvosi ellátás szükségessége esetén orvoshoz
nem fordulók aránya, 2006⁺**

Megnevezés	Arány, %
Összesen	14,04
Nem	
Férfi	15,16
Nő	13,06
Korcsoport, éves	
16–29	8,71
30–39	17,52
40–49	19,18
50–59	17,08
60–69	12,44
70–	9,9
Iskolai végzettség	
Legfeljebb 8 általános	13,59
Szakmunkásképző	12,84
Érettségi	14,99
Diploma	12,66
Gazdasági aktivitás	
Foglalkoztatott	16,54
Munkanélküli	18,44
Tanuló	4,03
Nyugdíjas	11,02
Egyéb inaktív, eltartott	15,06
<i>Forrás: Véka-adatfelvétel, 2006.</i>	

**1/5. A háziorvoshoz és a házi gyermekorvoshoz bejelentkezett
0–18 évesek egyes betegségei, 2005**

Betegségek	Tízezer megfelelő korú lakosra jutó megbetegedés				
	0–18 éves, összesen	0–11 hónapos	12 hónapos – 4 éves	5–14 éves	15–18 éves
Rosszindulatú daganatok	7	4	5	7	8
A vér és vérképző szervek betegségei és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességek	322	719	474	255	279
Cukorbetegség	14	1	3	14	24
Magasvérnyomás(hypertensív)- betegségek	46	1	4	27	128
Deformáló hátgerinc-elváltozások	230	4	28	221	447
A szemizmok, az alkalmazkodás és a fénytörés betegségei	265	24	123	279	390

1/6. A háziorvoshoz bejelentkezettek (19 éves és idősebb) egyes betegségei, 2005

Betegségek	Tízezer megfelelő korú lakosra jutó megbetegedés							
	19 éves és idősebb összesen	19–24 éves	25–34 éves	35–44 éves	45–54 éves	55–64 éves	65–74 éves	75 éves és idősebb
Roszdindulatú daganatok	234	13	28	82	216	375	543	656
A vér és vérképző szervek betegségei és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességek	195	125	137	171	192	198	266	369
Pajzsmirigy rendellenességei	212	40	86	172	263	334	331	300
Cukorbetegség	680	38	72	252	648	1 180	1 647	1 589
Magasvérnyomás (hypertensív) betegségek	2 502	185	373	1 126	2 494	4 135	5 448	6 094
Ischaemiás szívbetegségek	915	9	31	182	644	1 380	2 355	3 226
Cerebrovasculáris betegségek	340	5	10	54	199	463	899	1 411
Deformáló hátgerinc-elváltozások	207	142	102	144	197	257	329	427
rendellenességei (Osteoporosis)	371	3	9	53	237	605	1 013	1 295

1/7. Bejelentett fontosabb fertőző megbetegedések száma és aránya

Betegségek	Bejelentett esetek száma						Százezer lakosra jutó megbetegedés							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Salmonellosis	11 507	10 433	10 721	9 457	7 557	8 157	9 752	112,7	102,4	105,5	93,4	74,8	80,9	96,8
Dysenteria	520	508	650	270	227	109	107	5,1	5,0	6,4	2,7	2,2	1,1	1,1
Dyspepsia coli	174	126	101	116	76	71	53	x	x	x	x	x	0,7	0,5
Egyéb E. coli által okozott megbetegedés	131	105	102	141	71	78	59	1,3	1,0	1,0	1,4	0,7	0,8	0,6
Campylobacteriosis	8 644	8 775	9 234	8 274	9 086	8 293	6 829	84,7	86,1	90,9	81,7	89,9	82,2	67,8
Enteritis infectiosa	35 080	33 850	39 390	38 512	34 943	32 961	41 307	343,6	332,3	387,7	380,2	345,7	326,8	410,1
Hepatitis infectiosa	779	651	772	797	622	481	445	7,6	6,4	7,6	7,9	6,2	4,8	4,4
AIDS	27	20	25	26	23	33 ^{a)}	22 ^{a)}	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,0
Scarlatina	5 702	3 691	2 736	2 135	3 386	3 543	6 720	55,8	36,2	26,9	21,1	33,5	35,1	66,7
Rubeola	107	65	42	47	36	32	22	1,0	0,6	0,4	0,5	0,4	0,3	0,2
Parotitis epidemica	223	183	98	108	100	72	30	2,2	1,8	1,0	1,1	1,0	0,7	0,3
Varicella	43 728	42 179	40 288	39 486	52 123	52 608	46 372	428,2	414,0	396,6	389,8	515,7	521,5	460,4
Mononucleosis infectiosa	1 429	1 473	1 554	1 535	1 493	1 199	1 195	14,0	14,5	15,3	15,2	14,8	11,9	11,9
Legionellosis	42 ^{a)}	55	65	126	37	13 ^{a)}	12 ^{a)}	0,4	0,5	0,6	1,2	0,4	0,1	0,0
Meningitis purulenta	316	258	225	230	273	220	217	3,1	2,5	2,2	2,3	2,7	2,2	2,2
Meningitis serosa	197	170	107	109	91	69	87	1,9	1,7	1,1	1,1	0,9	0,7	0,9
Kullancsencephalitis	46	55	60	73	76	53	57	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,5	0,6
Encephalitis infectiosa k.m.n.	75	53	56	72	95	72	58	0,7	0,5	0,6	0,7	0,9	0,7	0,6
Lyme-kór	1 106	1 283	1 258	1 223	1 224	1 433	1 231	10,8	12,6	12,4	12,1	12,1	14,2	12,2
Tetanus	10	8	5	4	1	3	7	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Toxoplasmosis	292	178	221	142	107	115	99	2,9	1,7	2,2	1,4	1,1	1,1	1,0

a) Importált esetekkel együtt.

Forrás: Johan Béla Országos Epidemiológiai Központ.

a) Importált esetekkel együtt.
Forrás: Johan Béla Országos Epidemiológiai Központ.

1/8. A betöltött orvosi állások száma szakfeladat szerint

Szakfeladat	2004			2005		
	alkalma- zottak	vállal- kozók	együtt	alkalma- zottak	vállal- kozók	együtt
Orvostudományi kutatás és kísérleti fejlesztés	77,0	–	77,0	79,0	3,2	82,2
Közigazgatás összesen	8,0	0,0	8,0	2,0	0,5	2,5
Egyetemi oktatás	1 146,4	–	1 146,4	1 166,3	0,6	1 166,9
Főiskolai oktatás	19,0	–	19,0	19,0	0,5	19,5
Aktív fekvőbeteg-ellátás	11 214,2	281,8	11 496,0	10 879,1	586,6	11 465,7
Rehabilitációt, utókezelést és gondozást nyújtó fekvőbeteg-ellátás	420,2	11,3	431,5	374,9	16,0	390,9
Krónikus kórházi fekvőbeteg-ellátás	376,0	22,2	398,2	356,0	31,0	387,0
Háziorvosi szolgálat	641,6	6 024,8	6 666,4	917,4	6 041,3	6 958,7
Kiegészítő alapellátási szolgáltatások (pl. fizioterápia, kislabor)	28,7	1,3	30,0	38,1	18,0	56,1
Járóbeteg gondozóintézeti ellátása	285,2	33,6	318,8	305,7	51,4	357,1
Foglalkozás-egészségügyi ellátás	170,5	46,6	217,1	310,3	420,0	730,3
Járóbeteg szakorvosi ellátása	4 594,5	868,2	5 462,7	4 660,6	2 485,8	7 146,4
Fogorvosi ellátás	981,9	1 862,9	2 844,8	1 185,4	2 639,8	3 825,2
Védőnői szolgálat	16,0	–	16,0	14,1	3,4	17,5
Közegészségügyi és járványügyi ellátás	487,0	1,5	488,5	502,8	3,5	506,3
Mentőszolgálat	248,2	5,0	253,2	255,1	43,5	298,6
Vérellátás	133,4	–	133,4	124,1	1,0	125,1
Anya-, gyermek- és csecsemővédelem	168,9	13,3	182,2	139,7	32,7	172,4
Egészségügyi ellátás egyéb feladatai	221,2	166,9	388,1	221,5	290,3	511,8
Nem kiemelt szakfeladatok	552,3	13,5	565,8	620,3	70,5	690,8
Összesen	21 790,2	9 352,9	31 143,1	22 171,4	12 739,6	34 911,0

1/9. Az egészségügyi szakdolgozók állásainak száma és a munkakörre előírt szakképesítéssel bírók létszáma munkakörönként, 2005

Szakdolgozói munkakörök	Betöltött összes állás			Munkakörre előírt szakképesítéssel bír
	alkalmazottak	vállalkozók	együtt	
Diplomás ápoló	3 232,3	56,2	3 288,5	3 376
Intenzív betegellátó szakápoló	1 875,8	18,7	1 894,5	1 911
Pszichiátriai és mentálhigiénés szakápoló	1 381,3	7,8	1 389,1	1 391
Körzeti-közösségi szakápoló	4 763,2	331,4	5 094,6	5 273
Foglalkozás-egészségügyi szakápoló	610,1	108,1	718,2	889
Egyéb szakápoló	10 053,1	104,6	10 157,7	10 041
Ápoló	9 426,1	90,8	9 516,9	9 686
Csecsemő és gyermekápoló	4 152,3	44,4	4 196,7	4 257
Általános ápoló és általános asszisztens	12 584,2	159,6	12 743,8	12 925
Ápolási asszisztens	2 527,2	7,4	2 534,6	1 841
Fogászati asszisztens	3 836,2	147,8	3 984,0	4 392
Röntgenasszisztens	3 344,1	30,1	3 374,2	3 388
Laboratóriumi asszisztens	4 083,1	41,8	4 124,9	4 133
Gyógyszertári asszisztens	764,5	6,7	771,2	781
Egyéb asszisztens	4 537,9	86,6	4 624,5	4 706
Aneszteziológiai szakasszisztens	1 276,4	6,2	1 282,6	1 273
Műtős szakasszisztens	2 212,2	5,5	2 217,7	2 208
Egyéb egészségügyi szakasszisztens	3 434,2	49,1	3 483,3	3 578
Dietetikus	653,0	15,7	668,7	685
Egészségnevelő	165,8	5,0	170,8	183
Egészségügyi szakoktató	192,4	12,3	204,7	210
Gondozó/szakgondozó	545,0	19,3	564,3	570
Gyógytornász	1 833,7	268,8	2 102,5	2 314
Közegészségügyi és járványügyi felügyelő	1 220,8	1,1	1 221,9	1 242
Mentőtiszt	602,4	35,3	637,7	666
Mentőápoló	2 999,3	55,7	3 055,0	2 368
Gyógy-, sport-, fürdős masször	1 160,7	116,1	1 276,8	1 316
Szülésznő	1 995,4	2,0	1 997,4	1 997
Védőnő	4 959,1	41,7	5 000,8	5 058
Egyéb	8 865,6	162,6	9 028,2	7 322
Összesen	99 287,4	2 038,4	101 325,8	99 980

1/10. A háziorvosok és a házi gyermekorvosok betegforgalma

Év	Egy háziorvosra jutó évi betegforgalom				Egy házi gyermekorvosra jutó évi betegforgalom					
	rendelésen meg- jelentek	a beteg lakásán meglátoga- tottak	szakrendelésre irányítás		kórházba utalások	rendelésen meg- jelentek	összes látogatás	az összes látogatásból		
			EKG, rönt- gen, labor	egyéb				preventív	beteg- látogatás	kórházba utalások
2000	9 225	1 080	653	598	69	5 833	857	318	539	32
2001	9 423	1 035	684	611	69	5 827	820	310	510	31
2002	9 674	989	724	646	72	5 609	753	287	466	30
2003	9 972	990	772	680	76	5 919	743	277	466	31
2004	10 394	958	845	729	82	5 929	675	252	423	32
2005	10 819	928	899	770	83	6 133	659	244	415	32
2006	11 071	812	903	862	84	6 331	631	238	393	33

1/11. A gondozóintézetek főbb adatai

Év	Betegforgalom, ezer				Nyilvántartott gondozottak száma az év végén		
	tüdőgondozók	pszichiátriai gondozók	addiktológiai gondozók	bőr- és nemi- beteg-gondozók	tüdőgondozók	pszichiátriai gondozók	addiktológiai gondozók
2000	2 035	1 262	178	1 966	704 606	130 762	43 319
2001	2 013	1 304	179	1 935	740 507	132 719	40 771
2002	2 000	1 332	184	1 965	773 016	134 791	36 918
2003	1 985	1 364	171	1 902	815 662	136 816	36 430
2004	2 011	1 395	162	1 898	886 808	141 488	34 528
2005	2 046	1 431	164	1 936	931 528	143 024	33 853
2006	1 948	1 482	162	1 875	949 501	149 777	29 448

Forrás: Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet, Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet, Országos Addiktológiai Intézet, Országos Szakfelügyeleti Módszertani Központ, Johan Béla Országos Epidemiológiai Központ.

1/12. Engedélyezett kórházi ágyak száma felügyeleti szervek szerint*

Év végén	Az Egészségügyi Minisztérium közvetlen felügyelete alá tartozó		Vidéki	Fővárosi		Egyéb minisztériumi fenntartású kórházak	Egyházi, alapítványi és egyéb	Összesen
	klinikák	országos intézetek		önkormányzati kórházak				
2000	7 991	6 105	52 045	12 592	3 893	1 651	84 277	
2001	7 710	6 028	50 047	11 832	3 602	1 760	80 979	
2002	7 158	6 641	49 375	11 949	3 592	2 129	80 844	
2003	7 446	6 498	49 158	11 589	3 348	2 135	80 174	
2004	7 356	6 579	49 142	11 538	3 299	2 157	80 071	
2005	7 440	6 579	49 169	11 473	3 299	2 225	80 185	
2006	7 414	6 486	49 151	11 491	3 304	2 406	80 252	

* Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (volt IM) kórházainak adatai nélkül.

Forrás: Országos Egészségbiztosítási Pénztár.

* Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (volt IM) kórházainak adatai nélkül.
 Forrás: Országos Egészségbiztosítási Pénztár.

2. Szociális védőháló

2/1. Az egészségbiztosítási ellátásban részesülők adatai

Év	Táppénzes napok száma, millió	Táppénzre jogosultak száma, ezer fő	Egy jogosult-ra jutó táppénzes napok száma	Táppénzkiadás, milliárd Ft	Egy táppénzes napra jutó kiadás, Ft	Táppénzes esetek száma, ezer	Egy esetre jutó nap	Foglalkoztatottak száma, ezer fő
1990	93,3	4 540	20,6	24,3	260	4 460	20,9	5 084
1991	91,8	4 297	21,4	29,0	316	3 949	23,2	4 921
1992	72,9	4 018	18,1	28,9	396	2 309	31,6	3 966
1993	73,2	3 897	18,8	35,3	482	2 229	32,8	3 725
1994	73,9	3 899	19,0	40,8	552	2 237	33,0	3 653
1995	63,1	3 827	16,5	39,8	631	1 590	39,7	3 590
1996	45,2	3 720	12,2	33,0	730	1 225	36,9	3 579
1997	43,3	3 558	12,2	36,1	834	1 436	30,2	3 591
1998	41,7	3 530	11,8	41,3	990	1 413	29,5	3 676
1999	41,9	3 433	12,2	49,2	1 174	1 646	25,5	3 786
2000	41,2	3 465	11,9	56,1	1 362	1 412	29,2	3 832
2001	42,6	3 474	12,3	64,2	1 507	1 349	31,6	3 850
2002	44,4	3 480	12,8	80,9	1 822	1 277	34,8	3 850
2003	45,2	3 521	12,8	98,3	2 175	1 320	34,2	3 897
2004	39,2	3 485	11,2	96,2	2 454	1 234	31,8	3 875
2005	37,4	3 486	10,7	97,0	2 594	1 252	29,8	3 879
2006	36,3	3 541	10,3	99,9	2 752	1 196	30,4	3 930

2/2. Az egészségbiztosítási ellátásban részesülők táppénzes adatai

Év	Alkalmazásban állók			Egyéni és társas vállalkozások tagjai				
	a táppénzesek napi átlagos létszáma, fő	a táppénzes napok száma, ezer	ebből:		a táppénzesek napi átlagos létszáma, fő	a táppénzes napok száma, ezer	ebből:	
			a gyermek-ápolási	az üzemi baleseti, foglalkozási megbetegedési			a gyermek-ápolási	az üzemi baleseti, foglalkozási megbetegedési
			táppénzes napok aránya, %				táppénzes napok aránya, %	
2001	100 582	36 712,4	3,8	5,2	16 031	5 851,3	1,2	2,3
2002	105 096	38 360,2	3,1	5,3	16 431	5 997,2	1,1	2,2
2003	106 943	39 034,3	3,3	5,6	16 892	6 165,7	1,2	2,3
2004	93 040	34 052,6	3,4	5,4	13 967	5 112,1	1,3	2,2
2005	88 112	32 161,0	3,6	5,4	14 303	5 220,7	1,4	2,0
2006	84 868	30 976,8	3,5	5,4	14 721	5 373,3	1,4	1,6

2/3. A családtámogatások összefoglaló kiadási adatai*

Év	Terhességi- gyermekágyi segély	Anyasági ellátásoka)	Gyermekgondozási		Családi pótlék b)	Iskoláztatási támogatás	Összesen	A kifizetett összeg a GDP arázalékában
			díj	segély				
1990	4 062	726	9 669	3 754	64 281	–	82 492	3,95
1995	8 904	2 030	20 384	11 264	100 188	–	142 770	2,54
1996	8 276	1 325	22 252	14 110	95 031	–	140 994	2,05
1997	6 013	1 649	12 713	26 909	105 262	–	152 546	1,79
1998	6 924	1 943	1 113	38 537	120 174	–	168 691	1,65
1999	7 768	2 084	–	44 501	121 201	10 544	186 098	1,63
2000	10 047	2 335	20 381	38 418	55 607	76 910	203 697	1,58
2001	12 470	2 524	29 646	39 109	52 187	81 793	217 729	1,46
2002	15 777	2 637	37 807	40 705	153 863	–	250 789	1,48
2003	20 207	4 489	45 589	44 375	174 937	–	289 997	1,56
2004	23 433	4 821	54 547	47 911	185 332	–	316 044	1,56
2005	27 090	5 294	61 178	50 458	191 144	–	335 164	1,54
2006	30 315	5 663	68 961	54 948	329 430	–	489 317	2,14

* Postaköltség nélkül (főkönyvi adat).

a) 1992. XII. 31-ig anyasági segély, 1993. I. 1.–1996. IV. 14. várandóssági pótlék, 1996. IV. 15-től anyasági támogatás.

b) 1998-ig családi pótlék, 1999-től 2002. XI. 8-ig nevelési ellátás: családi pótlék és az iskoláztatási támogatás együttes adatait tartalmazza. 2002-től a 13-dik hónapra kifizetett pótlékkal együtt.

* Postaköltség nélkül (főkönyvi adat).

a) 1992. XII. 31-ig anyasági segély, 1993. I. 1.–1996. IV. 14. várandóssági pótlék, 1996. IV. 15-től anyasági támogatás.

b) 1998-ig családi pótlék, 1999-től 2002. XI. 8-ig nevelési ellátás; családi pótlék és az iskoláztatási támogatás együttes adatait tartalmazza. 2002-től a 13-dik hónapra kifizetett pótlékkal együtt.

2/4. A főbb alapszolgáltatásokat nyújtó települések száma régiók szerint, június 30.

Régió, szolgáltatás	2000	2002	2004	2006
Közép-Magyarország				
Étkeztetés	140	141	149	159
Házi segítségnyújtás	133	124	131	141
Családsegítés	108	138	143	169
Falugondnok, tanyagondnok	5	3	7	7
Gyermekjóléti szolgáltatás	136	182	185	187
Közép-Dunántúl				
Étkeztetés	284	308	297	302
Házi segítségnyújtás	242	214	226	252
Családsegítés	179	266	296	329
Falugondnok, tanyagondnok	31	54	61	71
Gyermekjóléti szolgáltatás	282	392	397	399
Nyugat-Dunántúl				
Étkeztetés	468	464	490	468
Házi segítségnyújtás	356	328	364	330
Családsegítés	341	438	471	332
Falugondnok, tanyagondnok	112	143	180	189
Gyermekjóléti szolgáltatás	555	625	613	551
Dél-Dunántúl				
Étkeztetés	280	395	398	447
Házi segítségnyújtás	219	322	356	412
Családsegítés	183	368	400	557
Falugondnok, tanyagondnok	120	185	209	229
Gyermekjóléti szolgáltatás	287	532	546	579
Észak-Magyarország				
Étkeztetés	355	416	497	517
Házi segítségnyújtás	287	352	355	368
Családsegítés	160	289	380	410
Falugondnok, tanyagondnok	122	177	186	187
Gyermekjóléti szolgáltatás	274	483	575	572
Észak-Alföld				
Étkeztetés	293	317	338	342
Házi segítségnyújtás	278	297	321	340
Családsegítés	127	192	208	259
Falugondnok, tanyagondnok	60	80	80	81
Gyermekjóléti szolgáltatás	268	365	374	370
Dél-Alföld				
Étkeztetés	185	186	248	224
Házi segítségnyújtás	190	208	246	229
Családsegítés	102	125	203	192
Falugondnok, tanyagondnok	34	47	145	86
Gyermekjóléti szolgáltatás	170	214	250	249
Összesen				
Étkeztetés	2005	2227	2417	2459
Házi segítségnyújtás	1705	1845	1999	2072
Családsegítés	1200	1816	2101	2248
Falugondnok, tanyagondnok	484	689	868	850
Gyermekjóléti szolgáltatás	1972	2793	2940	2907

2/5. A bölcsődék fontosabb adatai

Év	A működő		Beíratott gyermekek ^{a)}	A beíratott	A gondozott	A beosztott gondozónók száma	Ebből: a szakképzett gondozónók aránya, %
	intézmények	férőhelyek		gyermekek számából számított kihasználtsági százalék			
	száma						
Önkormányzati bölcsődék							
1990	917	46 726	38 939	88,7	63,0	9 439	88,2
1995	585	29 498	36 219	102,8	71,0	6 079	88,9
2000	507	24 089	28 722	105,3	76,7	5 184	91,1
2001	506	23 564	28 177	103,6	77,3	5 146	89,9
2002	498	23 300	28 029	107,8	81,1	5 243	88,9
2003	490	22 959	28 524	112,0	82,9	5 253	90,1
2004	498	23 024	29 369	111,9	86,6	5 246	90,6
2005	503	22 909	29 274	111,1	86,9	5 239	90,3
2006	511	23 344	30 066	114,2	89,4	5 335	90,8
Nonprofit szervezetek bölcsődéi							
1990	–	–	–	–	–	–	–
1995	2	35	18	92,9	60,6	6	83,3
2000	7	158	178	106,7	78,8	28	89,3
2001	9	237	276	110,7	80,3	49	85,7
2002	8	225	286	117,9	93,8	47	83,0
2003	11	326	409	117,7	91,4	63	85,7
2004	16	428	505	78,5	89,1	81	81,5
2005	18	508	627	93,3	91,6	101	78,2
2006	23	627	759	105,6	94,9	123	77,2
Egyéb bölcsődék ^{b)}							
1990	86	3 524	1 886	66,6	45,6	484	88,4
1995	41	1 487	1 459	85,6	58,0	283	94,3
2000	18	718	661	86,9	63,9	123	83,7
2001	17	593	528	79,0	63,9	105	89,5
2002	17	553	532	87,9	71,9	104	89,4
2003	14	486	489	92,1	76,3	97	90,7
2004	13	459	459	88,4	75,4	91	92,3
2005	9	349	329	81,9	59,2	76	94,7
2006	9	284	328	100,5	73,9	56	94,6
Összes állandó bölcsőde							
1990	1 003	50 250	40 825	87,2	61,8	9 929	88,2
1995	628	31 020	37 696	101,9	70,4	6 368	89,1
2000	532	24 965	29 561	104,8	76,4	5 335	90,9
2001	532	24 394	28 981	103,0	76,9	5 300	89,8
2002	523	24 078	28 847	107,4	81,0	5 394	88,9
2003	515	23 771	29 422	111,6	82,9	5 413	90,0
2004	527	23 911	30 333	110,8	86,5	5 418	90,5
2005	530	23 766	30 230	110,2	86,7	5 416	90,1
2006	543	24 255	31 153	113,8	89,4	5 514	90,6

a) 1993-tól az adatok XII. 31. helyett V. 31-re vonatkoznak.

b) Egyéni és társas vállalkozás, központi költségvetési intézmény, munkahelyi bölcsődék.

2/6. Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek száma korcsoportok szerint

Korcsoport, éves	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
0 – 3	2 066	2 045	2 051	2 088	2 004	1 932	1 848
4 – 5	1 357	1 334	1 245	1 219	1 208	1 210	1 221
6 – 9	3 270	3 224	3 303	3 390	3 374	3 293	3 075
10 – 11	2 122	2 109	2 080	2 038	2 070	2 108	2 164
12 – 14	4 065	4 072	3 954	3 987	3 946	3 921	3 827
15 – 17	5 223	5 210	5 180	5 122	4 966	4 992	5 010
Kiskorúak összesen	18 103	17 994	17 813	17 844	17 568	17 456	17 145
18 éves és idősebb	3 937	4 064	4 080	4 156	4 169	4 240	4 206
Összesen	22 040	22 058	21 893	22 000	21 737	21 696	21 351

2/7. Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők az ellátás fajtája és nemek szerint, 2007. január

Ellátás típusa	Összesen	Ebből	
		férfi	nő
Öregségi nyugdíjas	1 676 477	629 612	1 046 865
Rokkantsági nyugdíjas	802 506	408 790	393 716
korbetöltött	350 553	176 539	174 014
korhatár alatti	451 953	232 251	219 702
Bányász- és korengedményes nyugdíjas	9 541	9 535	6
Özvegyi nyugdíjas ^{a)}	157 105	5 946	151 159
Szülői nyugdíjas	143	4	139
Árvaellátásban részesülő	106 918	52 517	54 401
Mezőgazdasági szövetkezeti járadékos	7 388	963	6 425
Baleseti járadékos	13 899	11 481	2 418
Megváltozott munkaképességűek járadékában részesülő	206 696	79 720	126 976
Rokkantsági járadékos	30 039	16 223	13 816
Házastársi pótlékban részesülő	30 888	153	30 735
Egyéb nyugdíj jellegű járadékban részesülő	3 597	1 331	2 266
Összesen	3 045 197	1 216 275	1 828 922

a) Ideiglenes özvegyi nyugdíjasokkal együtt.
 Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

2/8. Az idősek nappali intézményeinek adatai

Év	Intézmények	Férőhelyek	Ellátottak	Tárgyévben ellátást kérők	Egy férő- helyre jutó 60 éven felüli	Tízezer 60 éven felülire jutó ellátott
	száma					
2000	1287	38 502	39 917	11 432	54,0	192,0
2001	1279	39 431	40 373	11 422	53,0	193,0
2002	1287	40 210	40 486	10 828	52,5	191,7
2003	1292	40 277	40 493	11 004	52,8	190,5
2004	1264	39 705	39 601	13 001	54,2	184,0
2005	1241	40 304	39 742	16 964	53,5	184,2
2006	1238	40 904	39 048	13 990	53,0	180,0

2/9. Az idősek otthonainak és gondozóházainak adatai

Év	Otthonok	Férőhelyek	Ellátottak	Egy férőhelyre jutó 60 éven felüli	Tízezer 60 éven felülire jutó ellátott
	száma				
Idősek otthonai					
2000	586	38624	37698	53,8	181,3
2001	621	40179	39125	52,1	187,1
2002	651	41619	40272	50,7	190,7
2003	697	43178	41725	49,2	196,3
2004	724	44305	42835	48,6	199,0
2005	755	46008	44346	46,9	205,6
2006	793	48818	46975	44,4	216,5
Idősek gondozóházai					
2000	135	2178	2149	954,6	10,3
2001	145	2479	2472	843,7	11,8
2002	146	2436	2404	866,8	11,4
2003	139	2546	2494	835,0	11,7
2004	149	2862	2821	752,0	13,1
2005	151	2996	2927	720,0	13,6
2006	156	3120	3062	695,3	14,1

2/10. Fogvatékosok, pszichiátriai és szenvedélybetegek otthonaiban ellátottak száma

Év	Fogvatékosok átmeneti otthona	Fogvatékosok otthona	Fogvatékosok lakóotthona	Pszichiátriai betegek átmeneti otthona	Pszichiátriai betegek otthona	Pszichiátriai betegek lakóotthona	Szenvedélybetegek átmeneti otthona	Szenvedélybetegek otthona	Szenvedélybetegek lakóotthona
2000	24	15 199	123	16	8 108	9	61	1100	–
2001	60	15 062	317	–	7 939	23	48	1342	–
2002	88	15 216	524	–	7 877	83	45	1490	–
2003	127	15 137	772	25	7 727	137	94	1532	17
2004	140	15 017	969	20	7 823	122	82	1669	8
2005	161	15 084	1062	65	7 823	186	101	1956	26
2006	193	14 891	1183	35	7 867	230	156	1920	42

2/11. Társadalmi juttatások az összes juttatás százalékában funkciók szerint az Európai Unióban

Ország	Betegség/ egészség- gondozás	Rokkantság	Öregség	Hátra- hagyottak	Család/ gyermekek	Munka- nélküliség	Lakás	Máshová nem sorolt társadalmi kirekesztettség
EU-25	28,3	8,1	41,4	4,5	7,8	6,5	2,0	1,5
Ausztria	25,0	8,3	46,9	1,3	10,7	6,0	0,4	1,5
Belgium	27,7	6,8	34,2	9,8	7,1	12,5	0,2	1,6
Ciprus	24,1	4,3	46,5	1,9	11,4	4,9	2,4	4,5
Csehország	35,3	7,9	40,1	1,0	8,4	3,9	0,5	2,9
Dánia	20,6	13,9	37,2	0,0	13,0	9,5	2,4	3,5
Észtország	31,5	9,1	42,9	0,8	12,7	1,6	0,4	1,1
Finnország	25,5	13,2	33,3	3,7	11,5	9,8	1,1	2,0
Franciaország	30,0	5,8	37,1	6,5	8,5	7,8	2,9	1,5
Görögország	26,5	5,0	47,4	3,5	6,9	5,9	2,3	2,4
Hollandia	30,4	10,9	36,2	5,4	4,8	6,3	1,3	4,7
Írország	42,1	5,3	18,2	5,1	15,5	8,3	3,3	2,3
Lengyelország	19,5	11,5	55,3	4,9	4,6	3,5	:	0,8
Lettország	24,5	9,8	47,5	2,5	10,5	3,4	0,6	1,2
Litvánia	29,5	10,2	45,2	2,0	8,8	1,6	0,0	2,6
Luxemburg	25,0	13,5	26,0	10,5	17,4	4,7	0,7	2,2
Magyarország	29,5	10,3	36,6	5,8	12,1	2,9	2,0	0,6
Málta	27,0	6,7	49,4	1,8	5,2	6,9	1,7	1,3
Nagy-Britannia	30,4	9,2	41,3	3,3	6,7	2,6	5,6	0,8
Németország	27,2	7,7	42,1	1,4	10,5	8,6	0,8	1,7
Olaszország	25,9	6,1	51,3	10,0	4,4	2,0	0,1	0,2
Portugália	30,4	10,4	40,2	7,1	5,3	5,7	0,0	1,0
Spanyolország	30,8	7,5	40,7	3,0	3,5	12,9	0,8	0,9
Svédország	25,4	14,8	37,9	2,2	9,6	6,2	1,8	2,2
Szlovákia	30,1	9,6	39,3	0,7	10,7	6,2	0,1	3,1
Szlovénia	32,7	8,1	43,0	1,7	8,6	3,1	:	2,8

Forrás: Eurostat (Statistical Office of the European Communities)
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

3. Oktatás

3/1. A tanulók és a hallgatók száma nevelési-oktatási feladat szerint

(ezer fő)

Nevelési, nevelési-oktatási feladat	1990/1991	1995/1996	2005/2006	2006/2007
Nappali oktatás				
Óvodai	391,9	400,5	326,6	327,6
Általános iskolai	1 166,1	987,6	859,3	828,9
Szakiskolai	225,4	178,0	131,0	129,2
Középiskolai	291,9	372,6	441,2	443,4
Felsőfokú iskolai	76,6	132,9	231,5	238,7
Összesen	2 151,9	2 071,6	1 989,6	1 967,8
Felnőttoktatás				
Általános iskolai	11,5	5,2	2,6	2,3
Szakiskolai	–	–	4,0	4,8
Középiskolai	68,1	75,9	89,9	91,0
Felsőfokú iskolai	31,8	62,6	192,7	177,7
Összesen	111,4	143,7	289,1	278,8
Összesen				
Óvodai	391,9	400,5	326,6	327,6
Általános iskolai	1 177,6	992,8	861,9	831,3
Szakiskolai	225,4	178,0	135,0	134,0
Középiskolai	360,0	448,5	531,1	534,4
Felsőfokú iskolai	108,4	195,5	424,2	416,3
Összesen	2 263,3	2 215,3	2 278,7	2 243,7

3/2. A végzettek száma a nappali és a felnőttoktatásban

(ezer fő)				
Megnevezés	1990	1995	2005	2006
Nappali oktatás				
8 évfolyamot végzett	169,2	126,2	119,6	118,2
Érettségizett	53,1	70,3	77,0	76,9
Ebből:				
gimnáziumban	24,2	31,2	38,2	38,2
szakközépiskolában	28,9	39,1	38,9	38,7
Felsőfokú oklevelet szerzett	16,0	20,0	32,8	29,9
Felnőttoktatás				
8 évfolyamot végzett	3,7	2,3	0,7	0,6
Érettségizett	14,8	13,9	11,5	13,9
Ebből:				
gimnáziumban	3,1	3,4	7,0	8,6
szakközépiskolában	11,7	10,5	4,5	5,2
Felsőfokú oklevelet szerzett	8,1	6,2	24,4	23,2
Összesen				
8 évfolyamot végzett	172,9	128,5	120,3	118,8
Érettségizett	67,9	84,2	88,5	90,8
Ebből:				
gimnáziumban	27,3	34,6	45,2	46,8
szakközépiskolában	40,6	49,6	43,4	43,9
Felsőfokú oklevelet szerzett	24,1	26,2	57,2	53,1

3/3. Főbb oktatási adatok a fenntartók szerint, nappali tagozaton, 2006/2007

Megnevezés	Állami, önkormányzati	Egyházi, felekezeti	Egyéb	Összesen
Feladatellátási hely				
Óvoda	4 177	119	228	4 524
Általános iskola	3 287	180	124	3 591
Szakiskola	535	27	162	724
Középiskola	1 065	135	563	1 763
Felsőoktatás	31	26	14	71
Gyermek, tanuló				
Óvoda	310 136	8 875	8 633	327 644
Általános iskola	772 646	42 076	14 221	828 943
Szakiskola	113 001	3 443	12 756	129 200
Középiskola	366 886	38 649	37 853	443 388
Felsőoktatás	209 207	14 685	14 782	238 674
Pedagógus				
Óvoda	28 776	844	930	30 550
Általános iskola	77 422	4 378	1 806	83 606
Szakiskola	8 984	334	1 008	10 326
Középiskola	32 217	3 444	4 877	40 538
Felsőoktatás	18 426	2 112	1 538	22 076

3/4. A főfoglalkozású pedagógusok száma képzés és beosztás szerint, 2006/2007

Képzés	Összesen	Ebből:		
		vezető, vezetőhelyettes	óvodapedagógus, tanító, tanár	egyéb beosztású pedagógus
Középiskolai tanár	43 734	4 636	36 816	2 282
Általános iskolai tanár	53 405	5 202	39 841	8 362
Tanító	37 294	2 143	25 148	10 003
Óvodapedagógus	29 862	5 352	24 090	420
Szakoktató és egyéb felsőfokú végzettségű	11 255	1 370	8 101	1 784
Pedagógiai képzettséggel nem rendelkezők	5 162	238	4 135	789
Összesen	180 712	18 941	138 131	23 640
Ebből nő, %	81,1	75,7	80,9	86,5

3/5. Óvodai nevelés, általános iskolai nevelés és oktatás

Megnevezés	1990/1991	1995/1996	2005/2006	2006/2007
Óvoda				
Óvoda/ feladatellátási hely	4 718	4 720	4 526	4 524
Férőhely	385 020	373 158	349 679	351 825
Pedagógus	33 635	32 320	30 531	30 550
Óvodás gyermek	391 950	400 527	326 605	327 644
Ebből: gyógypedagógiai nevelésben	821	1 188	1 431	1 484
Gyermekcsoport	16 161	15 955	14 546	14 560
Ebből: gyógypedagógiai nevelésben	106	142	175	178
Általános iskola				
Iskola/ feladatellátási hely	3 723	4 006	3 614	3 591
Osztályterem	49 842	51 892	40 980	40 513
Pedagógus	96 791	93 035	85 469	83 606
Tanuló	1 177 612	992 766	861 858	831 262
Ebből:				
nappali oktatásban	1 166 076	987 561	859 315	828 943
felnőttoktatásban	11 536	5 205	2 543	2 319
Nappali oktatásban tanulók közül gyógypedagógiai oktatásban ^{a)}	35 420	36 074	30 721	28 308
1. évfolyamos ^{b)}	130 424	130 230	101 157	99 025
1–4. évfolyamos	523 307	507 017	415 858	399 250
5–8. (10.) évfolyamos napközi otthoni ellátásban részesül, % ^{c)}	37,3	34,4	40,9	41,8
étkeztetésben részesül, %	54,3	53,9	64	64,4
Osztály (nappali oktatásban)	51 981	48 884	43 475	42 266
Ebből: gyógypedagógiai oktatásban	3 252	3 268	3 158	2 959
a) Az integrált képzésben részt vevők nélkül.				
b) A gyógypedagógiai előkészítő osztályokkal együtt.				
c) Az iskolaotthonos osztályba járókkal együtt.				

3/6. Szakiskolai és speciális szakiskolai nevelés és oktatás

Megnevezés	1990/1991	1995/1996	2005/2006	2006/2007
Szakiskolai oktatás				
Iskola/ feladatellátási hely	417	642	537	580
Osztályterem ^{a)}	3 707	3 852	3 253	3 325
Pedagógus	12 779	11 399	8 938	8 947
Tanulók	222 204	172 599	126 211	124 466
Tanuló a nappali oktatásban	222 204	172 599	122 162	119 637
Ebből:				
9. évfolyamos	83 332	60 449	33 276	32 780
9–10. évfolyamos	155 899	115 517	58 921	58 235
11. és magasabb évfolyamos	66 305	57 081	63 241	61 402
nő, %	37,4	39,9	37,9	37,8
kollégiumban lakik, %	13,3	12,7	10,1	9,7
Osztály (nappali oktatásban)	7 608	6 302	4 920	4 925
Speciális szakiskolai oktatás				
Iskola/ feladatellátási hely	48	70	136	144
Osztályterem ^{a)}	..	243	559	628
Pedagógus	127	439	1 239	1 379
Tanulók	3 152	5 367	8 797	9 563
Tanuló a nappali oktatásban	3 152	5 367	8 797	9 563
Ebből:				
9. évfolyamos	2 087	3 144	2 684	2 795
9–10. évfolyamos	3 152	5 227	4 801	5 005
11. és magasabb évfolyamos	–	140	3 996	4 558
nő, %	..	39,2	38,3	39,3
kollégiumban lakik, %	20,5	21,4	26,9	26
Osztály (nappali oktatásban)	244	418	749	841
a) 1999/2000-ig a szaktantermekkel együtt.				

3/7. Gimnáziumi és szakközépiskolai nevelés és oktatás

Megnevezés	1990/1991	1995/1996	2005/2006	2006/2007
Gimnázium				
Iskola/ feladatellátási hely	321	475	761	807
Osztályterem ^{a)}	3 989	5 203	7 362	7 490
Pedagógus	10 246	12 912	18 213	19 284
Tanulók	142 247	186 671	243 767	246 267
Ebből:				
nappali oktatásban	123 427	164 203	197 217	200 292
felnőttoktatásban	18 820	22 468	46 550	45 975
Nappali oktatásban tanulók közül				
9. évfolyamos	35 255	35 290	46 252	45 711
nő, %	66,4	62,6	58,6	58,7
kollégiumban lakik, %	11,9	12,5	10,3	10,2
Érettségizett	27 241	34 620	45 151	46 847
Ebből: nappali oktatásban	24 136	31 202	38 169	38 219
Osztályok a nappali oktatásban	3 988	5 471	6 819	6 935
Szakközépiskola				
Iskola/ feladatellátási hely	513	643	931	956
Osztályterem ^{a)}	4 694	6 351	7 972	8 077
Pedagógus	12 656	15 772	20 871	21 254
Tanulók	217 787	261 838	287 290	288 156
Ebből:				
nappali oktatásban	168 445	208 415	244 001	243 096
felnőttoktatásban	49 342	53 423	43 289	45 060
Nappali oktatásban tanulók közül				
9. évfolyamos	47 468	45 576	49 979	50 328
13. és magasabb évfolyamos	..	24 132	62 553	61 895
nő, %	51	49,5	48	47,4
kollégiumban lakik, %	22,9	18,5	11,7	11,4
Érettségizett	40 633	49 559	43 387	43 939
Ebből:				
nappali oktatásban	28 903	39 063	38 856	38 676
Osztályok a nappali oktatásban	5 457	7 292	9 308	9 347

a) 1999/2000-ig a szaktantermekkel együtt.

3/8. Egyetemi, főiskolai szintű* továbbtanulásra jelentkezők

Megnevezés	1990/1991	1995/1996	2005/2006	2006/2007
Jelentkezett	46 767	84 380	91 583	84 262
Felvett	16 818	49 874	52 863	53 983
Felvettek a jelentkezők százalékában	36,0	59,1	57,7	64,1

*A felsőfokú alapképzésbe (BSc) és osztatlan képzésbe jelentkezett és felvettekkel együtt.

3/9. Felsőfokú oktatás

Megnevezés	1990/1991	1995/1996	2005/2006	2006/2007
Intézmény	77	90	71	71
Hallgató	108 376	195 512	424 161	416 348
Ebből:				
felsőfokú szakképzés	–	–	10 498	10 842
főiskolai szintű oktatás	54 889	109 412	226 528	163 323
egyetemi szintű oktatás	47 498	70 153	138 994	113 438
felsőfokú alapképzés	–	–	15 110	91 365
mesterképzés	–	–	–	110
osztatlan képzés	–	–	–	7 583
szakirányú továbbképzés	5 989	12 565	25 066	21 903
doktori (PhD-, DLA-) képzés	–	..	7 965	7 784
Nappali tagozatos hallgató	76 601	132 923	231 482	238 674
Ebből:				
felsőfokú szakképzés	–	–	8 331	8 471
főiskolai szintű oktatás	37 091	68 372	96 732	70 087
egyetemi szintű oktatás	39 510	61 169	109 935	89 828
felsőfokú alapképzés	–	–	10 578	59 058
osztatlan képzés	–	–	–	5 643
szakirányú továbbképzés	–	–	792	531
doktori (PhD-, DLA-) képzés	–	3 382	5 114	5 056
Oktató	17 302	18 098	23 188	22 076
Ebből:				
tanár	1 878	2 901	3 224	3 221
docens	3 466	5 377	5 870	5 796
adjunktus	6 398	5 412	5 506	5 211
tanársegéd	3 941	3 789	3 756	3 603
egyéb oktató	1 619	5 184	4 832	4 245

3/10.A költségvetés oktatási kiadásai

Megnevezés	2000	2003	2004	2005	2006
Folyó áron, millió Ft					
Közzoktatás	462 177	783 372	803 897	862 971	894 373
Ebből:					
intézményműködtetés	87 690	138 876	150 342	161 636	172 506
óvoda	75 319	131 403	133 543	144 171	150 011
iskolai oktatás, szakképzés	222 123	403 818	409 847	440 433	452 047
felnőttoktatás	6 384	9 622	8 180	7 877	8 066
kollégium	16 538	25 861	25 059	28 603	29 050
étkeztetés	29 113	39 779	42 680	44 618	46 031
Felsőfokú oktatás	150 592	216 422	214 129	226 772	234 939
Iskolarendszeren kívüli oktatás	8 142	29 387	29 984	31 667	34 790
Egyéb oktatási kiadások	52 032	42 275	41 080	48 703	52 033
Összesen	672 943	1 071 456	1 089 090	1 170 113	1 216 135
Megoszlás, %					
Közzoktatás	68,7	73,1	73,8	73,8	73,5
Ebből:					
intézményműködtetés	13,0	13,0	13,8	13,8	14,2
óvoda	11,2	12,3	12,3	12,3	12,3
iskolai oktatás, szakképzés	33,0	37,7	37,6	37,6	37,2
felnőttoktatás	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7
kollégium	2,5	2,4	2,3	2,4	2,4
étkeztetés	4,3	3,7	3,9	3,8	3,8
Felsőfokú oktatás	22,4	20,2	19,7	19,4	19,3
Iskolarendszeren kívüli oktatás	1,2	2,7	2,7	2,7	2,9
Egyéb oktatási kiadások	7,7	3,9	3,8	4,2	4,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4. Kultúra

4/1. Látogatások megoszlása településtípusonként

Év	Mozi			Színház			Hangverseny		
	Budapest	város	község	Budapest	város	község	Budapest	város	község
2000	63,8	34,9	1,3	53,0	46,0	1,0	18,1	71,8	10,1
2001	53,9	44,8	1,3	54,8	44,0	1,2	17,3	72,3	10,4
2002	54,9	43,7	1,4	54,6	43,7	1,7	16,5	76,1	7,4
2003	57,3	41,7	1,0	55,9	42,8	1,3	15,9	77,9	6,2
2004	57,3	42,0	0,7	55,7	43,3	1,0	15,8	78,9	5,3
2005	57,7	41,8	0,5	57,4	41,6	1,0	16,3	79,3	4,4
2006	58,1	41,4	0,5	56,6	42,0	1,4	15,7	78,7	5,6

4/2. Mozi-, színház- és hangverseny-előadások megoszlása régióként

(%)

Régió	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mozi							
Közép-Magyarország	52,7	50,2	51,4	51,1	50,6	50,3	52,8
Közép-Dunántúl	6,7	6,2	5,8	5,2	5,9	6,4	7,2
Nyugat-Dunántúl	11,2	10,6	11,0	11,7	12,0	11,5	9,5
Dél-Dunántúl	6,1	6,7	6,0	5,9	5,8	5,9	5,9
Észak-Magyarország	5,8	8,9	8,2	7,8	7,7	7,7	8,4
Észak-Alföld	8,9	8,5	8,8	8,8	8,7	8,5	9,5
Dél-Alföld	8,6	8,9	8,8	9,5	9,3	9,7	6,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Színház							
Közép-Magyarország	49,3	49,9	49,2	48,2	48,3	47,9	48,1
Közép-Dunántúl	7,9	7,8	7,8	8,3	8,0	7,4	6,9
Nyugat-Dunántúl	9,1	8,9	10,6	10,6	10,8	10,9	10,1
Dél-Dunántúl	8,3	8,4	8,3	7,0	6,5	6,9	7,3
Észak-Magyarország	7,1	7,5	7,6	6,7	7,5	7,6	7,4
Észak-Alföld	8,2	8,0	7,3	10,8	10,8	10,5	10,8
Dél-Alföld	10,2	9,6	9,2	8,3	8,1	8,9	9,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Hangverseny							
Közép-Magyarország	12,9	11,7	11,5	10,4	11,6	10,3	12,9
Közép-Dunántúl	10,7	12,3	12,3	11,8	11,5	11,3	10,2
Nyugat-Dunántúl	12,6	12,4	13,7	14,4	15,0	14,4	15,5
Dél-Dunántúl	14,2	13,4	12,9	13,0	13,2	12,1	12,3
Észak-Magyarország	16,9	16,6	16,6	15,2	14,6	15,8	14,8
Észak-Alföld	20,4	21,5	20,5	23,0	21,5	23,0	22,4
Dél-Alföld	12,4	12,0	12,5	12,3	12,5	13,1	11,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4/3. Mozi-, színház- és hangverseny-látogatások megoszlása régióként

(%)							
Régió	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mozi							
Közép-Magyarország	57,9	54,9	55,8	58,1	58,0	58,4	59,0
Közép-Dunántúl	6,3	5,8	5,5	4,7	5,0	5,2	5,4
Nyugat-Dunántúl	8,4	8,4	7,9	8,2	8,5	8,1	8,3
Dél-Dunántúl	5,4	5,9	5,6	5,2	5,0	4,8	4,4
Észak-Magyarország	5,4	6,8	6,6	5,9	5,9	5,7	5,6
Észak-Alföld	7,4	8,1	8,2	8,1	8,0	8,0	8,0
Dél-Alföld	9,1	10,2	10,4	9,8	9,6	9,7	9,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Színház							
Közép-Magyarország	53,4	55,5	56,8	56,4	56,5	57,9	57,2
Közép-Dunántúl	7,4	7,5	7,2	7,4	7,0	5,6	5,7
Nyugat-Dunántúl	9,8	9,5	9,9	9,7	9,4	8,7	8,3
Dél-Dunántúl	7,3	7,2	6,6	5,8	5,5	5,6	6,2
Észak-Magyarország	5,7	6,1	6,3	5,8	6,8	6,4	6,4
Észak-Alföld	8,1	7,6	6,4	8,7	8,6	8,7	9,2
Dél-Alföld	8,2	6,6	6,7	6,1	6,3	7,3	7,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Hangverseny							
Közép-Magyarország	19,9	18,5	17,9	18,6	17,2	17,9	17,1
Közép-Dunántúl	9,9	11,3	10,3	11,4	12,2	12,2	11,3
Nyugat-Dunántúl	10,8	10,2	12,0	11,9	12,9	12,8	12,1
Dél-Dunántúl	13,5	12,4	12,3	12,1	12,8	12,2	12,4
Észak-Magyarország	18,4	18,5	18,5	19,3	19,6	19,4	17,7
Észak-Alföld	15,3	17,1	17,1	15,6	14,3	15,1	16,6
Dél-Alföld	12,3	12,0	11,8	11,1	11,2	10,4	12,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4/4. Könyvtárak megoszlása könyvtártípusok szerint

(%)

Könyvtártípus	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Nemzeti és Országos szakkönyvtárak							
Könyvtár	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2
Összes állomány	9,6	8,7	8,5	8,6	8,6	8,5	9,7
Kölcsönzött könyvtári egység	0,6	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	1,6
Települési könyvtár							
Könyvtár	36,3	36,6	34,1	33,4	34,3	35,2	31,5
Összes állomány	30,8	30,8	29,1	28,5	28,5	27,8	29,2
Kölcsönzött könyvtári egység	67,3	65,5	65,1	63,7	64,8	63,2	62,0
Felsőoktatási, egyéb szak- és munkahelyi könyvtárak							
Könyvtár	13,9	15,5	17,1	19,4	17,8	17,3	15,9
Összes állomány	31,4	31,8	34,2	34,7	34,2	34,5	27,4
Kölcsönzött könyvtári egység	12,8	13,6	16,5	17	15,4	15,9	15,5
Iskolai könyvtár							
Könyvtár	49,5	47,7	48,6	47	47,7	47,3	52,4
Összes állomány	28,2	28,7	28,2	28,2	28,7	29,2	33,7
Kölcsönzött könyvtári egység	19,3	20,5	17,9	18,8	19,3	20,4	20,9

4/5. Múzeumi kiállítások és látogatások megoszlása régióként

(%)							
Régió	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kiállítás							
Közép-Magyarország	28,6	27,0	28,8	31,2	26,9	26,5	27,3
Közép-Dunántúl	10,8	10,4	10,2	10,4	11,8	11,8	11,3
Nyugat-Dunántúl	11,7	12,2	11,3	11,2	10,9	10,3	11,9
Dél-Dunántúl	10,8	10,8	10,2	10,5	9,9	9,8	11,7
Észak-Magyarország	13,4	14,3	12,3	13,2	11,6	11,5	10,8
Észak-Alföld	10,0	9,7	9,5	8,7	11,9	12,3	11,1
Dél-Alföld	14,8	15,6	17,6	14,8	16,9	17,9	15,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Látogatás							
Közép-Magyarország	35,5	32,3	36,6	46,8	45,8	45,9	51,0
Közép-Dunántúl	13,7	12,8	14,4	12,6	12,3	12,9	11,6
Nyugat-Dunántúl	11,6	11,9	10,0	9,0	9,3	8,8	8,5
Dél-Dunántúl	10,7	8,8	8,4	5,8	9,8	7,4	7,3
Észak-Magyarország	15,1	19,3	17,4	13,7	10,0	12,5	10,7
Észak-Alföld	5,7	7,9	5,5	5,3	5,6	5,6	3,9
Dél-Alföld	7,7	7,1	7,8	6,9	7,2	7,0	7,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4/6. A kiadott könyvek és füzetek megoszlása jelleg és a szerző nemzetisége szerint

(%)

A mű jellege	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Szám							
Tudományos	0,8	1,1	0,7	1,2	2,3	1,3	0,8
Ismeretterjesztő	18,5	21,7	16,4	14,6	14,7	12,5	15,0
Szakirodalom	30,9	30,5	31,2	31,3	37,1	33,4	29,4
Szépirodalom	22,1	25,8	22,0	22,8	19,9	20,2	22,7
Ifjúsági és gyermekirodalom	5,7	5,1	4,6	5,6	7,0	7,0	7,3
Tankönyv	16,6	12,1	22,5	21,1	15,0	22,0	21,4
Egyéb	5,3	3,7	2,5	3,4	4,0	3,5	3,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:							
magyar	71,0	67,8	71,6	70,4	72,6	72,7	68,9
külföldi	29,0	32,2	28,4	29,6	27,4	27,3	31,1
Példányszám, ezer							
Tudományos	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2
Ismeretterjesztő	19,0	20,8	12,3	14,6	15,6	12,6	13,9
Szakirodalom	10,8	11,2	10,3	13,0	15,3	13,2	13,0
Szépirodalom	30,3	37,8	26,2	29,4	28,6	24,7	26,7
Ifjúsági és gyermekirodalom	6,4	6,3	4,3	6,9	7,3	8,0	9,4
Tankönyv	30,0	21,5	45,4	34,0	30,8	39,4	34,8
Egyéb	3,4	2,2	1,2	1,9	2,2	1,9	2,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:							
magyar	60,7	53,5	68,7	61,9	62,5	66,7	62,9
külföldi	39,3	46,5	31,3	38,1	37,5	33,3	37,1

4/7. Könyvek és füzetek megoszlása témakör szerint

Témakör (UNESCO-szaktrend szerint)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	példányszám szerint							(%)	
	szám szerint							2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006		
Általános	2,6	2,5	2,8	2,5	2,4	2,3	2,2	4,9	2,9	4,1	3,7	2,8	2,5	1,6		
Filozófia, pszichológia	4,4	4,9	4,8	4,0	4,6	4,8	4,4	2,6	2,9	2,2	2,7	3,1	3,1	2,9		
Vallás, hittudomány	5,5	3,9	2,9	3,9	4,4	3,8	3,5	3,5	2,3	1,4	2,1	2,4	2,0	1,7		
Szociológia, statisztika	1,8	1,7	1,3	1,6	1,7	0,9	0,9	0,6	0,5	0,4	0,5	0,4	0,2	0,2		
Államtudomány																
(közgazdaságtan, politika)	4,4	3,7	3,9	4,3	5,5	3,9	3,9	1,5	1,8	1,4	1,8	2,3	1,5	1,2		
Jog, közigazgatás	2,9	2,4	2,2	2,9	3,9	2,6	2,2	1,2	0,8	0,5	0,9	1,3	0,8	0,6		
Honvédelem, hadtudomány	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2		
Oktatás, nevelés	2,3	1,6	1,2	1,8	3,2	2,8	2,1	0,9	0,5	0,3	0,4	1,0	0,8	0,5		
Kereskedelem, szállítás	0,5	0,1	0,1	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0		
Néprajz	1,1	0,8	0,9	1,0	0,9	1,1	0,6	0,7	0,4	0,3	0,6	0,3	0,7	0,2		
Nyelvészet	5,0	3,8	5,4	5,7	4,2	6,3	5,6	6,7	4,9	8,5	7,2	6,6	9,0	6,1		
Matematika	1,4	1,3	2,9	2,6	1,3	2,7	2,7	4,6	3,2	6,9	5,3	3,8	5,9	4,8		
Természettudomány	5,2	4,2	7,1	5,7	4,9	5,3	5,8	7,5	5,4	10,3	7,5	7,7	9,3	6,5		
Orvostudomány	3,3	3,8	3,6	3,9	3,9	3,2	3,6	2,0	2,2	2,0	2,5	2,8	2,6	2,2		
Műszaki, ipari	4,8	4,0	4,1	3,9	3,4	3,7	2,6	3,0	2,5	3,8	2,9	3,9	2,9	1,5		
Mezőgazdasági	1,7	1,7	1,6	2,1	2,0	1,8	1,6	0,7	1,0	0,6	1,1	1,1	1,0	0,6		
Háztartás	2,4	2,4	2,6	2,1	2,5	2,4	2,5	3,3	2,3	2,2	2,3	3,1	2,6	2,4		
Vezetés, szervezés	1,8	2,2	1,5	1,6	1,7	1,6	1,7	0,9	1,4	0,8	1,1	1,0	0,9	0,7		
Tervezés, építészet	1,0	1,5	1,4	1,3	1,7	1,5	1,5	0,8	1,1	0,9	1,0	1,1	1,0	0,7		
Képzőművészet	1,4	1,9	1,5	2,3	2,9	3,7	3,4	0,6	0,8	0,5	1,3	1,4	1,7	1,2		
Élőadóművészet	1,8	1,9	2,2	2,0	1,9	2,0	2,1	2,4	2,3	3,7	1,9	2,5	1,9	2,3		
Sport, játékok	1,9	2,8	2,5	2,5	2,8	1,9	2,3	1,8	2,7	2,0	2,8	2,5	1,6	1,6		
Irodalomtörténet, kritika	31,1	33,8	31,6	32,4	30,3	31,5	34,6	39,8	48,6	37,5	41,5	40,5	38,1	32,9		
Földrajz, utazás	5,9	6,2	4,5	3,4	3,9	3,6	3,2	4,4	3,9	3,9	3,0	3,1	3,7	2,4		
Történelem, életrajz	5,6	6,7	7,1	5,9	5,4	6,2	6,4	5,3	5,5	5,6	5,6	5,3	5,9	5,0		
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

4/8. Közzszolgálati televízió és rádió műsoridejének megoszlása műsортípus szerint

(%)

Műsортípus	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Televízió							
Hírek, aktuális politika, gazdaság	14,5	16,0	17,1	16,5	15,5	16,3	18,0
Ebből:							
hírek	8,4	10,4	9,8	9,1	9,0	9,4	10,0
Oktatás	3,2	3,2	2,2	2,2	3,0	5,9	4,0
Információ	17,4	16,6	17,1	19,3	20,0	19,0	18,8
Művészet, tudomány, kultúra	15,4	19,2	18,0	16,7	13,5	15,1	15,8
Irodalom, szórakoztatás	27,6	25,1	26,9	25,1	28,7	27,8	25,5
Ebből:							
tévéjáték	2,1	0,9	2,5	1,1	1,2	1,0	0,8
filmvetítés	19,0	12,5	17,1	15,7	21,3	19,2	18,0
színházi közvetítés	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1	0,2
játék, vetélkedő				1,0	0,7	1,5	0,6
Zenei program	4,3	4,3	3,4	4,7	3,5	3,2	2,6
Sport	10,1	7,8	7,2	6,6	6,8	3,4	5,1
Ebből:							
sportközvetítés	3,0	4,3	3,8	3,4	3,8	1,3	2,4
Vallás	2,3	2,7	2,6	2,3	1,9	1,9	2,0
Reklámtevékenység, hirdetés, egyéb	5,2	5,1	5,6	6,6	7,1	7,4	8,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Rádió							
Hírek, aktuális politika, gazdaság	16,0	13,5	15,9	19,7	18,5	16,2	16,9
Ebből:							
hírek	3,7	3,8	3,7	4,3	4,3	4,4	4,8
Oktatás	–	0,9	0,8	1,2	0,2	0,2	1,2
Információ	15,3	14,0	14,9	10,9	9,7	9,8	8,6
Művészet, tudomány, kultúra	8,9	9,2	9,7	11,5	14,0	21,0	20,9
Irodalom, szórakoztatás	11,3	12,0	10,5	9,2	8,0	7,6	7,7
Ebből:							
rádiójáték	2,3	1,2	1,9	1,5	1,1	5,6	0,6
színházi közvetítés	0,5	0,7	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4
játék, vetélkedő	0,2	0,3	0,3	0,3	0,1	1,0	1,0
Zenei program	42,7	45,0	43,0	40,7	39,9	40,0	39,4
Sport	2,9	2,1	2,4	2,6	3,8	2,6	2,8
Ebből:							
sportközvetítés	1,9	2,0	0,3	0,3	1,0	2,5	0,2
Vallás	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,1
Reklámtevékenység, hirdetés, egyéb	1,9	2,3	1,7	3,1	4,7	1,3	1,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

5. Bűnügyi helyzet

5/1. Az ismertté vált bűncselekmények bűncselekmények száma
főbb bűncselekménytípusok szerint

Bűncselekménytípusok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Személy elleni	16 591	20 927	16 859	17 970	18 872	17 780	16 260
Ebből:							
emberölés	205	254	203	228	209	164	174
súlyos testi sértés	7 621	7 261	7 531	7 428	7 882	7 650	7 309
könnyű testi sértés	3 280	3 442	3 979	4 066	4 671	4 733	4 242
Közlekedési	19 566	19 561	21 588	20 142	22 112	22 826	21 670
Ebből:							
közúti baleset gondatlan okozása	3 995	3 634	4 137	3 891	4 507	4 439	4 068
ittas járművezetés	11 669	11 621	13 318	12 737	13 758	14 417	13 952
Házasság, család, ifúság és nemi erkölcs elleni	5 059	4 642	4 966	5 256	11 919	17 717	20 952
Ebből:							
kiskorú veszélyeztetése	1 014	1 073	1 073	1 316	1 973	2 039	1 809
tartás elmulasztása	1 952	2 130	2 398	2 524	2 771	2 764	2 668
erőszakos közöszlés	294	321	293	256	267	264	206
tiltott pornográf felvétel készítése	688	14	144	80	5 832	11 489	15 183
Államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni	10 408	15 558	8 836	6 980	6 036	6 369	5 731
Ebből:							
embercsempészs	5 178	10 266	3 639	1 481	658	672	525
hivatalos személy elleni erőszak	802	736	792	841	935	950	865
Közrend elleni	76 312	74 535	70 435	71 667	80 685	83 983	83 318
Ebből:							
garázdaság	7 817	8 353	9 389	9 858	10 757	10 911	9 680
közokirathamsítás	11 898	10 502	9 328	11 454	14 136	16 268	13 099
magánokirathamsítás	24 604	22 326	19 956	18 705	18 667	19 140	22 896
kábítószerrel való visszaélés	3 172	3 918	4 126	3 371	6 577	7 454	6 729
Gazdasági	10 986	12 412	14 248	15 088	16 661	17 106	17 862
Vagyron elleni	311 611	317 900	283 664	275 891	262 082	270 740	260 147
Ebből:							
lopás	230 830	228 769	206 182	180 937	183 198	177 802	170 703
sikkasztás	5 087	5 487	5 029	9 865	4 651	4 409	3 960
csalás	27 391	35 678	25 281	33 151	26 367	22 431	23 595
rablás	3 494	3 319	3 389	3 289	3 227	2 982	2 709
rongálás	16 785	16 607	17 112	16 837	17 454	17 620	17 884
Honvédelmi kötelezettség elleni	140	159	185	347	515	1	1
Összesen	450 673	465 694	420 782	413 434	418 883	436 522	425 941

5/2. Az ismert elkövetőjú bűncselekmények aránya az összes ismertté vált bűncselekményen belül

Bűncselekménytípusok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Személy elleni	89,9	92,4	90,7	91,4	92,2	91,7	90,3
Ebből:							
emberölés	88,8	93,3	91,6	92,1	92,8	90,9	95,4
súlyos testi sértés	89,5	90,1	90,4	90,4	90,5	89,7	89,4
könnyű testi sértés	93,5	95,1	95,5	96,1	97,6	98,8	98,5
Közlekedési	89,7	88,0	90,8	91,5	91,7	92,0	91,7
Ebből:							
közúti baleset gondatlan okozása	97,8	98,1	98,0	98,0	98,1	97,9	97,4
ittas járművezetés	100,0	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	100,0
Házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni	96,6	96,3	96,4	96,6	98,4	98,8	99,1
Ebből:							
kiskorú veszélyeztetése	99,7	99,8	99,7	99,8	99,9	99,9	100,0
tartás elmulasztása	99,7	99,6	99,9	100,0	100,0	99,5	99,6
erőszakos közösülés	85,7	87,9	86,7	87,9	89,5	90,5	84,5
Államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni	87,9	95,7	96,4	97,7	96,9	97,2	97,1
Ebből:							
hivatalos személy elleni erőszak	95,1	95,0	93,1	96,0	95,2	96,1	95,6
Közend elleni	76,2	79,6	81,5	82,0	84,4	84,5	84,6
Ebből:							
garázdaság	93,5	93,5	93,4	92,6	93,0	92,4	90,2
Gazdasági	79,7	85,7	82,1	87,5	84,0	77,0	73,4
Vagyon elleni	37,9	39,8	39,7	44,8	41,7	45,0	44,7
Ebből:							
lopás	24,7	24,8	26,1	25,9	26,5	26,4	26,4
sikkasztás	96,9	97,1	97,2	98,4	97,4	97,0	96,7
csalás	91,5	94,7	94,3	95,9	94,2	92,9	92,9
rablás	50,3	48,9	54,9	57,9	60,9	61,8	63,8
rongálás	25,3	24,7	26,3	29,4	29,7	29,3	28,2
Összesen	51,4	54,3	54,7	58,7	59,0	61,2	61,2

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség.

5/3. Az ismertté vált bűncselekmények száma és százezer lakosra jutó száma területi egységenként

Területi egység	2000		2006	
	bűncselekmények száma	százezer lakosra jutó száma	bűncselekmények száma	százezer lakosra jutó száma
Budapest	120 453	6 310	111 924	6 595
Pest	45 444	4 587	37 909	3 251
Közép-Magyarország	165 897	5 721	149 833	5 233
Fejér	16 253	3 805	22 944	5 361
Komárom-Esztergom	14 139	4 488	12 201	3 873
Veszprém	13 316	3 493	12 008	3 299
Közép-Dunántúl	43 708	3 891	47 153	4 260
Győr-Moson-Sopron	24 191	5 616	15 277	3 456
Vas	8 970	3 273	7 820	2 962
Zala	13 205	4 314	10 945	3 723
Nyugat-Dunántúl	46 366	4 587	34 042	3 404
Baranya	16 505	3 975	17 400	4 372
Somogy	15 530	4 534	15 419	4 687
Tolna	8 331	3 279	8 359	3 454
Dél-Dunántúl	40 366	3 989	41 178	4 250
Dunántúl	130 440	4 146	122 373	3 978
Borsod-Abaúj-Zemplén	23 289	3 058	31 093	4 301
Heves	11 746	3 536	10 532	3 291
Nógrád	6 622	2 927	7 166	3 349
Észak-Magyarország	41 657	3 156	48 791	3 882
Hajdú-Bihar	21 805	3 920	19 695	3 601
Jász-Nagykun-Szolnok	14 710	3 440	14 367	3 539
Szabolcs-Szatmár-Bereg	22 663	3 884	21 895	3 795
Észak-Alföld	59 178	3 775	55 957	3 657
Bács-Kiskun	21 624	3 935	19 670	3 663
Békés	13 860	3 377	13 457	3 504
Csongrád	17 685	4 058	15 447	3 643
Dél-Alföld	53 169	3 809	48 574	3 611
Alföld	154 004	3 596	153 322	3 711
Összesen	450 573	4 362	425 941	4 229

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség.

6. Civil társadalom, nonprofit szektor

6/1. A nonprofit szervezetek száma

Év	Alapítvány	Társas nonprofit szervezet	Összesen
1862 ^{a)}	..	319	..
1878 ^{b)}	..	1 917	..
1932	..	14 365	..
1970	–	8 886	8 886
1982	–	6 570	6 570
1989	400	8 396	8 796
1990	1 865	14 080	15 945
1991	6 182	17 869	24 051
1992	9 703	20 660	30 363
1993	11 884	22 778	34 662
1994	14 216	25 943	40 159
1995	15 650	27 133	42 783
1996	17 109	28 207	45 316
1997	18 603	28 762	47 365
1998	19 225	28 159	47 384
1999	19 754	28 417	48 171
2000	19 700	27 444	47 144
2003	21 216	31 806	53 022
2004 ^{c)}	21 817	33 380	55 197
2005	22 255	34 439	56 694

a) A mai országterületen működő egyesületek száma, a teljes területen összesen 579 egyesület működött.

b) A mai országterületen működő egyesületek száma, a teljes területen összesen 3995 egyesület működött.

c) A Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2004 c. kiadványban szereplő 2004-re vonatkozó számok (20 805 alapítvány és 31 586 társas nonprofit szervezet) a regiszterben lévő fenti szervezetszámok becsült megszűnési aránnyal csökkentett értéke.

Megjegyzés: A táblamellékletben szereplő további táblák 2004-es adatait az összehasonlíthatóság érdekében újrászámoltuk a korábbi évek módszertanának megfelelően.

6/2. A nonprofit szervezetek száma régiók szerint

Régió	2000	2003	2004	2005
Közép-Magyarország	15 870	17 874	18 957	19 420
Közép-Dunántúl	4 812	5 517	5 646	5 792
Nyugat-Dunántúl	5 050	5 501	5 715	5 812
Dél-Dunántúl	4 886	5 389	5 669	5 878
Észak-Magyarország	5 159	5 828	6 091	6 235
Észak-Alföld	5 624	6 385	6 676	6 849
Dél-Alföld	5 743	6 528	6 443	6 708
Összesen	47 144	53 022	55 197	56 694

6/3. A nonprofit szervezetek száma tevékenységcsoportok szerint

Tevékenységszoport	2000	2003	2004	2005
Kultúra	4 942	5 710	6 000	6 230
Vallás	1 295	1 423	1 436	1 445
Sport	6 469	7 008	7 117	7 049
Szabadidő, hobbi	7 346	8 545	9 011	9 323
Oktatás	6 866	7 573	7 834	7 984
Kutatás	1 057	1 148	1 194	1 195
Egészségügy	2 111	2 418	2 553	2 638
Szociális ellátás	4 137	4 548	4 806	4 991
Polgárvédelem, tűzoltás	892	842	840	842
Környezetvédelem	1 019	1 246	1 290	1 341
Településfejlesztés	2 401	3 004	3 235	3 410
Gazdaságfejlesztés	878	1 015	1 141	1 248
Jogvédelem	561	682	768	804
Közbiztonság védelme	1 408	1 702	1 801	1 875
Többcélú adományozás, nonprofit szövetségek	688	772	779	760
Nemzetközi kapcsolatok	637	749	798	829
Szakmai, gazdasági érdekképviselő	4 088	4 145	4 100	4 218
Politika	349	492	494	512
Összesen	47 144	53 022	55 197	56 694

6/4. A nonprofit szervezetek száma településtípus szerint

Településtípus	2000	2003	2004	2005
Főváros	12 309	13 466	14 116	14 278
Megyeszékhely	10 575	11 895	12 253	12 536
Többi város	12 315	14 335	15 525	16 048
Község	11 945	13 326	13 303	13 832
Összesen	47 144	53 022	55 197	56 694

6/5. A nonprofit szervezetek pályázati bevételei

Megnevezés	2000	2003	2004	2005
Pályázati bevétel, millió Ft	35 029,2	53 783,7	59 208,7	61 237,1
Összes bevétel, millió Ft	495 508,0	731 053,6	806 494,0	854 755,1
Pályázati bevétel az összes bevétel százalékában, %	7,1	7,4	7,3	7,2
Egy lakosra jutó pályázati bevétel, Ft	3 487	5 316	5 853	6 065

6/6. A nonprofit szervezetek bevételei források szerint

(millió forint)				
Bevételi forrás	2000	2003	2004	2005
Állami támogatás	140 917	308 964	341 767	344 135
Magántámogatás	79 993	95 118	98 931	110 287
Alaptevékenység bevétele	183 106	210 741	240 450	250 149
Gazdálkodási tevékenység bevétele	87 558	110 590	116 471	136 386
Egyéb	3 934	5 641	8 876	13 798
Összesen	495 508	731 054	806 494	854 755

6/7. A nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlása források szerint

(%)				
Bevételi forrás	2000	2003	2004	2005
Állami támogatás	28,4	42,3	42,4	40,2
Magántámogatás	16,1	13	12,3	12,9
Alaptevékenység bevétele	37	28,8	29,8	29,3
Gazdálkodási tevékenység bevétele	17,7	15,1	14,4	16
Egyéb	0,8	0,8	1,1	1,6
Összesen	100	100	100	100

6/8. A nonprofit szervezetek által kiosztott pénzbéli támogatások

Támogatás címzettje	2000	2003	2004	2005
Lakosságnak nyújtott támogatás, millió Ft	19 547	28 616	39 905	33 234
Szervezetnek nyújtott támogatás, millió Ft	69 272	82 455	91 301	86 532
Összes kiosztott támogatás, millió Ft	88 819	111 071	131 206	119 766
Összes bevétel, millió Ft	495 508	731 054	806 494	854 755
Összes támogatás az összes bevétel százalékában, %	17,9	15,2	16,3	14,0

6/9. A nonprofit szervezetek által foglalkoztatottak száma

Foglalkoztatott	2000	2003	2004	2005
Főállású, teljes munkaidős	56 004	63 302	68 453	74 720
Főállású, nem teljes munkaidős	10 100	12 765	12 808	14 335
Nem főállású	14 676	11 204	7 861	7 125
Összes foglalkoztatott	80 780	87 271	89 122	96 180
Számított főállású foglalkoztatott	62 522	70 805	75 643	82 60

6/10. A foglalkoztatottal rendelkező nonprofit szervezetek száma és aránya szervezeti forma szerint, 2005

Szervezeti forma	Fizetett munkaerőt alkalmazó szervezetek		Főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottal (is) rendelkező szervezetek	
	száma	száma , %	száma	száma
Alapítvány	2 196	10,6	1 763	8,5
Közalapítvány	216	13,5	173	10,8
Egyesület	4 052	14,1	3 239	11,3
Köztisztület	319	65,1	215	43,9
Szakszervezet	205	18,7	136	12,4
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	697	28,4	554	22,6
Közhasznú társaság	1 239	80,3	1 170	75,8
Nonprofit intézmény	29	72,5	29	72,5
Egyesülés	74	49,7	56	37,6
Összesen	9 027	15,9	7 335	12,9

6/11. A nonprofit szervezetek alkalmazásában álló számított főállású foglalkoztatottak száma, egy foglalkoztató szervezetre jutó átlaga, bérköltsége és átlagkeresete szervezeti forma szerint, 2005

Szervezeti forma	Számított főállású foglalkoztatottak			
	száma	átlaga, fő	bérköltsége, millió Ft	egy főre jutó éves átlagbére, ezer Ft
Alapítvány	13 552	6,2	24 903,7	1 837,6
Közalapítvány	1 706	7,9	3 937,6	2 308,3
Egyesület	16 145	4	20 991,8	1 300,2
Köztisztület	1 503	4,7	4 204,6	2 797,1
Szakszervezet	650	3,2	1 700,9	2 618,8
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	2 302	3,3	6 620,7	2 875,8
Közhasznú társaság	44 670	36,1	75 992,4	1 701,2
Nonprofit intézmény	1 625	56	3 533,2	2 174,6
Egyesülés	447	6	1 497,2	3 348,7
Összesen	82 600	9,2	143 382,1	1 735,9

**6/12. A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói
bevétel nagyság szerint, 2005**

Bevéte lnagyság, ezer Ft	Önkéntes segítő k				Egy fő re jutó átlagos munka- óra	Számított önkéntesként foglalkoztatottak	
	száma	meg- oszlása, %	által az év során végzett munka becsült időtartamának			száma	becsült bér- megtaka- rítása, millió Ft
			összege, óra	meg- oszlása, %			
– 50	28 761	7,7	4 942 056	6,6	171	2 376	4 125,1
51 – 500	81 304	21,9	13 747 248	18,2	169	6 609	11 474,2
501 – 5000	157 546	42,4	31 705 116	42,1	201	15 244	26 462,1
5001 – 50000	75 074	20,2	20 280 480	26,9	270	9 750	16 926,5
50001 –	29 054	7,8	4 695 408	6,2	161	2 257	3 918,9
Összesen	371 739	100	75 370 308	100	202	36 236	62 906,8

**6/13. A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb
mutatói szervezeti forma szerint, 2005**

Bevéte lnagyság, ezer Ft	Önkéntes segítő k				Egy fő re jutó átlagos munka- óra	Számított önkéntesként foglalkoztatottak	
	száma	meg- oszlása, %	által az év során végzett munka becsült időtartamának			száma	becsült bér- megtaka- rítása, millió Ft
			összege, ó ra	meg- oszlása, %			
Alapítvány	78 449	21,1	13 458 012	17,9	171	6 470	11 233,2
Közalapítvány	4 680	1,3	608 628	0,8	130	293	508,0
Egyesület	266 769	71,8	58 276 260	77,3	218	28 018	48 638,8
Közttestület	1 403	0,4	115 608	0,2	82	56	96,5
Szakszervezet	9 823	2,6	1 174 056	1,6	119	564	979,9
Szakmai, munkáltatói érdekképviselet	9 441	2,5	1 373 856	1,8	145	660	1 146,7
Közhasznú társaság	797	0,2	308 844	0,4	387	148	257,8
Nonprofit intézmény	81	–	20 124	–	248	10	16,8
Egyesülés	296	0,1	34 920	–	118	17	29,1
Összesen	371 739	100	75 370 308	100	202	36 236	62 906,8

7. Lakáshelyzet

7/1. Az egy főre jutó alapterület, a száz szobára jutó személyek és a száz lakásra jutó háztartások száma településtípus és régió szerint

Régió, településtípus	Egy főre jutó alapterület, m ²	A száz szobára jutó személyek száma, fő	A száz lakásra jutó háztartások száma
1999			
Közép-Magyarország	27	102	103
Közép-Dunántúl	27	107	103
Nyugat-Dunántúl	28	106	101
Dél-Dunántúl	29	98	102
Észak-Magyarország	28	104	104
Észak-Alföld	27	112	103
Dél-Alföld	31	101	103
Összesen	28	104	103
ebből:			
Budapest	26	102	102
Megyei jogú város	26	104	103
Többi város	28	105	102
Község	30	105	103
2003			
Közép-Magyarország	29	95	103
Közép-Dunántúl	28	104	101
Nyugat-Dunántúl	30	100	102
Dél-Dunántúl	30	94	102
Észak-Magyarország	30	98	101
Észak-Alföld	30	104	101
Dél-Alföld	33	95	101
Összesen	30	98	102
ebből:			
Budapest	28	96	102
Megyei jogú város	28	97	102
Többi város	30	99	101
Község	32	100	102
2005			
Közép-Magyarország	30	92	105
Közép-Dunántúl	29	98	105
Nyugat-Dunántúl	32	95	104
Dél-Dunántúl	32	89	104
Észak-Magyarország	30	97	105
Észak-Alföld	30	102	104
Dél-Alföld	33	92	103
Összesen	31	94	104
ebből:			
Budapest	30	88	104
Megyei jogú város	29	94	105
Többi város	31	96	103
Község	32	97	104

Forrás: Lakásviszonyok 1999, 2003; Mikrocenzus 2005.

**7/2. A lakások minősége és zsúfoltsága háztartás-
és településtípus szerint, 2005**

**7/3. A lakások megfelelése az egy főre jutó háztartási
jövedelem ötödei szerint, 2005**

(%)

Az egy főre jutó háztartási jövedelem ötöde	Szűk	Elfogad- ható	Megfelelő	Tágas	Összesen
1999					
1.	27,7	39,8	24,4	8,1	100,0
2.	8,4	30,8	45,2	15,7	100,0
3.	8,4	32,0	42,7	16,9	100,0
4.	5,4	32,3	44,9	17,3	100,0
5.	2,8	25,6	45,6	26,0	100,0
Összesen	10,5	32,1	40,6	16,8	100,0
2003					
1.	22,0	38,4	28,2	11,5	100,0
2.	4,5	31,3	44,6	19,6	100,0
3.	2,6	22,0	50,3	25,0	100,0
4.	1,9	21,6	48,0	28,5	100,0
5.	1,5	15,6	46,3	36,7	100,0
Összesen	6,5	25,8	43,5	24,2	100,0
2005					
1.	23,3	38,1	28,6	10,0	100,0
2.	10,4	29,4	42,0	18,1	100,0
3.	5,3	27,8	46,0	21,0	100,0
4.	3,5	25,7	46,4	24,5	100,0
5.	1,6	20,5	46,5	31,4	100,0
Összesen	8,8	28,3	41,9	21,0	100,0

7/4. A lakások főbb laksűrűségi és minőségi mutatói a háztartási jövedelem ötödei szerint

A háztartási jövedelem ötöde	Egy főre jutó alapterület, m ²	Száz szobára jutó személyek száma, fő	Dupla komforttal ellátott	Substandard	Vízzel ellátott	Közműtornával ellátott	Fürdőszobával ellátott
1999							
1.	57	53	1	37	83	46	76
2.	36	84	2	28	89	45	84
3.	28	106	4	21	94	56	90
4.	23	126	6	16	96	54	93
5.	21	132	14	9	98	60	97
Összesen	28	104	5	22	92	52	88
2003							
1.	52	58	1	30	84	55	82
2.	34	90	3	21	89	54	89
3.	29	102	5	11	95	65	95
4.	25	114	10	7	97	72	97
5.	25	114	21	3	98	79	98
Összesen	30	98	8	15	93	65	92
2005							
1.	66	58	1	..	89	57	83
2.	73	87	4	..	96	63	93
3.	78	105	6	..	98	66	96
4.	82	111	9	..	100	73	99
5.	94	109	21	..	100	81	100
Összesen	78	96	8	..	96	68	94
Forrás: Lakásviszonyok, 1999, 2003; Háztartási költségvetési felvétel, 2005.							

Forrás: Lakásvizonyok, 1999, 2003; Háztartási költségvetési felvétel, 2005.

**7/5. A lakások felszereltségének főbb mutatói régió
és településtípus szerint**

(%)

Régió, településtípus	Dupla komforttal ellátott	Sub- standard	Hálózati vízzel	Közcsator- nával	Fürdő- szobával
			ellátott		
1999					
Közép-Magyarország	6	18	95	72	92
Közép-Dunántúl	6	17	95	54	92
Nyugat-Dunántúl	7	14	95	62	92
Dél-Dunántúl	6	23	89	44	87
Észak-Magyarország	5	26	80	45	82
Észak-Alföld	4	29	84	34	83
Dél-Alföld	5	28	87	34	86
Összesen	5	22	90	52	88
ebből:					
Budapest	5	17	99	89	93
Megyei jogú város	6	10	97	84	96
Többi város	6	19	90	46	90
Község	5	34	80	16	79
2003					
Közép-Magyarország	8	10	97	82	95
Közép-Dunántúl	9	11	96	74	95
Nyugat-Dunántúl	9	11	95	79	93
Dél-Dunántúl	10	15	94	56	94
Észak-Magyarország	7	19	85	53	87
Észak-Alföld	6	18	90	47	89
Dél-Alföld	7	22	88	44	91
Összesen	8	15	93	65	92
ebből:					
Budapest	5	11	100	93	95
Megyei jogú város	7	8	98	88	97
Többi város	10	14	92	60	92
Község	8	21	86	36	88
2005					
Közép-Magyarország	8	7	98	81	96
Közép-Dunántúl	9	9	97	75	95
Nyugat-Dunántúl	9	8	97	76	95
Dél-Dunántúl	9	16	94	57	91
Észak-Magyarország	7	16	90	65	88
Észak-Alföld	5	18	91	50	89
Dél-Alföld	6	20	92	47	90
Összesen	8	13	95	67	92
ebből:					
Budapest	6	5	100	94	97
Megyei jogú város	8	5	98	88	96
Többi város	8	13	95	66	93
Község	8	22	90	36	86

Forrás: Lakásvizonyok 1999, 2003; Mikrocenzus, 2005.

7/6. Átlagos lakásárak településtípus és épülettípus szerint

Településtípus	Családi ház, sorház	Lakótelepi épületben	Más több-lakásos épületben	Össze- sen	Családi ház, sorház	Lakótelepi épületben	Más több-lakásos épületben	Össze- sen
	ezer Ft / m ²				millió Ft / lakás			
1999								
Budapest	98	69	77	79	8,6	3,6	4,2	5,0
Megyeszékhely	69	49	57	57	6,1	2,6	3,5	3,9
Többi város	45	46	49	46	3,9	2,5	3,2	3,5
Község	35	..	..	35	3,0	..	..	3,0
Összesen	46	54	67	51	4,0	2,8	3,9	3,7
2003								
Budapest	224	172	222	205	21,1	9,0	13,1	13,4
Megyeszékhely	149	127	140	139	13,5	6,9	8,4	9,9
Többi város	106	107	109	106	9,8	6,1	6,9	8,9
Község	71	..	..	72	6,9	..	..	6,8
Összesen	102	139	174	121	9,6	7,5	10,5	9,3
2005								
Budapest	249	210	251	235	21,3	10,9	14,6	15,0
Megyeszékhely	165	152	169	160	16,1	8,1	9,9	11,6
Többi város	115	136	145	122	10,6	7,5	8,7	9,8
Község	78	..	..	78	7,3	..	..	7,3
Összesen	113	166	201	137	10,5	8,9	11,8	10,3

Forrás: Lakásviszonyok 1999 és 2003; Háztartási költségvetési felvétel 2005.

**7/7. Átlagos havi lakásfenntartási kiadás település-
és háztartástípus szerint**

(%)

Településtípus, háztartástípus		1990	2003	2005
Budapest	Házaspár gyermek nélkül	17 288	26 186	35 664
	Házaspár 1-2 gyermekkel	20 696	29 949	38 780
	Házaspár 3-x gyermekkel	22 709	34 066	43 216
	Egyedülálló szülő gyermekkel	18 306	27 989	33 660
	Egyszemélyes háztartás	13 783	21 076	25 762
	Több, családot nem alkotó személy	18 330	25 467	30 698
	Több család vagy háztartás	23 637	33 944	39 892
	Együtt	17 697	25 802	32 888
Megyeszékhely	Házaspár gyermek nélkül	15 703	22 325	27 262
	Házaspár 1-2 gyermekkel	19 156	26 110	32 746
	Házaspár 3-x gyermekkel	21 509	26 849	37 805
	Egyedülálló szülő gyermekkel	17 142	23 266	32 375
	Egyszemélyes háztartás	11 668	16 806	20 217
	Több, családot nem alkotó személy	16 425	21 778	24 462
	Több család vagy háztartás	20 650	29 658	35 977
	Együtt	16 357	22 183	28 513
Többi város	Házaspár gyermek nélkül	14 585	21 361	25 164
	Házaspár 1-2 gyermekkel	18 464	25 349	32 027
	Házaspár 3-x gyermekkel	17 859	22 822	33 262
	Egyedülálló szülő gyermekkel	15 218	20 655	26 828
	Egyszemélyes háztartás	9 979	14 499	18 331
	Több, családot nem alkotó személy	13 569	20 001	22 001
	Több család vagy háztartás	18 724	27 956	36 026
	Együtt	15 170	21 067	26 507
Község	Házaspár gyermek nélkül	13 273	19 486	25 886
	Házaspár 1-2 gyermekkel	17 190	23 440	30 969
	Házaspár 3-x gyermekkel	17 129	22 885	30 723
	Egyedülálló szülő gyermekkel	13 377	20 804	23 756
	Egyszemélyes háztartás	8 221	12 171	16 392
	Több, családot nem alkotó személy	12 025	17 577	19 741
	Több család vagy háztartás	18 477	24 793	35 916
	Együtt	13 817	19 376	26 061
Összesen		15 446	21 707	28 038
	ebből:			
	Házaspár gyermek nélkül	14 875	21 863	28 053
	Házaspár 1-2 gyermekkel	18 538	25 527	32 762
	Házaspár 3-x gyermekkel	18 840	24 653	33 871
	Egyedülálló szülő gyermekkel	15 708	23 167	28 959
	Egyszemélyes háztartás	10 691	16 042	20 153
	Több, családot nem alkotó személy	14 865	21 033	24 174
	Több család vagy háztartás	19 836	28 195	36 271

Forrás: Lakásviszonyok, 1999, 2003; Háztartási költségvetési felvétel, 2005.

7/8. Lakáscélú átlaghitelek célok szerint

(%)								
Év, félév	Építés	Új lakás vásárlása	Használt lakás vásárlása	Korsze- rűsítés, bővítés	Áthi- dalás	Hitel- kiváltás	Egyéb célok	Összesen
2001. I. félév	3,1	4,1	1,8	0,8	5,3	1,9	1,1	1,8
2001. II. félév	3,7	5,1	2,2	0,9	6,5	1,9	1,7	2,2
2002. I. félév	3,2	4,3	3,2	1,1	4,1	2,0	4,2	2,7
2002. II. félév	4,2	5,0	4,3	1,8	2,7	3,3	1,6	3,6
2003. I. félév	3,4	4,4	4,6	1,7	0,6	3,5	1,8	3,6
2003. II. félév	3,7	4,8	4,8	1,7	3,4	2,6	1,0	3,6
2004. I. félév	2,3	5,0	4,9	1,7	4,8	4,0	0,8	3,1
2004. II. félév	3,2	5,5	4,1	1,6	2,0	4,5	1,8	3,4
2005. I. félév	2,3	4,4	4,0	2,0	6,3	3,9	3,5	3,4
2005. II. félév	2,3	5,3	4,8	1,6	5,3	3,1	2,5	3,5
2006. I. félév	3,1	6,3	4,5	2,3	6,6	3,3	3,5	4,1
2006. II. félév	3,2	6,3	5,3	1,8	7,1	4,1	4,3	4,2

8. Infrastrukturális ellátottság

8/1. A lakosság energiaellátása

Megnevezés	1990	1995	2000	2005	1995 az	2000	2005
					1990.	az 1995.	a 2000.
évi százaléklában							
Villamos energia							
Háztartási villamosenergia-fogyasztók száma, ezer	4 374,7	4 562,7	4 728,0	4 921,2	104,3	103,6	104,1
ebből: Budapest	850,5	880,7	848,3	861,6	103,6	96,3	101,6
a többi város	1 849,1	1 987,1	2 158,3	2 449,7	107,5	108,6	113,5
községek	1 675,1	1 694,9	1 721,3	1 609,9	101,2	101,6	93,5
Szolgáltatott háztartási villamosenergia, millió kWh	9 188,7	9 787,2	9 785,7	10 918,4	106,5	100,0	111,6
ebből: Budapest	1 960,6	1 896,6	1 748,3	2 020,7	96,7	92,2	115,6
a többi város	3 544,0	4 059,3	4 248,6	5 209,2	114,5	104,7	122,6
községek	3 684,0	3 831,3	3 788,9	3 688,5	104,0	98,9	97,4
Vezetékes gáz							
Vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma, ezer	1 629,7	2 342,2	2 823,7	3 158,1	143,7	120,6	111,8
ebből: Budapest	636,4	693,6	725,4	733,7	109,0	104,6	101,1
a többi város	845,2	1 121,3	1 336,8	1 584,5	132,7	119,2	118,5
községek	148,0	527,3	761,6	840,0	356,3	144,4	110,3
Vezetékes gázzal fűtő háztartások száma, ezer	1 061,4	1 786,5	2 293,2	2 626,4	168,3	128,4	114,5
ebből: Budapest	382,5	441,3	477,1	497,5	115,4	108,1	104,3
a többi város	532,1	826,5	1 065,6	1 311,9	155,3	128,9	123,1
községek	146,8	518,7	750,5	817,0	353,3	144,7	108,9
A háztartásoknak szolgáltatott vezetékes gáz, millió m ³	1 861,7	3 184,7	3 466,4	4 600,1	171,1	108,8	132,7
ebből: Budapest	602,3	726,3	713,3	829,5	120,6	98,2	116,3
a többi város	982,6	1 484,9	1 607,3	2 305,3	151,1	108,2	143,4
községek	276,8	973,5	1 145,7	1 465,3	351,7	117,7	127,9
Távfűtés							
A távfűtésbe bekapcsolt lakások száma, ezer	644,6	649,6	648,7	653,9	100,8	99,9	100,8
ebből: Budapest	241,7	241,4	241,4	241,0	99,9	100,0	99,8
a többi város	398,8	404,2	403,4	410,3	101,4	99,8	101,7
községek	4,1	4,0	3,8	2,7	97,6	95,0	71,1
Melegvíz-szolgáltatás							
A melegvíz-szolgáltatásba bekapcsolt lakások száma, ezer	590,7	596,7	595,6	602,6	101,0	99,8	101,2
ebből: Budapest	225,8	228,0	227,3	227,7	101,0	99,7	100,2
a többi város	361,8	365,6	365,4	372,1	101,1	99,9	101,8
községek	3,1	3,1	2,9	2,7	100,0	93,5	93,1

8/2. Vezetékes ivóvízellátás és közsatorna-hálózat

Megnevezés	1990	1995	2000	2005	1995 az 1990.	2000 az 1995.	2005 a 2000.
					évi százalékában		
Vezetékes ivóvíz							
Vezetékes ivóvízzel ellátott lakások száma, ezer	3 302,9	3 590,9	3 751,8	3 956,2	108,7	104,5	105,4
ebből: Budapest	786,3	806,6	808,4	839,2	102,6	100,2	103,8
a többi város	1 483,9	1 603,0	1 707,9	1 919,1	108,0	106,5	112,4
községek	1 032,7	1 181,2	1 235,5	1 197,9	114,4	104,6	97,0
A háztartásoknak szolgáltatott ivóvíz, millió m ³	579,3	421,4	388,1	371,2	72,7	92,1	95,6
ebből: Budapest	184,6	143,6	119,8	104,0	77,8	83,4	86,8
a többi város	262,5	177,8	162,6	169,0	67,7	91,5	103,9
községek	132,2	100,0	105,7	98,2	75,6	105,7	92,9
Közsatorna							
Közsatornával ellátott lakások száma, ezer	1 617,1	1 761,5	2 078,8	2 733,9	108,9	118,0	131,5
ebből: Budapest	691,6	732,8	754,4	819,4	106,0	102,9	108,6
a többi város	874,5	947,3	1 086,8	1 451,1	108,3	114,7	133,5
községek	51,0	81,4	237,6	463,4	159,6	291,9	195,0
Közsatornán elvezetett szennyvíz (és csapadékvíz), millió m ³	877,2	639,7	530,5	588,6	72,9	82,9	111,0
ebből: Budapest	447,6	362,2	239,5	259,5	80,9	66,1	108,4
a többi város	395,7	256,7	253,8	275,2	64,9	98,9	108,4
községek	33,8	20,8	37,2	53,9	61,5	178,8	144,9

8/3. A lakásállomány felszereltsége vezetékes ivóvízzel

Településtípus	A vezetékes ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, %				Az arány változása		
	1990	1995	2000	2005	1990– 1995	1995– 2000	2000– 2005
					között, százalékpont		
Összesen	84,9	90,0	92,1	94,0	5,1	2,1	1,9
ezen belül: Budapest	98,3	99,0	98,1	98,0	0,7	-0,9	-0,1
a többi város	92,5	92,8	91,6	95,0	0,3	-1,1	3,4
községek	71,0	81,7	89,5	89,8	10,7	7,8	0,3

8/4. Közműöllő

Területi egység, településtípus	A vezetékes ivóvízellátásba és a köz- csatorna-hálózatba bekapcsolt lakások arányának különözete (közmműöllő), százalékpont				A közmműöllő változása (+ záródás, - nyílás)		
	1990	1995	2000	2005	1990– 1995	1995– 2000	2000– 2005
					között, százalékpont		
Budapest	11,8	9,0	6,5	2,3	2,8	2,5	4,2
Pest	55,6	60,6	52,4	36,8	-5,0	8,2	15,6
Közép-Magyarország	25,0	24,8	21,1	13,7	0,2	3,7	7,4
Fejér	41,8	50,4	45,3	32,5	-8,6	5,1	12,8
Komárom-Esztergom	41,9	43,7	29,5	18,8	-1,8	14,2	10,7
Veszprém	49,0	53,4	45,1	24,7	-4,4	8,3	20,4
Közép-Dunántúl	44,3	49,6	40,8	26,0	-5,3	8,8	14,8
Győr-Moson-Sopron	41,5	50,8	35,4	18,8	-9,3	15,4	16,6
Vas	49,8	50,8	41,9	33,4	-1,0	8,9	8,5
Zala	50,0	49,7	43,4	31,5	0,3	6,3	11,9
Nyugat-Dunántúl	46,4	50,5	39,6	26,5	-4,1	10,9	13,1
Baranya	32,9	41,4	38,2	27,5	-8,5	3,2	10,7
Somogy	56,7	55,7	50,7	37,2	1,0	5,0	13,5
Tolna	59,1	60,7	57,0	40,9	-1,6	3,7	16,1
Dél-Dunántúl	47,7	51,1	47,3	34,2	-3,4	3,8	13,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	34,3	41,7	42,0	28,1	-7,4	-0,3	13,9
Heves	54,6	59,8	54,2	41,6	-5,2	5,6	12,6
Nógrád	35,2	55,6	56,7	30,7	-20,4	-1,1	26,0
Észak-Magyarország	39,9	48,9	47,8	32,1	-9,0	1,1	15,7
Hajdú-Bihar	59,8	61,3	55,4	44,4	-1,5	5,9	11,0
Jász-Nagykun-Szolnok	64,4	62,6	61,3	46,1	1,8	1,3	15,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	58,4	60,4	56,7	44,6	-2,0	3,7	12,1
Észak-Alföld	60,6	61,4	57,6	45,0	-0,8	3,8	12,6
Bács-Kiskun	62,8	65,3	59,8	48,7	-2,5	5,5	11,1
Békés	64,8	65,3	61,5	46,4	-0,5	3,8	15,1
Csongrád	55,5	53,5	49,5	35,7	2,0	4,0	13,8
Dél-Alföld	61,1	61,5	57,0	43,9	-0,4	4,5	13,1
Összesen	43,3	45,8	41,1	29,0	-2,5	4,7	12,1
ebből: Budapest	11,8	9,0	6,5	2,3	2,8	2,5	4,2
a többi város	38,0	37,9	33,3	23,2	0,0	4,6	10,2
községek	67,5	76,1	72,3	55,1	-8,5	3,7	17,3

8/5. A lakásállomány felszereltsége közcsonnával

Megnevezés	A közcsonna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %				Az arány növekedése		
	1990	1995	2000	2005	1990–1995	1995–2000	2000–2005
	között, százalékpont						
Összesen	41,6	44,2	51,0	64,9	2,6	6,8	13,9
ezen belül: Budapest	86,5	90,0	91,6	95,7	3,5	1,6	4,1
a többi város	54,5	54,8	58,3	71,8	0,3	3,5	13,5
községek	3,5	5,6	17,2	34,7	2,1	11,6	17,5

8/6. Tisztított szennyvíz

Településtípus	1990	1995	2000	2005 ^{a)}	1995 az 1990.	2000 az 1995.	2005 a 2000.
	évi százaléklékában						
Összesen	779,4	583,4	479,2	563,2	74,9	82,1	117,5
ebből: Budapest	406,7	334,7	209,1	234,2	82,3	62,5	112,0
a többi város	342,1	230,2	234,8	279,2	67,3	102,0	118,9
községek	30,5	18,6	35,3	49,8	60,9	190,0	141,1
a) a közcsonnán elvezetett szennyvizet kívül a tisztítóműbe tengelyen odaszállított 13,7 millió m ³ szennyvizet is tartalmazza.							

**8/7. A biológiailag (és részben III. tisztítási fokozattal is)
tisztított szennyvíz aránya**

Területi egység, településtípus	A biológiailag (és részben III. tisztítási fokozattal is) tisztított szennyvíz az összes tisztított szennyvíz százalékában				Az arány változása		
	1990	1995	2000	2005	1990– 1995	1995– 2000	2000– 2005
	között, százalékpont						
Budapest	11,1	14,4	30,8	32,8	3,3	16,3	2,1
Pest	77,3	81,6	88,1	95,4	4,3	6,6	7,2
Közép-Magyarország	15,3	17,7	37,3	41,6	2,4	19,6	4,3
Fejér	73,7	75,7	76,7	99,8	1,9	1,0	23,1
Komárom-Esztergom	79,3	89,8	95,0	97,6	10,5	5,3	2,6
Veszprém	90,8	93,9	98,7	99,9	3,1	4,8	1,2
Közép-Dunántúl	81,2	91,9	89,5	99,3	10,7	-2,4	9,8
Győr-Moson-Sopron	50,2	37,7	99,6	100,0	-12,5	61,9	0,4
Vas	82,1	94,2	99,0	100,0	12,1	4,8	1,0
Zala	86,6	100,0	100,0	99,7	13,4	0,0	-0,3
Nyugat-Dunántúl	71,3	97,4	99,6	99,9	26,1	2,2	0,3
Baranya	96,4	99,0	99,2	99,9	2,7	0,1	0,7
Somogy	90,7	100,0	97,8	100,0	9,3	-2,2	2,2
Tolna	97,5	99,6	96,4	99,2	2,1	-3,2	2,8
Dél-Dunántúl	94,6	99,9	98,1	99,8	5,2	-1,7	1,7
Borsod-Abaúj-Zemplén	36,2	99,2	100,0	99,9	63,0	0,8	-0,1
Heves	98,4	99,6	100,0	98,7	1,3	0,4	-1,3
Nógrád	95,4	99,9	100,0	100,0	4,5	0,1	0,0
Észak-Magyarország	56,6	99,7	100,0	99,6	43,1	0,3	-0,4
Hajdú-Bihar	14,1	73,5	77,6	98,3	59,4	4,1	20,7
Jász-Nagykun-Szolnok	83,6	91,2	98,5	99,7	7,6	7,3	1,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	94,2	91,6	95,6	95,4	-2,6	4,0	-0,2
Észak-Alföld	46,5	91,5	88,3	97,8	45,0	-3,2	9,5
Bács-Kiskun	43,1	75,2	78,2	99,5	32,1	2,9	21,4
Békés	96,2	99,3	100,0	100,0	3,1	0,7	0,0
Csongrád	79,8	76,8	44,9	38,4	-3,0	-31,9	-6,5
Dél-Alföld	66,4	91,7	75,2	74,3	25,3	-16,5	-0,9
Összesen	38,9	44,2	64,7	68,9	5,3	20,5	4,2
ebből: Budapest	11,1	14,4	30,8	32,8	3,3	16,4	2,0
a többi város	69,1	84,7	90,4	94,0	15,6	5,7	3,6
községek	71,2	79,2	95,2	98,4	8,0	16,0	3,2

8/8. A hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma és az elszállított hulladék

Településtípus	1990	1995	2000	2005 ^{a)}	1995 az	2000	2005
					1990.	az 1995.	a 2000.
évi százalékában							
A hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma, ezer							
Összesen	2530,0 ^{a)}	2 918,9	3 457,2	3 807,0	115,4	118,4	110,1
ebből: Budapest	784,4	813,0	825,3	843,7	103,6	101,5	102,2
a többi város	1 308,2	1 412,2	1 620,5	1 830,7	107,9	114,8	113,0
községek	437,4 ^{a)}	693,7	1 011,4	1 132,6	158,6	145,8	112,0
A lakosságtól elszállított települési szilárd hulladék, ezer m ³							
Összesen	..	11558	13372	..	..	115,7	..
ebből: Budapest	..	2450	2919	..	..	119,1	..
a többi város	..	6312	6932	..	..	109,8	..
községek	..	2796	3521	..	..	125,9	..
a) Becsült adat.							

a) Becsült adat.

8/9. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya

Területi egység, településtípus	A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások az összes lakás százalékában				Az arány változása		
	1990	1995	2000	2005	1990– 1995	1995– 2000	2000– 2005
	között, százalékpont						
Budapest	98,6	99,8	99,8	98,5	1,2	0,0	-1,3
Pest	60,8	69,4	87,5	88,0	8,6	18,1	0,5
Közép-Magyarország	87,3	90,5	96,2	95,1	3,2	5,7	-1,1
Fejér	64,6	87,2	89,0	88,4	22,6	1,8	-0,6
Komárom-Esztergom	78,0	94,9	96,3	95,3	16,9	1,4	-1,0
Veszprém	73,8	75,3	80,3	89,6	1,5	5,0	9,3
Közép-Dunántúl	71,5	85,3	88,1	90,7	13,8	2,8	2,6
Győr-Moson-Sopron	79,4	80,7	93,4	95,7	1,3	12,7	2,3
Vas	56,9	66,2	78,3	89,6	9,3	12,1	11,3
Zala	59,5	72,6	85,7	90,2	13,1	13,1	4,5
Nyugat-Dunántúl	67,2	74,2	87,0	92,4	7,0	12,8	5,4
Baranya	69,2	72,2	85,9	93,6	3,0	13,7	7,7
Somogy	48,7	65,3	83,9	87,7	16,6	18,6	3,8
Tolna	56,9	72,1	81,1	89,9	15,2	9,0	8,8
Dél-Dunántúl	59,1	69,8	84,0	90,6	10,7	14,2	6,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	63,9	75,1	83,2	92,4	11,2	8,1	9,2
Heves	73,3	76,3	75,3	88,0	3,0	-1,0	12,7
Nógrád	44,8	55,0	87,5	88,6	10,2	32,5	1,1
Észak-Magyarország	68,2	71,9	81,9	90,6	3,7	10,0	8,7
Hajdú-Bihar	45,1	64,0	84,1	87,5	18,9	20,1	3,4
Jász-Nagykun-Szolnok	35,8	43,4	65,2	80,4	7,6	21,8	15,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	36,4	48,5	74,4	87,2	12,1	25,9	12,8
Észak-Alföld	39,4	52,6	75,2	85,4	13,2	22,6	10,2
Bács-Kiskun	36,8	52,1	63,6	77,4	15,3	11,5	13,8
Békés	31,5	47,8	73,7	89,5	16,3	25,9	15,8
Csongrád	52,0	56,1	82,1	86,5	4,1	26,0	4,4
Dél-Alföld	40,0	52,1	72,3	83,7	12,1	20,2	11,4
Összesen	65,0	73,2	85,1	90,4	8,2	11,9	5,3
ebből: Budapest	98,6	99,8	99,8	98,6	1,2	0,0	-1,2
a többi város	80,8	81,7	86,9	90,6	0,9	5,2	3,7
községek	29,2	48,0	73,3	84,9	18,8	25,3	11,6